

[REDACTED]

Van:
Verzonden: vrijdag 4 augustus 2017 15:27
Aan: 'Paul Janssen'
CC: [REDACTED] Tanno Klijn
Onderwerp: RE: Voorbereiding BO SVMN WSG en Utrechtse regio's aanvulling op eerdere mail

Dag Paul,

Dank voor onderstaande reactie.

De datum van 18 augustus heeft vooral te maken met de voorbereiding/afstemming die wij tussen de regio's hebben te doorlopen. Op 25 augustus komt de ambtelijke stuurgroep bij elkaar en het zou fijn zijn als de informatie er dan ligt maar ik snap dat de vakantietijd druk zet op het proces.

Prima om de tweede week van augustus contact te hebben, ik ben komende tijd goed bereikbaar.

Met vriendelijke groet,

[REDACTED]

Gemeente Utrecht

Maatschappelijke Ontwikkeling
Jeugd, Zorg en Veiligheid

Postadres Postbus 16200 3500 CE Utrecht

Bezoekadres Stadsplateau 1, Utrecht

Telefoon 06- [REDACTED]

E-mail [REDACTED]@utrecht.nl

Internet www.utrecht.nl

Aanwezig maandag, dinsdag, donderdag en vrijdag

Denk aan het milieu voordat u deze e-mail print

Van: Paul Janssen [mailto:[REDACTED]@samen-veilig.nl]
Verzonden: dinsdag 18 juli 2017 16:10
Aan: [REDACTED]
CC: [REDACTED] Tanno Klijn
Onderwerp: RE: voorbereiding BO SVMN WSG en Utrechtse regio's aanvulling op eerdere mail

Beste [REDACTED]

Dank voor onderstaande mail. Het zijn voor ons heldere en terechte vragen.

Volumegegevens zijn uiteraard sowieso beschikbaar vanuit alle door ons aangeleverde kwartaalrapportages, voor een aantal andere thema's die jullie hieronder benoemen loopt op dit moment tussen de WSG en ons een verdiepend onderzoek.

Aangezien het in onze ogen voor alle betrokken partijen van belang is om tijdens het gesprek van 1 september a.s. over het volledige plaatje te beschikken (inclusief alle hieronder door jullie geformuleerde vragen), zit er wat spanning op de in onderstaande mail geformuleerde deadline van 18 augustus. Het verdiepende onderzoek samen met de WSG kent nu een tijdsplanning naar 25 augustus, uiteraard doen we waar mogelijk ons best om zaken eerder op te leveren.

Ik stel voor dat we in de tweede week van augustus jullie even laten weten wat op dat moment de stand van zaken in het verdiepende onderzoek is en dat we dan nadere afspraken met elkaar maken over de aanlevering van informatie ter voorbereiding van het gesprek van 1 september.

In ons geval zal Tanno dan contact met jullie zoeken, aangezien ik zelf in augustus een aantal weken op zomervakantie ben.

Met vriendelijke groet,

Paul Janssen
Bestuurder

M 06 [REDACTED]
www.samen-veilig.nl

De informatie uit dit bericht is uitsluitend bestemd voor de geadresseerde.
Gebruik door anderen is verboden. Openbaarmaking, vermenigvuldiging en
verstrekking van informatie aan derden is niet toegestaan. Aan de inhoud
van dit bericht kunnen geen rechten worden ontleend.

Van: [REDACTED] [REDACTED]@utrecht.nl
Verzonden: maandag 17 juli 2017 10:43
Aan: Tanno Klijn <[REDACTED]@samen-veilig.nl>; Paul Janssen [REDACTED]@samen-veilig.nl>
CC: [REDACTED] <[REDACTED]@utrecht.nl>
Onderwerp: Voorbereiding BO SVMN WSG en Utrechtse regio's aanvulling op eerdere mail

Geachte heer Klijn en geachte heer Janssen, Beste Tanno en Paul,

(gearceerde vraag betreft aanvulling t.o.v. de mail van vandaag 9.15)

Op maandag 1 september tussen 13.00-14.00 staat er een bestuurlijk overleg gepland met SVMN, de Utrechtse regio's en de WSG.

Aanleiding van het overleg is de verwachte overschrijding van de WSG in 2017.

In aanloop naar dit overleg willen wij jullie als hoofdaannemer vragen om de inhoudelijke voorbereiding (duiding van het signaal) op te pakken.

Wij krijgen graag inzicht in:

- De trajecten die zijn voorgeschreven; aantal trajecten in vrijwillig en justitieel kader
- Verwijzers; van wie komen de verwijzingen
- Duiding van de grote regionale verschillen (op basis van overzicht dat jullie 23 juni hebben toegestuurd)
- De instroom, doorstroom en de uitstroom; waar knelt het?
- Een analyse t.o.v. voorgaande jaren en t.o.v. andere GI's
- *In hoeverre werkt de WSG conform de afspraken die we met SVMN hebben gemaakt over de intensieve samenwerking met lokale teams en RvdK. Denk daarbij aan de inzet van consult, participatief consult, kortdurende begeleiding in vrijwillig kader en de gezamenlijke inzet met lokale teams en RvdK op de jeugdbeschermingstafels.*

Wij ontvangen de informatie graag **uiterlijk vrijdag 18 augustus** zodat wij voldoende tijd hebben voor de verdere voorbereiding.

Met vriendelijke groet,

Gemeente Utrecht

Maatschappelijke Ontwikkeling

Jeugd, Zorg en Veiligheid

Postadres Postbus 16200 3500 CE Utrecht

Bezoekadres Stadsplateau 1, Utrecht

Telefoon 06-

E-mail @utrecht.nl

Internet www.utrecht.nl

Aanwezig maandag, dinsdag, donderdag en vrijdag

Sportzomer in Utrecht

Denk aan het milieu voordat u deze e-mail print

[REDACTED]

Van: [REDACTED] @samen-veilig.nl>
Verzonden: maandag 7 augustus 2017 14:12
Aan: [REDACTED]@nieuwegein.nl'; [REDACTED]@woerden.nl'; [REDACTED]@debilt.nl';
[REDACTED]@heuvelrug.nl'; [REDACTED]@veenendaal.nl';
[REDACTED]@amersfoort.nl'; [REDACTED]@amersfoort.nl'; [REDACTED]
Onderwerp: Campagne Een veilig thuis daar maak je je toch sterk voor: uitzendschema september - december 2017
Urgentie: Laag

Beste leden bovenregionale groep Veilig Thuis,

Op verzoek van [REDACTED] informeer ik jullie over de inzet van de campagne 'Een veilig thuis, daar maak je je toch sterk voor' in de komende periode. Ministerie van VWS is bezig met de doorontwikkeling van deze campagne, maar de VWS wil in het najaar toch ook nog zichtbaar zijn. Daarom starten vanaf 25 september as. met de inzet van de bestaande middelen (televisie- en radiocommercials en online video's) van de huidige campagne. Tot halverwege december van dit jaar zullen deze middelen worden ingezet, verspreid over diverse kanalen. De mediadruk zal op onderhoudsniveau zijn. Dit betekent dat de spotjes wel aanwezig zullen zijn, maar niet met een hele hoge mediadruk.

Hieronder vinden jullie het uitzendschema.

De televisie- en radiocommercials kunnen jullie vinden op: <https://vooreenveiligthuis.nl/campagne.php>

De online video kunnen jullie vinden op: <https://we.tl/XDhfwxy2nM>

Televisie

- Kindermishandeling - week 40, 42 en 46
- Ouderenmishandeling - week 39, 40 en 44
- Huiselijk geweld - week 39, 41 en 48

Radio

- Kindermishandeling - week 47 en 50
- Ouderenmishandeling - week 45 en 49
- Huiselijk geweld - week 43 en 48

Social video – inzet op Facebook

- Kindermishandeling - week 39, 40, 41 en week 44, 45, 46
- Huiselijk geweld - week 39, 40, 41 en week 44, 45, 46

Online video - inzet o.a. op Youtube

- Kindermishandeling - week 39, 40, 41 en week 44, 45, 46
- Huiselijk geweld - week 39, 40, 41 en week 44, 45, 46

Informeren jullie jullie achterban?

Alvast bedankt.

Met vriendelijke groet,

[REDACTED]

Tiberdreef 8,
3561 GG Utrecht

M 06 [REDACTED]
www.samen-veilig.nl

Geweld stopt
niet vanzelf.
0800 2000

De informatie uit dit bericht is uitsluitend bestemd voor de geadresseerde.
Gebruik door anderen is verboden. Openbaarmaking, vermenigvuldiging en
verstrekking van informatie aan derden is niet toegestaan. Aan de inhoud
van dit bericht kunnen geen rechten worden ontleend.

[REDACTED]

Van: [REDACTED] <[REDACTED]@samen-veilig.nl>
Verzonden: donderdag 10 augustus 2017 14:18
Aan: [REDACTED]
Onderwerp: RE: Factuur plaatsingscoördinatie Jeugdzorg Plus zorggebied Noordwest Nederland

Urgentie: Laag

Hoi [REDACTED]

Ik ben vandaag teruggekomen van mijn vakantie, vandaar een verlate reactie, mijn excuses hiervoor.

De betaling is binnengekomen op 18 juli. Fijn, bedankt.

Ik zal aan mijn collega's je verzoek doorgeven inzake de adressering en de benaming voor een eventuele volgende keer ☺.

Met vriendelijke groet,

[REDACTED]

T088-[REDACTED]/06-[REDACTED]
www.samen-veilig.nl

**SAMEN
VEILIG**
Midden-Nederland

De informatie uit dit bericht is uitsluitend bestemd voor de geadresseerde.
Gebruik door anderen is verboden. Openbaarmaking, vermenigvuldiging en
verstrekking van informatie aan derden is niet toegestaan. Aan de inhoud
van dit bericht kunnen geen rechten worden ontleend.

Van: [REDACTED] [mailto:[REDACTED]@utrecht.nl]
Verzonden: maandag 24 juli 2017 09:41
Aan: [REDACTED] [mailto:[REDACTED]@samen-veilig.nl]
Onderwerp: RE: Factuur plaatsingscoördinatie Jeugdzorg Plus zorggebied Noordwest Nederland

Hoi [REDACTED]

Kun je ff checken of het nu binnen is?
Volgens mij moet het nu geregeld zijn.

Graag voor de volgende keer dus even goed op adressering letten en noem het alsjeblieft geen subsidie meer ☺. Feitelijk is het dat niet en als je het wel zo noemt ontstaat er verwarring over hoe dit afgehandeld moet worden. Voor ons zijn subsidies en opdrachten totaal andere werkprocessen.

Met vriendelijke groet,

[Redacted]

Gemeente Utrecht

Maatschappelijke Ontwikkeling
Jeugd, Zorg en Veiligheid

Postadres 3521 AZ Utrecht

Bezoekadres Stadsplateau 1, verdieping 8

Telefoon 06- [Redacted] / 030- [Redacted]

E-mail [Redacted]@utrecht.nl

Internet www.utrecht.nl

Aanwezig dinsdag t/m vrijdag aanwezig.

Sportzomer in Utrecht

Denk aan het milieu voordat u deze e-mail print

Van: [Redacted] [mailto:[Redacted]@samen-veilig.nl]

Verzonden: donderdag 13 juli 2017 15:23

Aan: [Redacted]

Onderwerp: RE: Factuur plaatsingscoördinatie Jeugdzorg Plus zorggebied Noordwest Nederland

Ho [Redacted]

Excuses voor het verkeerde factuuradres. Fijn dat je wil proberen om de betaling toch te regelen o.b.v. bijgaande brief. Ik wacht het af.

Met vriendelijke groet,

[Redacted]

[Redacted]

T 088- [Redacted] / 06- [Redacted]
www.samen-veilig.nl

**SAMEN
VEILIG**
Midden-Nederland

Van: [Redacted] [mailto:[Redacted]@utrecht.nl]

Verzonden: donderdag 13 juli 2017 10:01

Aan: [Redacted]

CC: [Redacted]

Onderwerp: RE: Factuur plaatsingscoördinatie Jeugdzorg Plus zorggebied Noordwest Nederland

Hoi [REDACTED]

De factuur is niet goed geadresseerd. Hij is gestuurd aan Onderwijs ipv naar team Jeugd Zorg en Veiligheid.

Ik probeer de betaling nu wel te regelen met de backoffice op basis van de eerder door mijn directeur gestuurde brief, zie bijgevoegd.

Als ik toch nog een bijgestelde factuur nodig heb, laat ik het je weten.

Met vriendelijke groet,

[REDACTED]

Gemeente Utrecht

Maatschappelijke Ontwikkeling
Jeugd, Zorg en Veiligheid

Postadres 3521 AZ Utrecht

Bezoekadres Stadsplateau 1, verdieping 8

Telefoon 06-[REDACTED] / 030-[REDACTED]

E-mail [REDACTED]@utrecht.nl

Internet www.utrecht.nl

Aanwezig dinsdag t/m vrijdag aanwezig.

Sportzomer in Utrecht

Denk aan het milieu voordat u deze e-mail print

Van: [REDACTED] [[mailto:\[REDACTED\]@samen-veilig.nl](mailto:[REDACTED]@samen-veilig.nl)]

Verzonden: woensdag 12 juli 2017 15:45

Aan: [REDACTED]

Onderwerp: Factuur plaatsingscoördinatie Jeugdzorg Plus zorggebied Noordwest Nederland

Beste [REDACTED]

Zoals zojuist telefonisch besproken mail ik u bijgaand de bovengenoemde factuur met het verzoek mij te informeren wanneer wij de betaling t.b.v. € [REDACTED] kunnen verwachten.

Ik wacht uw reactie af.

Alvast bedankt.

Met vriendelijke groet,

[REDACTED]

[REDACTED]

T 088-[REDACTED]/06-[REDACTED]
www.samen-veilig.nl

[REDACTED]

Van: [REDACTED]
Verzonden: woensdag 16 augustus 2017 8:10
Aan: [REDACTED]
Onderwerp: RE: VOORLOPIGE DATUM: kenniskring Jeugd

Dag [REDACTED]

Maak maar definitief.
Ik zal zo spoedig mogelijk een update sturen met als titel 'definitief'.

Met vriendelijke groet,

[REDACTED]

Gemeente Utrecht

Maatschappelijke Ontwikkeling
Staf

Postadres Postbus 2158, 3500 GD Utrecht

Bezoekadres Stadsplateau 1, 3521 AZ te Utrecht

Telefoon 030- [REDACTED]

E-mail [REDACTED]@utrecht.nl

Internet www.utrecht.nl

Aanwezig maandag t/m vrijdag

Denk aan het milieu voordat u deze e-mail print

Van: [REDACTED] [mailto:[REDACTED]@samen-veilig.nl]
Verzonden: dinsdag 15 augustus 2017 16:57
Aan: [REDACTED]
Onderwerp: RE: VOORLOPIGE DATUM: kenniskring Jeugd
Urgentie: Laag

Beste [REDACTED],

In de agenda van Paul Janssen heb ik op 02-10-2017 een voorlopige afspraak voor de Kenniskring Jeugd staan. Kun jij me laten weten of dit overleg definitief op deze datum/dit tijdstip gepland wordt?

Bij voorbaat dank voor je reactie.

Met vriendelijke groet,

[REDACTED]

Tiberdreef 8,
3561 GG Utrecht

M 06 [REDACTED]
www.samen-veilig.nl

[REDACTED]

Van: [REDACTED]
Verzonden: woensdag 16 augustus 2017 16:10
Aan: Tanno Klijn
CC: [REDACTED]
Onderwerp: Re: voorstel communicatie vertraging doorgeleiden zaken

Hallo Tanno, volgens mij is de tekst prima, niet te uitgebreid en concreet. Ik zal hem doorzetten naar de Bovenregionale werkgroep en de ASG.

[REDACTED]
[REDACTED]
Gemeente Utrecht
Email: [REDACTED]@utrecht.nl
06 [REDACTED]

Op 16 aug. 2017 om 11:45 heeft Tanno Klijn <[REDACTED]@samen-veilig.nl> het volgende geschreven:

Hoi [REDACTED]

Bijgaand de mail die uiterlijk vrijdag willen mailen over de achterstand bij VT.

Mocht je nog aan- of opmerkingen dan ontvangen we die graag uiterlijk morgenochtend.

Alvast bedankt.

Tanno

Met vriendelijke groet,

Tanno Klijn
Bestuurder

Bestuur

Tiberdreef 8,
3561 GG Utrecht

M 06 [REDACTED]
www.samen-veilig.nl

<image002.png>

De informatie uit dit bericht is uitsluitend bestemd voor de geadresseerde.
Gebruik door anderen is verboden. Openbaarmaking, vermenigvuldiging en
verstrekking van informatie aan derden is niet toegestaan. Aan de inhoud
van dit bericht kunnen geen rechten worden ontleend.

Van: [REDACTED]
Verzonden: woensdag 16 augustus 2017 10:02
Aan: Tanno Klijn <[REDACTED]@samen-veilig.nl>
Onderwerp: voorstel communicatie vertraging doorgeleiden zaken

Hallo Tanno,

Ik (na overleg met [REDACTED]) wil ik graag de volgende tekst aan de managers van de lokale en SAVE teams communiceren:

Geachte collega leidinggevend van de lokale en SAVE-teams,

U krijgt momenteel betrokkenen aangemeld, na triage, vanuit het Advies- en Meldpunt van Veilig Thuis met enkele weken vertraging, oplopend tot circa 4 weken.

Dit betreuren wij ten zeerste.

De vertraging wordt veroorzaakt door een aantal factoren, met name een hogere instroom (voor de zomer, hoger dan begroot/inzetformatie, de zomerperiode waarin de personele bezetting vanwege vakantie lager is en verstoringen in ons logistieke proces door problemen bij een grote ICT migratie. Wij zijn een inhaalslag aan het maken door het organiseren van overwerkavonden (zijn al meerdere geweest) en het inzetten van extra secretarieel personeel. We verwachten dat hierdoor medio september de grootste inhaalslag gemaakt is.

Wij hopen op jullie begrip, bij vragen vernemen we die graag.

Vriendelijke groet,

[REDACTED]

Tanno, is het akkoord dat deze tekst gebruikt wordt? Wil je dat ik deze tekst voorleg aan [REDACTED]? Of loopt dit via jou.

Vriendelijke groeten,

[REDACTED]

Met vriendelijke groet,

[REDACTED]

Tiberdreef 8,
3561 GG Utrecht

M 06 [REDACTED]
www.samen-veilig.nl

<image001.png>

De informatie uit dit bericht is uitsluitend bestemd voor de geadresseerde. Gebruik door anderen is verboden. Openbaarmaking, vermenigvuldiging en verstrekking van informatie aan derden is niet toegestaan. Aan de inhoud van dit bericht kunnen geen rechten worden ontleend.

Van: [REDACTED]
Aan: [REDACTED]
Onderwerp: [REDACTED]
Datum: dinsdag 22 augustus 2017 13:10:30
Bijlagen: [image002.png](#)
Prioriteit: Laag

Hoi [REDACTED]

Dat is aan de krappe kant. Ze zijn globaal ingelicht tot dat ik helder heb wanneer de pilot van start gaat. Dat weet ik dan nu en zal ze verder informeren. Ik hoop dat het lukt.

Met vriendelijke groet,

[REDACTED]
[REDACTED]

Tiberdreef 8,
3561 GG Utrecht

M 06 [REDACTED]
www.samen-veilig.nl

**SAMEN
VEILIG**
Midden-Nederland

De informatie uit dit bericht is uitsluitend bestemd voor de geadresseerde.
Gebruik door anderen is verboden. Openbaarmaking, vervalsing en
verstrekking van informatie aan derden is niet toegestaan. Aan de inhoud
van dit bericht kunnen geen rechten worden ontleend.

Van: [REDACTED] [mailto:[REDACTED]@utrecht.nl]
Verzonden: dinsdag 22 augustus 2017 13:08
Aan: [REDACTED] <[REDACTED]@buurtteamsutrecht.nl>
CC: [REDACTED] <[REDACTED]@buurtteamsutrecht.nl>; [REDACTED] <[REDACTED]@buurtteamsutrecht.nl>;
[REDACTED] <[REDACTED]@samen-veilig.nl>; [REDACTED] <[REDACTED]@samen-veilig.nl>
Onderwerp: RE: RE:

Hoi [REDACTED]

Even ter toelichting: we willen een start moment organiseren met de collega's van LP/BT/SAVE die deelnemen aan de pilot. We hebben de volgende scholen gekozen: Amadeus, Gregorius, Trajectum en Pouwer. Kunnen de collega's die vanuit SAVE meedoen 1,5uur vrij maken op dinsdag 26 september tussen 9 en 11u?

Met vriendelijke groet,

[REDACTED]
[REDACTED]

Gemeente Utrecht
Maatschappelijke Ontwikkeling
Leerlingzaken

Postadres Postbus 2158, 3500 GD Utrecht
Bezoekadres Stadsplateau 1, 3521AZ, Utrecht
Telefoon 030 [REDACTED] of 06 [REDACTED]
E-mail [\[REDACTED\]@utrecht.nl](mailto:[REDACTED]@utrecht.nl)
Internet www.utrecht.nl
Aanwezig maandag, dinsdag, donderdag, vrijdag

Denk aan het milieu voordat u deze e-mail print

Van: [REDACTED]
Verzonden: dinsdag 22 augustus 2017 12:22
Aan: [REDACTED]
CC: [REDACTED]; [REDACTED]; [REDACTED]; [REDACTED] ([REDACTED]@samen-veilig.nl)
Onderwerp: Re: RE:

Dinsdagochtend is onze vergaderochtend. Ik neig wel naar het maken van uitzondering omdat plannen anders heel lastig wordt. Dus mocht iedereen dan kunnen dan doen we die.

Vriendelijke groet,

[Redacted]

[Redacted]

06-

[Redacted]@buurteamsutrecht.nl

Werkdagen: ma tot 15.00, di, do, vr

Joseph Havdilaan 2a

3533 AF Utrecht

Op 22 aug. 2017 om 11:35 heeft [Redacted] [Redacted]@utrecht.nl> het volgende geschreven:

Hi, dinsdag 26 september kunnen wij alle drie nog tussen 9u en 11u.

Met vriendelijke groet,

[Redacted]

Gemeente Utrecht

Maatschappelijke Ontwikkeling
Leerlingzaken

Postadres Postbus 2158, 3500 GD Utrecht

Bezoekadres Stadsplateau 1, 3521AZ, Utrecht

Telefoon 030 [Redacted] of 06 [Redacted]

E-mail [Redacted]@utrecht.nl

Internet www.utrecht.nl

Aanwezig maandag, dinsdag, donderdag, vrijdag

Denk aan het milieu voordat u deze e-mail print

Van: [Redacted]

Verzonden: dinsdag 22 augustus 2017 11:29

Aan: [Redacted]

CC: [Redacted]@samten-veiling.nl

Onderwerp: RE:

Ik ook niet.

Ik ben vrij van 5 sept tot 25 september

En op donderdagochtend vergader ik in principe.. maar indien het niet anders is dan maak ik een uitzondering. 28 sept hebben we een teamuitje staan in principe kan ik niet, maar die gaat mogelijk verplaatst worden, dat hoor ik donderdag.

Ik zou wel di 26 sept kunnen

Met vriendelijke groet,

[Redacted]

St. Ludgerusstraat 251

3553 CX Utrecht

06- [Redacted]

Werkdagen: maandag, dinsdag, donderdag ochtend en vrijdag

<image001.png>

Van: [redacted]
Verzonden: maandag 21 augustus 2017 15:55
Aan: [redacted]
CC: [redacted] (@samen-veilig.nl)
Onderwerp: RE:

Ik kan beide date helaas niet @

Van: [redacted]
Verzonden: maandag 21 augustus 2017 15:47
Aan: [redacted]
CC: [redacted] (@samen-veilig.nl)
Onderwerp: RE:

Hi,

Dankjewel voor de notulen [redacted]

Wat betreft de startbijeenkomst met alle medewerkers die meedoen aan de pilot zouden [redacted]
[redacted]
dinsdag 19 september om 14:30 of donderdag 28 september tussen 9 en 11u kunnen. Zit daar iets
tussen voor jullie?

[redacted] schakel jij met [redacted]? Ik heb hem ook in de cc meegenomen.

Met vriendelijke groet,

[redacted]

Gemeente Utrecht
Maatschappelijke Ontwikkeling
Leerlingzaken

Postadres Postbus 2158, 3500 GD Utrecht
Bezoekadres Stadsplateau 1, 3521AZ, Utrecht
Telefoon 030 [redacted] of 06 [redacted]
Internet www.utrecht.nl
Aanwezig maandag, dinsdag, donderdag, vrijdag

Denk aan het milieu voordat u deze e-mail print

Van: [redacted]
Verzonden: maandag 21 augustus 2017 15:14
Aan: [redacted]
Onderwerp:

Met vriendelijke groet,

[redacted]
[redacted]
[redacted]
St. Ludgerusstraat 251
3553 CX Utrecht
06 [redacted]
Werkdagen: maandag, dinsdag, donderdag ochtend en vrijdag

<image001.png>

Van: [redacted] ([mailto:\[redacted\]@samen-veilig.nl](mailto:[redacted]@samen-veilig.nl))
Verzonden: vrijdag 7 juli 2017 15:22
Aan: [redacted]
Onderwerp: toelichting op bijeenkomst 11 juni met het NJI

Ha mensen

Jullie hebben van mij nog een toelichting tegood.

In de bijeenkomst wil het Nederlands Jeugdinstituut (NJI) graag horen over hoe we bij SAVE-Begeleiding samenwerken en de opzet van de pilot schoolverzuim die we hier in Utrecht starten.

Waarom is het NJI geïnteresseerd?

SVMN en de collega-organisatie van SVMN in Friesland, het Regiecentrum Bescherming en Veiligheid (dat ook met de SAVE-methodiek werkt), hebben het afgelopen jaar een handleiding geschreven voor de uitvoering van SAVE-Begeleiding. Dat is gebeurd met een zogenaamde SWING-subsidie. Andere Gecertificeerde Instellingen hebben weer andere SWING-projecten uitgevoerd. Het NJI coördineerde de SWING-operatie.

Ik stuur jullie hierbij:

- de evaluatie van het project waarin de handleiding tot stand kwam omdat het een beeld geeft van de inhoud van de nieuwste handleiding SAVE-Begeleiding
- de opzet van de pilot die we in Utrecht vanaf september willen starten.

Met vriendelijke groet,

[Redacted signature]

[Redacted name]

Tiberdreef 8
3561 GG Utrecht

T 030 [Redacted] / 06 [Redacted]

Alle dagen behalve woensdag. Ik ben vaak op andere locaties, daarom werkt naar mijn mobiel bellen vaak het snelst.

www.samen-veilig.nl

<image002.jpg>

De informatie uit dit bericht is uitsluitend bestemd voor de geadresseerde. Gebruik door anderen is verboden. Openbaarmaking, vermenigvuldiging en verstrekking van informatie aan derden is niet toegestaan. Aan de inhoud van dit bericht kunnen geen rechten worden ontleend.

[REDACTED]

Van: [REDACTED] <[REDACTED]@samen-veilig.nl>
Verzonden: zaterdag 26 augustus 2017 16:55
Aan: [REDACTED]
Onderwerp: Handleiding SAVE Begeleiding
Bijlagen: 20170707 Handleiding SAVE BEgeleiding DEF.pdf

Urgentie: Laag

Ha [REDACTED]

Zoals beloofd stuur ik hierbij de handleiding SAVE Begeleiding.

Het is een uitgebreid moederdocument en naslagwerk. Om een snelle indruk te krijgen is hoofdstuk 1 het meest bruikbaar.

Anders dan bij andere handleidingen zijn onderdelen ook afzonderlijk bruikbaar:

- H1 is een zeer beknopte samenvatting voor medewerkers en meer beleidsmatig geïnteresseerden met in paragraaf 1.2.4 de functies die SAVE uitvoert.
- Voorbeeldcasus paragraaf 2.7.10.
- Samenvatting binnen 4Vensters paragraaf 2.3.
- Bijlagen SAVE Begeleiding bij schoolverzuim en delict gedrag.
- Checklist voor de voorbereiding bij de start van SAVE Begeleiding (Bijlage 1).
- Hulpmiddel Rondetafelgesprek (Bijlage 2).
- Wat is er nodig in de samenwerking met lokale teams 1.2.6 en H4.
- Materiaal voor training op gespreksvoering (H3 en Bijlage 3).

Met vriendelijke groet,

[REDACTED]
[REDACTED]

Tiberdreef 8,
3561 GG Utrecht

M 06 [REDACTED]
www.samen-veilig.nl

**SAMEN
BEILIG**
Midden-Nederland

De informatie uit dit bericht is uitsluitend bestemd voor de geadresseerde.
Gebruik door anderen is verboden. Openbaarmaking, vermenigvuldiging en
verstrekking van informatie aan derden is niet toegestaan. Aan de inhoud
van dit bericht kunnen geen rechten worden ontleend.

SAVE-BEGELEIDING

HERSTEL VAN VEILIGHEID EN ONTWIKKELING IN HET VRIJWILLIGE KADER

HANDLEIDING VOOR MEDEWERKERS SAVE

VERSIE 2.0
7 JULI 2017

save

**SA MEN
DE ILIG**
Midden-Nederland

R

Regiecentrum
Bescherming en Veiligheid

vanmontfoort

SAVE-Begeleiding. Herstel van veiligheid en ontwikkeling in het vrijwillige kader. Handleiding voor medewerkers SAVE.

Versie 2.0; 08 juni 2017.

Auteurs: Bas Vogelvang, Adri van Montfoort (VanMontfoort), Anneke de Leeuw, Rob Beukering (Samen Veilig Midden Nederland), Lutske de Vries (Regiecentrum Bescherming en Veiligheid).

© 2017 VanMontfoort | Regiecentrum Bescherming en Veiligheid Friesland | Samen Veilig Midden-Nederland.

© 2017 Het analyseschema en de afbeeldingen van de Viervenster zijn eigendom van VanMontfoort.

De tekst is mede tot stand gekomen met medewerking van vele 'meelezers' van Samen Veilig Midden-Nederland, het Regiecentrum Bescherming en Veiligheid Friesland en SAVE-samenwerkingspartners.

Deze handleiding is mede tot stand gekomen met financiële ondersteuning door het Ministerie van Veiligheid en Justitie, via het SWING project, onder programmamanagement van het NJI.

<http://nieuwejeugdbescherming.nl/over-swing/>

INHOUD

1	SAVE-Begeleiding in vogelvlucht	8
1.1	Inhoud van deze handleiding	8
1.2	SAVE-Begeleiding: overzicht	9
1.2.1	Doelgroep van SAVE-Begeleiding.....	9
1.2.2	Doelen van SAVE-Begeleiding.....	10
1.2.3	Aanmelding, selectie en duur	10
1.2.4	Specifieke functies van SAVE-Begeleiding	12
1.2.5	Functie van het netwerk	15
1.2.6	Gelijktijdige functies en vervolgfuncties van het lokale team.....	15
1.2.7	Invloed voortraject.....	16
1.3	SAVE-Begeleiding: onderbouwing	16
1.3.1	Inzet van expertise vanuit het gedwongen kader op vrijwillige basis.....	17
1.3.2	Legitimatie en instemming.....	17
1.4	Belangrijke begrippen	18
1.5	Verwijzing naar andere SAVE-handleidingen	22
1.6	Leeswijzer	23
2	Het analyseschema van de Viervenster bij SAVE-Begeleiding	24
2.1	De Viervenster als kapstok bij SAVE-Begeleiding	24
2.1.1	Vier vragen.....	24
2.1.2	Herhaald gebruik.....	25
2.1.3	Focus op veiligheid, ontwikkeling en herstel	25
2.2	De Viervenster tijdens het verloop van SAVE-Begeleiding.....	27
2.2.1	Het traject voorafgaand aan SAVE-Begeleiding.....	27
2.2.2	Checklist en Viervenster als voorbereiding op SAVE-Begeleiding	27
2.2.3	Het verkrijgen van instemming en de Viervenster	28
2.2.4	De Viervenster en de functies van SAVE-Begeleiding	28
2.2.5	Participatie van het netwerk in de Viervenster.....	29
2.2.6	Rondetafelgesprekken	29
2.2.7	Versterken van het lokaal team en de Viervenster	30
2.2.8	Samenwerking met de RvdK of de schoolverzuimketen of strafketen.....	30
2.3	Thema's en vragen in de Viervenster bij SAVE-Begeleiding	31
2.4	Toepassing van Venster 1 – de mensen	34
2.4.1	Jeugdigen spreken	34
2.4.2	Helpend netwerk	35
2.5	De toepassing van Venster 2 – de feiten	37
2.5.1	Rondetafelgesprek voor Venster 2.....	38
2.5.2	Samenwerking met het lokaal team bij de start.....	39
2.5.3	Instemming bij Venster 2.....	39

2.5.4	Tijdslijn van de hulpverleningsgeschiedenis	40
2.5.5	Inventariseren van zorgen en krachten	40
2.5.6	Veiligheidstaxatie en risicotaxatie.....	43
2.5.7	Feiten checken.....	43
2.5.8	Het subjectieve in de analyse erkennen.....	43
2.5.9	Venster 2 bij acute problemen.....	44
2.5.10	Het netwerk en informanten betrekken.....	44
2.6	De toepassing van Venster 3 – de weging	45
2.6.1	De weging in het (rondetafel)gesprek.....	45
2.6.2	Onderdelen van de weging	46
2.6.3	De schaalvraag	48
2.6.4	Zorgen naar de toekomst	48
2.6.5	Doelen van het cliëntsysteem zelf.....	50
2.6.6	Kenmerken van voorwaarden	51
2.6.7	Onmiddellijke voorwaarden	56
2.6.8	Adviezen	57
2.6.9	Uitnodiging een plan te maken.....	58
2.6.10	Geen instemming	58
2.7	De toepassing van Venster 4 – de volgende stappen	58
2.7.1	Rapportage	59
2.7.2	Familiegroepsplan	60
2.7.3	Bouwstenen van het plan	60
2.7.4	Toetsen en accepteren van het plan	62
2.7.5	Evaluatiemomenten vastleggen	63
2.7.6	Volgen, monitoren en evalueren	63
2.7.7	Lange termijn situaties	64
2.7.8	Afsluiten en vervolg.....	64
2.7.9	Praktijkschema, de Viervensters op tafel	65
2.7.10	Voorbeelden van zorgpunten tot plan.....	70
3	Communicatie bij SAVE-Begeleiding	78
3.1	Inleiding	78
3.2	Combineren van engageren en positioneren bij SAVE-Begeleiding	78
3.3	Overige communicatieaspecten.....	82
3.4	Gespreksvoering afstemmen op interactietypen van cliënten	85
3.5	Engageren en positioneren en het 4 SFC-model van progressiegericht werken	87
3.6	Motiveren en omgaan met weerstand.....	88
4	Samenwerken in de keten bij SAVE-Begeleiding	89
4.1	De ketenpartners.....	89
4.2	Goede praktijken bij SAVE-Begeleiding.....	89
4.2.1	Verantwoordelijkheid nemen	90
4.2.2	Gepositioneerd in de beschermings- en strafketen	90
4.2.3	Veiligheid vraagt om één boodschap en vertrouwde gezichten.....	90

4.2.4	<i>Het Rondetafelgesprek</i>	91
4.2.5	<i>Een heldere rolverdeling</i>	91
4.2.6	<i>Werken aan de hand van een gezamenlijk en doorlopend plan</i>	92
4.2.7	<i>Werken met heldere doelen</i>	92
4.2.8	<i>Afstemmen over de voortgang</i>	93
4.3	<i>Wat is nodig voor samenwerking aan veiligheid in de keten?</i>	95
4.4	<i>Samenwerken met de Raad voor de Kinderbescherming</i>	97
4.5	<i>Parallel werken in de keten</i>	99
5	Visie op SAVE-Begeleiding	101
5.1	<i>Uitgangspunten</i>	101
5.2	<i>Veiligheid en ontwikkeling</i>	102
5.3	<i>Eigen kracht en regie</i>	105
5.4	<i>Gebiedsgericht</i>	110
5.5	<i>Eén (aan)melding volstaat</i>	111
5.6	<i>Een 'lerende praktijk'</i>	112
5.7	<i>Steun voor SAVE-Begeleiding vanuit wetenschappelijk onderzoek</i>	112
5.7.1	<i>Wat weten we uit Vliegwielprojecten?</i>	113
5.7.2	<i>SAVE-Begeleiding als brugfunctie: Het model van Kemp c.s.</i>	115
5.7.3	<i>Shared decision making</i>	116
5.7.4	<i>Zelfdeterminatietheorie</i>	117
6	Juridische kaders voor SAVE-Begeleiding	119
6.1	<i>Legitimering van het handelen binnen SAVE-Begeleiding</i>	120
6.1.1	<i>Inleiding</i>	120
6.1.2	<i>Toestemming, instemming en overeenkomst</i>	120
6.2	<i>Privacy en het delen van informatie bij SAVE-Begeleiding</i>	121
6.2.1	<i>Aannemen van de aanmelding</i>	121
6.2.2	<i>Delen van informatie bij SAVE-Begeleiding</i>	122
6.2.3	<i>Toestemming</i>	124
6.2.4	<i>Gegevens delen zonder toestemming</i>	126
6.2.5	<i>Meldrecht en Meldcode</i>	126
6.2.6	<i>Beroepsgeheim versus de Meldcode</i>	127
6.2.7	<i>Verwijsindex Risicjongeren (VIR)</i>	127
6.2.8	<i>Meldrecht bij Raad voor de Kinderbescherming</i>	127
6.3	<i>Het dossier</i>	128
6.3.1	<i>De rechten van de jeugdige en/of zijn ouders ten aanzien van het dossier</i>	128
6.3.2	<i>Rechten van wettelijk vertegenwoordiger(s) van kinderen en jeugdigen</i>	129
6.3.3	<i>Beperking van de rechten van wettelijk vertegenwoordiger(s)</i>	129
6.3.4	<i>Vastleggen in het dossier als er geen toestemming is</i>	130
6.4	<i>De verleningsbeslissing</i>	130
6.5	<i>Als de begeleiding niet tot het gewenste resultaat leidt</i>	131
6.6	<i>Een uithuisplaatsing tijdens SAVE-Begeleiding</i>	131
6.7	<i>Het recht op contact met jeugdigen tijdens SAVE-Begeleiding</i>	132

Bijlage 1: Checklist voorbereiding SAVE-Begeleiding	134
A. Waarom een checklist?	134
B. Algemene aandachtspunten:	134
Bijlage 2: Het Rondetafelgesprek	139
A. Wat is een Rondetafelgesprek	139
B. Meerwaarde van een Rondetafelgesprek tijdens SAVE-Begeleiding	139
C. Voorzitterschap	140
D. Aandachtspunten bij de voorbereiding van de rondetafel met deelnemers	141
E. Leidraad voor de agenda	142
F. Afspraken voor het vervolg	144
G. Verslag	145
H. Nieuwe media om elkaar van de voortgang op de hoogte te houden	145
Bijlage 3: Vergroten van motivatie om te veranderen en samen te werken	146
A. Kwetsbaarheid van ouders en angst voor de jeugdzorg	146
B. Stress door de komst van de medewerker SAVE	147
C. Van externe naar interne motivatie	148
C1. Basisstrategie	150
Altijd eerst peilen van interne motivatie	150
Alleen indien nodig werken met de grenzen van motiveren	151
D. Beïnvloeden en versterken van de interne motivatie: motiverende gespreksvoering	152
D1. Wat is motivatie?	152
D2. Zelfmotiverende uitspraken en fasen van gedragsverandering	153
D3. Concrete gespreksthema's	156
E. Progressiegericht sturen	158
F. Omgaan met weerstanden op systemisch niveau	159
F1. One-down en 'reparenting'	159
F2. Typen weerstandspatronen en bijpassende strategie	161
Bijlage 4: SAVE-Begeleiding bij schoolverzuim	169
A. Positionering	169
B. Functies van SAVE-Begeleiding bij schoolverzuim	171
C. Toepassing van de Viervenster bij schoolverzuim	173
Bijlage 5: SAVE-Begeleiding bij overlastgevend/delictgedrag	177
Bijlage 6: Kennis, houding en vaardigheden SAVE-Begeleiding	183
A. Algemene kennis, houding en vaardigheden van Medewerkers SAVE	183
B. Specifieke competenties voor SAVE-Begeleiding	185
Bijlage 7: Bronnen	187

1 SAVE-Begeleiding in vogelvlucht

1.1 Inhoud van deze handleiding

SAVE staat voor Samenwerken aan Veiligheid. SAVE is een werkwijze die de eigen kracht en regie van burgers over hun leven en over de opvoeding combineert met een focus op hun veiligheid en ontwikkeling.

In 2015 is de basishandleiding "De SAVE-werkwijze: basishandleiding voor SAVE-professionals" gereedgekomen (verder: 'de basishandleiding'). Dit is het gemeenschappelijke¹ referentiekader voor de uitvoering van SAVE. In aanvullende specifieke handleidingen staan de diensten van de gecertificeerde instelling en Veilig Thuis verder uitgewerkt. Er zijn handleidingen voor toepassing van de SAVE-werkwijze bij een OTS, voogdij, jeugdreclassering, crisisinterventie en bij CMTO: het bieden van consult, aannemen van een melding, triage en onderzoek. Deze handleiding beschrijft de toepassing van de SAVE-werkwijze bij begeleiding in een vrijwillig kader. We noemen dit kortweg SAVE-Begeleiding.

We gaan er voor het *lezen* van deze handleiding van uit dat de lezer de basishandleiding kent. Voor *toepassing* van deze handleiding gaan we ervan uit dat de medewerker SAVE een training heeft afgerond in de SAVE-basiswerkwijze plus een training voor SAVE-Begeleiding.

Deze handleiding is een uitgebreide versie, een naslagwerk, onder andere bedoeld voor opleiding. Hoofdstuk 1 kan gelezen als de essentie met betrekking tot de plaatsbepaling en functies van SAVE-Begeleiding.

Het schema van paragraaf 2.3 'Thema's en vragen in de Viervenster bij SAVE-Begeleiding' is de meest beknopte samenvatting van hoe in SAVE-Begeleiding tot een plan wordt gekomen².

De 'Voorbeelden van zorgpunten tot plan' van paragraaf 2.7.10 zijn daar een illustratie van.

Deze handleiding is gebaseerd op:

- Basishandleiding "De SAVE-werkwijze: basishandleiding voor SAVE-professionals", versie 3.0.
- Interviews en methodische leerbesprekingen met medewerkers van Samen Veilig Midden-Nederland en het Regiecentrum Bescherming en Veiligheid Friesland, en hun samenwerkingspartners.
- Praktijkexperimenten.
- Aanvullende literatuur over het werken met ouders, jeugdigen en hun netwerk in vrijwillig kader, bij zorgen over de veiligheid van de jeugdige.

¹ De basishandleiding en ook de aanvullende handleidingen OTS, voogdij, jeugdreclassering, crisisinterventie en CMTO zijn ontwikkeld voor en met Samen Veilig Midden-Nederland. In deze handleiding SAVE-Begeleiding gelden de uitgangspunten en methodische aanwijzingen in deze handleidingen ook voor het Regiecentrum Bescherming en Veiligheid Friesland. Uitzondering hierop vormt in alle handleidingen het hoofdstuk 4, Organisatie, omdat SAVE in Friesland op een andere wijze is georganiseerd.

² Voor de dagelijkse praktijk van uitvoerend medewerkers wordt in de organisaties, met medewerking van uitvoerend medewerkers, een beknopte samenvatting gemaakt, waarin dit schema gecombineerd is met de, voor de praktijk, meest essentiële elementen van hoofdstuk 1 (SAVE in vogelvlucht) en (verwijzingen naar) hoofdstuk 3 en bijlagen.

1.2 SAVE-Begeleiding: overzicht

SAVE-Begeleiding is een kortdurende interventie in het vrijwillig kader, uitgevoerd door een regionaal SAVE-team van een Gecertificeerde Instelling³.

Jeugdigen worden bij SAVE-Begeleiding aangemeld ...

- omdat er zorgen zijn over hun veiligheid en/of ontwikkeling, met inbegrip van eventuele zorgen over schoolverzuim⁴,
- en/of omdat de veiligheid van burgers door hen wordt bedreigd als gevolg van overlastgevend gedrag of delictgedrag,
- én een lokaal team (naar verwachting) niet de mogelijkheid heeft om de veiligheid en ontwikkeling van de jeugdige, met het eigen aanbod of inzet van specialistisch zorgaanbod voldoende snel of stabiel te borgen.
- én het lokaal team aan versterking via consult bij het SAVE-team, Raad voor de Kinderbescherming of Veilig Thuis niet voldoende heeft.

Het lokale team wordt of blijft betrokken in de uitvoering van de SAVE-Begeleiding.

SAVE-Begeleiding is doortastend, en gefocust op het samen herstellen van veiligheid en een gezond ontwikkelingsklimaat. Dit is een combinatie van duidelijk kaders stellen en progressiegericht werken. Deze benadering is niet uniek voor SAVE-Begeleiding en staat uitgewerkt in de Basishandleiding "De SAVE-werkwijze". Daarin wordt ook het analysekader van de Viervenster als de rode gepresenteerd, en de SAVE-werkwijze als een integratie van beproefde methoden:

- De doorontwikkeling van de Deltamethode gezinsvoogdij (Van Montfoort & Slot, 2012)
- De visie en de werkwijze van de Eigen Kracht Centrale (Van Pagée, 2013)
- Het progressiegericht werken (DeShazer & Dolan, 2009; Turnell & Edwards, 1999).

1.2.1 Doelgroep van SAVE-Begeleiding

Uiteindelijke doelgroep

- Jeugdigen en hun ouders / opvoeders (het cliëntsysteem).
- De opvoed- en opgroeisituatie van de jeugdige is niet goed genoeg:
 - De jeugdige heeft een verhoogd risico op, of is feitelijk slachtoffer van onveiligheid / kindermishandeling. Daarmee samenhangend is er een risico op, of een feitelijke bedreiging of verstoring van zijn ontwikkeling.
 - De jeugdige heeft een verhoogd risico op, of is feitelijk pleger van delictgedrag, overlastgevend gedrag, en/of hardnekkig schoolverzuim. Daarmee samenhangend is er een risico op, of een feitelijke bedreiging of verstoring van zijn ontwikkeling.

Betrokken in SAVE begeleiding (intermediaire doelgroep)

- Altijd: Sociaal netwerk van de jeugdige en het gezin / de ouders

³ Het behoort tot het preventief justitiële domein van het werk van de Gecertificeerde Instelling

⁴ Specifieke aandachtspunten van SAVE-Begeleiding bij de aanpak van overlast geven of delictgedrag staan samenvattend beschreven in Bijlage 2. Voor de aanpak van schoolverzuim in Bijlage 3.

- Altijd: Lokale teams.
- Soms: Raad voor de Kinderbescherming (hierna: RvdK) of Leerplicht (schoolverzuimketen) of wijkagent en jongerenwerk (bij overlastgevend en delictgedrag).

Zij worden betrokken om de veiligheid en ontwikkeling actief te helpen herstellen en te borgen.

SAVE-Begeleiding is gericht op het versterken van het sociaal netwerk (van de jeugdige en het gezin / de ouders) en het lokaal team (en hun samenwerkingspartners).

Nota bene

- In het geval van langdurige escalerende relatieproblematiek of complexe scheiding van ouders is het noodzakelijk de SAVE- Handleiding Complexe Scheiding te raadplegen omdat met de dynamiek van deze problematiek rekening te kunnen houden. Binnen de organisaties zijn er afspraken wanneer en in hoeverre deze handleiding leidend is.
- De Handleiding SAVE bij Crisisinterventie is aanvullende van toegevoegde waarde in situaties waarin tijdens SAVE-Begeleiding een crisis ontstaat.
- Bij cliënten met een licht verstandelijke beperking moet de toepassing van de handleiding toegesneden worden op deze doelgroep. Hiertoe wordt samengewerkt, afgestemd met of doorgeleid naar de William Schrikker Stichting.
- De 'Richtlijnen Jeugdzorg' van het Nederlands Instituut van Psychologen (NIP), de Nederlandse vereniging van pedagogen en onderwijskundigen (NVO) en de Beroepsvereniging van Professionals in Sociaal Werk (BPSW) vullen deze Handleiding aan.

1.2.2 Doelen van SAVE-Begeleiding

Het hoofddoel van SAVE-Begeleiding is: Een veilig en gezond/positief ontwikkelingsklimaat voor de jeugdige is hersteld of gerealiseerd. De opvoed- en opgroeisituatie van de jeugdige is weer goed genoeg.

Om dit hoofddoel te bereiken, zijn er subdoelen:

- Er is actieve betrokkenheid van ouders/opvoeders, andere gezinsleden, het sociale netwerk, en het lokale team, en (indien betrokken tijdens SAVE-Begeleiding) de RvdK; bij schoolverzuim is er ook actieve betrokkenheid van Leerplicht, de schoolverzuimketen; bij overlastgevend en delictgedrag kan betrokkenheid van wijkagent/politie en/of jongerenwerk noodzakelijk zijn.
- Bestaande, feitelijke onveiligheid en bedreiging(en) van de ontwikkeling van de jeugdige zijn gestopt (kindermishandeling en verwaarlozing, delictgedrag, overlastgevend gedrag, schoolverzuim).
- Een veilige opvoed- en opgroeisituatie voor de jeugdige is ook na SAVE-Begeleiding geborgd. De risico's op herhaling van onveiligheid kunnen ook in de toekomst worden afgewend.
- Een gezonde, positieve ontwikkeling van de jeugdige heeft ook na SAVE-Begeleiding voldoende kans. De risico's op herhaling van ontwikkelingsbedreiging kunnen worden afgewend.
- Herstel van niet acute, te behandelen schade van de jeugdige is op gang gebracht.

1.2.3 Aanmelding, selectie en duur

Jeugdigen worden aangemeld voor SAVE-Begeleiding door een lokaal team of door Veilig Thuis. SAVE Begeleiding is een tijdelijke aanvulling op de voorliggende hulp die lokale teams bieden. Als het lokale team aanmeldt blijft dat betrokken als laagdrempelige spil in de hulp. Als het lokale team nog niet betrokken is wordt dat alsnog met instemming van het cliëntsysteem gerealiseerd na aanmelding.

Indicaties:

- Jeugdigen van 0 t/m 22 jaar die een verhoogd risico hebben op, of feitelijk slachtoffer zijn van onveiligheid, kindermishandeling en daarmee samenhangende bedreiging of verstoring van de ontwikkeling.
- Jeugdigen met feitelijk delictgedrag en/of hardnekkig schoolverzuim, of een verhoogd risico daarop.
- Lokale team: Het ontbreekt het lokale team, al dan niet met inzet van specialistisch zorgaanbod, aan voldoende expertise en infrastructuur om:
 - Een analyse van de (on)veiligheid te maken en van wat er concreet voor nodig is om de situatie weer voldoende veilig te maken.
 - Het cliëntsysteem ertoe te brengen om de veiligheid van de jeugdige(en) voldoende te herstellen, schoolverzuim te stoppen of gedrag dat burgers en samenleving bedreigt te stoppen.Niet voldoende houdt in:
 - Het blijft onveilig
 - Verbetering treedt onvoldoende snel op
 - Verbetering blijft onvoldoende stabiel- Te borgen dat opschaling niet te snel (proportioneel) maar wel tijdig wordt ingezet; het gaat dan om inzet van de RvdK, de mogelijkheid om proces-verbaal i.v.m. schoolverzuim op te maken door de leerplichtambtenaar etc.

Contra-indicaties:

- Omkering van indicaties
- Advies en consult zijn voldoende: Het lokale team kan met (participerend) consult/(uitgebreid) advies van het regionale SAVE-team of advies van Veilig Thuis de veiligheid / een gezond ontwikkelingsklimaat herstellen.
- Lopende maatregel voor jeugdbescherming of jeugdreclassering voor dezelfde jeugdige
- Crisisinterventie nodig: Het blijkt dat de situatie vraagt om acute intensieve crisisinterventie. Dat neemt niet weg dat tijdens SAVE-Begeleiding soms sprake is van een situatie met crisissenmerken; de aanpak daarvan wordt dan meegenomen binnen de SAVE-Begeleiding.
- Onderzoek nodig: Het blijkt dat de situatie complex is en er in het voortraject een te beperkte analyse is uitgevoerd om SAVE-Begeleiding uit te voeren en daarin beslissingen te nemen over voorwaarden en plan. In dat geval moet eerst een meer omvattend onderzoek uitgevoerd worden; dit meer omvattende onderzoek hoort niet tot SAVE-Begeleiding.
- Spoedmaatregel kinderscherming nodig: Het blijkt dat de veiligheidssituatie zo ernstig is dat om een voorlopige ondertoezichtstelling moet worden gevraagd.
- Inzet ten behoeve van overbruggingshulp: SAVE-Begeleiding wordt soms gevraagd als overbruggingshulp bij een wachtlijst, omdat specialistische zorg nog niet beschikbaar is. SAVE-Begeleiding is echter alleen aan de orde bij genoemde criteria onder indicatie.

SAVE-Begeleiding duurt zo kort als mogelijk. Afhankelijk van regionale afspraken heeft SAVE-Begeleiding een maximale duur van zeven maanden (drie of vier maanden, plus eenmalig eventueel drie maanden verlenging).

Als er in deze periode onvoldoende verbetering optreedt en afsluiten met voortzetting door het lokale team niet mogelijk blijkt, past opschaling (zie punt 8 van paragraaf 1.2.4): een melding bij de Jeugdbeschermingstafel, onderzoek door de RvdK. Bij nieuw schoolverzuim kunnen leerplichtambtenaar / de schoolverzuimketen verdergaande maatregelen nemen; bij nieuw delictgedrag de wijkagent/politie.

SAVE-Begeleiding stopt in die gevallen in principe *niet*: in de samenwerking met instanties versterkt het SAVE-team de positionering op veiligheid en ontwikkeling en kan het lokaal team zijn laagdrempelige positie behouden; tijdens een onderzoek door de Raad voor de Kinderbescherming kan het SAVE-team parallel doorwerken om met jeugdige en ouders alsnog tot verbetering van de opgroei- en opvoedsituatie te komen.

1.2.4 Specifieke functies van SAVE-Begeleiding

Bij uitvoering van SAVE-Begeleiding wordt door de medewerker SAVE een duidelijke norm gesteld, gericht op wat een jeugdige voor zijn veiligheid nodig heeft, gecombineerd met regie van jeugdige en opvoeders over de wijze waarop die norm gerealiseerd wordt. Bij SAVE-Begeleiding neemt een medewerker SAVE enkele specifieke functies op zich om het cliëntsysteem intensief te motiveren en te ondersteunen bij het herstellen en borgen van veiligheid en ontwikkeling.

1. Activeren

Progressiegericht en motiverend beïnvloeden van jeugdigen en hun opvoeders om de opvoed- en opgroeisituatie zo om te buigen dat die veilig genoeg is voor jeugdigen (en voor burgers i.g.v. eerder overlastgevend gedrag door jeugdigen).

2. Analyseren

Gestructureerd en activerend analyseren van de veiligheidssituatie en de ontwikkeling van jeugdigen met - indien er inderdaad sprake blijkt van onveiligheid, hardnekkig schoolverzuim, overlastgevend gedrag of delictgedrag - als uitkomst het stellen van voorwaarden, geformuleerd in concrete (gewenst) gedragstermen van betrokkenen, die binnen een beschreven termijn gerealiseerd moeten worden, met als doel de situatie van de jeugdige weer 'goed-genoege'⁵ te maken.

Dat wil in dit verband zeggen:

- Gestructureerd analyseren met gebruikmaking van (minimaal) het Viervenster-analysemodel en een risico- en veiligheidschecklist, en met ondersteuning door gedragswetenschappers en zo nodig vertrouwensartsen

⁵ In de 'Richtlijnen Jeugdzorg' zijn kenmerken te vinden die ouderschap goed-genoege⁵ maken.

- De medewerker laat het cliëntsysteem en hun netwerk vooral eerst zelf formuleren wat hun visie is op wat er bij de analyse aan de orde is; zij zijn expert in hun situatie. De professional voegt daar de eigen expertise aan toe. Er is altijd aandacht voor wat er goed gaat. Betrokkenen en hun netwerk geven daardoor mede invulling aan analyse, voorwaarden, doelen, plan en realisatie.
- Activerende materialen gebruiken die de betrokkenen in staat stellen mede invulling te geven aan de analyse bijvoorbeeld de Viervenster op tafel of de Drie Huizen.
- Betrokkenheid van het lokale team; zij kunnen het cliëntsysteem actief ondersteunen.

3. Voorlichting geven, psycho-educatie

Voorlichting geven over wat een opvoed- opgroeisituatie onveilig of juist veiliger kan maken (psycho-educatie); de voorlichting is erop gericht om betrokkenen voldoende toe te rusten om uiteindelijk zelf een plan te kunnen maken om de situatie veiliger te maken.

4. Positioneren op veiligheid

Concreet formuleren wat de opvoed- en opgroeisituatie veilig of onveilig maakt (of: de ontwikkeling bedreigt) en welk gedrag er noodzakelijk is om de veiligheid / ontwikkeling te herstellen, te borgen en herstel van opgelopen schade (al dan niet acuut) te realiseren; hier nadrukkelijk aandacht voor vragen.

Hierbij worden voorwaarden en adviezen onderscheiden:

- Voorwaarden van SAVE-Begeleiding zijn gericht op het realiseren van de subdoelen voor de jeugdige. Voorwaarden pakken zorgpunten aan, door de zorgen naar de toekomst weg te nemen. Ze hebben een termijn en consequenties.
 - Als de weging van zorgpunten en bescherm punten ongunstig uitvalt ('situatie niet goed genoeg'), formuleert de medewerker 'de zorgen naar de toekomst'. Deze geven antwoord op de vraag: 'Welke schade/bedreiging van de ontwikkeling kan de jeugdige blijven of gaan oplopen als er niets verandert?'
 - Van deze 'zorgen naar de toekomst' leidt de medewerker af wat de voorwaarden zijn waaraan de het gedrag van betrokkenen ten minste moet voldoen om de opvoed- en opgroeisituatie 'goed- genoeg' te maken.
 - Voorwaarden beschrijven welk gedrag gestimuleerd en eventueel welk gedrag gestopt moet worden; er wordt een termijn voor realisatie aan verbonden en duidelijke consequenties voor het geval de voorwaarden niet worden gerealiseerd. Uiterste consequentie is daarbij inschakelen van de RvdK of, in geval van schoolverzuim, het betrekken van de leerplichtambtenaar/ schoolverzuimketen om te bezien of verdergaande maatregelen nodig zijn.
- Adviezen van SAVE-Begeleiding zijn gericht op alle subdoelen van SAVE-Begeleiding. Adviezen zijn gericht op het opheffen van belemmerende factoren of het benutten van helpende factoren. Belemmerende en helpende factoren vormen de bredere context waarin de zorg- en bescherm punten zijn ontstaan. Deze omstandigheden kunnen verandering belemmeren of in de

toekomst leiden tot nieuwe onveiligheid of ongewenst gedrag. Omdat er geen rechtstreekse relatie is tot onveiligheid, hardnekkig schoolverzuim, overlastgevend gedrag en delictgedrag worden aan belemmerende omstandigheden in de regel geen voorwaarden maar adviezen gekoppeld.

Wanneer de adviezen niet worden opgevolgd kan niet worden opgeschaald naar de RvdK of de schoolverzuimketen.

Advies kan ook gericht zijn op het realiseren van het subdoel: herstel van niet acute opgelopen psychologische, soms ook fysieke schade. Het gaat erom schade (aan de ontwikkeling) die (mogelijk of daadwerkelijk) is opgelopen via gerichte actie, compensatie en/of diagnostiek en/of behandeling te herstellen.

De verantwoordelijkheid voor uiteindelijke formulering van voorwaarden en adviezen ligt bij SAVE-Begeleiding altijd bij de medewerker SAVE.

5. Organiseren

Een integraal plan doen (helpen) opstellen, dat de doelen van betrokkenen, de voorwaarden en adviezen kan realiseren. De jeugdige en het cliëntsysteem waarvan hij deel is, krijgt de ruimte om al dan niet met steun van het sociaal netwerk en het lokale team (en eventuele specialistische zorgverleners) tot een plan te komen op basis van doelen, voorwaarden en adviezen. Desgewenst kan de medewerker SAVE helpen bij het maken van het plan. De medewerker SAVE toetst of de voorwaarden naar verwachting met het (voorlopige of verder ontwikkelde) plan zullen worden gerealiseerd.

6. Volgen, monitoren, evalueren

Volgen van het realiseren van voorwaarden en plan en (indien nodig) helpen realiseren en bijstellen van het plan. De vraag 'Werkt het plan zoals het is bedoeld en waarvoor het is opgesteld?' wordt daarbij beantwoord.

7. Afsluiten

Indien de opvoed- en opgroeisituatie voor jeugdigen weer 'goed genoeg' is, afsluiten met een plan waarmee betrokkenen met hun netwerk en/of lokale en/of specialistische hulp weer zonder SAVE-Begeleiding verder kunnen; in dat plan staan de nog niet gerealiseerde adviezen t.a.v. het opheffen van belemmerende omstandigheden, voorkomen van terugval en herstel van niet acute schade. Eventueel kan, al bij afsluiting, besloten worden tot consultatief vervolcontact met de SAVE-Begeleider vooral indien de gerealiseerde veranderingen nog broos zijn.

8. Opschalen

Indien SAVE-Begeleiding onvoldoende snel tot veiligheid leidt, een gezamenlijk gesprek organiseren met het cliëntsysteem, het lokale team en de RvdK of Leerplichtambtenaar aan de Jeugdbeschermingstafel, een melding bij de RvdK (verzoek tot onderzoek) doen of opnieuw betrekken van de schoolverzuimketen (bij blijvend schoolverzuim).

Als de RvdK een onderzoek uit gaat voeren naar de noodzaak van een maatregel, tijdens dit raadsonderzoek zo mogelijk parallel werken met de RvdK, zicht houden op veiligheid en ontwikkeling en betrokkenen blijven motiveren om samen te werken aan veiligheid.

Als een maatregel wordt uitgesproken dan stopt de SAVE-Begeleiding en start de uitvoering van de maatregel. De maatregel wordt bij voorkeur door dezelfde medewerker uitgevoerd tenzij er redenen zijn dat dit niet gewenst is.

Als SAVE-Begeleiding bij schoolverzuim tot onvoldoende resultaat leidt, kan (afhankelijk van de aard van het verzuim en de omstandigheden) een onderzoek bij de RvdK (civiel) worden gevraagd, of kan de leerplichtambtenaar worden verzocht een proces-verbaal opstellen (wat leidt tot onderzoek door de RvdK).

Deze functies zijn tijdelijk en heel specifiek. SAVE-Begeleiding kan deze functies daarom alleen uitvoeren in samenwerking met het gezin en netwerk, het lokale team en eventuele (specialistische) zorg(aanbieders). Om die reden wordt ook gewerkt met gezamenlijke rondetafelgesprekken.

SAVE-Begeleiding kan deze functies niet overnemen en mag dat volgens de Jeugdwet ook niet. SAVE-Begeleiding wordt aldus als hefboom of katalysator ingeroepen om een goed-genoeg situatie te bereiken m.b.t. veiligheid en ontwikkeling en om d.m.v. advies richting te geven aan acties en hulp gericht op het bevorderen van duurzaamheid van die situatie en herstel. Dan kan SAVE-Begeleiding met vertrouwen weer afronden.

De RvdK, leerplichtambtenaar / de schoolverzuimketen en andere vormen van handhaving komen bij SAVE-Begeleiding pas aan de orde als de ouders / jeugdige geen medewerking willen en/of de zorgen blijven bestaan. Ook dan is de functie van SAVE-Begeleiding belangrijk geweest: de keuze wordt immers pas genomen als alle mogelijkheden binnen het vrijwillig kader zijn benut.

1.2.5 Functie van het netwerk

Het netwerk is vaak al betrokken bij de jeugdige en zijn cliëntsysteem. Deze mensen kunnen waardevolle informatie hebben over hoe het met de betrokkenen gaat (zowel in positieve als negatieve zin), kunnen hen ondersteunen bij het maken van het plan en bij de uitvoering ervan. Het netwerk kan een belangrijke rol spelen in het verduurzamen van resultaten van hulp omdat zij betrokken blijven na afsluiting van de hulp. Waar er nog onvoldoende netwerk is kunnen potentiële leden van het netwerk opgespoord worden door de vraag te stellen: 'Wie vinden het belangrijk dat het goed gaat met de jeugdige'⁶.

1.2.6 Gelijktijdige functies en vervolgfuncties van het lokale team

In de samenwerking kan het lokale team het cliëntsysteem helpen bij het betrekken van het netwerk, praktische hulp en opvoedingsondersteuning geven, specialistisch zorgaanbod inzetten etc.

Na afsluiting van SAVE-Begeleiding kan het lokale team de ondersteuning naadloos voortzetten.

Medewerkers van lokale teams kunnen gezien worden als 'T-shaped professionals'. De liggende balk van de T staat voor de generalistische competenties, zoals het versterken van eigen kracht en regie en die van het netwerk, algemene opvoedingsondersteuning, integraal werken aan een breed scala van problematieken, coördinatie, casemanagement etc. De verticale balk van de T staat voor de meer

⁶ Zie voor verdere uitleg de Basishandleiding SAVE

vakspecifieke competenties van de professional bijvoorbeeld die rondom het organiseren van veiligheid van jeugdigen; wanneer er sprake is van onveiligheid, kindermishandeling, hardnekkig schoolverzuim, overlastgevend en delictgedrag moeten lokale werkers dit kunnen herkennen, het gesprek erover kunnen aangaan en betrokkenen activeren tot het nemen van verantwoordelijkheid en gedragsverandering. SAVE-begeleiding is te zien als een buddy op die verticale balk. Met de SAVE-Begeleiding wordt de lokale medewerker tijdelijk versterkt met brede kennis op deze gebieden, vaardigheden om jeugdige en ouders in hun kracht te zetten en tot gedragsverandering te brengen, vaardigheden m.b.t. het omgaan met weerstanden of ontkenning, vaardigheden in gespreksvoering met kinderen en jongeren etc. De (door inspecties en keurmerken getoetste) kwaliteits-infrastructuur van de Gecertificeerde Instelling wordt daarbij ingezet: gebruik van instrumenten voor veiligheids- en risicotaxatie, instrumenten voor de analyse van verzuim en crimineel gedrag, multidisciplinariteit (inzet van gedragswetenschappers, vertrouwensartsen, bijzondere expertises zoals die m.b.t. eerdergerelateerd geweld etc.).

Het heeft grote voordelen indien het lokale team (door samen te werken om het gezin heen) rechtstreeks betrokken is bij het formuleren van voorwaarden en adviezen, hoewel de uiteindelijke formulering de verantwoordelijkheid van de medewerker SAVE blijft. Als het lokale team meedenkt over de voorwaarden en weet welke overwegingen daaraan ten grondslag liggen is er meer kans op een doorgaande lijn. Zo wordt afbouw van de bemoeienis van het SAVE-team vervlochten met opbouw van de samenwerking met de lokale hulpverlener. Het lokale team kan dan voortbouwen op wat door de medewerker SAVE in het proces met het cliëntsysteem voorzichtig is opgebouwd en blijkt te werken.

1.2.7 Invloed voortraject

SAVE-Begeleiding gaat dóór op wat in het voortraject is gebeurd. Uit dat voortraject kan bij de start meer of minder informatie over het cliëntsysteem beschikbaar zijn. Dat kan variëren van informatie of een plan opgesteld door het gezin met een lokaal team, het resultaat van een gesprek van professionals, cliëntsysteem en RvdK om na te gaan of onderzoek door de RvdK noodzakelijk is, tot aan het resultaat van een onderzoek door het SAVE-team, Veilig Thuis. In die laatste gevallen zijn er al voorwaarden gesteld aan het cliëntsysteem. Van de functies van SAVE-Begeleiding - activeren, analyseren, voorlichten, positioneren op veiligheid (voorwaarden en adviezen), organiseren, volgen, afsluiten/opschalen- komt het accent dan minder op analyseren en meer op organiseren en volgen te liggen.

Als er nog onvoldoende analyse is gedaan, moet dat alsnog binnen SAVE-Begeleiding gebeuren. Het is wel nodig dat er daarvoor al enige basis ligt. SAVE-Begeleiding vervangt geen (analyse in het kader van) onderzoek door SAVE-team of Veilig Thuis.

1.3 SAVE-Begeleiding: onderbouwing

Met SAVE-Begeleiding komt de expertise die het SAVE-team heeft met interventies in het gedwongen kader, (met maatregelen jeugdbescherming en jeugdreclassering), tijdelijk beschikbaar in het vrijwillig kader; houding en handelen zijn op het vrijwillig kader aangepast.

1.3.1 Inzet van expertise vanuit het gedwongen kader op vrijwillige basis

De inzet van deze expertise in SAVE-Begeleiding is onderbouwd vanuit volgende overwegingen:

- Kindermishandeling (incl. verwaarlozing), huiselijk geweld, schoolverzuim, schooluitval en jeugddelinquentie zijn (vaak) samenhangende problemen met (vaak) overeenkomstige oorzaken.
- Als er lichte opvoedingsproblemen zijn, zorgen de ouders, het netwerk, basisfuncties en laagdrempelige hulp ervoor, dat het gewone leven voor de jeugdigen zich snel herstelt. Als er enige of grote problemen zijn, kunnen specialistische functies aanschuiven. Al zijn er soms veel zorgen met het opgroeien en opvoeden, de opvoed- en opgroeisituatie is goed genoeg. Als het echter niet lukt de veiligheid en ontwikkeling van een jeugdige voldoende (snel) te herstellen en te borgen, dan is dat niet meer het geval. Op dat moment ligt de vraag voor, of er ingegrepen moet worden in de opvoed- en opgroeisituatie. Een onderzoek daarnaar door de Raad voor de Kinderbescherming heeft veel gevolgen voor jeugdige en het gezin (onzekerheid, mogelijk ook weerstand). Ook is een dergelijk onderzoek nog geen vorm van nieuwe, aanvullende hulp of ondersteuning. Voor een lokaal team of Veilig Thuis kan deze situatie een dilemma zijn, en/of tot handelingsverlegenheid leiden.
- SAVE-Begeleiding is een interventie die de veiligheid en ontwikkeling in de opvoed- en opgroeisituatie helpt herstellen voor de korte en langere termijn, en tegelijk de functies (ondersteuning) rondom de ouders / jeugdige voor de langere termijn versterkt. Afhankelijk van het succes van SAVE-Begeleiding wordt op die manier meteen ook de vraag beantwoord of onderzoek naar verder ingrijpen nodig is.
- De ouders / opvoeders en (de wat oudere) jeugdigen beseffen, dat SAVE-Begeleiding een kans is om een onderzoek door de RvdK af te wenden. SAVE-Begeleiding kan ook verdergaande maatregelen door de schoolverzuimketen of politie voorkomen.

De overgang naar onderzoek door de RvdK wordt pas genomen als met deze interventie de alternatieven goed zijn onderzocht en uitgeprobeerd. Indien die stap gezet moet worden, komt dat voor de betrokkenen dan ook niet onverwacht.

Onderzoek door de Raad voor de Kinderbescherming en het uitspreken van een jeugdbeschermingsmaatregel worden, na SAVE-Begeleiding, zoals bedoeld, gebruikt als 'ultimum remedium'; in de criminologie wordt het begrip 'diversion' gebruikt: als het gaat om jeugdcriminaliteit alles op alles zetten om jeugdigen uit het strafrecht te houden.

1.3.2 Legitimatie en instemming

SAVE-Begeleiding wordt uitgevoerd in het vrijwillig kader, de regie over de opvoed- en opgroeisituatie ligt daarom volledig bij de jeugdige en opvoeders.

Beroepskrachten kunnen, in dat vrijwillig kader, evenwel, als de veiligheid van jeugdigen daarom vraagt, ook ongevraagd, normen en voorwaarden stellen en aandringen op verandering van gedrag. Ze kunnen dit legitimeren met hun gedelegeerde publieke verantwoordelijkheid op basis van 'Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind' (IRVK), de Jeugdwet en de Wet Meldcode Huiselijk geweld en Kindermishandeling. De beroepscode geeft richting aan hoe dit professioneel vorm gegeven wordt: oprechte betrokkenheid, een progressiegerichte houding en gebruik van expertise zijn cruciaal om als professional 'verstaan te worden' en om instemming van het cliëntsysteem te verkrijgen.

Deze instemming is vanuit juridisch oogpunt gezien onontbeerlijk omdat de regie bij jeugdige en ouders ligt, en vanuit methodisch oogpunt omdat instemming de effectiviteit van de bemoeienis vergroot. Het verkrijgen van instemming gebeurt 'getrapt':

1. Op bemoeienis (een gesprek, contact mogen hebben) van het SAVE-team
2. Op het voeren van een gezamenlijk gesprek over veiligheid en het geven van informatie door informanten
3. Op het meewerken aan het realiseren van voorwaarden.
4. Op het toetsen van het plan wat het cliëntsysteem al dan niet samen met hun netwerk en het lokale team maakt.
5. Op het volgen van de realisatie van de voorwaarden bij de uitvoering van het plan.

Indien instemming, ook na bedenktijd, uitblijft en de voorwaarden voor veiligheid en ontwikkeling van jeugdigen onvoldoende worden gerealiseerd, heeft de medewerker SAVE op basis van de Meldcode het recht om de RvdK in te schakelen. Dit gebeurt in een gezamenlijk gesprek van de jeugdige en zijn cliëntsysteem, de medewerker SAVE, eventueel het lokaal team en de RvdK. De medewerker is transparant over de stappen die genomen zullen worden

1.4 Belangrijke begrippen

In onderstaande lijst bespreken we in alfabetische volgorde de belangrijkste specifieke begrippen uit de Basishandleiding "De SAVE-werkwijze", aangevuld met specifieke termen voor SAVE-Begeleiding. Kruisverwijzingen zijn cursief aangegeven.

- **'Goed genoeg' opgroei- en opvoedsituatie**⁷: Een situatie waarin sprake is van aangetoonde en voor langere tijd geborgde *veiligheid*, waarin de jeugdige zich fysiek en psychosociaal kan *ontwikkelen*, en waarin herstel van eventueel opgedane schade op gang kan komen of is gekomen. In de SAVE-werkwijze wordt het criterium 'goed genoeg' gebruikt om aan te duiden, dat veel, misschien wel de meeste, van alle opgroei- en opvoedsituaties niet 'goed', maar wel 'goed genoeg' zijn.
De SAVE-Begeleiding is gericht op het (laten) realiseren van een opgroei- en opvoedsituatie die minimaal goed genoeg *is* en voldoende kwaliteit heeft om ook goed genoeg te *blijven*. Dat helpt de *SAVE-professional* om zich niet met de andere aspecten van de situatie te bemoeien en verbetering daarvan over te laten aan het cliëntsysteem en het lokaal team.
 - Met het criterium 'goed genoeg' wordt uitgedrukt, dat SAVE Begeleiding slechts betrokken is (zolang) als een ondergrens doorbroken is.
 - Wat goed-genoege is wordt bij toepassing van de *SAVE-werkwijze* concreet geformuleerd in *voorwaarden* waaraan het gedrag van het cliëntsysteem en de situatie (als gevolg van dat gedrag) moet (gaan) voldoen.
 - Wat 'goed genoeg' is wordt door de *SAVE-professional* altijd beschreven in concrete, eenvoudige taal, waarbij vakjargon en classificaties (DSM etc.) worden vermeden.

⁷ Zie de Basishandleiding SAVE voor een uitwerking van het onderwerp 'goed' en 'goed genoeg'. De 'Richtlijn Multiprobleemgezinnen' van de 'Richtlijnen Jeugdzorg' geeft kenmerken van goed-genoege ouderschap. Ook een pedagogische visie van de organisatie kan inhoud geven aan dit begrip.

- De vraag of situatie als geheel 'goed genoeg' is voor een jeugdige of volwassene, hangt ook af van de mate van bescherming en steun die naast de ouder(s) / gezinsleden kan worden ingezet.
- Het oordeel over een opgroei- en opvoedsituatie is subjectief en tijdgebonden en dat geldt ook voor het criterium 'goed genoeg'. Om toch tot een beslissing te komen die aan de kwaliteitsstandaarden van de jeugdzorg voldoet, is deze ingebed in een infrastructuur met daarin instrumentgebruik, ondersteuning door gedragswetenschappers en zo nodig vertrouwensartsen. Voorwaarden worden altijd multidisciplinair vastgesteld; zie voor verdere toelichting de Basishandleiding "De SAVE-werkwijze".
- **Jeugdbeschermingstafel.** Een Jeugdbeschermingstafel⁸ wordt georganiseerd door de gemeente of Veilig Thuis of RvdK (afhankelijk van regionale afspraken). Aan de tafel worden mogelijke / voorgenomen verzoeken tot onderzoek door de RvdK van de Kinderbescherming besproken. Dit is mogelijk bij in de volgende situaties:
 - De gezinssituatie is onveilig voor het kind, huidige (vrijwillige) hulpverlening blijkt ontoereikend en de Gecertificeerde Instelling (hierna: G.I.), Veilig Thuis, andere gespecialiseerde hulpverlening en/of de RvdK willen de mogelijkheid van minder vrijblijvende hulpverlening bespreken.
 - Het kind woont niet meer thuis en er wordt verzocht om onderzoek bij de RvdK naar een gezagsbeëindigende maatregel.
- **Lokale teams.** In de Basishandleiding "De SAVE-werkwijze". is gekozen voor de term 'lokale team'. Elders worden daar ook de termen 'buurt-team', 'sociaal -team' en '(sociaal) wijkteam' voor gebruikt. In deze handleiding gebruiken we alleen de term lokale team, de alternatieven moeten daar bij het lezen ook onder worden verstaan.

Een lokaal team is een door de gemeente ingericht team dat dient als eerste laagdrempelig aanspreekpunt voor zorg, ondersteuning en activering, dat vanuit een integrale aanpak kijkt wat bewoners zelf kunnen en waar hulp nodig is. Kernwoorden hierbij zijn: generalistisch (medewerkers kunnen veel problemen binnen hetzelfde gezin aanpakken), integraal (werken over schotten heen), en outreachend. De werkwijze SAVE-Begeleiding sluit aan op een lokaal team dat de spil kan blijven in de zorg.
- **Startaanpak en plan:** De *SAVE-werkwijze* gebruikt de termen startaanpak en plan.
 - *SAVE-Begeleiding* wordt opgestart aan de hand van een *startaanpak*⁹. Een startaanpak is een (bewust) stappenplan hoe de begeleiding op te starten. Daarvoor is een checklist beschikbaar in bijlage 1.
 - Het *plan* wordt zo veel mogelijk door gezin en netwerk gemaakt. Het is de basis voor de uitvoering van alle diensten, inclusief *SAVE-Begeleiding*. Het plan wordt in Venster 4 uitgewerkt en focust op veiligheidsaspecten. Als er onderzoek is uitgevoerd, maken de resultaten daarvan ook deel uit van het plan. De inzet van *SAVE-Begeleiding* bouwt weliswaar vaak voort op eerder (SAVE- of Veilig Thuis-)onderzoek, maar ook een plan

⁸ www.jeugdbeschermingstafel.nl

⁹ De startaanpak staat in sommige G.I.-en bekend als 'concept-plan', een startdocument na triage dat alleen bedoeld is voor de medewerker. Om verwarring met het 'plan met het gezin' te voorkomen, spreken we verder van *startaanpak*.

zonder voorafgaand onderzoek is mogelijk. Bij *SAVE-Begeleiding* wordt het plan met *instemming* van de *betrokkenen* door de *medewerker SAVE* getoetst aan de *voorwaarden*,

- **Ontwikkeling** is het veelzijdige, integrale en continue proces van verandering, waardoor jeugdigen en volwassenen in staat zijn tot steeds complexere niveaus van bewegen, denken, voelen, en relaties met anderen. Ontwikkeling is een basisbehoefte en basisrecht, en ontwikkeling maakt het mogelijk deel uit te maken van maatschappelijke en sociale verbanden. Zie voor verdere toelichting de Basishandleiding "De SAVE-werkwijze".
- **Progressiegericht werken** is een doorontwikkeling van de oplossingsgerichte aanpak, door Visser en Schlundt Bodien¹⁰. De term 'progressie' verwijst beter dan de term 'oplossing' naar de essentie van de aanpak, namelijk progressie bereiken in de gewenste richting. Behalve op de oplossingsgerichte aanpak, is progressiegericht werken gebaseerd op vier wetenschappelijke pijlers, namelijk de zelfdeterminatietheorie, de groeimindsettheorie, de theorie van de positieve innerlijke werkbeleving en deliberate practice¹¹.
- **Regie:** *Burgers / cliënten* hebben in het *vrijwillig kader* de volledige regie over hun eigen leven en over de opvoed- en opgroeisituatie van jeugdigen ook als er sprake is van onveiligheid. Als er sprake is van onveiligheid analyseert de *medewerker SAVE* of *medewerker Veilig Thuis* op basis van de *Viervenster*s in gesprek met *ouders* en *jeugdigen*, hun netwerk en het *lokale team* die situatie en wat er voor nodig is om tot een veilige situatie te komen. Dit resulteert in het formuleren van concrete *voorwaarden* door SAVE die in gedragstermen beschrijven wat er tenminste nodig is om de situatie veilig te maken. Als deze *betrokkenen instemmen* met de voorwaarden ligt bij hen de regie om daar met hun netwerk en eventueel ondersteund door het lokale team en andere professionals een plan op te maken en uit te voeren. Uit de instemming met de voorwaarden vloeit voort dat de medewerker SAVE ook het plan en de realisatie ervan toetst aan de voorwaarden. Als betrokkenen niet instemmen met de voorwaarden of onveiligheid door ouders niet kan worden afgewend, kan er sprake zijn van inperking in de regie. De regie kan worden ingeperkt, wanneer SAVE-Begeleiding opschaaft om de veiligheid alsnog te realiseren (Jeugdbeschermingstafel, verzoek tot onderzoek door de RvdK). Of de regie wordt ingeperkt wordt besloten via de instanties waarnaar wordt opgeschaald.
- **Procesregie:** Naast de regie van burgers, wordt de term regie ook wel gebruikt als het gaat om regie in de zorgketen (vanuit het perspectief van het zorgproces). Dit vindt plaats parallel aan de regie die burgers zelf voeren in samenwerking met instanties. We spreken hier liever van procesregie om geen verwarring te krijgen met de regie die bij de cliënt ligt. Deze rol is primair aan het lokale team; op casusniveau dient hierover te worden afgestemd, met name als daarvan wordt afgeweken.
- **Rondetafelgesprek:** Een bijeenkomst van de *betrokkenen*, hun netwerk, de *medewerker SAVE*, en andere *SAVE-professionals*, gericht op het maken van het *plan* als uitkomst. Bij SAVE-Begeleiding is belangrijk dat bij een rondetafelgesprek zeker ook de *voorwaarden* binnen het plan worden vastgelegd. De bijeenkomst wordt geleid door de betrokkenen uit het netwerk, medewerker lokale

¹⁰ Progressiegericht werken, oplossingsgericht vooruit', Visser, 2013.

¹¹ www.progressiegerichtwerken.com

team en/of de *medewerker SAVE* of een collega vanuit de *G.I.*. Bij SAVE-Begeleiding zal het Rondetafelgesprek in de meeste gevallen de meest geschikte vorm zijn. Daarnaast kan voor een EKC, SoS bijeenkomst of Familienetwerkberaad worden gekozen. In deze handleiding SAVE-Begeleiding spreken we verder over het Rondetafelgesprek en we gaan er in het vervolg van uit dat de medewerker SAVE in goed overleg tot de juiste keuze is gekomen. Zie 6.7 in de Basishandleiding "De SAVE-werkwijze".

- **SAVE-Begeleiding:** Begeleiding in een *vrijwillig kader* door een *G.I.*, zoals beschreven in deze handleiding.
- **SAVE-werkwijze:** de werkwijze zoals beschreven in de Basishandleiding "De SAVE-werkwijze".
- **Triage¹²:** Besluitvorming door de *G.I.* of *Veilig Thuis* over de vervolgstappen die naar aanleiding van een (aan)melding gezet moeten worden (waaronder wat wenselijk is om te onderzoeken) en over de vraag welke professional of instelling de verantwoordelijkheid voor de verdere aanpak van de (aan)melding krijgt. De triage wordt (bij de *G.I.*; jeugd- en gezinsbescherming) ook aangeduid als **multidisciplinair overleg**.
- **Veiligheid** is een toestand van ofwel afwezigheid van ofwel effectieve bescherming tegen een bestaand risico van lichamelijke en geestelijke schade, waarbij niet alleen het objectieve risico zelf afneemt, maar ook de subjectief gevoelde dreiging. Veiligheid is een basisrecht en basisbehoefte, en veiligheid maakt het mogelijk om zich gezond te ontwikkelen en deel uit te kunnen maken van maatschappelijke en sociale verbanden. Zie voor verdere toelichting de Basishandleiding "De SAVE-werkwijze".
- **Viervenster:** Analyse kader van de SAVE-werkwijze (VanMontfoort 2013): 1. Wie zijn de mensen. 2. Wat zijn de feiten. 3. Hoe wegen we de situatie en 4. Wat zijn de volgende stappen.
- **Voorwaarden:** Kenmerken waaraan de opvoed-/opgroeisituatie van jeugdigen (en burgers i.g.v. delict) naar oordeel van de *G.I.* (of *Veilig Thuis* of *RvdK*) *ten minste* moet voldoen, en waarvoor *verandering in gedrag* (iets doen en/of laten) nodig is van ouders/verzorgers en/of de jeugdigen, opdat de jeugdigen (en burgers bij overlast/delict) veilig zijn, zich kunnen ontwikkelen en kunnen herstellen van eventueel opgelopen schade.
Voorwaarden worden gesteld door de instantie en zijn niet 'onderhandelbaar'. Voorwaarden worden vastgesteld op basis van de zogenaamde 'zorgen naar de toekomst', die op hun beurt bepaald worden op basis van de zorg- en bescherm punten. Voorwaarden geven antwoord op de vraag 'Wat wil de medewerker *G.I.* concreet zien dat ouders/verzorgers (en ev. jeugdigen) ten minste doen of laten, opdat de 'zorgen naar de toekomst' niet optreden. In het vrijwillig kader legitimeren beroepskrachten de voorwaarden met hun publieke verantwoordelijkheid (rechten van het kind, toepassing van de Meldcode).
- **Vrijwillig kader.** De SAVE-werkwijze gebruikt de term 'vrijwillig kader' in plaats van de termen 'drang(kader)', 'niet-vrijblijvend', 'begeleiding zonder maatregel' of beschermingsregie'.
 - *Geen apart 'drangkader':* SAVE-Begeleiding vindt plaats in een vrijwillig kader. Dat is een juridische context. Er is maar één andere juridische context mogelijk, en dat is het gedwongen kader voor een ouder, jeugdige of volwassene. Voor begeleiding van cliënten in het vrijwillig kader door een gecertificeerde instelling wordt soms de term 'drang' of

¹² Zie de handleiding "De SAVE-werkwijze bij het bieden van consult, aannemen van een melding, triage en onderzoek" (CMTO), versie 3.0.

'drangkader' gebruikt. Deze termen roepen verwarring op, omdat zij de ouders, jeugdige en ook de medewerker SAVE zelf onbedoeld de indruk kunnen geven dat de medewerker SAVE bij uitvoering van SAVE-Begeleiding over meer bevoegdheden beschikt dan in een vrijwillig kader. Dat is niet zo. De medewerker moet met zijn professionele engagerende houding beweging genereren richting veiligheid i.p.v. te suggereren dat er een juridisch 'kader' is. Om dezelfde reden gebruiken we in deze handleiding ook de term 'vrijwillig, maar niet vrijblijvend' niet, omdat 'niet vrijblijvend' ten onrechte aangeeft dat de keuze niet volledig bij de cliënt ligt.

- *Geen dreiging.* Een tweede reden om de term drang, en ook de term 'begeleiding zonder maatregel' in deze handleiding niet te gebruiken, is dat er een dreiging van uitgaat. Het zijn, goed beschouwd, negatieve woorden die al uitgaan van de volgende, zwaardere stap, als de ouder of jeugdige niet kunnen of willen meewerken. De verantwoordelijkheid voor het uitblijven van succes wordt door deze woorden ook bij de ouders of jeugdige gelegd. Het zijn beschuldigende, vijf-voor-twaalf woorden die de werkalliantie met ouders en jeugdige meteen op scherp zetten. *SAVE-Begeleiding* is wenkend zijn, en niet wijzend. *SAVE-Begeleiding* is een uitgestoken – weliswaar 'stevige' – hand maar géén opgeheven vinger.
- *Geen regie bij de G.I.:* Tenslotte gebruiken we ook in de handleiding niet de term 'beschermingsregie'. De *regie* bij *SAVE-Begeleiding* ligt altijd bij de ouders of jeugdige en nooit bij de G.I. of het *lokale team*. We werken dit uit in hoofdstuk 2 (Visie) en hoofdstuk 4.
- *Instemming.* In plaats van 'regie van de medewerker SAVE' spreken we over 'instemming' door de ouders of jeugdige met de bemoeienis van de medewerker SAVE, met 'toetsing' door de medewerker SAVE van a) hun plan voor een veilige en positieve opvoed- en opgroeisituatie (op basis van voorwaarden door de medewerker SAVE), en b) de monitoring op de uitvoering van dat plan.

1.5 Verwijzing naar andere SAVE-handleidingen

In deze handleiding wordt verwezen naar andere SAVE-handleidingen:

- Basishandleiding "De SAVE-werkwijze: basishandleiding voor SAVE-professionals"
Hierin wordt de algemene basis van de SAVE-werkwijze beschreven.
- Consult, aanneming melding, triage en onderzoek (de taken van Veilig Thuis) (CMTO)
De handleiding CMTO gaat in op triage en onderzoek door SAVE-teams en Veilig Thuis (binnen SVMN) voorafgaand aan SAVE-Begeleiding.
- Ondertoezichtstelling voor de SAVE-werkwijze in die gevallen waarin na SAVE-Begeleiding alsnog een OTS wordt uitgesproken.
- Jeugdreclassering voor de SAVE-werkwijze in die gevallen waarin na SAVE-Begeleiding alsnog een maatregel jeugdreclassering wordt uitgesproken.
- Crisisinterventie
Bij SAVE-Begeleiding kan sprake zijn van een situatie met crisissenmerken. In dat geval wordt binnen SAVE-Begeleiding versneld gehandeld om te bezien of onmiddellijke voorwaarden moeten worden gesteld en een voorlopig plan moet worden opgesteld. Daarnaast kan, in dit soort situaties, binnen SAVE-Begeleiding geprofitteerd worden van het methodisch kader dat in de handleiding Crisisinterventie is beschreven

- **Complexe Scheiding**

In het geval van langdurige escalerende relatieproblematiek of complexe scheiding van ouders is het noodzakelijk de SAVE- Handleiding Complexe Scheiding te raadplegen omdat met de dynamiek van deze problematiek rekening te kunnen houden. Binnen de organisaties zijn er afspraken wanneer en in hoeverre deze handleiding leidend is.

1.6 Leeswijzer

Deze handleiding is als volgt opgebouwd. We starten met de praktijk, daarna komen de achtergronden:

- In hoofdstuk 2 komt het analyseschema van de Viervenster aan bod en de specifieke toepassing/vertaling hiervan bij SAVE-Begeleiding.
- Hoofdstuk 3 bespreekt de communicatie en houding van de medewerker SAVE bij SAVE-Begeleiding. Engageren en positioneren worden specifiek voor SAVE-Begeleiding uitgewerkt. Bijlage 1 gaat dieper in op de angst van de ouders en jeugdigen voor bemoeienis, motiveren, en het omgaan met weerstanden op systeemniveau.
- Hoofdstuk 4 gaat over de rol van, en de samenwerking met de ketenpartners bij SAVE-Begeleiding.
- Hoofdstuk 5 gaat in op de visie en de inhoudelijke uitgangspunten van de SAVE-werkwijze en de 'vertaling' daarvan voor SAVE-Begeleiding. In dit hoofdstuk wordt ook ingegaan op wetenschappelijk onderzoek naar de (onderbouwing van) het werken met ouders en jeugdige op vrijwillige basis, wanneer er ernstige zorgen zijn over de veiligheid en ontwikkeling van de jeugdige, en de veiligheid in de samenleving.
- Hoofdstuk 6 betreft de wet- en regelgeving die van toepassing is op SAVE-Begeleiding. Hierbij komt onder andere de uitwisseling van gegevens in een vrijwillig kader aan de orde.

Specifieke aandachtspunten van SAVE-Begeleiding bij schoolverzuim staan beschreven in Bijlage 4. Aandachtspunten voor SAVE-Begeleiding bij de aanpak van overlastgevend of delictgedrag staan samenvattend beschreven in Bijlage 5.

2 Het analyseschema van de Viervenster bij SAVE-Begeleiding

2.1 De Viervenster als kapstok bij SAVE-Begeleiding

In de SAVE-werkwijze vormt het analyseschema van de Viervenster¹³ altijd de kapstok bij analyse en uitvoering van alle werksoorten. Ook bij SAVE-Begeleiding.

2.1.1 Vier vragen

De basis van het analyseschema zijn vier vragen, die vier perspectieven (vensters) op de situatie geven. De eerste drie vensters brengen de opvoed- of opgroeisituatie in kaart en monden uit in de weging en oordeelsvorming. Het vierde venster is de planvorming.

De Viervenster brengen op een gestructureerde manier het volgende in kaart:

- Wie de mensen zijn: wie er betrokken zijn, en wie betrokken kunnen worden om de jeugdige en het cliëntsysteem waarvan hij deel is, te ondersteunen;
- Welke feiten (zorgen en krachten) er binnen het cliëntsysteem spelen rondom (het tegengaan van) onveiligheid, schoolverzuim, overlastgevend gedrag en delictgedrag. Het gaat hier om zowel concreet gedrag (inclusief interactie), als om opvattingen, kenmerken en situaties, die volgens de mensen – inclusief de medewerker SAVE - van belang zijn;
- Hoe we die feiten wegen, wat dat betekent voor een concrete gewenste situatie van veiligheid en ontwikkeling, en of aan (het bereiken en vasthouden van) die gewenste situatie ook voorwaarden moeten worden gesteld
- Wat de volgende stappen zijn om de gewenste situatie en overige doelen van het cliëntsysteem te bereiken, met inbegrip van eventuele voorwaarden. Oftewel: met welk plan gewerkt wordt.

In paragraaf 2.3 van dit hoofdstuk wordt per venster in detail besproken welke vragen samen met de betrokkenen worden beantwoord.

¹³ Zie de Basishandleiding SAVE voor een uitgebreide bespreking van de Viervenster en de achtergrond hiervan.

De volgorde van de vensters is niet dwingend voor het gesprek met betrokkenen. Voor een natuurlijk gesprek moet de medewerker op geleide van het gesprek kunnen schakelen tussen de vensters; bij afronding kan gekeken worden of alle vensters voor zover relevant voldoende aan de orde zijn geweest.

2.1.2 Herhaald gebruik

De pijltjes in het midden geven de volgorde aan en laten zien, dat het schema cyclisch is. Daarmee wordt bedoeld dat zowel in analyse als in uitvoering telkens korte of langere cycli van mensen → feiten → weging → volgende stappen worden doorlopen.

De stappen worden tijdens de duur van de SAVE-Begeleiding herhaald doorlopen om ontwikkelingen gezamenlijk in beeld te krijgen en houden. Ze worden in ieder geval bij de start, belangrijke richtinggevendende bijeenkomsten en afsluiting doorlopen. In elk gesprek kunnen alle vensters aan de orde komen. Het schema geeft dus richting aan analyse en uitvoering.

In crisissituaties kan zo'n cyclus zeer kort zijn. Bijvoorbeeld: Buurvrouw belt dat kind met pistool bedreigd wordt. De medewerker SAVE denkt 'dit is acuut levensbedreigend' (= Weging) en belt onmiddellijk de hulpdiensten (= Volgende stap). Maar het kan ook zijn dat het langer duurt de cyclus te doorlopen (in weken tot maanden, afhankelijk hoe vaak een nieuwe weging nodig is, naar aanleiding van nieuwe 'mensen' of 'feiten').

2.1.3 Focus op veiligheid, ontwikkeling en herstel

Het symbool van een jeugdige in het midden geeft aan dat de veiligheid en ontwikkeling van de jeugdige voortdurend centraal staan. Het hoofddoel en de subdoelen van SAVE-Begeleiding zijn daarop gebaseerd:

Het hoofddoel van SAVE-Begeleiding is: Een veilig en gezond/positief ontwikkelingsklimaat voor de jeugdige is hersteld of gerealiseerd. De opvoed- en opgroeisituatie van de jeugdige is weer goed genoeg.

Om dit hoofddoel te bereiken, zijn er subdoelen:

- Er is actieve betrokkenheid van ouders/opvoeders, andere gezinsleden, het sociale netwerk, en het lokale team, en (indien betrokken tijdens SAVE-Begeleiding) de RvdK en/of de leerplichtambtenaar / schoolverzuimketen.
- Bestaande, feitelijke onveiligheid en bedreiging(en) van de ontwikkeling van de jeugdige zijn gestopt (kindermishandeling en verwaarlozing, delictgedrag, overlastgevend gedrag, schoolverzuim).
- Een veilige opvoed- en opgroeisituatie voor de jeugdige is ook na SAVE-Begeleiding geborgd. De risico's op herhaling van onveiligheid kunnen ook in de toekomst worden afgewend.
- Een gezonde, positieve ontwikkeling van de jeugdige heeft ook na SAVE-Begeleiding voldoende kans. De risico's op herhaling van ontwikkelingsbedreiging kunnen worden afgewend.
- Herstel van niet acute, te behandelen schade van de jeugdige is op gang gebracht.

Deze doelen kunnen we in spreektaal als volgt beschrijven: Herstel van veiligheid en ontwikkeling is het hoofddoel van SAVE-Begeleiding. Als deze acuut bedreigd zijn, moeten deze altijd eerst worden hersteld.

Tegelijkertijd of daarna (de volgorde hiervan maakt bij SAVE-Begeleiding niet uit) moet er meer gebeuren: we moeten de veiligheid en ontwikkeling ook borgen voor de toekomst, we moeten herstel van eventuele opgelopen schade op gang brengen, en de medewerker SAVE moet bij al deze doelen de actieve betrokkenheid van gezin, netwerk en lokaal team realiseren.

De focus ligt bij de toepassing van de Viervenster daarom voortdurend op het herstel en het behoud van veiligheid en ontwikkeling *voor* de jeugdige, *door* het cliëntsysteem, met steun van alle andere betrokkenen.

'Wie zijn de mensen' (Venster 1) staat in het schema op de eerste plaats om te benadrukken dat het vanaf de start direct van belang is om alle betrokkenen in beeld te krijgen en hen uit te nodigen regie te nemen over het herstel van de zorgelijke situatie. Venster 1 spreekt de mensen aan. Personen uit het netwerk die het belangrijk vinden dat het goed gaat met de jeugdige, kunnen 'opstaan' en de jeugdige en zijn cliëntsysteem helpen om tot een goed veiligheidsplan te komen en dat uit te voeren. Deze inzet en de aangedragen oplossingen is eigen kracht¹⁴.

Bij het verzamelen van feiten in Venster 2 is de medewerker gezins- en systeemgericht. Hij handelt met respect en hij is oprecht nieuwsgierig naar het verhaal van de betrokkenen. Hij stelt progressiegericht, activerende vragen. Het viervenster-schema kan daarbij op tafel liggen of op een flap aan de muur hangen. Hij is duidelijk over wat zijn rol is maar laat de jeugdige, zijn cliëntsysteem en hun netwerk vooral eerst zelf formuleren wat hun visie is op de zorgen en krachten; Er is dus niet alleen aandacht voor de problemen maar vooral ook voor wat er goed gaat en ging. De medewerker SAVE voegt daar zijn eigen expertise aan toe. De medewerker SAVE combineert dit met (stukjes) psycho-educatie: uitleg over veiligheid, ontwikkeling, risico's en bescherming, interactiepatronen, etc.

In Venster 3 voegt hij aan de weging zijn professioneel oordeel toe, en hij concludeert (en legt uit) wat er nodig is gericht op de doelen (kader stellen, positioneren). Wanneer de medewerker in Venster 3 voorwaarden stelt, doet hij dit vanuit de principes van proportionaliteit en subsidiariteit: niet harder ingrijpen dan nodig is, en altijd nagaan of er minder ingrijpende effectieve alternatieven zijn.

¹⁴ Zie voor verdere uitleg de basishandleiding.

2.2 De Viervenster tijdens het verloop van SAVE-Begeleiding

2.2.1 Het traject voorafgaand aan SAVE-Begeleiding

SAVE-Begeleiding gaat door op wat in het voortraject is gebeurd. Uit dat voortraject kan bij de start van meer of minder informatie over het cliëntsysteem beschikbaar zijn. Dat kan variëren van informatie of een plan opgesteld door een lokaal team tot aan het resultaat van een onderzoek door het SAVE-team, Veilig Thuis of (alleen tijdens SAVE-Begeleiding:) de RvdK.

Vanuit een onderzoek kunnen er al voorwaarden gesteld zijn aan het cliëntsysteem. Van de functies van SAVE-Begeleiding (zie 1.2.4 en 2.2.4) komt het accent dan minder op analyseren en meer op organiseren en volgen te liggen. Het begin van SAVE-Begeleiding is dan 'handelingsgericht': na een check of er nog sprake is van nieuwe ontwikkelingen kan de medewerker SAVE beginnen met de instemming met de voorwaarden te toetsen, ze eventueel bij te stellen en te laten uitwerken in een plan (Venster 4).

Als er daarentegen nog onvoldoende analyse is gedaan of nog geen voorwaarden gesteld zijn moet dat alsnog binnen SAVE-Begeleiding gebeuren.

Om dat binnen de beperkte tijd van het SAVE-Begeleidingstraject te kunnen uitvoeren moet er wel voldoende basis voor de analyse liggen. SAVE-Begeleiding vervangt geen (analyse in het kader van) onderzoek door SAVE-team of Veilig Thuis.

2.2.2 Checklist en Viervenster als voorbereiding op SAVE-Begeleiding

Checklist

Voorafgaand aan het eerste contact met het cliëntsysteem (en lokale team), wordt een aantal aandachtspunten bewust afgewogen en/of besproken. Dit gebeurt met de checklist voorbereiding SAVE-Begeleiding (zie [Bijlage 1](#)). Die voorbereiding is van belang omdat van de medewerker die SAVE-Begeleiding uitvoert, in korte tijd veel wordt gevraagd.

Dat vraagt om efficiency. Goed voorbereid starten kan ertoe bijdragen dat er eerder resultaten worden behaald en er niet hoeft te worden verlengd. Het is in het belang van cliënt en organisatie om de duur zo kort mogelijk te laten zijn. Het gegeven dat SAVE-Begeleiding diverse voortrajecten kan hebben vraagt om een goede inventarisatie van wat er al gebeurd is voorafgaand aan de start; welke van de functies - activeren, analyseren, voorlichten, positioneren op veiligheid (voorwaarden en adviezen), organiseren, volgen, afsluiten/opschalen – zijn (deels) al in het voortraject uitgevoerd? In hoeverre zijn betrokkenen het eens met de start van SAVE-Begeleiding?

Is er sprake van acute onveiligheid of een crisissituatie? Is er mogelijk aanleiding voor het stellen van onmiddellijke voorwaarden en het maken van een voorlopig veiligheidsplan? Hoeveel ruimte laat de situatie nog om af te zien van inschakeling van de RvdK etc. etc.? Dit alles en meer bepaalt het gesprek en handelen bij de start.

Viervenster versneld doorlopen

Als er sprake is van acute onveiligheid of een crisissituatie dan worden de Viervenster als het ware versneld doorlopen om tot onmiddellijke voorwaarden en een (voorlopig) veiligheidsplan in Venster 4 te komen; in Venster 2 ligt het accent dan op het in beeld krijgen van de zorgen en krachten in het hier en nu.

2.2.3 Het verkrijgen van instemming en de Viervenster

Zoals al bij de samenvatting in hoofdstuk 1 en in het hoofdstuk juridisch kader is aangegeven is instemming van de rechtstreeks betrokkenen essentieel omdat SAVE-Begeleiding in het vrijwillig kader wordt uitgevoerd; en daarnaast – uiteraard - omdat het de effectiviteit vergroot wanneer herstel van veiligheid en ontwikkeling een gemeenschappelijk doel is¹⁵.

Daarom wordt er ook bij het doorlopen van de vensters steeds specifiek instemming gevraagd op de punten die per venster van belang zijn; het verkrijgen van instemming gebeurt zo getrapt:

- ↓ Op bemoeienis van de medewerker SAVE
- ↓ Op het voeren van een gezamenlijk gesprek over veiligheid en het geven van informatie door informanten
- ↓ Op het meewerken aan realisatie van voorwaarden m.b.t. veiligheid en het eventueel opvolgen van advies m.b.t. hulp gericht op opheffen belemmerende omstandigheden en op herstel van opgelopen schade
- ↓ Op het toetsen van het plan wat het cliëntsysteem al dan niet samen met hun netwerk en het lokale team maakt.
- ↓ Op het volgen van de realisatie van de voorwaarden bij de uitvoering van het plan.

Indien instemming, ook na bedenktijd, uitblijft en de voorwaarden voor veiligheid en ontwikkeling van jeugdigen onvoldoende worden gerealiseerd heeft de medewerker SAVE op basis van de Meldcode het recht om de Jeugdbeschermingstafel / RvdK in te schakelen. De medewerker SAVE bespreekt dit met het cliëntsysteem, en eventueel het lokaal team en de RvdK.

2.2.4 De Viervenster en de functies van SAVE-Begeleiding

Na de start van SAVE-Begeleiding kunnen de functies hiervan (zie hoofdstuk 1) worden gekoppeld aan de Viervenster.

- Activeren: In alle vensters worden cliëntsysteem en netwerk actief betrokken.
- Analyseren: Dit gebeurt met het doorlopen van de vensters.
- Voorlichten: Dit gebeurt in elk venster passend bij de thematiek die daar aan de orde is.
- Positioneren op veiligheid (voorwaarden): Positioneren is het concreet formuleren wat de situatie veilig of onveilig maakt en welk gedrag er noodzakelijk is om de veiligheid te herstellen, te borgen en herstel van opgelopen schade (al dan niet acuut) te realiseren; daar nadrukkelijk aandacht voor

¹⁵ Zie ook paragraaf 5.7.3 waar de kenmerken van het begrip 'shared decision making' genoemd worden uit het NJi-rapport "Beslissen over hulp door ouders, jeugdige én de jeugd- en gezinsgeneralist"; 2013..

vragen. Het accent van het positioneren ligt in Venster 3 en 4, waarin voorwaarden, adviezen worden geformuleerd en (in) het plan getoetst.

- **Organiseren:** Een integraal plan doen (helpen) opstellen dat de doelen van betrokkenen, de voorwaarden en adviezen kan realiseren. Dit gebeurt in Venster 4.
- **Volgen:** Volgen van het realiseren van voorwaarden en plan van Venster 4, en (indien nodig) helpen realiseren en eventueel het plan bijstellen nadat de vensters opnieuw doorlopen zijn.
- **Afsluiten:** Vaststellen dat het plan van Venster 4 gerealiseerd is en in een afsluitend gesprek en afsluitrapportage adviezen geven gericht op het opheffen van belemmerende omstandigheden en herstel van niet acute schade om te zorgen dat de situatie na afsluiting goed-genoege kan blijven.
- **Opschalen:** Op elk moment tijdens SAVE-Begeleiding en doorlopen van de vensters kan een situatie ontstaan die inschakeling van de RvdK noodzakelijk maakt (of nieuwe acties van de leerplichtambtenaar, schoolverzuimketen of wijkagent/politie) om te bezien of verdergaande maatregelen nodig zijn.

2.2.5 Participatie van het netwerk in de Viervenster

Actieve betrokkenheid van het netwerk realiseren op het thema veiligheid en ontwikkeling is een subdoel van SAVE-Begeleiding. Doorgaans zijn er al mensen betrokken bij het cliëntsysteem. Zij hebben informatie over hoe het met de betrokkenen gaat (zowel in positieve als negatieve zin), kunnen hen ondersteunen bij het maken van het plan en bij de uitvoering ervan. Met andere mensen, die niet zijn betrokken, maar het ook belangrijk vinden dat het (weer) goed gaat met de jeugdige, moet contact worden opgenomen. Hun betrokkenheid kan in Venster 4 een onderdeel worden van het plan.

Het netwerk kan een belangrijke rol spelen in het verduurzamen van resultaten van hulp omdat zij betrokken blijven na afsluiting van de hulp. Het is daarom van belang dat het netwerk ook na de totstandkoming van het plan mee blijft denken; en dat de leden, als zij een actieve bijdrage leveren, dat ook volhouden. Daarom heeft de medewerker SAVE in elk venster aandacht voor de vraag hoe het netwerk een bijdrage kan leveren en wat ze daarvoor nodig hebben. Hij gaat steeds na wat hij kan doen om duurzame betrokkenheid van het netwerk te bevorderen.

2.2.6 Rondetafelgesprekken

Een gezamenlijke inzet of *commitment* voor het hoofddoel van SAVE-Begeleiding ontstaat het best wanneer de mensen bij elkaar zijn: de jeugdige, ouders, andere gezinsleden, het netwerk, het lokale team, leerplicht etc. De medewerker SAVE zet daarvoor rondetafelgesprekken in. Deze kunnen voor elk van de Viervenster ingezet worden¹⁶.

Rondetafelgesprekken zijn efficiënter. Het vraagt het nodige van de medewerker SAVE om ze te organiseren, maar ze leveren ook tijdwinst op. Er kan informatie uitgewisseld zonder privacy-problematiek. Er ontstaat geen informatieverlies zoals bij afzonderlijke bilaterale overleggen kan gebeuren.

¹⁶ De Jeugdbeschermingstafel kan gezien worden als een Rondetafel met de RvdK.

Samen in gesprek gaan bevordert dat iedereen dezelfde informatie heeft en daardoor beter aangesloten is op het proces; er kan *synergie* ontstaan: een gevoel 'samen de schouders' onder een plan te zetten waarin iedereen zijn bijdrage levert.

In Bijlage 3: Rondetafelgesprekken, geven we een overzicht van alle voordelen en de organisatie ervan.

Uiteraard moet het cliëntsysteem het eens zijn met een rondetafelgesprek. Daarom worden de voordelen en eventuele bezwaren zo snel mogelijk bij de start met de betrokkenen doorgenomen.

2.2.7 Versterken van het lokaal team en de Viervensters

Als het lokale team SAVE-Begeleiding inzet, is het al betrokken. Het lokale team organiseert een gezamenlijk gesprek met de medewerker SAVE bij de start.

Wanneer het lokaal team nog niet betrokken is zal de medewerker SAVE in het eerste gesprek met het cliëntsysteem het belang van inschakeling van het lokale team benadrukken en om toestemming daarvoor vragen. Immers: SAVE-Begeleiding is slechts kort betrokken; het lokale team moet de spil in de hulp kunnen zijn voor betrokkenen. Indien dat in uitzonderingsgevallen niet lukt, past overleg met de gedragswetenschapper; immers in die gevallen blijft alleen het netwerk of eventueel een zorgaanbieder over om naar 'af te schalen' indien na afsluiting nog wel ondersteuning van het cliëntsysteem nodig is. Of dit voldoende is moet tijdig worden beoordeeld. Voor deze situatie zijn er geen standaardoplossingen.

In de samenwerking kan het lokale team het cliëntsysteem helpen bij het betrekken van het netwerk, praktische hulp en opvoedingsondersteuning geven, specialistisch zorgaanbod inzetten, etc.

Het heeft grote voordelen om het lokale team te betrekken bij het formuleren van voorwaarden in Venster 3 en de adviezen in Venster 4, hoewel de uiteindelijke formulering de verantwoordelijkheid van de medewerker SAVE blijft. Als een medewerker van het lokale team al betrokken is, kent deze in veel gevallen de jeugdige, het gezin, en vaak ook het netwerk al veel beter dan de medewerker SAVE, waardoor de voorwaarden/adviezen nog meer op maat kunnen worden gemaakt.

Bovendien: Als het lokale team meedenkt over de voorwaarden/adviezen en weet welke overwegingen daaraan ten grondslag liggen is er meer kans op een doorgaande lijn na afsluiting. Zo wordt afbouw van de bemoeienis van de medewerker SAVE vervlochten met opbouw van een duurzame, op veiligheid en ontwikkeling gerichte samenwerking met de medewerker van het lokale team.

2.2.8 Samenwerking met de RvdK of de schoolverzuimketen of strafketen

De medewerker SAVE gaat bij onvoldoende realisatie van veiligheid en ontwikkeling altijd eerst, en tijdig, in gesprek met de jeugdige en het cliëntsysteem. Als dat niet tot een beter resultaat leidt past opschalen naar de Raad voor de Kinderbescherming; al dan niet via een Jeugdbeschermingstafel. Ook kan opschaling van buiten de SAVE-Begeleiding aan de orde zijn: bij nieuwe melding van schoolverzuim kunnen door Leerplicht en de schoolverzuimketen verdergaande maatregelen worden genomen; indien de jeugdige een delict pleegt kan de wijkagent/politie proces verbaal opmaken. Het gesprek met deze instanties kan ook worden gevoerd met de Viervensters als kapstok.

De medewerker kan doorwerken binnen SAVE-Begeleiding zolang er geen sprake is van een gedwongen maatregel. Hij maakt met de betrokkenen een nieuw plan, waarin de resultaten van het gesprek met de RvdK of leerplichtambtenaar etc. in zijn verwerkt.

De samenwerking met de RvdK of Leerplicht / schoolverzuimketen wordt beschreven in hoofdstuk 5.

2.3 Thema's en vragen in de Viervenster bij SAVE-Begeleiding

In het schema van de Viervenster op de volgende bladzijden staan per venster de onderwerpen vermeld waar de medewerker SAVE aandacht voor vraagt in het gesprek. De volgorde van toepassing van de Viervenster kan verschillen (zie 2.1.1), maar het is erg belangrijk dat de medewerker SAVE wel alle thema's binnen elk venster bespreekt.

1 DE MENSEN	2 DE FEITEN
<p>Jeugdige, leden van het gezin, familie, netwerk</p> <ul style="list-style-type: none"> Inclusief (semi-) professionals als pleegouders, gezinshuishoudens. <p>Opvoed- of opgroeisituatie</p> <ul style="list-style-type: none"> Woonsituatie, gezagssituatie, omgangsregeling, culturele achtergrond. <p>→ Vraag: <i>Wie vinden het belangrijk dat het goed gaat en blijft gaan met de jeugdige(n)?</i></p> <p><i>Bij overlastgevend / delictgedrag: ... en met de veiligheid van burgers in de samenleving?</i></p>	<p>Tijdslijn</p> <ul style="list-style-type: none"> De hulpverleningsgeschiedenis (zicht op instellingsnetwerk rond jeugdige). De justitiële voorgeschiedenis (straf- en civielrechtelijk, indien van toepassing). Belangrijkste <i>life-events</i> voor de jeugdige en/of andere leden van het gezin. <p>Zorgen</p> <ul style="list-style-type: none"> Zorgpunten: bekend, concreet gedrag van ouders/opvoeders of jeugdigen of een ontstane situatie, en het <i>gebleken</i> negatieve, schadelijke effect daarvan (incl. toegebracht letsel) op de jeugdigen (bij overlastgevend en delictgedrag: op burgers in de samenleving). → Vraag: <i>Wat is er aan de hand, wat bedreigt de veiligheid of ontwikkeling van de jeugdige (of burgers in de samenleving)?</i> Belemmerende omstandigheden: alles wat in de toekomst de kans op veiligheid en een positieve ontwikkeling van de jeugdige (bij delict/overlast: burgers) verkleint. Alles wat het risico op herhaling van zorgpunten vergroot. → Vraag: <i>Wat maakt het moeilijk? Wat zal het lastiger maken om tot verbetering te komen?</i> Uitkomst van instrumenten De uitkomst van het risicotaxatie- instrument en elk aanvullend instrument benoemt/noteert de medewerker SAVE ook hier. <p>Krachten</p> <ul style="list-style-type: none"> Bescherm punten: bekend, concreet gedrag van ouders/opvoeders of jeugdigen (of derden) of een ontstane situatie, en het <i>gebleken</i> positieve, beschermende effect daarvan op de zorgpunten rond de jeugdigen (bij overlastgevend/ delictgedrag: burgers). → Vraag: <i>Wat heeft voor veiligheid of positieve ontwikkeling gezorgd? Wat heeft herhaling van geweld voorkomen? Wat heeft daadwerkelijk voor bescherming gezorgd tegen herhaling van de zorgpunten?</i> Helpende omstandigheden: alles wat in de toekomst de kans op veiligheid en positieve ontwikkeling van jeugdigen (bij overlast/delict: burgers) vergroot. Alles wat het risico op herhaling van zorgpunten verkleint en de kans op toepassing van bescherm punten vergroot. → Vraag: <i>Wat zal helpend zijn om tot verbetering te komen? Wat zijn sterke punten van ouders en jeugdigen? Welke hulpbronnen (familie, vrienden, burens; actuele professionele begeleiding of behandeling; eerder positief behandelresultaat etc.)?</i>

4 DE VOLGENDE STAPPEN

Besluit

Het (kern)besluit dat is genomen in overleg met de ouders/jeugdige.

Advies

Advies t.b.v. opheffen van de belemmerende omstandigheden, het benutten van helpende omstandigheden en/of herstel van schade.

Doelen

Definitieve doelen: samenvoeging van de doelen van de leden van het gezin met alle voorwaarden van de medewerker SAVE en eventueel ook de adviezen van de medewerker SAVE.

→ *Welke doelen moeten bereikt zodat de jeugdigen nu veilig zijn (i.e.v. delictgedrag: en burgers veilig zijn), dat zij in de toekomst veilig blijven en zich kunnen ontwikkelen, en dat opgelopen schade kan worden hersteld?*

Afspraken

Worden per doel gemaakt, inclusief

- 1) ... of er **toezicht** nodig is (in welke vorm)
- 2) ... of de jeugdige(n) een **veiligheidspersoon** mogen kiezen, voor tijdige signalering van herhaalde onveiligheid.

Evaluatie

Planning van een evaluatie van de voortgang, aan de hand van het doorlopen van de Viervenster.

3 DE WEGING

Weging

- Op basis van een cijfer op een schaalvraag en onderbouwing van dat cijfer. De medewerker SAVE weegt zelf, maar vraagt ook de jeugdige en de leden van het gezin en netwerk te wegen.
- De weging is van toepassing op de opvoed- of opgroeisituatie van de jeugdige (en bij overlast/delictgedrag: de leefsituatie van burgers). Is deze situatie **goed genoeg**
 - ... in termen van **actuele** veiligheid?
 - ... in termen van **actuele** ontwikkelingskansen?
 - ... om herhaling van onveiligheid in de **toekomst** te voorkomen / veiligheid in de toekomst te borgen?
 - ... om een positieve fysieke en/of psychosociale ontwikkeling in de **toekomst** te borgen?
 - ... voor **toekomstig** herstel van de schade die de jeugdige heeft opgelopen?

Doelen van jeugdigen en ouders zelf

De medewerker SAVE vraagt de jeugdige en de ouders/opvoeders nadrukkelijk wat zij zelf willen bereiken t.a.v. veiligheid en ontwikkeling.

Zorgen naar de toekomst

De medewerker SAVE formuleert met de jeugdige, ouders/opvoeders en het netwerk 3-5 zorgpunten (uit Venster 2) waarover men het meest bezorgd is naar de toekomst. De zorg is, dat ze in de toekomst zullen gebeuren of zich herhalen met de jeugdige (bij delict/overlast: met burgers) als er niets verandert, als het verbeteren van de opvoed- en opgroeisituatie niet van de grond komt of niet lukt.

Voorwaarden

De medewerker SAVE leidt voorwaarden af van de geformuleerde zorgen naar de toekomst (of neemt ze over uit voorafgaand onderzoek)

→ *Formuleer voorwaarden in termen van **gewenst gedrag** van ouders/verzorgers en ev. jeugdigen (de 'indicatoren') of ene **gewenste situatie** en voorziet ze van een **termijnen en consequenties** in geval er wel resp. niet aan is voldaan.*

Instemming

De medewerker SAVE vraagt instemming van het cliëntsysteem op de voorwaarden en op het meewerken aan het realiseren ervan

2.4 Toepassing van Venster 1 – de mensen

Leeswijzer:

In Venster 1 komen aan de orde:

- Helpend netwerk
- Betrekken van het netwerk
- Belangrijke informanten
- Instemming en toestemming
- Samenwerking lokaal team

Specifieke aandachtspunten bij schoolverzuim en overlastgevend of delictgedrag van jeugdigen staan beschreven in Bijlagen 4 en 5.

In de richtlijn 'Multiprobleemgezinnen' van de 'Richtlijnen Jeugdzorg' zijn aandachtspunten te vinden voor het activeren van het netwerk.

2.4.1 Jeugdigen spreken

Het is van belang om met alle gezinsleden te spreken, maar de stem van de jeugdige vereist bijzondere aandacht. Om recht te doen aan jeugdigen en om hun veiligheid te kunnen waarborgen is hun betrokkenheid van essentieel belang. Jeugdigen hebben recht op een individueel gesprek. Dit met het oog op hun gevoelens van loyaliteit en hun afhankelijkheid in relatie tot hun ouders en verzorgers, en omdat er bij SAVE-Begeleiding plannen en afspraken *over hen* worden gemaakt, en wel over belangrijke zaken in hun leven die soms verstrekken gevolgen kunnen hebben. Jeugdigen die niet aanwezig willen zijn bij gesprekken moeten achteraf te horen krijgen wat er is afgesproken.

De medewerker SAVE vraagt de ouders voor alle bij SAVE-Begeleiding jeugdigen die nog geen 12 jaar oud zijn, toestemming om tenminste de jeugdige(n) te spreken, al dan niet met behulp van een ondersteunende werkvorm zoals de 'drie huizen', in ieder geval wanneer zij 6 jaar of ouder zijn (en anders ten minste te zien), hoewel het - afhankelijk van de taalvaardigheid van de jeugdige- ook vaak mogelijk is met jeugdigen jonger dan 6 jaar een waardevol gesprek te hebben.

Jonge kinderen of kinderen die door de omstandigheden of om andere redenen niet in staat zijn tot een gesprek worden tenminste altijd 'gezien'.

Voorbeelden van specifieke vragen:

-
- *Met wie heb je weleens gesproken over jouw situatie?*
 - *Wie vindt het belangrijk dat het goed met je gaat?*
 - *Wie zou je nu willen dat hier was?*
 - *Wie zou je willen dat er jou komt helpen?*
 - *Wie kan er goed naar jou luisteren?*
 - *Wie begrijpt jou?*

Voor alleen jeugdigen:

- *Wie kan er goed naar jouw ouders luisteren?*
 - *Wie begrijpt jouw ouders?*
-

Het is van belang dat de medewerker SAVE die een (jong) kind spreekt, terughoudend en zorgvuldig omgaat met het interpreteren van wat de jeugdige gezegd - of in geval van de 'drie huizen' getekend - heeft. De medewerker SAVE vraagt bij twijfel na en concludeert niet te snel. Ook gaat hij zorgvuldig om met het al dan (nog) niet delen van de verkregen informatie met ouders of derden.

Als de veiligheid daarom vraagt, kan de medewerker SAVE ook vragen of hij de kamer van de jeugdige(n) mag zien.

2.4.2 Helpend netwerk

De SAVE-werkwijze sluit voor het realiseren en borgen van veiligheid in eerste instantie aan op alle mogelijkheden die er zijn in het netwerk van de gezinsleden. Bij SAVE-Begeleiding is dit niet anders. Daarom is het belangrijk om het netwerk zo snel mogelijk te betrekken. Dit kan vóór de start van SAVE-Begeleiding al gebeurd zijn; door het cliëntsysteem zelf, het lokaal team of het SAVE-team (in geval van voorafgaand onderzoek).

Waar er nog onvoldoende netwerk is kunnen potentiële leden van het netwerk opgespoord worden door de richtvraag te stellen:

'Wie vinden het belangrijk dat het (weer) goed gaat met deze jeugdige? Bij overlastgevend / delictgedrag kan de medewerker SAVE toevoegen: ... en met de veiligheid van burgers in de samenleving?'¹⁷.

In het geval van langdurige escalerende relatieproblematiek of complexe scheiding van ouders kan het netwerk daarin betrokken zijn geraakt; voor deze situatie verwijzen we naar de *SAVE-Handleiding Complexe Scheiding*.

► Hoe betreft de medewerker SAVE het netwerk?

De medewerker SAVE legt uit dat er meerdere mensen nodig zijn om de situatie veilig te maken en te garanderen, en dat het daarom belangrijk is om snel te inventariseren welke mensen kunnen meedenken en meehelpen:

Praktisch helpt een visualisatie: De medewerker SAVE tekent ter plekke de vier vensters op een leeg A4 of A3 ('Viervensters op tafel') en/of een genogram, en geeft op de tekening aan wat de aard van de relatie is, welke betekenis de betreffende persoon heeft in het netwerksysteem en naar de gezinsleden, en welke rol de betreffende persoon kan vervullen.

Voorbeelden van mogelijke vragen aan de ouders/opvoeders of betrokkenen:

- *Wie weet er al van jullie (moeilijke) situatie?*
- *Wie vinden het belangrijk dat het goed gaat met jullie of jullie kind?*
- *In wie uit je familie- of vriendenkring hebben jullie het meest vertrouwen?*
En in wie hebben jullie nog meer vertrouwen?
- *Wie heeft jullie in het verleden op een goede manier gesteund?*
- *Op wie valt de betrokkene / moeder / vader / jeugdige doorgaans het eerste terug bij een probleem?*
En op wie daarna?

¹⁷ Zie voor verdere uitleg de Basishandleiding SAVE.

- *Wie willen jullie dat er helpt om de problemen op te lossen?*
 - *Wie kunnen er ondersteunen in het oplossen van de problemen? Wie zijn er beschikbaar?*
 - *Wie van deze mensen zouden jullie nú kunnen bellen om te vertellen wat er nu aan de hand is?*
 - *Met wie kan [jeugdige] het beste praten over wat er is gebeurd? Vindt u het goed dat [jeugdige] met praat?*
 - *Met wie kunt u het beste praten over wat er is gebeurd?*
-

Door op deze manier te kijken naar het netwerk, kan Venster 1 misschien meer en andere informatie over het netwerk opleveren dan in het voortraject. Het netwerk kan tot nu toe onderbelicht zijn geweest, of er kan alleen selectief gekeken zijn naar bepaalde personen uit het netwerk (door het stellen van vragen als 'Waar kan het kind terecht nu het even uit huis moet? Wie heeft er in het verleden weleens iets gedaan? Van wie krijgt u steun?').

Door het genogram en bovenstaande, ruimer gestelde vragen komt het netwerk meer als geheel in beeld.

► Professionele kring

Ook de professionele kring rond de jeugdige en het cliëntsysteem wordt in kaart gebracht. Ook aan de professionals kan worden gevraagd of zij nog personen uit het netwerk kennen die relevant zijn om te betrekken. De richtvraag is hetzelfde: wie vinden het belangrijk vinden dat het (weer) goed gaat met de jeugdige (en bij overlast/delicten: de veiligheid van burgers).

Voor aandachtspunten bij het gesprek met professionals met als doel de focus te verleggen van (alleen) de zorgen naar (ook) de krachten en de mogelijkheden van betrekken van het netwerk, zie hoofdstuk 4.

► Aandachtspunten bij schoolverzuim, overlastgevend gedrag, delictgedrag

Bij schoolverzuim, overlastgevend en/of beginnend delictgedrag, brengt de medewerker SAVE (ook) het netwerk in kaart dat is verbonden aan dit gedrag. Het komt immers vaak in groepsverband voor; het groepsproces en de onderlinge beïnvloeding kunnen het gedrag in stand houden. Ook rond andere leden van het cliëntsysteem kan er sprake zijn van een netwerk dat het aanpakken van de zorgpunten mogelijk kan belemmeren. Dit komt in Venster 2 terug onder belemmerende omstandigheden.

Tegelijk kunnen ook (een of meer) leden van dit netwerk krachten hebben en deze willen inzetten. Denk bijvoorbeeld aan één van de vrienden van de jeugdige die inziet dat de jeugdige niet steeds de meeloper moet zijn.

► Wie zijn belangrijke informanten?

Ook het vaststellen wie informant kan zijn, hoort bij Venster 1.

SAVE-Begeleiding gaat dóór op wat in het voortraject is gebeurd. Uit dat voortraject kan bij de start meer of minder informatie over het cliëntsysteem beschikbaar zijn. Als er nog onvoldoende analyse is gedaan om de situatie goed te kunnen inschatten en goede voorwaarden en adviezen te kunnen stellen of een plan te kunnen toetsen, dan moet dat in Venster 2 alsnog binnen SAVE-Begeleiding gebeuren; daarvoor kan ook het horen van informanten nodig zijn. Belangrijke 'standaard' informanten zijn de huisarts, de jeugdarts (GGD) en de school, leerplichtambtenaar en bij overlast/delictgedrag de wijkagent. Ook nieuwe ontwikkelingen tijdens SAVE-Begeleiding kunnen het benaderen van (andere) informanten nodig maken.

Bij het bevragen van informanten wordt ook beoordeeld of zij als lid van het netwerk een rol kunnen spelen.

► Instemming en toestemming: het geven van informatie door informanten

Als informanten moeten worden bevraagd of - idealiter - in Venster 2 betrokken worden in een Rondetafelgesprek, dan vraagt de medewerker SAVE hiervoor instemming bij de ouders/opvoeders of jeugdige. Hij legt uit wat het belang van de informanten is, en vraagt om toestemming op basis van het geldende privacyreglement.

► Samenwerking met het lokaal team bij de start (subdoel)

Het verzamelen van informatie van informanten kan ook door het lokale team worden gedaan (waarna de informatie wordt gedeeld met de medewerker SAVE). Dat laatste is zelfs beter, omdat de medewerker SAVE tijdelijk 'aanschuift' en medewerkers van lokale teams er baat bij hebben dat er voor de jeugdige en zijn cliëntsysteem spoedig contacten ontstaan (of worden hersteld) met personen en voorzieningen als de school, het consultatiebureau, de huisarts, etc.

2.5 De toepassing van Venster 2 – de feiten

In Venster 2 wordt informatie verzameld en geordend over de krachten en zorgen in het cliëntsysteem en het netwerk, met een focus op de veiligheid en ontwikkeling van de jeugdige. Dit kan bij de start gebeuren, maar ook later, om na te gaan of de situatie veranderd is.

De medewerker SAVE is respectvol en is oprecht nieuwsgierig naar het verhaal van betrokkenen. Hij laat het cliëntsysteem en hun netwerk vooral eerst zelf formuleren wat hun visie is op wat er bij de analyse aan de orde is; zij zijn expert in hun situatie (zie ook hoofdstuk 6: communicatie).

Behalve aandacht voor de zorgen (aanleiding voor de betrokkenheid van SAVE) is er altijd aandacht voor wat er goed gaat en wat kan helpen.

Betrokkenen en hun netwerk dragen op deze manier bij aan analyse, die een opmaat is voor alle conclusies en afspraken in de volgende vensters. De medewerker SAVE voegt daar steeds de eigen expertise aan toe, en laat hiervoor ruimte aan andere professionals, bijvoorbeeld vanuit het lokale team.

De medewerker SAVE kan niet gaan 'duwen' om alle problemen op tafel te krijgen. Beter is het, progressiegericht vragen te stellen (waar heeft men last van, waar wil men vanaf, hoe houdt men het vol, etc.) en van daaruit door te vragen en vasthoudend op zoek te gaan naar de exacte zorgen en krachten. Hij realiseert zich dat iedere betrokkene zijn eigen verhaal heeft en dat ieder verhaal waar kan zijn; iedere betrokkene geeft zijn eigen betekenis aan de situatie. Hij staat open voor ieders visie en perspectief op wat er aan de hand is en vraagt daarop door.

In de Basishandleiding "De SAVE-werkwijze" worden de belangrijkste aanwijzingen gegeven voor het samen met de mensen in kaart brengen van de feiten. Hier stippen we beknopt aan wat aan de orde is.

De 'Richtlijnen Jeugdzorg' van het Nederlands Instituut van Psychologen (NIP), de Nederlandse vereniging van pedagogen en onderwijskundigen (NVO) en de Beroepsvereniging van Professionals in Sociaal Werk (BPSW) vullen de aanwijzingen binnen dit venster aan; met name de richtlijnen 'ADHD', 'Ernstige gedragsproblemen', 'Kindermishandeling', 'KOPP', 'Middelengebruik',

'Multiprobleemgezinnen', 'Problematische gehechtheid', 'Stemmingsproblemen' kunnen relevant zijn; daarnaast ook de SAVE-Handleiding 'Complexe Scheiding'.

Leeswijzer:

In Venster 2 komen aan de orde:

- Voorbereiding op Venster 2
- Rondetafelgesprek voor Venster 2
- Samenwerking met het lokaal team bij de start
- Instemming bij Venster 2
- Tijdlijn van de hulpverleningsgeschiedenis
- Inventariseren van zorgen en krachten
- Veiligheidstaxatie en risicotaxatie
- Feiten checken
- Venster 2 bij acute problemen
- Het netwerk van informanten betrekken

Specifieke aandachtspunten bij schoolverzuim en overlastgevend of delictgedrag van jeugdigen staan beschreven in Bijlagen 4 en 5. Voorbereiding op Venster 2

Als het de start van SAVE-Begeleiding betreft kan de medewerker het gesprek met de 'Checklist Voorbereiding SAVE-Begeleiding' voorbereiden (zie [Bijlage 1](#)). De medewerker zal in ieder geval nalopen wat er over de zorgen en krachten bekend is en welke vragen de informatie nog bij hem oproept. Als hij op grond van de beschikbare informatie aanleiding ziet om direct bij de start onmiddellijke voorwaarden te stellen dan overlegt de medewerker vooraf met de gedragswetenschapper of en welke voorwaarden mogelijk moeten worden gesteld indien de zorgen in het gesprek met het cliëntsysteem bevestigd worden. Als er in de voorbereiding onmiddellijke voorwaarden zijn opgesteld is het de kunst het gesprek met betrokkenen nog wel open in te gaan. De voorbereiding dient alleen om, als in het kader van veiligheid snelheid gewenst blijkt te zijn, direct te kunnen handelen.

2.5.1 Rondetafelgesprek voor Venster 2

Het is van grote meerwaarde als voor de toepassing van Venster 2 een rondetafelgesprek wordt gehouden waarbij met cliëntsysteem, netwerk, lokaal team aanwezig zijn.

- Geen privacyprobleem bij uitwisseling van informatie want de informatie wordt in aanwezigheid betrokken gezinsleden gedeeld.
- Alle informatie over problematiek, krachten, netwerk, de hulp die vooraf is gegaan aan de SAVE-Begeleiding etc. komt bij elkaar.
- De visie en betekenis die alle betrokkenen aan de situatie geven komt bij elkaar; Iedere betrokkene heeft zijn eigen perspectief. Het ene perspectief is niet beter dan het andere. Door vragen te stellen vanuit het perspectief van alle betrokkenen, laat de medewerker merken dat hij alle scenario's wil horen en serieus wil nemen om een genuanceerd beeld op te bouwen (meerzijdige/meervoudige partijdigheid). Hij kan daarbij ook inzoomen op de interactie tussen jeugdige en ouders of ouders onderling als daar problemen in spelen. Hij kan ruimte geven voor ieders verhaal over wat daarin gebeurt en welke gevoelens en betekenisgeving daarbij meespeelden. Door dit met elkaar te delen kan er meer ruimte komen om via Venster 3 en 4

samen te bouwen aan een plan voor veiligheid, ontwikkeling en herstel; een plan dat recht doet aan allen.

- Het levert een goede basis voor het betrekken van het netwerk bij het opstellen van voorwaarden en maken van het plan in Venster 3 en 4. Om hieraan een bijdrage te leveren moeten netwerkliden immers weten wat er speelt en daar ook hun zegje over kunnen doen.

2.5.2 Samenwerking met het lokaal team bij de start

Als SAVE-Begeleiding wordt gestart op initiatief van het lokale team, wordt het eerste gesprek over de zorgen en krachten met het cliëntsysteem in principe met de medewerker van het lokale team gevoerd. De medewerker SAVE zal relevante informatie uit zijn voorbereiding van het gesprek met de lokale werker delen. Het is belangrijk dat de rollen en verwachtingen onderling duidelijk zijn. De lokale werker doet de start van het gesprek waarna de medewerker SAVE invoegt.

Als er geen lokaal team in het voortraject betrokken was, kan de medewerker, voorafgaand aan het eerste gesprek, telefonisch met het cliëntsysteem overleggen over de voordelen van het direct betrekken van het lokaal team en dit bij instemming direct regelen.

2.5.3 Instemming bij Venster 2

Als bij de start van SAVE-Begeleiding niet al expliciet helder is dat betrokkenen instemmen met de bemoeienis van SAVE, dan zal de medewerker niet zomaar beginnen met het gesprek over de zorgen. Zelfs niet als mensen uit zichzelf al over de problemen beginnen. Hij zal zijn rol verhelderen versus die van het lokale team en motiveren om samen het traject SAVE-Begeleiding in te gaan; in het hoofdstuk communicatie en houding wordt dit uitgewerkt.

De medewerker vraagt instemming:

1. Op bemoeienis van het SAVE-team
2. Op het voeren van een gezamenlijk gesprek over veiligheid en het geven van informatie door informanten

Dat hoeft geen heel formeel moment te zijn. Als hij vanaf de eerste minuut uit weet te dragen dat hij zich oprecht betrokken voelt en het verhaal van betrokkenen belangrijk vindt, kan de expliciete vraag zelfs zijn respectvolle houding benadrukken. Er hoeft geen nadruk op te liggen. De simpele vraag: "vindt u het goed dat ik met jullie/u/jou (nog eens) op een rijtje zet wat er nu allemaal speelt, wat goed gaat en wat het lastig maakt" kan voldoende zijn.

Wanneer er al veel weerstand was om het gesprek met de SAVE-Begeleider überhaupt te voeren vraagt het gesprek over instemming meer. Daarbij is het belangrijk om in het gesprek recht te doen aan wat de betrokkenen tegenhoudt; we verwijzen naar het hoofdstuk over gespreksvoering.

Bijvoorbeeld:

De ouders zijn woedend op de medewerker van het lokale team, omdat hij "ons gezin erbij heeft gelapt. Wie kun je nu nog vertrouwen?" De medewerker SAVE wordt zonder aarzeling in hetzelfde rijtje niet te vertrouwen personen gezet: "Jij komt hier zeker een beetje jeugdzorg spelen? Vergeet het maar" De medewerker SAVE zegt: "Ik hoor dat u boos bent op [medewerker lokaal team] en mij ook hier liever niet ziet. 'Kan het zijn dat u bezorgd bent over wat er gaat gebeuren door onze komst? Wat wilt u vooral niet dat er gebeuren gaat? En wat zou u daarvoor in de plaats willen zien? Dus u wilt ook dat het goed

gaat met uw kinderen, zodat instanties u met rust laten? Vindt u het goed als ik met u meedenk over hoe dat bereikt kan worden? De medewerker SAVE stelt progressiegerichte vragen, waarbij hij de focus van het gesprek probeert om te buigen van de 'ongewenste naar gewenste toekomst'

2.5.4 Tijdlijn van de hulpverleningsgeschiedenis

Als de situatie het toelaat, wordt bij het gesprek over zorgen en krachten eerst gekeken wat er in het verleden al is gebeurd. De betrokkenen krijgen de ruimte om over vroegere zorgen én successen te praten. Ook wordt duidelijk hoe men tegen hulpverlening aankijkt, wat men van hulpverlening waardeert en wat niet.

Bij de start van SAVE-Begeleiding is het ook relevant om na te gaan of de hulpverleningsgeschiedenis en belangrijke levensgebeurtenissen in het verleden *voldoende in beeld zijn*, en hoe de betrokkenen daar tegenaan kijken. De droge opsomming van de hulpverleningsgeschiedenis die via rapportage is aangeleverd kan daardoor verrijkt worden en betekenis krijgen voor het vervolg van de hulp.

- Waren er eerder problemen? Wanneer?
- Hoe zijn betrokkenen daarmee omgegaan?
Op welke manier wist men zich in die periodes aan te passen?
- Wat deed het netwerk?
- Hoe ging men om met hulpinstanties: inroepen, accepteren of juist afhouden ervan?
- Welke instanties zijn betrokken geweest met welk resultaat?
- Welke noodzakelijke hulp heeft ontbroken?
- Welke belangrijke levensgebeurtenissen hebben zich voorgedaan?

Sommige van de zorgen op de tijdlijn zijn er nu nog, andere zijn verdwenen. Dat laatste biedt meteen de mogelijkheid om progressiegericht door te vragen hoe dat is gelukt; dat kan belangrijke informatie opleveren voor het aanpakken van de problemen in het hier en nu; het kan relevante bescherm punten opleveren. Aandacht besteden aan successen uit het verleden kan de sfeer verlichten.

Belangrijk bij het doornemen van de tijdlijn is ook dat precies duidelijk wordt welke hulpverlening en ondersteuning van het netwerk het cliëntsysteem op dit moment krijgt. Deze wordt bij voorkeur ook verder bij SAVE-Begeleiding betrokken.

2.5.5 Inventariseren van zorgen en krachten

In de SAVE-werkwijze onderscheiden we aan de zorgzijde 'zorgpunten en belemmerende omstandigheden' en aan de krachtenzijde 'bescherm punten en helpende omstandigheden'. De zorgen vormen altijd de ingang voor het gesprek, omdat een probleem met de veiligheid van de jeugdige of burgers, of - bij verzuimgedrag – de ontwikkeling de reden is voor een start van SAVE-Begeleiding.

Onderstaande tabel maakt het onderscheid tussen de vier aspecten duidelijk.

	Krachten	Zorgen
Wat weten we	Bescherm punten: Bekend, concreet gedrag (van ouders/opvoeders, jeugdigen of derden), en/of een ontstane situatie , en het gebleken positieve, beschermende effect daarvan op de zorgpunten rond de jeugdigen (bij overlastgevend/ delictgedrag: burgers). <i>→ Vraag: Wat heeft voor veiligheid of positieve ontwikkeling gezorgd? Wat heeft herhaling van geweld voorkomen? Wat heeft daadwerkelijk voor bescherming gezorgd tegen herhaling van de zorgpunten?</i>	Zorgpunten: Bekend, concreet gedrag (van ouders/opvoeders, jeugdigen of derden), en/of een ontstane situatie , en het gebleken negatieve, schadelijke effect daarvan (incl. toegebracht letsel) op de jeugdigen (bij overlastgevend en delictgedrag: op burgers in de samenleving). <i>→ Vraag: Wat is er aan de hand, wat bedreigt de veiligheid of ontwikkeling van de jeugdige (of burgers in de samenleving)?</i> <i>→ Vraag: Welke fysieke of psychologische (acute en niet-acute) schade of schadelijke actie (in de vorm van letsel, trauma, ondervoeding, ziekte, verwaarlozing, apathie, agressie, schoolverzuim, delict etc.) is geconstateerd?</i>
	<div style="text-align: center;">↓</div> Voorwaarden	
Waarmee moeten we rekening gaan houden	Helpende omstandigheden: Alles wat in de toekomst de kans op veiligheid en positieve ontwikkeling van jeugdigen (bij overlast/delict: burgers) vergroot. Alles wat het risico op herhaling van zorgpunten verkleint en de kans op toepassing van bescherm punten vergroot. <i>→ Vraag: Wat zal helpend zijn om tot verbetering te komen?</i> <i>→ Vraag: Wat zijn sterke punten van ouders en jeugdigen? Welke hulpbronnen (familie, vrienden, bureu; actuele professionele begeleiding of behandeling; eerder positief behandelresultaat etc.)?</i>	Belemmerende omstandigheden: Alles wat in de toekomst de kans op veiligheid en een positieve ontwikkeling van de jeugdige (bij delict/overlast: burgers) verkleint. Alles wat het risico op herhaling van zorgpunten vergroot. <i>→ Vraag: Wat maakt het moeilijk? Wat zal het lastiger maken om tot verbetering te komen?</i>
	<div style="text-align: center;">↓</div> Adviezen	

Bij het inventariseren kijkt de medewerker naar feiten uit het verleden, het hier en nu en mogelijke ontwikkelingen in de toekomst; denk bij dit laatste aan ingrijpende veranderingen en komende ontwikkelings- en opvoedingsopgaven die het cliëntsysteem nog te wachten staan.

Vaak zijn er vele 'zorgen' op te noemen. Het is van belang om bij elk **zorgpunt** de vraag te stellen wat dan precies de zorg is *in relatie tot* de veiligheid en ontwikkeling van de jeugdige (of de veiligheid van burgers). Wat heeft de ouder/verzorger concreet gedaan (of verzaakt), waardoor de veiligheid of ontwikkeling van de jeugdige bedreigd werd? Wat was het effect daarvan op de jeugdige (letsel, gedragssignalen). En in geval van een delict: Wat heeft de jeugdige gedaan waardoor de veiligheid van burgers bedreigd werd? Helpend hierbij is ook de vraag wat *nu* de grootste zorgen zijn kijkend naar de veiligheid en ontwikkeling van de jeugdige.

Op deze manier kunnen zorgpunten goed worden onderscheiden van meer algemene **belemmerende omstandigheden**. Belemmerende omstandigheden hebben, in tegenstelling tot concrete zorgpunten,

een minder directe relatie met veiligheid, ontwikkeling en het stoppen van delictgedrag. Zij verkleinen wel *de kans op* veiligheid en positieve ontwikkeling. Uit de literatuur bekende 'risicofactoren' op kindermishandeling, ontwikkelingsbedreiging en crimineel gedrag horen onder andere tot de belemmerende factoren. Ook de *motivatie* van de betrokkenen en hun *mogelijkheden* om de situatie te verbeteren en om daarbij samen te werken met elkaar en met de medewerker SAVE, kunnen helpende of juist belemmerende omstandigheden zijn.

Enkele voorbeelden van belemmerende of helpende omstandigheden:

Persoonlijke factoren

- Helpend: zelfvertrouwen, coping skills doordat men eerdere moeilijke omstandigheden heeft overwonnen.
- Belemmerend: (verstandelijke beperking, psychiatrie, verslaving, andere ongunstige persoonskenmerken in relatie tot de gewenste verandering zoals angsten, weinig impulscontrole, opgelopen trauma etc.

Kenmerken van het gezin/de familie (het systeem):

- Helpend: een hecht gezins-/familiesysteem, interactiepatronen die saamhorigheid en probleemoplossing versterken
- Belemmerend: interactiepatronen die saamhorigheid en probleemoplossing tegengaan etc.

Sociale omstandigheden

Belemmerend: werkloosheid, schulden, slechte huisvesting, wonen in een probleemwijk etc.

Cultuur of geloof

Steunende of belemmerende omstandigheden voortkomend uit cultuur of geloof.

Sociaal netwerk

Helpend: groot steunend netwerk

Belemmerend: ontbrekend of negatief beïnvloedend netwerk.

Ingrijpende veranderingen

Nieuwe ontwikkelings- en opvoedingsopgaven, nieuwe ontwikkelingsfasen in de levensloop van een gezin, kunnen extra belasting met zich meebrengen evenals ingrijpende gebeurtenissen als scheiding, overlijden etc.

In het gesprek wordt aan ouders (en eventueel al de jeugdigen) gevraagd wat zij van de genoemde zorgen vinden. Er wordt met een nieuwsgierige, niet-oordelende houding dóórggevraagd naar hoe de gezinsleden het (dan wél) zien. Vervolgens schakelt de medewerker SAVE over op de krachtenzijde of kijkt al vooruit naar de doelen van de gezinsleden (die laatste komen aan de orde in Venster 3). Hij stelt daartoe progressiegerichtere vragen zoals:

- De uitzonderingsvraag, die bescherm punten kan opleveren: 'Is het probleem weleens bijna opgetreden maar toch net niet? Wat maakte dat het goed ging?'
- De gewenste toekomstvraag: 'Wat wilt u in plaats van...?'
- Perspectiefwisselvragen: 'Hoe denkt u dat uw dochter / oma zich dan voelt? ... het liefst zou willen? etc.' en – indien nodig –
- De copingvraag: 'Hoe houdt u het allemaal nog zo knap vol, met zoveel problemen?'

De medewerker SAVE vraagt wie het belangrijk vinden dat het goed gaat met de jeugdige (zie Venster 1) en ook van wie de gezinsleden eerder steun hadden (professioneel of privé). Deze vragen leveren vaak al 'helpende omstandigheden' op.

2.5.6 Veiligheidstaxatie en risicotaxatie

Bij SAVE-Begeleiding zet de medewerker SAVE in Venster 2 een instrument voor veiligheidstaxatie en een risicotaxatie in om de huidige veiligheid in kaart te brengen (vallend onder de *zorgpunten*) en de risico's op toekomstige onveiligheid te inventariseren (vallend onder de *belemmerende factoren*). Deze informatie wordt ingebracht in Venster 2 en in Venster 3 betrokken bij de weging. Vragenlijsten of checklists zijn aanvullende middelen op informatie die via rapportage of bij uitvraag is verkregen.

Wanneer daar aanleiding toe is, kan de medewerker SAVE in overleg met de gedragswetenschapper (of eventueel de vertrouwensarts) op inhoudelijke gronden besluiten een extra instrument in te zetten, zoals die bestaan voor seksueel misbruik, eengerelateerd geweld, netwerk-pleegzorgplaatsing, complexe echtscheiding en agressie/geweld (naar anderen) etc.

2.5.7 Feiten checken

Als de medewerker niet zelf het voortraject heeft gedaan dan neemt hij, bij de start van SAVE-Begeleiding, de informatie die hij m.b.t. onveiligheid, kindermishandeling, schoolverzuim, overlastgevend gedrag, delictgedrag overgedragen heeft gekregen, nog eens met het cliëntsysteem door. Daarbij gaat het zowel om objectieve feiten, als om subjectieve opvattingen en emoties: "Klopt het, dat...?"

De zorgen zijn in veel gevallen gemeld door anderen dan de ouders / jeugdige zelf; de medewerker SAVE moet daarom eerst een nieuwe uitgangssituatie samen met deze de ouders / jeugdige creëren. Hij moet de zorgen van anderen zeker benoemen, maar kan ze niet als uitgangspunt nemen. Hij wil op zijn minst 'de wederhoor' van de gezinsleden daarover horen, en dat geheel als het nieuwe uitgangspunt voorstellen.

De medewerker SAVE gaat na in hoeverre er overeenstemming is over wat er aan de hand is, wat bescherming biedt, wat het moeilijk zal maken, en wat helpend zal zijn. Als er al voorwaarden zijn opgesteld in het voortraject dan neemt de medewerker SAVE nog eens door welke zorgen en krachten de achtergrond vormen voor die voorwaarden.

Ook in het vervolg blijft feiten checken aan de orde. Het hoort bij SAVE-Begeleiding dat er steeds nieuwe informatie bekend kan worden. Dit maakt dat het beeld steeds verder aangescherpt wordt, maar informatie kan elkaar ook tegenspreken.

Als nieuwe feiten zijn in relatie tot veiligheid en ontwikkeling dan moet in Venster 3 en 4 bekeken of dit aanleiding geeft tot bijstelling van voorwaarden, adviezen en plan.

2.5.8 Het subjectieve in de analyse erkennen

Het is van belang dat de medewerker SAVE concrete, objectieve feiten onderscheidt van subjectieve vermoedens, meningen en emoties. Vooral in een verhitte situatie, waarin emoties soms kunnen oplopen, is dit onderscheid van belang. Ook bij professionals kunnen in die situatie feiten en meningen door elkaar gaan lopen.

Alleen objectieve feiten kunnen zorgpunten zijn (er is bijvoorbeeld geweld geconstateerd) of belemmerende omstandigheden (we moeten bijvoorbeeld rekening gaan houden met de verstandelijke beperking van de jeugdige). Subjectieve vermoedens, emoties en meningen kunnen nooit zorgpunten zijn, maar uiteraard wel belemmerend werken (voorbeeld: we moeten voor de

toekomst rekening gaan houden met het feit, dat vader en moeder zich door het lokale team 'verraden' voelen door de aanmelding bij SAVE-Begeleiding). Op deze manier krijgen deze vermoedens, emoties en meningen toch een duidelijke plaats in de analyse. Dat hoort ook zo, want ze zijn misschien subjectief, maar in de beleving van mensen niet minder belangrijk.

Voor de positieve zijde - bescherm punten en helpende omstandigheden - geldt hetzelfde onderscheid. Alleen geconstateerd gedrag kan een bescherm punt zijn, of een helpende omstandigheid. Subjectieve vermoedens, emoties en meningen kunnen alleen helpend zijn, en krijgen ook in de analyse een plaats.

2.5.9 Venster 2 bij acute problemen

Als er sprake is van acute onveiligheid of een crisissituatie dan worden de vensters als het ware versneld doorlopen om tot onmiddellijke voorwaarden en een (voorlopig) veiligheidsplan in Venster 4 te komen; in Venster 2 ligt het accent dan op het in beeld krijgen van de zorgen en krachten in het hier en nu.

Ook bij schoolverzuim is snelle actie gewenst. Hoe langer het verzuim duurt, hoe ingrijpender de gevolgen worden. Als een jongere een laatste kans heeft om met een startkwalificatie van school te gaan en dat door verzuim dreigt te verspelen dan moet daar snel op ingesprongen kunnen worden. In die situatie kan in Venster 2 vooral gefocust worden op wat de meest essentiële zorgen en krachten zijn in relatie tot het schoolverzuim, zodat daar via Venster 3 en 4 zo snel mogelijk een plan en actie op komt. Later kan dan problematiek breder verkend worden.

2.5.10 Het netwerk en informanten betrekken

De leden van het netwerk en informanten kunnen relevante informatie hebben over hoe het met de betrokkenen gaat (zowel in positieve als negatieve zin). Als zij niet direct betrokken zijn maar pas bij een volgend gesprek – met instemming van de ouders/opvoeders en jeugdige - dan worden met hen de belangrijkste vastgestelde feiten weer even doorgenomen, zodat zij voldoende informatie hebben en eventueel informatie aan kunnen vullen

Voorbeelden van mogelijke vragen aan netwerkleden en informanten:

-
- *Wat is er gebeurd? Wat hebt u gezien? Wat hebben anderen gezien?*
 - *Wanneer is dit gebeurd? Wanneer vonden (de) andere voorvallen plaats?*
 - *Hoe vaak is dit voorgevallen naar uw weten?*
 - *Wat hebt u gemerkt / is u opgevallen aan het gedrag van*
 - *Is iets bijzonders gebeurd dat aanleiding kan zijn voor de (toename van de) zorgen of onveiligheid?*
 - *Wie maken zich hier nog meer zorgen over?*
 - *Hoe kijkt u aan tegen de zorgen van (de melder, bijvoorbeeld) het lokale team over ?*
 - *Stel, u zou dit aan moeder/vader/oma/jeugdige zelf vragen, wat denkt u dat hij/zij zou zeggen?*
 - *Wat gaat er volgens u (wel) goed in het gezin? En aan wat ontleent of van wie krijgt het gezin steun?*
 - *Is er een tijd geweest dat het nog goed ging en waar lag dat naar uw idee aan?*
 - *Wat hebt u zelf al ondernomen om de veiligheid te verbeteren, en met welk resultaat?*
-

2.6 De toepassing van Venster 3 – de weging

Venster 3 bouwt voort op het verzamelen en ordenen van informatie in Venster 2. In Venster 3 worden over deze feiten conclusies getrokken. De weging bestaat uit gezamenlijke beoordeling van de opvoed- of opgroeisituatie door het cliëntsysteem, netwerk, lokaal team en de medewerker SAVE: is die situatie goed genoeg voor de jeugdige? En als dat niet zo is, wat er moet gebeuren om de situatie voldoende te verbeteren?

Bij de weging worden de verschillende visies hierop met elkaar vergeleken. De weging leidt tot een conclusie over de veiligheid, ontwikkeling en het eventueel stoppen van delictgedrag – waarbij de medewerker SAVE een eigen verantwoordelijkheid heeft als hij concludeert dat de opvoed- of opgroeisituatie niet goed genoeg is; hij stelt dan voorwaarden om zorgen naar de toekomst op te heffen. De medewerker SAVE vraagt in Venster 3 ook instemming van het cliëntsysteem op de voorwaarden en op het meewerken aan het realiseren ervan. Aanvullend kan de medewerker SAVE adviezen geven om met belemmerende omstandigheden aan het werk te gaan; adviezen worden in venster 4 genoteerd (zie aldaar)

Als in het voortraject al een onderzoek is gedaan dan heeft al een weging plaats gevonden; dan gaat de medewerker SAVE na of cliëntsysteem, netwerk en ook hij zelf die weging nog steeds als basis accepteren.

De weging wordt bij de start en bij een lopende SAVE-Begeleiding opnieuw doorlopen als zich ingrijpende nieuwe ontwikkelingen hebben voorgedaan. Bij tussentijdse evaluatie en bij afsluiting wordt eerst met Venster 2 gekeken of - en hoe - de situatie veranderd is, om daarna in Venster 3 te kijken wat dat betekent voor de weging en de beslissingen over het vervolg in Venster 4.

Leeswijzer

In Venster 3 komen aan de orde:

- De weging in het (rondetafel)gesprek
- Onderdelen van de weging
- De schaalvraag
- Zorgen naar de toekomst
- Doelen van het cliëntsysteem zelf
- Kenmerken van voorwaarden
- Onmiddellijke voorwaarden
- Adviezen
- Uitnodiging een plan te maken
- Geen instemming

Specifieke aandachtspunten bij schoolverzuim en overlastgevend of delictgedrag van jeugdigen staan beschreven in Bijlagen 4 en 5.

2.6.1 De weging in het (rondetafel)gesprek

De weging wordt uitgevoerd in een gesprek met het cliëntsysteem, of – liefst – een rondetafelgesprek. De medewerker kan het gesprek in Venster 3 ordenen, door stapsgewijs vragen te stellen. In de praktijk zien we dat reacties en discussie over de verschillende aspecten door elkaar kunnen lopen.

De medewerker SAVE kan dat laten gebeuren, omdat het goed is er een levendige uitwisseling ontstaat, met respect voor ieders mening. Men kan elkaar op die manier beïnvloeden, wat op zichzelf al de aanzet kan worden tot veranderingen. Teveel ordenen kan het denken en de interactie laten stikken. Wel is noodzakelijk dat alle onderdelen in Venster 3 aandacht krijgen. Een of meer elementen overslaan leidt tot problemen bij het maken van een plan in Venster 4.

De medewerker kan tussentijds en afrondend ordenen door op een bord, flap, of A3 per aspect op te schrijven wat gezegd is. Daarbij wordt ook direct duidelijk waar nog te weinig over gesproken is. In het kader hieronder wordt dit beknopt uitgewerkt en daarna in de alinea's eronder uitgediept.

Een rondetafelgesprek over Venster 3 kan, indien dat de tijdsduur niet te lang maakt, ook gecombineerd worden met het gesprek over Venster 2. De voordelen van een rondetafelgesprek, mits met instemming van het cliënt(systeem) bij de weging in Venster 3 zijn groot.

- Er is dialoog mogelijk; daardoor is er meer gelegenheid voor uitleg en meer kans op gedragen voorwaarden en adviezen
- Als het gesprek niet alleen gevoerd wordt met het cliëntsysteem maar het netwerk en lokaal team direct betrokken zijn, is het waarom van de voorwaarden en adviezen veel duidelijker dan als ze die overgedragen krijgen.
- De dynamiek waarmee een rondetafelgesprek tot stand komt (soepel of met weerstand van de kant van het cliëntsysteem) geeft essentiële informatie om het cliëntsysteem te kunnen steunen bij het maken van het plan.
- Als het lokale team meedenkt over de voorwaarden en weet welke overwegingen daaraan ten grondslag liggen is er meer kans op een doorgaande lijn.

2.6.2 Onderdelen van de weging

In onderstaande punten zijn eerst de onderdelen van de weging samengevat. Aansluitend wordt er in de volgende paragrafen uitgebreider op ingegaan.

De weging richt zich op alle zorgen en krachten in Venster 2. De elementen (of bij meer structuur: stappen) in Venster 3 zijn:

↓ Zorgpunten (gedrag, ontstane situatie, schade) / Bescherm punten uit Venster 2

Zorgpunten

Het concrete gedrag van ouders/opvoeders of jeugdigen of de ontstane situatie, en het gebleken negatieve, schadelijke effect daarvan (incl. toegebracht letsel) op de jeugdigen (bij overlastgevend en delictgedrag: op burgers in de samenleving).

Bescherm punten

Gebleken bescherming tegen herhaling van de zorgpunten uit Venster 2.

↓ Belemmerende omstandigheden / Helpende omstandigheden uit Venster 2

Alles wat (naast de zorgpunten/bescherm punten) in Venster 2 gevonden is dat in de toekomst de kans op veiligheid en een positieve ontwikkeling van de jeugdige (bij delict/overlast: burgers) verkleint. Alles wat het risico op herhaling van zorgpunten vergroot (maar daar niet rechtstreeks aan te koppelen is). Helpende omstandigheden zijn het positief tegenovergestelde van belemmerende omstandigheden.

↓ Is de opvoed- en opgroeisituatie situatie goed genoeg?

In gesprek met het cliëntsysteem, netwerk en lokaal team wordt eerst samen bepaald of er, gegeven de concrete zorgpunten en bescherm punten, sprake is van onveiligheid / ongewenste ontwikkeling, schade (bij jeugdige/omgeving). Hierbij worden schaalvragen (zie 2.6.3) ingezet.

↓ Doelen van jeugdigen en ouders zelf

Wat wil het cliëntsysteem zelf bereiken ten aanzien van veiligheid en ontwikkeling? Hoe meer het cliëntsysteem regie ervaart over de doelstelling en invulling van het plan, hoe groter de kans dat zij gemotiveerd zijn het daadwerkelijk uit te voeren.

↓ Zorgen naar de toekomst

De medewerker SAVE formuleert met de jeugdige, ouders/opvoeders en het netwerk 3-5 punten (uit Venster 2) waarover men het meest bezorgd is naar de toekomst.

Deze zorgen naar de toekomst' geven antwoord op de vraag:

'Welk nadelig effect (schade) kan de jeugdige (i.g.v. delict: de samenleving) blijven oplopen of opnieuw oplopen, als er niets verandert?'

Zorgen naar de toekomst worden geformuleerd als *ongewenst gedrag, een ongewenste opgroeisituatie (als gevolg van gedrag), en het (vermoedelijke) negatieve effect daarvan op de jeugdige(n) of (i.g.v. delict: de samenleving). Eventuele ontstane fysieke of psychologische schade* kan ook de ontwikkeling van de jeugdige bedreigen. Daarom kan ook die schade op zichzelf een zorg naar de toekomst zijn. Op basis van de zorgen naar de toekomst beslist de medewerker SAVE of hij voorwaarden stelt en zo ja welke dan..

↓ Voorwaarden voor een veilige en positieve opvoed- en opgroeisituatie:

De medewerker SAVE leidt voorwaarden af vanuit de zorgen naar de toekomst (of neemt ze over uit voorafgaand onderzoek en stelt ze zo nodig bij).

Voorwaarden zijn het positief tegenovergestelde van de zorgen naar de toekomst.

Dit is de verantwoordelijkheid van de medewerker SAVE, en deze voorwaarden zijn niet onderhandelbaar. Voorwaarden staan beschreven *in termen van gewenst gedrag van ouders/verzorgers of jeugdigen, of in termen van een gewenste opvoed- / opgroeisituatie.*

Voorwaarden hebben een termijn en er staan consequenties bij, in geval er wel resp. niet aan is voldaan.

↓ Adviezen

De medewerker SAVE kan aanvullend adviezen geven. Adviezen gelden alleen voor het opheffen van de belemmerende omstandigheden, voor het benutten van helpende omstandigheden, of voor herstel van schade.

In paragraaf 2.7.9 'Voorbeelden van zorgpunten tot plan' is te zien hoe deze stappen er in een casus uit kunnen zien.

2.6.3 De schaalvraag

Bij de weging kan een schaalvraag worden gebruikt¹⁸. De schaalvraag wordt vaak gecombineerd met progressiegerichtte vragen, waarmee de zorgen en krachten kunnen worden verhelderd die aanleiding geven tot het cijfer.

Een schaalvraag kan op veel verschillende manier worden ingezet, maar SAVE-Begeleiding staat één schaalvraag altijd op de agenda: is de opvoed- / opgroei situatie voor de jeugdige goed genoeg?

Daarbij zijn er aspecten waar schaalvragen zich op kunnen richten:

- De veiligheid van de jeugdige in de opvoed- of opgroeisituatie;
- Hoe veilig een jeugdige zich voelt;
- De kwaliteit van de ontwikkeling van de jeugdige;
- De veiligheid van het gedrag van de opvoeders;
- De schade die is ontstaan als gevolg van de onveiligheid;
- De last/bedreiging die de jeugdige (zelf) vormt voor zijn omgeving;
- De schade die de jeugdige heeft aangericht;
- Hoe ernstig een zorg naar de toekomst is.
- Hoe belemmerend een belemmerende omstandigheid is.

'Goed genoeg' is voor de medewerker SAVE het referentiepunt bij het interpreteren van de antwoorden op de schaalvragen. De medewerker SAVE streeft niet naar een goede situatie, maar naar een situatie die goed genoeg is¹⁹. Dit is de situatie waarin sprake is van aangetoonde en voor langere tijd geborgde *veiligheid*, waarin de jeugdige zich fysiek en psychosociaal kan *ontwikkelen*, en waarin herstel van eventueel opgedane schade op gang kan komen of is gekomen. In geval van delictgedrag is het de situatie waarin burgers niet langer onveilig zijn voor dat gedrag.

Als er voorafgaand aan SAVE-Begeleiding al voorwaarden zijn gesteld (bijvoorbeeld op basis van onderzoek), of de schaalvraag wordt tijdens SAVE-Begeleiding voor de tweede of derde keer gesteld, kan de medewerker SAVE ook als 'goed genoeg' de situatie beschouwen waarin de voorwaarden zijn gerealiseerd.

2.6.4 Zorgen naar de toekomst

Als de conclusie is 'de situatie is niet goed genoeg', dan formuleert de medewerker SAVE samen met de betrokkenen de 3 tot 5 belangrijkste zorgpunten, waarover men naar de toekomst toe bezorgd is.

Deze 'zorgen naar de toekomst' geven antwoord op de vraag: 'Welk nadelig effect (schade) kan de jeugdige (i.g.v. delict: de samenleving) blijven oplopen of opnieuw oplopen, als er niets verandert?'

Zorgen naar de toekomst worden geformuleerd als:

- Ongewenst *gedrag* dat ouders/verzorgers/jeugdigen in de toekomst (opnieuw) zouden kunnen laten zien
- Een ongewenste opgroeisituatie (als gevolg van gedrag van ouders/verzorgers/jeugdigen)

¹⁸ Zie voor een instructie de Basishandleiding SAVE

¹⁹ Zie de Basishandleiding SAVE voor een uitwerking van het onderwerp 'goed' en 'goed genoeg'. De 'Richtlijn Multiprobleemgezinnen' van de 'Richtlijnen Jeugdzorg' geeft kenmerken van goed-genoege ouderschap. Ook een pedagogische visie van de organisatie kan inhoud geven aan dit begrip.

- En het (vermoedelijke) negatieve *effect* dat dat gedrag op de jeugdige(n) of (i.g.v. delict: de samenleving) zou kunnen hebben.

Eventuele ontstane fysieke of psychologische schade die ontstaan is bij de jeugdige, kan mogelijk op zichzelf weer de ontwikkeling van de jeugdige bedreigen. In dat geval wordt dit ook als zorg naar de toekomst geformuleerd.

Van de 'zorgen naar de toekomst' leidt de medewerker af wat de voorwaarden zijn waaraan de het gedrag van betrokkenen, ten minste aan moet voldoen om de opvoed- en opgroeisituatie 'goedgenoeg' te maken (zie ook Basishandleiding "De SAVE-werkwijze").

De voorwaarden zijn als het ware het positief tegenovergestelde van de zorgen naar de toekomst.

Zorgpunten worden door de medewerker SAVE – met de zorgen naar de toekomst als tussenstap – vertaald in *voorwaarden*.

Belemmerende omstandigheden leiden dus (in principe) niet tot zorgen naar de toekomst.

Zorgen naar de toekomst worden geformuleerd vanuit de zorgpunten: *bekend* ongewenst gedrag of een ongewenste opvoedsituatie die bij herhaling direct tot onveiligheid en schade zullen leiden, of opgelopen schade zelf waaraan vervolgens niets wordt gedaan. Om die reden vertaalt de medewerker SAVE ze in voorwaarden.

Belemmerende omstandigheden belasten uiteraard het functioneren van het cliëntsysteem en soms ook de samenwerking met professionals, bijvoorbeeld met de medewerker SAVE of het lokale team. Ze staan in de weg, kunnen verandering belemmeren, en in de toekomst bijdragen aan schadelijk gedrag en schadelijke situaties.

De medewerker SAVE wil graag dat er in het plan acties of hulpvormen worden opgenomen om de belangrijkste belemmerende omstandigheden weg te nemen. Wat in de weg staat, moet immers worden benoemd. Dat kan ook: de medewerker SAVE kan hiervoor *adviezen* geven. Een advies kan ook zijn om helpende omstandigheden (nog eens, of nog beter) in te zetten en in het plan op te nemen om de veiligheid te vergroten en ontwikkeling te verbeteren.

Maar *aan belemmerende omstandigheden worden geen voorwaarden gekoppeld*. Immers: Wat verbetering in de *toekomst misschien of waarschijnlijk* moeilijk zal maken, dat kunnen we niet aan voorwaarden verbinden. Als de medewerker SAVE dat wel zou mogen doen, staat de deur open om alle mogelijke risico's en scenario's die 'zouden kunnen gebeuren', aan voorwaarden te verbinden. Daarvoor is SAVE-Begeleiding niet bedoeld (en ook jeugdbescherming in het gedwongen kader niet). Om de medewerker SAVE *toch* de ruimte te geven om nadrukkelijk aandacht te vragen voor belemmerende omstandigheden, kan hij wel adviezen geven. Anders dan bij voorwaarden kan een advies dus ook zijn om hulp te zoeken voor een bepaalde belemmerende omstandigheid (voorwaarden worden nooit geformuleerd als hulp)

Wanneer de adviezen niet worden opgevolgd kan niet worden opgeschaald naar de Jeugdbeschermingstafel, RvdK of kunnen de leerplichtambtenaar/schoolverzuimketen of wijkagent verdergaande maatregelen nemen.

Voorbeeld:

Zorg naar de toekomst (op basis van een **zorgpunt**):

De huisarts, de medewerker SAVE, moeders psycholoog en moeder zijn bezorgd dat vader de kinderen opnieuw slaat en Jasmijn en Pieter ernstig gewond raken → Schade is mogelijk: De medewerker SAVE kan hiervoor een voorwaarde opstellen.

Belemmerende omstandigheid: Vader en zijn maatschappelijk werker zijn bezorgd dat de kinderen geen goede band met hem opbouwen omdat moeder hen onterecht angst voor hem inboezemt → Bemoeilijkt verandering: De medewerker SAVE kan hiervoor een advies opstellen.

2.6.5 Doelen van het cliëntsysteem zelf

Als de zorgen naar de toekomst helder zijn dan wordt, liefst voorafgaand aan het opstellen van voorwaarden, éérs aan het cliëntsysteem gevraagd welke doelen zij willen bereiken in het kader van de veiligheid en ontwikkeling van de jeugdige. Ook overige doelen van het cliëntsysteem komen aan bod.

Hoe kunnen betrokkenen op een progressiegericht manier naar hun doelen worden gevraagd?

-
- De wondervraag stellen helpt de gewenste situatie in kaart te brengen:
 - 'Stel dat er een wonder gebeurt terwijl u slaapt, waaraan kunt u dat dan zien als u weer wakker wordt?'
 - Stel dat al uw problemen zijn verdwenen en u de ouder kunt zijn die u altijd wilde zijn, wat zou u dan doen in het zorgen voor uw kinderen? En wat nog meer?
 - En wat zou uw kind /vriendin/anderen zien dat hij dan doet in het zorgen voor uw kinderen?
 - Wat zou de eerste stap zijn in die richting kunnen zijn? Hoe zou u dat kunnen doen?
 - Wie of wat zou u daarbij kunnen helpen?
 - Directe vragen:
 - Wat wilt u vooral bereiken? Wat verwacht u van ons?
 - Wat is het ergste dat zou kunnen gebeuren, naar uw idee (zorgen naar de toekomst) en wat wilt u in plaats daarvan? Wat zou er ten minste moeten gebeuren om dat risico kleiner te maken? Welke concrete afspraken zouden er volgens u moeten komen?
 - Uitzonderingsvragen stellen helpt cliënten hun eigen krachten te ervaren:
 - 'In welke vergelijkbare situatie doet het probleem zich niet voor?'
 - Schaalvragen van 1 tot 10 om grip te krijgen op de beleving van de veiligheid door de gezinsleden en op wat nodig is om tot verandering te komen.
 - Op een schaal van 0 tot 10, waar staat u nu t.a.v. het bereiken van dat doel?
 - Heeft u weleens hoger gescoord? Wat maakte dat u toen hoger scoorde.
 - Coping vragen stellen is een manier om krachten op te sporen die de cliënt helpen overeind te blijven in de situatie.

- "Hoe hebt u het zo lang volgehouden? Heeft u weleens voor een vergelijkbare uitdaging gestaan? Wat heeft in het verleden voor u gewerkt bij het oplossen van problemen?"

- Complimenten voorgeven, vestigt de aandacht op oplossingen en vooruitgang
-

Als de doelen van de jeugdige en ouders zelf mooi overeenkomen met de voorwaarden die de medewerker SAVE nodig vindt, dan worden ze, in de rapportage, *toch* als voorwaarden benoemd en niet als doelen van het cliëntsysteem.

Daarbij kan worden vermeld dat het cliëntsysteem het niet alleen met de voorwaarde eens is maar de voorwaarde ook zelf als hun doel heeft geformuleerd. Met het - *toch* - als voorwaarden formuleren, kunnen er door de SAVE-medewerker wel consequenties aan verbonden worden voor als ze wel / niet gerealiseerd worden.

2.6.6 Kenmerken van voorwaarden

- Voorwaarden zijn gericht op het realiseren van veiligheid, ontwikkeling en herstel.

Oftewel: op de fysieke of psychische veiligheid (van de betrokkene zelf of de veiligheid in de samenleving), op psychosociale ontwikkeling en maatschappelijke participatie, en herstel van schade of trauma.

Voorwaarden beantwoorden de vraag wat voor deze drie zaken absoluut vereist is om te zeggen: de situatie is nu en op de langere termijn goed genoeg. Voorwaarden beschrijven liefst welk gedrag of welke situatie toegepast (gestimuleerd) moet worden en eventueel, als het niet anders kan, welk gedrag of welke situatie gestopt (ontmoedigd) moet worden.

De medewerker SAVE vraagt het cliëntsysteem de voorwaarden samen met het netwerk en eventuele professionele hulp te realiseren en daartoe een plan te maken.

De SAVE-werkwijze gebruikt de term 'voorwaarden' in plaats van 'bodemeisen' of 'eisen'. Het woord 'voorwaarde' bedoelt te zeggen 'wat is er minimaal nodig'; het woord drukt uit dat er nog mogelijkheden zijn. Woorden als 'eisen' – net als 'moeten' en 'bepalen' – kunnen het vertrouwen in de samenwerking tussen ouders en de medewerker SAVE eerder tegenwerken dan ondersteunen.

- Op basis van een voorbeeldtekst

Om een voorwaarde meteen te richten op het (gewenste) gedrag van ouders/verzorgers/jeugdige, laat de medewerker SAVE voorwaarden steeds met een stukje inleidende tekst beginnen (zie onderstaand kader). Voorwaarden zijn bovendien zo geformuleerd dat het met de naam van de jeugdige begint, waardoor de jeugdige centraal staat. We geven een voorbeeld van een situatie waarin ander gedrag van ouders gevraagd wordt om het voor een jeugdige veilig te maken. Bij delictgedrag van een jeugdige of schoolverzuim zijn er detailverschillen maar de algemene opbouw zal er hetzelfde uitzien.

Met de formulering in het kader wordt nog een voordeel behaald. Als je goed kijkt staat in die formulering alles bij elkaar waarop de medewerker SAVE positioneert; alle aspecten waarop hij zal opschalen indien de betrokkenen zich er niet aan houden.

- De voorwaarden die gerealiseerd moeten worden;

- Dat betrokkenen daar een plan op maken;
- Binnen welke termijn het plan klaar moet zijn;
- Dat het plan ook gerealiseerd moet worden en dus goed moet werken en binnen welke termijn dat moet lukken..

Door dat compact bij elkaar te zetten kunnen er bij betrokkenen geen misverstanden zijn over waar je ze aan houdt.

En er staat duidelijk wie hen gaat helpen bij het maken van het plan.

Wat betreft de termijnen is in dit voorbeeld de termijn 'direct/onmiddellijk' niet meegenomen, wel de andere twee soorten termijnen.

Ouders/verzorgers maken met
 [betrokkenen uit het sociaal netwerk en/of professionals lokaal team en /of andere professionals]
 een plan, dat er voor zorgt dat:
 [naam jeugdige]erop kan rekenen dat
[beschrijving van het gewenste gedrag dat ouders laten zien oftewel de gestelde voorwaarden op het gedrag]
 en/of
 [beschrijving van de verbeterde opgroeisituatie oftewel de gestelde voorwaarden op de situatie]
 De medewerker SAVE wil dat dit plan uiterlijk ... [datum]... is vastgesteld en goed blijkt te werken gedurende een
 periode van tenminste ...[aantal]... maanden.

Zichtbaar is dat een termijn wordt genoemd voor de duur van de periode waarin de voorwaarde minimaal zal gelden; opdat gevolgd kan worden of verbeteringen stabiel zijn. De termijn wordt gebaseerd op de verwachting dat 'als het zo lang goed werkt' de kans reëel wordt geacht dat het 'goed blijft werken tot 18 jaar'.

- *Gebaseerd op zorgpunten*
 De basis voor de voorwaarden zijn de zorgen naar de toekomst; die op hun beurt voortkomen uit de zorgpunten en bescherm punten.
- *Relatie met bescherm punten.*
 Bij het formuleren van voorwaarden worden zoveel mogelijk bestaande bescherm punten (gedrag dat eerder beschermend is gebleken) en overige helpende omstandigheden betrokken.
- *Met inachtneming van belemmerende en helpende omstandigheden*
 Bij het opstellen van voorwaarden maakt het uit of er veel of weinig belemmerende omstandigheden zijn. In multiproblemsituaties (huiselijk geweld plus psychiatrie, verslaving en/of LVB) of na (dreiging met) ernstige schade (b.v. situatie na hersenletsel mogelijk door schudden van een baby) kan bij de voorwaarden een langere termijn worden gesteld waarin moet blijken of de voorwaarden met het plan worden gerealiseerd en zal bij de uitnodiging een plan te maken zal meer nadruk worden gelegd op *wie (iemand uit professioneel of sociaal netwerk) hoe vaak* gaat controleren of de voorwaarden daadwerkelijk zijn gerealiseerd. Het (gezins)systeem en netwerk krijgen zoveel mogelijk de ruimte om hieraan zelf nadere invulling te geven, voor zover de veiligheid met hun voorstellen 'goed genoeg' blijft...

- Opgesteld door professionals met specifieke beschermingsfunctie*

Voorwaarden worden alleen opgesteld door de medewerker SAVE. De RvdK kan aan de Jeugdbeschermingstafel of tijdens een raadsonderzoek voorwaarden helpen formuleren of aanscherpen.

Als SAVE-Begeleiding wordt uitgevoerd naar aanleiding van hardnekkig schoolverzuim, neemt SAVE-Begeleiding de voorwaarden die de schoolverzuimketen zijn gesteld over, en vult die zo nodig aan.

Tijdens SAVE-Begeleiding stellen andere professionals geen voorwaarden.
- Voorwaarden vereisen legitimering*

In het vrijwillig kader kan de medewerker SAVE het stellen van voorwaarden legitimeren op basis van zijn verantwoordelijkheid om te handelen op basis van de rechten van het kind, de Jeugdwet en de Meldcode. Maar de medewerker legitimeert het stellen van voorwaarden liever als eerste vanuit zijn oprechte betrokkenheid, zijn expertise en progressiegerichte houding. De wet is bij voorwaarden iets om achter de hand te houden, en niet iets om als eerste mee te schermen.
- Niet onderhandelbaar, wel eigen keuze.*

Het kan zijn dat jeugdigen of ouders in discussie gaan over de voorwaarden die de medewerker uiteindelijk stelt. Maar als de medewerker SAVE daarbij geen argumenten hoort die hem op andere gedachten brengen dan staan ze inhoudelijk vast. Ze zijn dan op hun inhoud niet onderhandelbaar meer.

Meewerken aan de voorwaarden kan echter in het vrijwillig kader niet afgedwongen worden, ze zijn niet juridisch bindend. Betrokkenen houden de keus wel of niet mee te werken aan de realisatie. Daarom moet de medewerker SAVE vragen of men met de voorwaarden instemt. De medewerker SAVE vraagt dat expliciet: *Is het u duidelijk waarom ik deze voorwaarde stel? Kunt u ermee instemmen?* Eventueel biedt de medewerker bedenktijd (voor zover de veiligheid niet acuut zorgelijk is).

Als de instemming er niet komt, dan kan de medewerker (na intern overleg) een jeugdbeschermingstafel met de RvdK organiseren en / of het met spoed een verzoek tot (V)OTS doen. Het niet voldoen aan de voorwaarden kan slechts tot gevolg hebben dat de (eerder) benoemde consequenties van kracht worden: organiseren van een Jeugdbeschermingstafel en / of het met spoed doen van een verzoek tot (V)OTS bij de RvdK).
- Concreet geformuleerd*

Voorwaarden zijn zo concreet geformuleerd dat in het vervolg kan worden geconcludeerd of ze zijn gerealiseerd. Voorwaarden die niet in termen van concreet gedrag of concrete situatie zijn beschreven, zijn daarvoor te vaag en laten daarmee teveel ruimte voor latere discussie over de resultaten.

Voorwaarden worden verder concreet gemaakt met het aangeven van wanneer, hoeveel, hoe vaak bepaald gedrag van ouders/jeugdigen en andere betrokkenen moet worden gezien om als 'goed genoeg' te kunnen worden geaccepteerd door de medewerker SAVE.

Let op: concreet maken van de voorwaarden (het 'wat') moet niet worden verward met het bepalen van het 'hoe'. Zie het onderstaande voorbeeld.

Voorwaarde: 'Ouders en netwerk maken een plan dat ervoor zorgt dat bij Marianne (4 jaar) altijd een veilige volwassene in de buurt is'. Deze voorwaarde wordt gesteld omdat vastgesteld is dat de ouders op dit moment door hun ernstige verslaving die veilige volwassene niet kunnen zijn.

De voorwaarde laat ouders de keus over het *hoe*: afkicken en tijdelijk onderdak voor de kinderen regelen of, zolang als zij niet afgekickt zijn, 24/7 zorgen voor veilige volwassenen in huis en/of Marianne op een andere veilige plek onderbrengen. Een bijbehorend criterium is: 'gedurende drie maanden blijkt uit onaangekondigde controles 4x per week door een veilige volwassene dat aan deze voorwaarde is voldaan.'

In het plan doen ouders en netwerk een voorstel wie die 'veilige volwassenen' kunnen zijn en hoe zij 24-uurs aanwezigheid kunnen realiseren. Of deze volwassenen 'veilig' zijn en of het plan reëel en passend is, gezien de voorwaarden, *beoordelen* alle betrokkenen die hebben meegewerkt aan het plan, maar *bepaalt* uiteindelijk de medewerker SAVE.

- *Positief geformuleerd*

Voorwaarden zijn bij voorkeur geformuleerd in termen van gewenst gedrag of in de concrete gewenste opvoed-/opgroeisituatie, en liever niet in termen van ongewenst gedrag / ongewenste situatie. Waarom?

- Ze zijn de positief tegenovergestelde van de zorgen naar de toekomst die samen zijn besproken.
- Het maakt volstrekt helder wat verwacht wordt en daarmee geeft het direct ook een pedagogische aanzet. Als alleen gezegd wordt welk gedrag gestopt moet worden is niet helder wat ervoor in de plaats moet komen. Ouders hebben vaak als kritiek op Jeugdzorg dat hen niet goed is gezegd 'wat dan precies van ons verwacht werd, wat wij moesten dóen, om van Jeugdzorg weer af te komen'. Ze willen duidelijkheid.

- *Niet over samenwerking of hulpverlening*

Voorwaarden gaan niet over de samenwerking tussen de ouders of jeugdige en de medewerker SAVE of andere professionals. Dat zijn wel geschikte onderwerpen voor *adviezen*. Vermijd voorwaarden in de trant van: "De ouders zorgen voor een betere samenwerking met de mediator" of "Chris houdt zich aan de afspraken met de medewerker SAVE". Het eerste voorbeeld gaat niet over de jeugdige (deze wordt niet genoemd), en beide voorbeelden gaan voorbij aan het feit dat voor een betere samenwerking twee partijen nodig zijn.

Vermijd ook voorwaarden als: "De ouders accepteren hulp van...."

De voorwaarden zijn ononderhandelbaar maar het cliëntsysteem kiest hoe zij vorm aan de realisatie ervan. Dat past bij het principe 'eigen kracht' en het gegeven dat in het vrijwillig kader wordt gewerkt.

- *Termijnen: voor het plan, en voor het volgen van de voortgang en monitoren van verbetering*

Bij de voorwaarden maakt de medewerker SAVE onderscheid tussen drie verschillende termijnen en legt deze vast in het plan:

1. De termijn 'direct' bij de zgn. *onmiddellijke* voorwaarden waaraan nog dezelfde dag moet zijn voldaan. Alleen in geval van acuut gevaar worden onmiddellijke voorwaarden gesteld. Ze worden dan meestal direct mondeling meegedeeld en later op schrift bevestigd;

2. De termijn (dagen tot weken) waarbinnen het plan voor de (overige) voorwaarden gereed moet zijn; een langere termijn (weken) is uiteraard alleen acceptabel voor zover er geen direct gevaar is.
3. De termijn (maanden) waarin aantoonbaar moet zijn gebleken dat ten minste aan alle voorwaarden wordt voldaan.

Met betrekking tot de laatstgenoemde termijn gelden de volgende aandachtspunten:

- Dat gedurende die periode van (meestal tussen de 3 en 7) maanden aan de voorwaarden is voldaan, betekent dat het plan doet waarvoor het gemaakt is; namelijk veiligheid en ontwikkeling (ev. schoolgang, stoppen delinquent gedrag) over een langere periode 'goed genoeg' borgen, zodat alle betrokkenen - kinderen, ouders, netwerk, lokaal team, SAVE - er vertrouwen in hebben gekregen dat het plan blijft werken (in principe tot de jeugdige 18 jaar is) zodra SAVE en/of het lokaal team en/of andere professionele hulp stopt. Als de maximale periode van 6 of 7 (afhankelijk van afspraken in de regio) maanden van SAVE-Begeleiding, gezien de problemen, tekort is, dan is een aanvullende voorwaarde dat er binnen zes maanden sprake moet zijn van een 'veiligheidsnetwerk' (dat als voldoende wordt beoordeeld door de medewerker SAVE) dat toezicht blijft houden.
- De te kiezen periode van het aantal maanden wordt vastgesteld op basis van de professionele inschatting van de medewerker SAVE: de periode is afhankelijk van de ernst van eerder opgelopen schade, de complexiteit van de problematiek en de (o.a. daarmee samenhangende) inschatte hoogte van het herhalingsrisico. Soms dient de periode zelfs langer dan 7 maanden te zijn.
- Het is geoorloofd om, binnen grenzen der redelijkheid, flexibel om te gaan met de vraag of de *volledige* periode aan *alle* voorwaarden is voldaan: kleine terugvallen kunnen acceptabel zijn, waarop zo mogelijk al geanticipeerd is in het plan met daarbij behorende proportionele acties.
- De medewerker SAVE kan, in overleg met de gedragswetenschapper, ervoor kiezen om aan de voorwaarden verschillende termijnen te koppelen alvorens de voorwaarde gerealiseerd moet zijn. Hij houdt hierbij echter steeds scherp in het oog wat de jeugdige 'nog aan kan', afgezet tegen de draagkracht van de jeugdige.
- Ook ten aanzien van de consequenties kan de medewerker SAVE zo nodig een *gradatie* aanbrengen, waarbij deze ingrijpender dienen te zijn naarmate de terugval ernstiger is.
- Methodisch gezien kan het beter zijn om stapsgewijs aan de voorwaarden te werken dan 'aan allemaal tegelijk', waarbij dan met de meest urgente moet worden begonnen (*prioritering*). Veranderen is immers een leerproces. Het is niet altijd realistisch om te verwachten dat alles wat aan netwerk, hulp en begeleiding moet worden ingezet, *tegelijk* van start kan gaan en direct het beoogde effect sorteert. Soms is sprake van overmacht. Door wachtlijsten in hulpvormen bijvoorbeeld, kan het zijn dat een *net niet* goed-genoege situatie tijdelijk geaccepteerd wordt, mits er ten aanzien van het totaal een 'beweging in de gewenste richting' op gang komt. Jeugdigen zitten soms al jaren in een bepaalde lastige situatie, een paar weken maakt dan niet het verschil voor de prognose op langere termijn. De medewerker SAVE waakt er daarbij voor niet te lang in een neerwaartse spiraal terecht te komen waarbij er steeds vaker kleine of grotere terugvallen zijn. In dat geval dient immers aan de eerder afgesproken consequentie ter bescherming van de jeugdige uitvoering te worden gegeven.

Tenslotte zijn er de lange-termijn situaties: een deel van de cliëntsystemen heeft blijvende ondersteuning van professionals nodig, omdat de problematiek zo complex en/of de 'leerbaarheid' onvoldoende. Alleen dan kan nieuwe onveiligheid of terugval worden voorkomen. We komen daar in Venster 4 op terug, bij de afsluiting.

- *Consequenties*

Bij het stellen van de voorwaarden formuleert de medewerker SAVE consequenties grofmazig. Er zijn de volgende mogelijkheden:

- *SAVE-Begeleiding stopt*

Als er binnen de gestelde termijn een plan wordt gemaakt dat de voorwaarden kan realiseren en dit plan ook wordt gerealiseerd, dan stopt SAVE-Begeleiding. Er kan dan nog wel ondersteuning en professionele hulp nodig zijn voor het realiseren van de adviezen en/of andere doelen, die niet verbonden zijn aan veiligheid en een gezond ontwikkelingsklimaat, maar daar hoeft SAVE dan niet meer bij betrokken te zijn.

- *Opschalen*

Indien de voorwaarden en termijnen niet worden gehaald, is de consequentie: inschakelen van de Jeugdbeschermingstafel, RvdK of, in geval van schoolverzuim, nieuwe acties van Leerplicht of bij delicten van wijkagent/politie.

- *Gradatie toepassen 'als het even niet lukt'.*

Bij het vorige punt - het stellen van termijnen – kan de medewerker SAVE er rekening mee houden dat betrokkenen het gewenste gedrag niet per se in alle situaties direct stabiel kunnen laten zien. Hij anticipeert op mogelijke terugval binnen de periode dat SAVE-Begeleiding betrokken is. Veranderen is immers een leerproces. De medewerker SAVE bespreekt bij de voorwaarden besproken welke vormen van terugval er zouden kunnen zijn (licht en zwaar). Door al te anticiperen dat (een zekere mate van) terugval erbij kan horen zijn betrokkenen – zowel cliënten als professionals - minder ontmoedigd wanneer dat gebeurt. Het cliëntstelsel wordt, wanneer zij het plan gaan maken, uitgenodigd zelf al te bedenken en beschrijven wie wat gaat doen 'als het even niet lukt'.

De kans is dan groter dat het plan in de praktijk blijft werken bij tijdelijke tegenslag en er niet weer 'van voor af aan' begonnen hoeft te worden.

Op deze manier werken met 'gradaties' van terugval en daarbij passende gevolgen, kan ook opleveren dat cliënten minder weerstand ervaren om aan het plan mee te werken of om opnieuw aan de slag te gaan.

Er wordt in die situaties in het plan van Venster 4 beschreven wie wat gaat doen als het tussentijds tijdelijk niet lukt om het gewenste gedrag te vertonen.

In dergelijke situaties kan de medewerker SAVE wel degelijk een reactie geven op gedrag dat niet aan de voorwaarden voldoet.

2.6.7 Onmiddellijke voorwaarden

Het kan nodig zijn om meteen al voorwaarden te stellen als de situatie zo onveilig is dat de tijd te kort schiet om daar via een gezamenlijke weging naar toe te werken.

Voorbeeldsituaties waarin onmiddellijk voorwaarden moeten worden gesteld:

-
- *Een jeugdige mag niet langer in contact staan met de pleger van seksueel misbruik.*
 - *Voorkomen moet worden dat een jeugdige wordt ontvoerd.*

- *Een moeder moet acuut worden beschermd tegen eerdergerelateerd geweld.*
 - *Een baby mag op geen enkel moment alleen met moeder zijn, omdat zij op dit moment psychotisch is.*
 - *Een puber moet worden beschermd tegen zichzelf van het leven te beroven.*
-

In deze voorbeelden is het evident, dat de medewerker SAVE direct voorwaarden moet stellen; de reden waarom hij de voorwaarden stelt moet toelichten daarna vragen om instemming en realisatie van de voorwaarden. Als dit niet lukt zal worden opgeschaald.

Onmiddellijke voorwaarden hebben bij SAVE-Begeleiding een korte termijn. De medewerker SAVE benoemt altijd deze termijn of 'houdbaarheidsdatum'. Het heeft de voorkeur te werken met voorwaarden van steeds twee weken waarna geëvalueerd wordt; de maximale duur waarin op deze manier gewerkt wordt is zes weken, zoals ook bij crisisinterventie het geval is. Na die periode moet worden gewerkt aan voorwaarden met een langere duur en een definitief plan.

2.6.8 Adviezen

Naast het stellen van voorwaarden kan de medewerker SAVE advies gegeven. Adviezen vloeien voort uit belemmerende omstandigheden (in combinatie met helpende omstandigheden). Door op dit punt te adviseren kunnen risico's op onveiligheid of ten aanzien van de ontwikkeling worden verminderd of voorkomen. Adviezen zijn dus vaak gericht op het verstevigen van de draagkracht, herstel van opgelopen schade op de wat langere termijn en op preventie van terugval.

Omdat er geen rechtstreekse relatie is tot onveiligheid, hardnekkig schoolverzuim, overlastgevend gedrag en delictgedrag worden aan belemmerende omstandigheden in de regel geen voorwaarden maar 'extra' adviezen gekoppeld. (Zie ook het kader binnen de paragraaf over zorgen naar de toekomst)

De medewerker SAVE formuleert adviezen rond de belangrijkste belemmerende omstandigheden. Dit zijn de omstandigheden die blijvende verbeteringen in relatie tot veiligheid en ontwikkeling in de weg kunnen staan. Hij adviseert het cliëntsysteem deze belemmerende omstandigheden aan te pakken. Ook concludeert hij welke gevonden helpende omstandigheden benut zouden kunnen worden om tot verbetering van veiligheid en ontwikkeling te komen. Hij adviseert deze te benutten.

Voor zover er fysieke of psychologische schade is die in de toekomst om diagnostiek, compensatie of behandeling vraagt kan men advies geven dat ook in het plan mee te nemen.

Anders dan bij voorwaarden, kan bij adviezen wel aangegeven worden waarvoor aangeraden wordt hulp te zoeken en eventueel welke hulp. Maar let op: vanuit progressiegericht oogpunt blijft het echter van groot belang om in het gesprek de leden van het cliëntsysteem éérst zelf te vragen na te denken over het bereiken van vooruitgang en oplossingen die daarbij helpen (al dan niet ook (vormen van) professionele hulp), alvorens met allerlei adviezen te komen.

Adviezen komen terug in Venster 4: de medewerker SAVE benoemt in Venster 4 eerst het genomen besluit, en dan de gegeven 'extra' adviezen.

2.6.9 Uitnodiging een plan te maken

Met als argumenten dat 'een plan beter naarmate men meer invloed op de inhoud heeft' en dat 'betrokkenen vanuit de wet recht hebben om zelf het plan te maken' vraagt de medewerker de jeugdige/ouders met hun netwerk en lokaal team een integraal plan te maken om:

- ▶ (Ten minste) de voorwaarden te realiseren (met benutten van bescherm punten)
- ▶ Ook de doelen van (gezins)systeem in het plan mee te nemen (voor zover die niet al met de voorwaarden overlappen)
- ▶ Die adviezen in het plan mee te nemen die hen aanspreken bij het realiseren van de voorwaarden en de gezinsdoelen

De medewerker legt uit welke kwaliteit het plan moet hebben: Het plan moet concreet aangeven wie, wat, wanneer gaat doen, wat wie doet als er sprake is van terugval etc. Op het plan wordt in Venster 4 ingegaan.

2.6.10 Geen instemming

De medewerker SAVE vraagt instemming van het cliëntsysteem op de voorwaarden en op het meewerken aan het realiseren ervan.

Als zij, ook na eventuele bedenktijd, niet kunnen instemmen met de voorwaarde dan treden de consequenties in werking. Ook hier geldt weer: de medewerker SAVE heeft op basis van de Meldcode het recht om de RvdK in te schakelen. Dit gebeurt bij voorkeur tijdens een Jeugdbeschermingstafel in een gezamenlijk gesprek van de jeugdige en zijn cliëntsysteem, de medewerker SAVE-, eventueel het lokaal team en de RvdK. De medewerker is transparant over de stappen die genomen zullen worden.

2.7 De toepassing van Venster 4 – de volgende stappen

In Venster 3 heeft de weging tot conclusies over veiligheid en ontwikkeling geleid en zijn de doelen van het cliëntsysteem en de voorwaarden vastgesteld. Ook heeft hij gevraagd en beoordeeld of er voldoende instemming is vanuit het cliëntsysteem om samen te werken aan directe veiligheid, aan een plan voor duurzame veiligheid, een gezond ontwikkelingsklimaat en herstel van opgelopen schade. Mocht dat niet het geval zijn, dan wordt het pad van opschaling ingeslagen.

Deze conclusies vormen de basis voor te nemen besluiten (denk aan: het wel of niet opschalen, het wel of niet afsluiten of overdragen enzovoort) en de daarop volgende stappen. De genomen besluiten worden daarom als eerste item opgetekend in Venster 4.

Eigen regie als basisprincipe van de SAVE-werkwijze betekent dat de uitwerking van het plan in principe door het cliëntsysteem en hun netwerk wordt gedaan. Zij kunnen zich daarbij door het lokale team laten ondersteunen. SAVE-Begeleiding werkt aanvullend op het lokale team. Het lokaal team kent de lokale situatie. Het kan helpen om het netwerk uit te breiden dat bij het plan betrokken wordt; het weet welke professionele hulp beschikbaar is.

Het plan moet *ten minste* tot het realiseren van de voorwaarden leiden. De voorwaarden kunnen als basis voor het plan niet worden gemist, omdat ze helpen voldoen aan de norm voor 'goed genoeg'.

Dat wil de medewerker SAVE kunnen toetsen. De medewerker SAVE claimt dus niet om "de weg naar Rome" te bepalen maar toetst het plan wel aan de voorwaarden, zodat Rome tijdig wordt bereikt.

De medewerker SAVE werkt in principe aanvullend, maar mag helpen bij het maken van het plan. Hij biedt zijn hulp pas aan als het cliëntsysteem, hun netwerk en het lokale team er rond een of meer voorwaarden niet uitkomen, bijvoorbeeld omdat zij bepaalde expertise missen, en als zij er geen bezwaar tegen hebben dat SAVE-Begeleiding ondersteuning biedt.

En bij onmiddellijke voorwaarden is de situatie vaak zo dringend, dat van ouders niet verwacht mag worden dat ze zonder de input van de medewerker SAVE het plan met het cliëntsysteem, netwerk en lokaal team kunnen maken.

Leeswijzer:

In Venster 4 komen aan de orde:

- Rapportage
- Familiegroepsplan
- Bouwstenen van het plan
- Toetsen en accepteren van het plan
- Evaluatiemomenten vastleggen
- Volgen, monitoren en evalueren
- Lange termijn situaties
- Afsluiten en vervolg
- Praktijkschema, de Viervensters op tafel
- Voorbeelden van zorgpunten tot plan

Specifieke aandachtspunten bij schoolverzuim en overlastgevend of delictgedrag van jeugdigen staan beschreven in Bijlagen 4 en 5.

De 'Richtlijnen Jeugdzorg' van het Nederlands Instituut van Psychologen (NIP), de Nederlandse vereniging van pedagogen en onderwijskundigen (NVO) en de Beroepsvereniging van Professionals in Sociaal Werk (BPSW) vullen de aanwijzingen binnen dit venster aan; met name de richtlijnen 'Samen met ouders en jeugdige beslissen over passende hulp', 'Uithuisplaatsing', 'Pleegzorg', 'Crisisplaatsing' en 'Residentiële jeugdhulp' kunnen relevant zijn.

Ook de databank 'Effectieve Jeugdinterventies' van het NJi is relevant om te benutten.

2.7.1 Rapportage

Het cliëntsysteem en netwerk (al dan niet geholpen door professionals) zijn vrij om 'hun plan' vast te leggen op de manier die bij hen past: op een flap, op A4 of bij wijze van spreken op 'de achterkant van een sigarendoosje'. Echter, zij moeten hun plan wel op zo'n manier aan de medewerker SAVE voorleggen dat het toetsbaar is en de medewerker SAVE een weergave ervan kan rapporteren in de rapportage van de G.I. (venster 4 van het SAVE-rapportageformat)

Als het cliëntsysteem zelf een plan heeft gemaakt, dan staat daarvan in Venster 4 een samenvatting. Hun originele plan wordt als bijlage bijgevoegd.

Een formeel rapportageformat is nodig, omdat de rapportage niet alleen geschikt moet zijn voor het cliëntsysteem, maar ook voor andere professionals.

2.7.2 Familiegroepsplan

Het cliëntsysteem kan er ook voor kiezen het plan zonder professionals te maken, en alleen hun netwerk daarbij te betrekken. We spreken dan over een Familiegroepsplan. De medewerker SAVE wijst de betrokkenen erop dat ze daar het recht toe hebben, en het is – net als bij een plan met professionals – bij een Familiegroepsplan nodig dat hij instemming verkrijgt om dit plan te toetsen. Ook een Familiegroepsplan moet ertoe leiden dat tenminste de voorwaarden worden gerealiseerd. Een goed begin is het halve werk: Hoe duidelijker de medewerker SAVE vooraf al heeft aangegeven waar het plan aan moet voldoen, hoe groter de kans dat het bij toetsing al direct kan worden geaccepteerd, en niet (onnodig) weer 'teruggestuurd moet worden naar de tekentafel'.

In de paragraaf 'Bouwstenen voor het plan' wordt ingegaan op de aandachtspunten die zowel professionals als cliënten kunnen gebruiken om tot een goed plan te komen.

Het cliëntsysteem kan zich bij het maken van een Familiegroepsplan laten ondersteunen door de Eigen Kracht Centrale. De EKC is onafhankelijk van de professionals die bij het cliëntsysteem betrokken zijn, dus ook onafhankelijk van SAVE-Begeleiding.

2.7.3 Bouwstenen van het plan

Het plan maakt duidelijk hoe – in ieder geval – de voorwaarden en – liefst ook – de doelen van gezinsleden zelf en de adviezen worden gerealiseerd. Het *hoe* betekent: concrete afspraken en toezicht op die afspraken.

Het plan gaat altijd in op de volgende aspecten:

-
- *De mensen: Wie maken het en wie voeren het uit?*
 - *De aanleiding: Welke specifieke zorg was de aanleiding voor het plan?*
 - *De voorwaarden en adviezen van de medewerker SAVE en de (overige) doelen van het cliëntsysteem en concreet alle afspraken om die te realiseren*
 - *De tijd: Wanneer wordt het uitgevoerd?*
 - *Het toezicht: door wie en hoe worden die afspraken gecontroleerd? Wat doen zij als ze vaststellen dat een afspraak niet of juist wel is uitgevoerd of er terugval is?*
 - *Evaluatie en bijstelling: Wanneer en door wie vindt evaluatie van het plan plaats? Wat te doen als het plan niet werkt of de situatie verandert?*
 - *Afsluiting: wanneer kan SAVE-Begeleiding worden afgesloten?*
-

Voor het ontwerpen van een concreet plan zijn de volgende aandachtspunten behulpzaam:

De mensen

- Wie van de familie, netwerk en professionals kennen en onderschrijven de zorgen naar de toekomst en de voorwaarden, de adviezen en de overige doelen?
 - Wie van familie en netwerk zijn concreet betrokken bij de uitvoering van het plan?
- Welke professionals zijn betrokken?
 - Wat is hun verantwoordelijkheid en rol in relatie tot de voorwaarden?
 - Wie werken concreet mee aan de uitvoering van het plan?
- Zijn de contactgegevens voor iedereen bekend?

De inhoud van het plan:

- Welke afspraken zijn concreet gemaakt om aan de voorwaarden, adviezen en doelen te gaan voldoen?
- Wie gaat welke ondersteuning bieden vanuit familie en netwerk, en welke professionals?
- Het informele netwerk kan op vijf manieren steun verlenen:
 - Informatie en advies ten aanzien van besluitvorming,
 - Praktische hulp of steun aan de jeugdige en het gezin,
 - Betrokkenheid en emotionele ondersteuning.
 - Helpen toetsen of het plan, de afspraken worden uitgevoerd.
 - Signalering als het niet goed meer gaat (zelfs tot na beëindigen van het plan)
- Wanneer start dat en hoe lang zal die ondersteuning duren?
- In situaties waarin 24/7 ondersteuning van het netwerk nodig is, kan met weekschema's worden gewerkt? ²⁰.
- Hoe wordt een eventuele wachttijd voor hulp overbrugd.
- Welke wijziging in gezins- of persoonssituatie is eventueel te verwachten op de langere termijn (denk aan: gezinsuitbreiding, verhuizing, kind dat van de basis- naar de middelbare school gaat etc.). Wie doet wat in dat geval om de risico's te beperken?
- Wanneer wordt het plan geëvalueerd en met wie? Wie neemt het initiatief tot het organiseren van de evaluatie?

Specifieke aandacht voor de kinderen

- Hoe is ervoor gezorgd dat ook de kleinere kinderen, die nog niet goed in staat zijn om te praten een signaal af kunnen geven dat het niet goed gaat?²¹
- Als bij de voorwaarden een veiligheidspersoon²² voor een jeugdige wordt verlangd, moet opgenomen zijn wie dat is en hoe die de jeugdige dan gaat 'volgen'.
Bij wie kunnen de jeugdigen terecht met hun zorgen of als ze bang zijn dat het weer mis gaat?

Vervangen (indien relevant)

- Wat is er geregeld t.a.v. de zorg van de jeugdigen voor als de ouders hiertoe niet bereid of beschikbaar zijn (denk aan ouders die gaan drinken / drugs gebruiken).

Vermijden (indien relevant)

- Wie zijn de mensen waar het gezin / de jeugdige bij uit de buurt moet blijven?

²⁰ Als hulpmiddelen valt te denken aan e-Kracht; dit is een besloten en gratis website waarmee men kan uitnodigen, informatie te delen. Of aan Fello; een gratis app waarin je een agenda met elkaar deelt.

²¹ Denk bijvoorbeeld aan een veiligheidsvoorwerp, dat de jeugdigen (vaak: jongere kinderen) kunnen gebruiken om zonder woorden hun zorgen aan te geven. Met zo'n afspraak moet op een rustig moment geoefend, om er zeker van te zijn dat het werkt als het nodig is.)

²² Vertrouwens- of veiligheidspersonen zijn personen uit het sociaal en/of professioneel netwerk van jeugdigen die:

- Goed geïnformeerd zijn over de situatie en het veiligheidsplan;
- Voor jeugdigen makkelijk te bereiken zijn als zij vragen of zorgen hebben;
- Periodiek met de jeugdige contact hebben en dan actief informeren naar hoe zij zelf vinden dat het met ze gaat;
- Indien zij nieuwe zorgen signaleren, merken dat het plan niet werkt zoals bedoeld of het plan aan een nieuwe situatie moet worden aangepast, zij dit terugkoppelen aan de G.I., VT of andere te benoemen instantie en, afhankelijk van de zorg en in afstemming met het kind, dit ook terugkoppelen aan (gezagdragend) ouders/verzorgers

- Hoe wordt dat gerealiseerd? Wie doet wat als deze personen zich opdringen?

Toezicht:

- Zien de leden van het cliëntsysteem het belang van toezicht en geven zij degenen die dat doen de ruimte om dat te doen en te rapporteren?
- Wie gaan erop letten dat ter tenminste aan de voorwaarden wordt voldaan; en hoe gaan zij dat doen?
 - De medewerker SAVE mag zelf ook aangeven dat hij een rol wil spelen in het toezicht. Dit is zelfs een must bij hoog risicozaken. Wel is de gedachte dat hoe langer het plan goed wordt uitgevoerd, hoe meer van het toezicht gedelegeerd kan worden naar eigen kring en/of professionals die niet van de G.I. zijn
- Hoe vaak gebeurt dat?
- Op welke momenten?
- Wordt toezicht ook op onverwachte momenten uitgevoerd?
- Wat wordt precies gecheckt? Hoe wordt dat gedaan?
- Wat wordt gedaan als het gedrag, de situatie niet in orde blijkt te zijn?
- Wie wordt erover geïnformeerd door wie?
- Wie informeert de medewerker SAVE?
 - Hoe worden successen gevierd?

Helpen als het niet lukt (indien relevant)

- Welke vormen van terugval zijn te voorzien (licht en zwaar)?
- Welke consequenties horen daarbij (stoppen van SAVE-Begeleiding, opschalen, werken met gradaties)?
- Wie zou kunnen helpen om bij terugval te voorkomen dat een "spiraal naar beneden" wordt ingezet?
- Wat gaat die persoon dan doen? Hoe lang? Hoe vaak? Wanneer trekt die persoon zich weer terug?

Afstemmen

- Hoe kunnen betrokkenen in het plan elkaar bereiken?
- Hoe blijven alle bij het plan betrokkenen van de voortgang op de hoogte?

Ondersteuning van familie en netwerk

- Wat hebben familie en netwerk van de gezinsleden nodig om te kunnen ondersteunen en dit vol te houden?
- En wat van de professionals?
- Welke professional is het aanspreekpunt voor familie en netwerk?

2.7.4 Toetsen en accepteren van het plan

De medewerker SAVE toetst (de eerste versie van) het plan aan de voorwaarden.

Steeds houdt hij daarbij het volgende voor ogen: 'kan deze taak worden uitgevoerd door iemand uit het netwerk en/of iemand in het lokale SAVE-team?' Als er een hoge mate van onveiligheid is, zal behalve door sociaal netwerk ook door professionals toezicht moeten worden gehouden. Anderzijds is

het beleggen bij sociaal netwerk een vorm van benutten en versterken van de eigen kracht (van het systeem), en heeft dus de voorkeur - mits verantwoord.

De focus ligt bij het toetsen van het plan op de vraag of de afspraken in het plan naar verwachting (in redelijkheid) tenminste voldoende zullen zijn om de voorwaarden te realiseren. Als dat niet zo is, zal de medewerker SAVE uitleggen waarom de afspraken nog onvoldoende zijn (het plan dus 'nog niet geaccepteerd kan worden') en voorstellen doen tot aanpassing. Als het cliëntsysteem daarmee kan instemmen kan het plan afgerond worden.

Op onderdelen kan de medewerker SAVE ook zelf aanvullende begeleiding bieden. Daarvoor vraagt hij eerst mandaat (bij voorkeur al in venster 3, bij het formuleren van de voorwaarden en/of het geven van advies).

2.7.5 Evaluatiemomenten vastleggen

Bij het accepteren van het plan worden ook de evaluatiemomenten vastgelegd.

2.7.6 Volgen, monitoren en evalueren

Over de *uitvoering* van het plan hebben de ouders / jeugdige zelf de regie. De medewerker SAVE heeft echter wel instemming gevraagd en gekregen om de kwaliteit van de uitvoering ervan te toetsen. Dat betekent dat hij zal *volgen* (of laat volgen als hij daarin voldoende vertrouwen heeft) hoe het staat met het realiseren van alle voorwaarden.

Hij verwacht en spreekt iedereen er op aan dat hij daarover tijdige en feitelijke informatie krijgt, of hij gaat zelf op zoek naar deze informatie. De afspraken daarover staan ook in het plan. Over sommige gebieden laat hij zich informeren, op andere ziet hij deze vorderingen zelf, omdat hij zelf de betrokken is.

Daarnaast is het de rol van de medewerker SAVE dat ook alle andere betrokkenen bij het plan van de vorderingen en belangrijke gebeurtenissen op de hoogte zijn, voor zover zij niet al via andere weg (b.v. ouders) geïnformeerd zijn conform de afspraken in het plan... Dit is een belangrijke taak voor de medewerker SAVE, omdat hij zo de eenheid van de aanpak op basis van SAVE-Begeleiding kan bewaken. Ouders, jeugdigen en professionals denken hier niet altijd aan. Ook proberen ouders en jeugdige soms 'dingen bij de ene professional gedaan te krijgen, omdat het bij de ander niet lukt'. Professionals kunnen de samenhang ook uit het oog verliezen en afspraken maken voor of met individuele gezinsleden, die de voorwaarden veranderen of het realiseren ervan bemoeilijken. De medewerker SAVE kan met het lokale team afstemmen wie de evaluatiebijeenkomsten organiseert.

De medewerker SAVE kan op basis van deze informatie en zijn toetsing ervan ook nieuwe (kern-) *besluiten nemen, die in de loop der tijd nodig kunnen zijn (zowel in de richting van afsluiten/uitvoegen als opschalen)*. Kernbesluiten laat hij/zij altijd door zijn/haar gedragswetenschapper toetsen.

De medewerker SAVE kan de betrokken ouders / jeugdige voorstellen verder te gaan met de begeleiding, aanvullende hulp in te roepen of juist te stoppen.

Na verloop van tijd gaat het bij deze feiten niet alleen meer om de oorspronkelijke zorgpunten die aanleiding gaven tot SAVE-Begeleiding. Omdat de tijd verstrijkt, zijn ook de vorderingen of tegenslagen bij het formuleren, realiseren en borgen van de voorwaarden te zien als feiten, die de medewerker SAVE betreft in de besluitvorming.

De medewerker SAVE kan ook mededelen dat hij zal opschalen (via Jeugdbeschermingstafel, een verzoek tot onderzoek aan de Raad voor de Kinderbescherming) of afsluiten en verklaren waarom deze beslissing aan de orde is.

Wanneer uit evaluatie blijkt dat de eerste termijn van SAVE-Begeleiding nog onvoldoende voortgang heeft gebracht, komt het overwegen van een tweede termijn van drie maanden in zicht. Dan overweegt de medewerker SAVE het Rondetafelgesprek opnieuw bijeen te roepen om het plan door te nemen en de gemaakte afspraken eventueel aan te passen. Dat is belangrijk, urgent werk, omdat de voorwaarden in de eerste periode blijkbaar nog niet (allemaal) zijn gerealiseerd. Bij verlenging is daarom ook de vraag aan de orde of de ondersteuning van het netwerk of professionals uitgebreid moet worden om de voorwaarden alsnog te kunnen realiseren

2.7.7 Lange termijn situaties

Een deel van de cliëntsystemen heeft blijvende ondersteuning van professionals nodig (tot de jeugdigen de volwassen leeftijd bereikt hebben) omdat de problematiek complex en/of de 'leerbaarheid' onvoldoende is. Alleen zo kan nieuwe onveiligheid of terugval worden voorkomen. Dit is in ieder geval aan de orde bij de cliëntengroep met een licht verstandelijke beperking. Het kan zijn dat het cliëntstelsel dat zelf inzicht en ook ondersteuning en hulp accepteert. Toch is zo'n situatie kwetsbaar. Er zal blijvend toezicht nodig zijn om te kunnen volgen of het cliëntstelsel ook op langere termijn 'meewerkt.' Bovendien kan het zo zijn dat de ondersteuning en hulp op termijn niet meer voldoende zijn; bijvoorbeeld in geval van nieuwe belastende omstandigheden. De SAVE-partner William Schrikker Stichting is hierin gespecialiseerd. In deze situaties kan het verstandig zijn om de situatie met cliëntstelsel en lokaal team en RvdK te bespreken aan de Jeugdbeschermingstafel.

2.7.8 Afsluiten en vervolg

Als de voorwaarden gerealiseerd zijn is het belangrijk dat dat succes 'gevierd' wordt met het cliëntstelsel en in ieder geval betrokkenen uit het netwerk en het lokale team.

Daarbij wordt ook aandacht besteed aan het vervolg. Het plan kan dan voor wat de voorwaarden betreft gerealiseerd zijn, dat hoeft niet te gelden voor de activiteiten gericht op veiligheid en herstel op langere termijn (op basis van de adviezen van de medewerker SAVE); en ook de overige doelen van het cliëntstelsel kunnen een langere 'looptijd' hebben. De SAVE-Begeleiding kan stoppen als de voorwaarden gehaald zijn; het cliëntstelsel, netwerk en lokaal team kunnen nog verder gaan.

Bij de afronding en in de afsluitrapportage wordt er aandacht besteed aan hoe er in het vervolg zicht blijft op de veiligheid. De medewerker SAVE moet het *'zicht houden op de veiligheid' met vertrouwen kunnen overdragen (delegeren)* aan bijvoorbeeld het lokale SAVE-team, de school, en mensen in het netwerk. Dit kan als daarover afspraken in het plan en de afsluitrapportage worden opgenomen.

Samen wordt vooruitgekeken wat het cliëntstelsel kan doen bij te voorziene nieuwe belemmeringen; denk aan faseovergangen in de ontwikkeling van de kinderen of het gezin als geheel en eventuele ingrijpende gebeurtenissen die zich voor zouden kunnen doen (denk aan het wegvallen van ouders op leeftijd die nu een steun en toeverlaat zijn).

Er wordt afgesproken en in het plan vermeld onder welke omstandigheden er opnieuw contact met de medewerker SAVE of een andere 'veiligheidspersoon' wordt opgenomen. Als het gaat om jonge kinderen, of kinderen met verhoogde kwetsbaarheid (bijvoorbeeld door een LVB, opgelopen schade,

of een moeilijk temperament), komt het zorgen voor veiligheid vaak meer neer op de mensen rond de jeugdige dan op de jeugdige zelf. Immers, de jeugdige kan daar (nog) niet goed voor zorgen. Juist in die gevallen is het een verplichting voor de medewerker SAVE om het *zicht houden op veiligheid* op de langere termijn in het plan en de afsluitrapportage te borgen.

Het is van belang dat het netwerk niet alleen bij de totstandkoming van het plan en de realisatie van de voorwaarden actief betrokken is maar ook dat zij, indien dat wenselijk is, na afsluiting van de SAVE-Begeleiding. Daarom bespreekt de medewerker SAVE er bij de afronding van SAVE-Begeleiding samen met het netwerk en het lokale team hoe het netwerk betrokken kan blijven en wat zij daarvoor nodig hebben.

Als de SAVE-Begeleiding al afgesloten is, kan SAVE opnieuw betrokken worden via (participerend) consult of een (aan)melding als dat al als consequentie is genoemd in het afsluitende plan.

2.7.9 Praktijkschema, de Viervenster op tafel

Hier volgt een vereenvoudigd schema voor in de praktijk. Het kan worden afgedrukt op A3 formaat. Ervaringen hiermee laten zien dat het gebruik van het lege A3 niet altijd bij de situatie past, met name in een eerste 'verhit' gesprek. Men kan dan kijken of het in een vervolgesprek alsnog passend is.

1. WIE ZIJN DE MENSEN?

Hoe is de **SAMENSTELLING** van het gezin en netwerk?

WIE VINDEN HET BELANGRIJK dat het goed gaat en blijft gaan met _____?

2. WAT ZIJN DE FEITEN?

TIJDLIJN van zorg, hulp en jeugdbescherming / jeugdreclassering:

KRACHTEN: Wat heeft eerder veiligheid gegeven?

Wat zorgt voor bescherming van _____?

Wat zal verbetering voor _____ en samenwerking in de toekomst makkelijker maken?

ZORGEN: Wat is onveilig / **schadelijk** geweest?

Wat is er met _____ gebeurd / aan de hand?

Wat zal verbetering voor _____ en samenwerking in de toekomst moeilijker maken?

3. HOE WEGEN WE DE SITUATIE?

*Is de opvoedsituatie **GOED GENOEG**? Geef een cijfer voor veiligheid, ontwikkeling en herstel (6 is goed genoeg)*

0 _____ 6 _____ 10

*Wat zijn uw / jouw **eigen doelen**? wat wilt u / willen jullie bereiken?*

***Zorgen naar de toekomst:** wat kan er met _____ gebeuren als er **niets verandert**?*

***Voorwaarden:** "voor _____ is noodzakelijk dat....:*

4. WAT ZIJN DE VOLGENDE STAPPEN?

Welke (*kern- of andere*) **besluiten** zijn genomen?

Adviezen: "voor _____ is *helpend* dat....:

Wat zijn de **DOELEN** van het plan en wat zijn de **afspraken** per doel?

-
-
-
-
-

Wat gebeurt er als de afspraken niet, of juist wel, worden **nagekomen**?

-
-
-
-
-

Wanneer en met wie wordt besproken of het plan heeft **gewerkt**?

2.7.10 Voorbeelden van zorgpunten tot plan

Hier worden twee voorbeelden gegeven van toepassing van venster 2, 3 en 4 vanuit een casus. Doel is toe te lichten hoe de toepassing van abstracte begrippen als zorgpunten, belemmerende omstandigheden, zorgen naar de toekomst etc. (die in venster 2, 3 aan de orde zijn) er in de praktijk uit kan zien. Voor het overzicht wordt direct ook het plan weergegeven dat in venster 4 gemaakt is om minimaal de voorwaarden en maximaal ook de doelen van de gezinsleden en de adviezen van de SAVE-Begeleiding te realiseren.

Voorafgaand aan elke casus wordt verhelderd hoe SAVE-Begeleiding in het specifieke geval als aanvullend aan de hulp van het lokale team is ingezet.

De toepassing van de begrippen wordt in de beschreven casussen, t.b.v. de overzichtelijkheid, met minder detaillering dan in een echte casus weergegeven; details als de uitkomst van schaalvragen, termijnen, wat te doen bij terugval, consequenties etc. worden weggelaten.

Voorbeeld gezin A.

Huiselijk geweld in gezin A van Hans en Jenny met hun drie kinderen van Sanne (6), Pim (4) en Tom (1). Het lokale team (Marion) is sinds 2 maanden betrokken bij het gezin na een melding van school (leerkracht Barbara).

Barbara maakte zich al wat langer zorgen over Sanne omdat ze erg moe was en schrikachtig. Een heftige ruzie van ouders op het schoolplein, was uiteindelijk de aanleiding voor school om ouders te vragen of er spanningen zijn, waar zij hulp bij zouden kunnen gebruiken. Ouders gaven aan dat er financiële problemen waren die hen boven het hoofd groeiden. Daarop is het lokale team (Marion) ingeschakeld. Er is een goede start gemaakt met het aanpakken van de financiële problemen. Ook is er hulp gegeven om meer dagritme in het gezin te krijgen met vaste tijden voor spelen, eten en slapen. Er is een eerste inventarisatie van het netwerk van het gezin gemaakt; daarin bleken de burens (Linda en Mark) en Mirjam, een vriendin van moeder, een steunbron.

Marion werd laatst aangesproken door Linda, de buurvrouw van het gezin. Buren horen al een jaar lang geregeld heftige ruzies tussen de ouders. De kinderen zijn dan thuis en houden zich meestal stil, aldus Linda. Twee keer begon er een van de kinderen hard te huilen. Linda heeft in april 2017 drie maal gezien dat moeder Jenny haar dochter Sanne (6) sloeg: een keer op straat, twee keer in de tuin. Marion heeft dit besproken met de ouders. Moeder Jenny gaf aan dat zij of Hans de kinderen wel eens een tik geven als ze niet luisteren. "Hooguit één keer per week". Aanleiding voor Marion om SAVE-Begeleiding in te schakelen is dat ze bleef steken in een discussie met de ouders of de situatie nu wel of niet ernstig is.

SAVE-Begeleiding, Babette, is ingevoegd; het is gelukt om de ouders over hun angst voor bemoeienis van hulpverlening heen te helpen en tot een meer open gesprek over de problemen te komen. De relatieproblemen blijken niet alleen afgeleide van de financiële problemen maar dieper te gaan. Babette heeft ook Sanne (6) en Pim (4) op school apart gesproken (na met ouders te hebben besproken waar dat het beste kon plaatsvinden). Babette kreeg toestemming om de huisarts te raadplegen.

Babette heeft aan Jenny en Hans voorlichting (psycho educatie) gegeven:

- Ze heeft met hen gesproken over patronen bij relatieproblemen en manieren om die te doorbreken en wat hen elk zou kunnen kalmeren als de temperatuur bij conflicten te hoog dreigt op te lopen.

- Er is voorlichting gegeven over ontwikkelingsfasen van de kinderen en hoe daar in de opvoeding mee om te gaan.
- Er is voorlichting gegeven over de gevolgen voor kinderen van het getuige zijn van ruzies tussen ouders. Daarbij is voorlichting gegeven over manieren waarop kinderen geholpen kunnen worden om signalen af te geven dat zij bang zijn.
- Er is gesproken over wat risico's zijn voor kinderen bij conflicten tussen ouders (probleemgedrag vertonen om ouders 'bij elkaar te brengen', zich schuldig voelen, mogelijke loyaliteitsconflicten).

Er is door Babette een gesprek georganiseerd tussen burens en ouders; het is gelukt om het signaal, dat de burens aan Marion gaven, positief te labelen. Verder is uit de vraag 'wie het nog meer belangrijk vinden dat het goed gaat met de kinderen' de familie K genoemd: het gezin van de vriendin van Sanne (6 jaar). Sanne voelt zich daar heel erg thuis.

Babette heeft met de betrokkenen de zorgen en krachten op een rijtje gezet, hun doelen, de zorgen naar de toekomst; ze heeft benoemd wat er minimaal noodzakelijk is om de opvoed- en opgroeisituatie veilig genoeg te maken; daarnaast heeft ze adviezen geformuleerd om belemmerende omstandigheden weg te nemen (om de kans op herhaling in de toekomst te verkleinen). Daarna hebben de ouders de ruimte gekregen om een plan te maken waarin minimaal de voorwaarden zouden worden gerealiseerd en daarnaast ook de doelen van ouders en de kinderen zelf. Zij hebben dit samen met Marion (lokale team), Miriam (vriendin moeder), Mark en Linda (de burens) en de ouders van Jenny gedaan.

Een mogelijke variant van inzet van SAVE-Begeleiding en het lokale team voor hetzelfde gezin zou die via Veilig Thuis kunnen zijn: na een melding bij Veilig Thuis door de burens zou Veilig Thuis (na triage) SAVE-Begeleiding in kunnen schakelen. SAVE-Begeleiding zou vervolgens bij de start zo spoedig mogelijk het lokale team inschakelen om te zorgen dat dat team, de begeleiding over zou kunnen nemen zodra de situatie weer veilig genoeg zou zijn.

Venster 2, 3 bij voorbeeld A

Zorgpunten	Gedrag ouders:
<ul style="list-style-type: none"> - Gedrag - Ontstane situatie - Schade <p>Bekend, concreet gedrag van ouders/opvoeders of jeugdigen of een ontstane situatie, en het <i>gebleken</i> negatieve, schadelijke effect daarvan (incl. toegebracht letsel) op de jeugdigen (bij overlastgevend en delictgedrag: op burgers in de samenleving).</p>	<p>Buren (Mark en Linda) horen al een jaar lang geregeld ruzie tussen ouders. De kinderen zijn dan thuis en houden zich meestal stil. Twee keer begon er een van de kinderen te huilen.</p> <p>Ouders maakten in februari 2017 als eens ruzie op schoolplein, waarop school (Barbara) het gesprek met ouders aanging en het lokale team (Marion) betrokken heeft.</p> <p>Buren hebben in april 2017 drie maal gezien dat moeder Jenny haar dochter Sanne (6) sloeg: twee keer op straat (een tik tegen de billen), een keer in de tuin (een klap tegen haar hoofd). Dit was de directe aanleiding om bij SAVE te melden.</p> <p>Ouders zeggen Sanne te slaan als ze niet wil luisteren; ze schatten dat dat 1 keer per week gebeurt.</p> <p>Schade/kindsignalen:</p> <p>In gesprek met SAVE noemen ouders dat Pim (4) de laatste maanden bang is om te gaan slapen en regelmatig huilend wakker wordt. Hij heeft tegen Jenny gezegd dat hij niet wil dat papa en mama ruzie maken.</p>

<p>Beschermpunten</p> <p>Gebleken bescherming tegen herhaling van de zorgpunten</p>	<p>In gesprek met SAVE lijkt Sanne een link te leggen tussen haar stout zijn en de ruzies van de ouders (ze voelt zich daar ten onrechte schuldig aan). Ze is bang als ouders ruzie maken; ze is bang dat ze geslagen wordt als ze stout is.</p> <p>Gebleken bescherming: Buren hebben Sanne laatst opgevangen toen ouders ruzie maakten en zij huilend naar de buurvrouw liep. De buurvrouw is toen naar Jenny en Hans gegaan, waarop de ruzie stopte.</p>
<p>Belemmerende omstandigheden</p> <p>Alles wat in de toekomst de kans op veiligheid en een positieve ontwikkeling van de jeugdige (bij delict/overlast: burgers) verkleint. Alles wat het risico op herhaling van zorgpunten vergroot.</p> <p>Helpende omstandigheden</p>	<p>Volgens Jenny, Hans en de huisarts heeft vader Hans al jaren klachten van depressiviteit.</p> <p>Structurele (> 6 maanden) relatieproblemen .</p> <p>Financiële problemen</p> <p>Hans is sinds een half jaar onder behandeling bij een psycholoog.</p> <p>Jenny en Hans zeggen zich gesteund te voelen door Miriam (vriendin moeder), Mark en Linda (de buren) en de ouders van Jenny.</p>
<p>Weging</p>	<p>Niet veilig genoeg in verband met slaan van de kinderen en getuige zijn van ruzies</p> <p>Ontwikkelingsklimaat niet goed genoeg in verband met structurele spanningen in het gezin door de relatieproblemen tussen Jenny en Hans, de financiële problemen en de persoonlijke problemen van Hans.</p>
<p>Doelen van betrokkenen</p>	<p>Hans: voortzetting van de hulp bij psychische problemen</p> <p>Hans en Jenny : voortzetting van de hulp op de financiële problemen.</p> <p>Hans en Jenny willen dat slaan van de kinderen niet nodig is; dat zij weet hoe ze op andere manier storend gedrag van de kinderen kan corrigeren.</p> <p>Hans en Jenny willen meningsverschillen oplossen op een manier dat de kinderen daar geen last van hebben of en ze elkaar niets ergs aandoen</p> <p>Sanne en Pim willen dat hun papa en mama geen ruzie maken.</p>
<p>Zorgen naar de toekomst</p>	<p>SAVE en ...[...]... maken zich zorgen dat als ouders ruzie blijven maken waar de kinderen bij in de buurt zijn en de ouders de kinderen uit onmacht soms slaan en/of toeschreeuwen, de kinderen in toenemende mate emotionele en gedragsproblemen zullen ontwikkelen, zoals Pim nu al inslaapproblemen en nachtmerries heeft en Sanne bang is om geslagen te worden als ze stout is; en zich ten onrechte schuldig voelt aan de conflicten tussen haar ouders.</p>
<p>Voorwaarden²³</p>	<p>Hans en Jenny maken met Jenny's ouders, vriendin Mirjam, de buren (Mark en Linda) en Marion van het lokale team een plan dat laat zien dat:</p> <p>Pim, Sanne en Tom erop kunnen rekenen dat Hans en Jenny hun</p>

²³ Indien op termijn ook het systemisch werken in SAVE-teams wordt geïntroduceerd zullen zorgpunten, zorgen naar de toekomst en ook voorwaarden niet alleen kindgericht maar ook systemisch worden geformuleerd.

	<p>(belangrijke) meningsverschillen uitpraten waar de kinderen niet bij in de buurt zijn, ook niet (bv. slapend) elders in huis. De kinderen zijn dus niet (langer) getuige van ruzies / huiselijk geweld.</p> <p>Pim, Sanne (en Tom), door ouders in gedrag gecorrigeerd worden op een rustige toon in plaats van door te schreeuwen of een lichamelijke straf.</p> <p>Sanne en Pim krijgen van Hans en Jenny te horen dat het oké is als zij laten blijken dat ze zich weer bang voelen. Ouders vertellen hen ook hoe en bij wie ze dat kunnen laten blijken.</p>
Advies	<p>Voortzetting van hulp door het lokale team</p> <p>Als ouders samen een opvoedcursus volgen.</p> <p>Hulp inschakelen bij de relatieproblemen.</p>

Plan bij voorbeeld A (venster 4)

Het plan is gemaakt door Hans, Jenny, hun netwerk en het lokale team:

<p>Doel 1 (= voorwaarde): Pim, Sanne en Tom erop kunnen rekenen dat Hans en Jenny hun (belangrijke) meningsverschillen uitpraten waar de kinderen niet bij in de buurt zijn, ook niet (bv. slapend) elders in huis. De kinderen zijn dus niet langer getuige van huiselijk geweld.</p> <p>Afspraken:</p> <p>Als ik (Hans) voel dat ik (echt) boos begin te worden, zeg ik dat tegen Jenny, en zeg ik dat ik even bij Mark (buurman) langs loop om stoom af te blazen. Als Mark er niet ga ik een eind lopen tot ik weer rustig ben. Ik laat Jenny elk uur even per app weten waar ik ben. Ik ga pas terug in gesprek met Jenny als ik voel dat ik weer rustig ben. Ik bespreek wat er gebeurt is, in de volgende sessie met Trijntje (mijn psycholoog).</p> <p>Als ik (Jenny) voel dat ik bang of boos begin te worden, maak ik het afgesproken teken (hand op mijn hart leggen) zodat Hans dat ziet, en loop dan naar de zolderkamer. Daar schrijf ik mijn gevoel op. Zo nodig bel ik Miriam, mijn vriendin op. Ik ga pas weer in gesprek met Hans als ik voel dat ik het weer aan kan.</p> <p>Beide afspraken gelden zowel voor de situatie dat de kinderen in de buurt zijn, als dat ze er niet zijn.</p> <p>Als met deze afspraken onze relatie niet binnen 3 maanden beter voelt voor ons allebei, dan gaan we (in overleg met Trijntje) op zoek naar een relatietherapeut voor extra hulp.</p> <p>Als Sanne bang wordt omdat papa en mama hard praten of - naar haar idee - ruzie maken, vraagt ze om te stoppen of draait zij Teddy (een beer die op de schoorsteenmantel zit) met zijn rug naar de kamer, zodat papa en mama zien dat ze moeten stoppen. Jenny en Hans stoppen dan; een van hen zal de kinderen dan even een knuffel geven.</p> <p>Als Pim bang wordt roept hij 'Stop hou op!' net zoals hij dat nu op school leert.</p> <p>NB. Tom is hier nog te jong voor maar krijgt die later zo nodig ook.</p> <p>Als Barbara, Mark en Linda (buren), Miriam (vriendin) of Cees en Conny (ouders van Jenny) zelf zien, of bijvoorbeeld van de kinderen horen, dat Jenny en Hans toch ruzie hebben gemaakt waar de kinderen bij zijn, spreken zij hen daarover aan en mailen het aan Sanne van SAVE en Marion van het buurtteam. Dit komt terug in het eerstkomende evaluatiegesprek, of zo nodig eerder.</p> <p>Marion van het buurtteam komt komende maand 1 keer per week onaangekondigd langs om te kijken hoe het gaat (of er geen ruzies zijn) en 1 keer per week op afspraak om ons te helpen met lopende problemen als die er zijn.</p> <p>Doel 2 (= voorwaarde): Pim, Sanne (en Tom), worden door ouders in gedrag gecorrigeerd op een rustige toon in plaats van door te schreeuwen of een lichamelijke straf.</p> <p>Afspraken:</p> <p>Als Sanne niet luistert, waarschuwen we (Jenny of Hans) haar een tweede keer: op de hurken, zeggen waarmee zij moet stoppen, wat zij daarvoor in de plaats moet doen en (zo mogelijk) iets leuks/fijns voor haar dat daarna</p>
--

volgt (bv. daarna gaan we lekker eten, daarna gaan we naar oma etc.). Als Sanne doorgaat herhalen we dit een keer, nu met de opmerking dat dit de laatste kans is en zij anders er even op de trap over na mag gaan denken. Als Sanne op de trap een scene gaat maken reageren we pas als zij weer wat rustiger is. We praten dan even met haar na waarom zij op de trap moest en ook hoe we het weer gezellig kunnen krijgen. Als zij de kamer in komt, zetten we haar rustig maar zonder pardon weer op de trap.

Ik (Jenny) ga de opvoedcursus 'Van peuters tot schoolkinderen' van het consultatiebureau volgen. Zodra ik die gevolgd heb laat Petra Dekker van het consultatiebureau dat per mail aan Sanne van SAVE en Marion van het buurtteam weten. Ik vertel Hans 's avonds na iedere bijeenkomst wat mij die keer aansprak van de cursus.

Doel 3: Sanne en Pim krijgen van Hans en Jenny te horen dat het okay is dat zij laten merken als ze weer bang worden door geruzie van ouders. Ouders vertellen hen ook hoe ze dat kunnen laten blijken. een

Afspraken: Zie de afspraken (over Teddy en 'Stop hou op!') bij doel 1.

Doel 4: Pim en Sanne willen dat hun papa en mama geen ruzie maken.

Afspraken: Zie de afspraken bij doel 1.

Doel 5: Jenny wil dat slaan van de kinderen niet nodig is; dat zij weet hoe ze op andere manier storend gedrag van de kinderen kan corrigeren.

Afspraken: Zie de afspraken bij doel 2.

Doel 6: Hans en Jenny willen meningsverschillen oplossen op een manier dat de kinderen daar geen last van hebben; ze willen voorkomen dat ze elkaar iets ergs aandoen.

Afspraken: Zie de afspraken bij doel 1 en 2.

Doel 7: Voortzetting van de al gestarte hulp op de financiële problemen, de behandeling bij een psycholoog van Hans en de hulp van het lokale team.

Deze hulp wordt voortgezet totdat de problemen zijn opgelost of hanteerbaar zijn zonder verdere hulp.

Afspraken:

Deze hulp wordt uitgevoerd doormet een duur van ...

Dit plan gaat ...[datum]... in en wordt door ons (Hans en Jenny) voor de eerste keer geëvalueerd over 4 weken [datum] met Sanne, Marion, Mirjam, Linda, Cees en Conny op het wijkkantoor van Marion.

Hier zien we dat de Hans, Jenny vooralsnog geen hulp willen inschakelen bij hun relatieproblemen. Bij afsluiting van SAVE-Begeleiding zal bekeken worden of dit advies opnieuw meegegeven wordt.

Voorbeeld gezin B.

Schoolverzuim van Bernd (enig kind) in gezin B.

Het lokale team (Rob) is sinds 4 maanden geleden betrokken bij het gezin B na een melding van school.

Vier maanden terug spijbelde Bernd af en toe een dag zonder geldige reden. School heeft daarop met Bernd en ouders (Peter en Anneke) gesproken en aansluitend het lokale team ingeschakeld. Het spijbelen is toen gestopt door opvoedondersteuning van Rob aan ouders en intensieve motivering van Bernd door de ouders en Roos (mentor van school).

Nu spijbelt Bernd sinds een maand opnieuw en lukt het niet meer het verzuim te doorbreken.

Leerplicht is betrokken en stelt als voorwaarde dat Bernd naar school gaat. Rob van het lokale team schakelt SAVE-Begeleiding (Jitske) in.

In gesprekken van Jitske (SAVE-Begeleiding) met Bernd apart (incl. 5G en verzuimanalyse), ouders apart en samen met ouders, school en lokaal team is meer helderheid ontstaan over de achtergrond van het gedrag van Bernd (isolement, weinig vertrouwen in het halen van het examen, vermijdingsgedrag, negatieve gevoelens, onvoldoende vaardigheden voor probleemoplossing,

negatieve peergroup etc.). Daarbij werd ook duidelijk dat de ouders sinds twee maanden relatieproblemen hebben na 'vreemd gaan' van vader.

Een hypothese is dat Bernd mede spijbelt in een onbewuste poging om de ouders bij elkaar te brengen door hun gemeenschappelijke zorg om hem.

Bij navraag door de medewerker SAVE, wie een positieve factor in zijn leven was of is, noemde Bernd mentor Roos en zijn vroegere voetbaltrainer Ton; ook Ton werd daarna door Bernd en ouders betrokken bij het maken van een plan.

Nadat Jitske (SAVE-Begeleiding) met de betrokkenen de zorgen en krachten, hun doelen en de zorgen naar de toekomst op een rijtje heeft gezet, heeft ze benoemd wat er minimaal noodzakelijk is om de opvoed- en opgroeisituatie veilig genoeg te maken; daarnaast heeft ze adviezen geformuleerd om belemmerende omstandigheden weg te nemen (om de kans op herhaling in de toekomst te verkleinen). Daarna hebben ouders en Bernd van haar de ruimte gekregen om een plan te maken waarin minimaal de voorwaarden zouden worden gerealiseerd en daarnaast ook de doelen van hen zelf. Zij wilden echter liever een Rondetafelgespek waarbij ook Jitske betrokken zou zijn omdat ze niet zo goed wisten hoe dit aan te pakken. In een Rondetafelgesprek zou immers de expertise op schoolverzuimproblematiek van Jitske kunnen helpen. Jitske heeft daarop de Rondetafel voorgezeten, waarbij Rob, Bernd, ouders, Roos en Ton aanwezig waren en het plan is gemaakt.

Venster 2 en3 bij voorbeeld B

<p>Zorgpunten</p> <ul style="list-style-type: none"> - Gedrag - Ontstane situatie - Schade <p>Bekend, concreet gedrag van ouders/opvoeders of jeugdigen of een ontstane situatie, en het <i>gebleken</i> negatieve, schadelijke effect daarvan (incl. toegebracht letsel) op de jeugdigen (bij overlastgevend en delictgedrag: op burgers in de samenleving).</p> <p>Bescherm punten</p> <p>Gebleken bescherming tegen herhaling van de zorgpunten</p>	<p>Gedrag Bernd:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Bernd zit in zijn eindexamenjaar van het VMBO en spijbelt de laatste maand gemiddeld 2 dagen per week. Eerder (vier maanden terug) spijbelde hij ook al af en toe een dag. - Bernd kan het niet meer goed opbrengen om naar school te gaan omdat hij er geen gat meer in ziet om zijn examen te halen. Hij denkt dat hij al teveel onvoldoendes heeft om zijn examen nog te halen. - Het lukt Bernd niet om vrienden te maken op school (zijn enige vriend op school is verhuisd). - Bernd denkt heel negatief over zichzelf; hij weet niet hoe hij de problemen aan moet te pakken en vermijdt ze dan het liefst (gamen buitenshuis). <p>Gedrag ouders:</p> <p>De ouders Peter en Anneke hebben relatieproblemen. Zij vertellen in gesprek met SAVE en het lokaal team dat steun aan en toezicht op Bernd door de spanningen de laatste tijd minder is dan ze zouden willen. Peter wil Bernd harder aanpakken. Anneke wil hem vaker ontzien omdat ze vindt dat Bernd het moeilijk heeft.</p> <p>Schade:</p> <p>Bernd heeft veel stof en toetsen gemist door het spijbelen. Het kunnen halen van een VMBO diploma is onzeker geworden.</p> <p>Gebleken bescherming:</p> <p>Eerste verzuimperiode.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Gesprekken van ouders en Bernd waarin Bernd aangegeven had hoe zijn ouders hem konden steunen en wat juist averechts werkte. Duidelijke gezamenlijke afspraken over het naar school gaan en toezicht. Daardoor ging het een tijd goed. - Intensieve motivering door Roos, de mentor van Bernd.
---	---

<p>Belemmerende omstandigheden</p> <p>Alles wat in de toekomst de kans op veiligheid en een positieve ontwikkeling van de jeugdige (bij delict/overlast: burgers) verkleint. Alles wat het risico op herhaling van zorgpunten vergroot.</p> <p>Helpende omstandigheden</p>	<p>Bernd:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Bernd is twee keer eerder eerder blijven zitten: in 2e en 3e klas VMBO. <p>Netwerk:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Bernd trekt sinds kort veel op met Luuk, een oudere werkloze, aan gamen verslaafde, jongen uit de buurt van 20 jaar. <p>Ouders en Bernd:</p> <p>De relatie tussen ouders en Bernd is altijd hecht geweest en is dat nog.</p> <p>School:</p> <p>School ziet nog kansen voor Bernd om zijn examen te halen maar dan wordt het keihard werken. Bernd praat nog steeds positief over mentor Roos omdat ze er echt voor hem was.</p> <p>Netwerk:</p> <p>Ervaren van steun door oud-voetbaltrainer Ton.</p>
<p>Doelen van ouders en Bernd</p>	<p>Bernd:</p> <p>Bernd wil weten wat zijn kansen nog zijn op school en wat er gebeurt als hij zijn examen niet haalt.</p> <p>Ouders:</p> <p>Ouders willen ondanks hun relatieproblemen wel samenwerken om Bernd te steunen maar willen daar hulp bij.</p>
<p>Zorgen naar de toekomst</p>	<p>SAVE en ...[...]...maken zich zorgen dat Bernd blijft spijbelen en dat Peter en Anneke niet op één lijn komen in de steun aan en het toezicht op de schoolgang van Bernd. Als Bernd daardoor zijn examenjaar afsluit zonder startkwalificatie, kan hij mogelijk geen vervolgopleiding en/of baan vinden die bij hem past.</p>
<p>Voorwaarden</p>	<p>Ouders, Bernd, school (Roos), lokale team (Rob) en Ton maken een plan dat erin voorziet dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Bernd iedere (school)dag naar school gaat. - Bernd en ouders bekijken met school wat (extra) nodig is zodat Bernd alsnog een kans maakt zijn examen te halen. - Bernd krijgt van ouders de eenduidige boodschap dat hij iedere dag naar school moet. -
<p>Adviezen</p>	<p>Gezin:</p> <p>Hulp voor het gezin gericht op de relatieproblemen.</p> <p>Hulp bij dpvoedingsvraagstukken.</p> <p>Bernd:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Het contact met Luuk verminderen en structureren. - Vrijtijdsbesteding zoeken die Bernds zelfvertrouwen versterkt. - Professionele hulp voor verandering van denkprocessen, probleemoplossing en sociale vaardigheden.

Plan bij voorbeeld B (venster 4)

Doel 1 (= voorwaarde): Bernd gaat iedere (school)dag naar school.

Afspraken:

- Bernd gaat elke dag naar school en blijft daar tot en met zijn laatste les. Als er thuis een belemmering optreedt overlegt hij met Anneke wat te doen; Anneke (moeder) haalt Peter (vader) er zo nodig bij. Als er op school een belemmering optreedt overlegt Bernd met Roos (mentor).
- Voetbaltrainer Ton en Peter fietsen twee weken om de beurt iedere ochtend samen met Bernd naar school. Daarna wordt dit geëvalueerd en besproken of Bernd dit nog nodig heeft.
- Bernd gaat met Luuk praten dat hij het weer gaat proberen op school en dat hij voortaan alleen één avond in het weekend met hem gamet. Luuk wordt die avond uitgenodigd bij Bernd thuis (n.a.v. advies 'het contact met Luuk verminderen en structureren').
- Bernd gaat met Rob op zoek naar een geschikte sociale vaardigheidstraining of therapie (n.a.v. advies 'professionele hulp voor verandering van denkprocessen, probleemoplossing en sociale vaardigheden').

Doel 2 (= voorwaarde): Bernd en ouders bekijken met school wat (extra) nodig is zodat Bernd alsnog een kans maakt zijn examen te halen

Afspraken:

- Roos stelt met Bernd een stappenplan op hoe hij zijn examen kan halen en leggen dat aan ouders voor; ouders stellen het plan zo nodig bij. Het plan voorziet in een weekschema. Het wordt de eerste 2 weken wekelijks en daarna elke twee weken geëvalueerd (over een maximale periode van 2 maanden).
- Roos zoekt Bernd de eerste 2 weken minstens 1 maal per dag op en bespreekt even kort met hem hoe de dag gaat en of hij het vol kan houden.
- Ouders bellen de eerste 2 weken elke week met Roos om te bespreken of het weekschema nog goed werkt.
- Ouders bellen elke week met Roos om te bespreken of het weekschema nog goed werkt.
- Bernd volgt tweewekelijks huiswerkbegeleiding van een vrijwilliger uit de wijk (Rob schakelt die in).

Doel 3 (= voorwaarde): Bernd krijgt van ouders de eenduidige boodschap dat hij iedere dag naar school moet.

Afspraken:

- Zie afspraken bij Doel 1.
- Ouders krijgen van Rob opvoedondersteuning (n.a.v. advies 'hulp bij opvoedingsvraagstukken').
- Ouders gaan naar een mediator (n.a.v. advies 'hulp bij relatieproblemen').

Doel 4: (n.a.v. advies) Vrijtijdsbesteding voor Bernd die zijn zelfvertrouwen versterkt

- Bernd gaat voetbaltrainer Ton op zaterdag helpen met de training van de A'tjes

3 Communicatie bij SAVE-Begeleiding

3.1 Inleiding

SAVE-Begeleiding wordt gegeven in een situatie waarbij in het voortraject is geconcludeerd dat de medewerking of capaciteiten van betrokkenen nog onvoldoende is om zelfstandig of alleen met het lokale team met de noodzakelijke snelheid en stabiliteit te zorgen voor een voldoende veilige opvoed- en opgroeisituatie.

Deze uitgangssituatie vergt veel van de houding en communicatie van de medewerker SAVE.

We gaan in dit hoofdstuk achtereenvolgens in op:

- Combineren van engageren en positioneren (3.1)
- Overige houdings- en gespreksaspecten (3.2)
- Gespreksvoering afstemmen op interactietypen van cliënten (3.3)
- Engageren en positioneren en progressiegericht werken, het 4SFC-model (3.4)
- Motiveren en omgaan met weerstand (3.5)

- ➔ Deze begrippen en ook andere aspecten van communicatie bij toepassing van de SAVE-werkwijze worden in hoofdstuk 6 van de Basishandleiding "De SAVE-werkwijze" uitgebreid besproken. *Het is essentieel dat de medewerker SAVE dit hoofdstuk en de vaardigheden die daarin worden besproken kan toepassen. Ze zijn ook de basis voor toepassing van SAVE-Begeleiding:* In de Basishandleiding wordt in 6.3 het cruciale begrip 'aansluiten' besproken, en in 6.4 de verschillende wijzen van positioneren. Paragraaf 6.5 (een constructieve samenwerking) gaat in op hoe de medewerker SAVE het gezin binnenkomt (mappen van krachten en zorgen vooraf, uitleg geven, voorstellen hoe je wilt samenwerken, uitleg regie en (familiegroeps)plan, etc.).

➔ Voor communicatie met een jeugdige met (beginnend) delictgedrag en hun ouders / familie verwijzen we naar de teksten over de werkalliantie, situationeel leidinggeven en gezinnen met een niet-westerse achtergrond in hoofdstuk 6 van de handleiding SAVE bij jeugdreclassering.

3.2 Combineren van engageren en positioneren bij SAVE-Begeleiding

De overkoepelende kernbegrippen om de houding en communicatie van de medewerker met de cliënt aan te duiden zijn 'engageren en positioneren'.

Onder **engageren** wordt bij SAVE- Begeleiding verstaan: alles wat de medewerker SAVE doet om de jeugdige, diens ouders, het gezin en andere belanghebbenden en betrokkenen op verbindende wijze te motiveren tot een actieve medewerking aan het realiseren van een opvoed- en opgroeisituatie die goed genoeg is. Zonder engageren zal de medewerker geen instemming verkrijgen voor zijn bemoeienis (zie paragraaf 1.3.2).

Het engageren van de medewerker SAVE begint met een respectvolle houding, actief luisteren en oprechte nieuwsgierigheid, het niet alleen gericht zijn op zorgen maar ook op krachten. De medewerker probeert nauwkeurig en sensitief te luisteren; de medewerker heeft zich weliswaar vooraf verdiept in wat in het voortraject is gebeurd en in de beschikbare informatie maar staat tegelijkertijd open voor nieuwe informatie en het eigen verhaal van de verschillende gezinsleden. Hij zoekt daarbij actief naar hoe de eigen beleving en doelen van de betrokkenen verbonden kunnen worden met het doel veiligheid. Om bij te dragen aan veiligheid hebben betrokkenen ook uitleg nodig over wat een opvoed- en opgroeisituatie goed genoeg maakt; de medewerker draagt daarom ook expertise over. Als hij conclusies trekt, toetst hij deze zoveel mogelijk door ze aan de betrokkenen voor te leggen.

Engageren betekent ook het engagement met het netwerk van de gezinsleden en andere professionals. Het herstellen van veiligheid en een positieve ontwikkeling is *SAVE-teamwork*, het is geen eenmansactie van de medewerker SAVE, maar een "sociaal project".

We verstaan onder **positioneren** het geven van een positie, een stem, aan de (rechten van de) jeugdige in geval van bedreiging van zijn veiligheid; het borgen van aandacht voor (het recht op herstel en voortgang van) zijn ontwikkeling. Als veiligheid en ontwikkeling in de knel (dreigen te) komen geeft de medewerker concreet, transparant en ononderhandelbaar aan welk gedrag minimaal noodzakelijk is om een opvoed- en opgroeisituatie te creëren die goed genoeg is (voorwaarden) en volgt hij of deze voorwaarden gerealiseerd worden; als dat niet gebeurt, schaaft hij op. Dit legitimeert hij vanuit het belang van de jeugdige, zijn expertise en wetgeving (zie hoofdstuk 6, Juridische kaders).

Om deze tweeledige boodschap (en dat is iets anders dan een dubbele boodschap!) duidelijk te maken worden ook andere omschrijvingen gebruikt.

Engageren	Positioneren
Hulp en steun (1:262BW)	Toezicht (idem)
Uw doelen	Mijn voorwaarden
Uw regie	Mijn inperking
Compassie	Controle
Liefde	Lef
Bewegen	Bemoeien
Bescheiden	Robuust
Helpen/coachen	Sturen en Instrueren
Activeren	Compenseren

De linker- en rechterkolom zijn geen tegenstellingen! De meeste ouders willen dat de jeugdige veilig is en zich goed kan ontwikkelen, de meeste gezinnen willen dat huiselijk geweld stopt. Ook jeugdigen hebben in de meeste gevallen geen behoefte aan de negatieve consequenties van hun overlastgevend gedrag. Als basisinstek werkt het niet om ouders 'de oren te wassen' met de kinderrechten en de geldende norm, hen te zeggen wat ze moeten doen en zo niet, wat de consequenties zijn. Een dergelijke houding levert geen samenwerking op.

Daarom houdt goed positioneren impliciet ook het aanbieden van hulp en steun (engagement) in. Essentieel is dat de medewerker SAVE voortdurend schakelt en een goede balans weet te vinden tussen de beide posities. Engagerend positioneren kan er dan als volgt uitzien:

Neem een kind met blauwe plekken, mogelijk/vermoedelijk als gevolg van het slaan van het kind als poging tot gedragscorrectie (de zgn. 'pedagogische' tik, die overigens per definitie niet 'pedagogisch' is).

De medewerker SAVE zou kunnen redeneren:

- Ik vind de veiligheid serieus in geding*
- Dus ik ga deze ouders zeggen dat ik de veiligheid niet goed genoeg vind en ik ga ze aanspreken op hun verantwoordelijkheid en ik ga ze de norm uitleggen: 'Ik moet u aanspreken op uw verantwoordelijkheid: U mag uw kind niet slaan! Dat staat zelfs in de IVRK en de wet.'*

In reactie hierop beginnen ouders vaak te bagatelliseren: 'ik heb vroeger ook tikken gehad en ben er niks slechter van geworden hoor', 'wat ik doe is heel iets anders dan mishandeling' etc.

Zo ontstaat geen commitment van ouders om op dit punt werkelijk te veranderen. De verdediging door de ouders van hun handelen, neemt mogelijk zelfs toe, omdat deze insteek voorbijgaat aan:

- De reden waarom de ouder slaat c.q. wat de ouder 'eigenlijk' wil bereiken (de beoogde functie van het gedrag, waar vaak een 'gedeeld doel' in schuilt tussen ouder en medewerker)*
 - De relatie tussen het gedrag van ouders (slaan) en effect op het kind (kind dat steeds meer protesteert of in zichzelf gekeerd raakt, andere gedragsproblemen, grotere kans op later depressie, agressie etc.: het ongewenste effect dat ouders kan motiveren tot stoppen van hun gedrag);*
 - Alternatief pedagogisch verantwoord gedrag dat de ouder kan inzetten om te corrigeren als dat nodig is (door alléén te stellen 'slaan/schelden moet stoppen' laat men ouders met lege handen achter).*
 - De uitzonderingen op het slaan (wat goede ideeën kan opleveren voor bereiken van gewenst gedrag)*
-

Als basisinsteek werkt het beter om eerst (in Venster 2) te focussen in het gesprek op deze vier punten, en dan pas (in Venster 3), meer of minder expliciet (afhankelijk van de mate waarin ouders al in de goede richting bewegen), te noemen dat het bovendien niet mag van de wetgever en dus, dat als het toch weer gebeurt, dat van de medewerker SAVE vraagt om stappen te zetten om de jeugdige beter te beschermen, zelfs als ouders dat niet willen (je kunt dit ook korter formuleren, en soms zelfs met een beetje humor die toch het punt duidelijk maakt).

Bij voorbeeld:

'Goh, wat hoopt u op zo'n moment precies te bereiken al uw kind een tik geeft? Hebt u weleens overwogen iets anders te doen dan slaan als uw kind lastig is? Is het wel eens gelukt zonder tik; en hoe lukte dat toen? Welke idee heeft u dat zo'n 'pedagogische tik' op kinderen doorgaans heeft? Mag ik u vertellen wat onderzoek op dat punt heeft laten zien?

En in de loop van dit gesprek, waarin de medewerker SAVE met oprechte interesse doorvraagt: 'Weet u eigenlijk dat slaan van een kind zelfs strafbaar is? Dat is omdat uit onderzoek is gebleken dat kinderen niet

alleen lichamelijke beschadigd kunnen raken, maar ook geestelijk. Als dat een tijdlang duurt, worden de kansen van uw kind op een mooi volwassen leven steeds kleiner. Op school gaat het niet goed, werk vinden is moeilijker, en partnerrelaties lopen ook vaker stuk. Als ik zie hoezeer u om uw kind geeft, wilt u vast ook niet dat uw kind dat overkomt, klopt dat?' Kinderen die niet worden geslagen, hebben vaker een gelukkiger leven'. etc.

*Uiteraard zijn er de 'resistente gevallen', waarbij de medewerker SAVE moet **positioneren**. De ouders of een jeugdige moet dan heel duidelijk gezegd worden:*

'Luister, Het mag niet van de wet. Als ik het zie of merk dan moet ik dat melden bij mijn baas (of mijn SAVE-team). Dat ben ik verplicht, dat hoort bij mijn vak. U vindt dat slaan moet kunnen. We zijn het dus niet eens. Wat kunnen we daaraan doen?'

Daarmee blijft de medewerker SAVE het gezin betrekken om na te denken over de ontstane situatie. Dit is de uitzondering en niet de basisinstek.

De basis voor engageren en positioneren zijn het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind, de Jeugdwet en de Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling. Deze laatste regeling is speciaal ontworpen voor het werken in het vrijwillig kader in situaties waarin er sprake is van (een vermoeden van) onveiligheid in de opvoed- en opgroeisituatie van jeugdigen; er is van daaruit de maatschappelijke noodzaak voor verdere bemoeienis om de jeugdigen te beschermen respectievelijk het geweld te stoppen en dit doel lukt niet met vrijwillige hulpverlening.

De stappen van de Meldcode kunnen leiden tot een (aan)melding bij het SAVE-team of Veilig Thuis.

Deze (aan)melding kan leiden tot een aanbod van SAVE-Begeleiding. Voor SAVE-Begeleiding kunnen de stappen van de Meldcode leiden tot opschaling naar de Raad voor de Kinderbescherming.

"Basis voor hulp aan ouders en kinderen bij opgroei en opvoedproblemen wordt gevormd door twee pijlers: in de eerste plaats het belang van het kind en diens recht om veilig op te groeien en zich gezond te ontwikkelen. Dit vloeit voort uit het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind (art 19): elk kind heeft het recht op bescherming tegen misbruik en verwaarlozing. Het IVRK heeft geen directe werking in Nederland, maar de normen uit het IVRK zijn wel uitgewerkt in Nederlandse wetgeving en vormen de leidraad in diverse richtlijnen en professionele standaarden (zie hiervoor de Basishandleiding "De SAVE-werkwijze", red.). In de eerste plaats is het de verantwoordelijkheid van ouders om veiligheid van kinderen te waarborgen. Daar waar ouders hierin te kort schieten, legt het Verdrag een verplichting op de Staat om dit te waarborgen en om programma's op te zetten om misbruik te voorkomen en om hulp te bieden aan slachtoffers. De Jeugdwet werkt dit uit en delegeert deze verantwoordelijkheid aan de gemeente. De Wet Meldcode verplicht elke professional om zich af te vragen of het kind waar hij beroepshalve mee te maken heeft mogelijk slachtoffer is van mishandeling of verwaarlozing en hiernaar te handelen. De noodzaak tot ingrijpen of handelen door een professional, is echter niet beperkt tot mishandeling alleen (...).

De tweede pijler is dat ouders verantwoordelijk zijn en de regie hebben over de hulp die ingezet wordt. Het belang van het kind en dat van ouders wordt het beste gediend als dit gebeurt vanuit de professionaliteit van de hulpverlener en de organisatie waar hij bij hoort in samenwerking met en ondersteuning van ouders bij

het vinden van eigen oplossingen. Uitgangspunt is daarbij het versterken van hun eigen kracht en netwerk. Dit is de basis van de Jeugdwet." (Vd Bosch e.a. 2015, p. 1)

3.3 Overige communicatieaspecten

- **Helder zijn over je rol**
In contact met de gezinsleden benoemt de medewerker SAVE wie hij is, wat zijn rol is, wat de aanleiding voor zijn (ongevraagde) betrokkenheid is; hij legt uit hoe hij werkt én dat hij graag goed wil begrijpen hoe *alle* betrokkenen daar tegenaan kijken. Het duidelijk uitleggen (en waar nodig handhaven) van kaders, grenzen en toetsen of ze begrepen zijn bevordert een effectieve werkrelatie (Menger, 2016).
- **Recht doen aan het werken in het vrijwillig kader (instemming vragen)**
Het is van groot belang om zich bij SAVE-Begeleiding niet te bedienen van algemene en veel gebruikte termen als 'doorzettingsmacht', 'beschermingsregie', 'drang', 'vrijwillig maar niet vrijblijvend', of 'preventief ingrijpen'. Ze suggereren, op een oneigenlijke manier, een vorm van macht (die niet gebaseerd is op wetgeving). Daarom ook is gekozen voor de term SAVE-Begeleiding. Omdat SAVE-Begeleiding wordt uitgevoerd in het vrijwillig kader is er, in het proces, toestemming en instemming nodig van betrokkenen (zie paragraaf 1.3.2). Toestemming is een juridische term; in SAVE-Begeleiding streven we liever naar het verdergaande 'instemming'. Toestemmen kan nog de sfeer van 'zich neerleggen bij' hebben; instemmen gaat meer richting 'zich verbinden met'; in paragraaf 1.3.2 wordt beschreven waarvoor instemming wordt gevraagd.
De medewerking SAVE mag op basis van zijn expertise en wet- en regelgeving, stellen wat minimaal noodzakelijk is om een opvoed- en opgroeisituatie te creëren die goed genoeg is (voorwaarden), maar het is aan de betrokkenen of en hoe zij daaraan invulling willen geven. Ook als de situatie acuut onveilig is, is dit de route: de medewerker SAVE is (zeer) expliciet, ook over de noodzakelijke volgende stappen maar de keuze is aan de ouders / jeugdige. Als betrokkenen onvoldoende voor veiligheid zorgen, dan rest alleen 'opschaling'; zie de volgende paragraaf. Rekening houden met wat, volgens de wetgeving, wel en niet mag, is geen 'overbodige bureaucratie'. In tegendeel, het is de basis voor de werkrelatie tussen de medewerker en de cliënt. Als de medewerker laat zien dat hij op dit vlak zorgvuldig is, zal er eerder vertrouwen ontstaan; en dat vertrouwen is weer de basis voor effectieve begeleiding. Het is dus niet alleen formeel juridisch nodig, maar ook effectief.
- **Terugvalposities hanteren**
De eerste en belangrijkste terugvalpositie voor de medewerker SAVE is: de zaak sluiten al dan niet met voortzetting van hulp door het netwerk en lokaal team.
Zodra in SAVE-Begeleiding blijkt dat er voldoende stabiel sprake is van veiligheid, kan gestopt worden.
De tweede terugvalpositie is opschaling op basis van de Meldcode.
De medewerker vraagt stapsgewijs om instemming zie 1.3.2 en hij biedt zijn aanvullende begeleiding aan indien nodig. Als de ouders / jeugdige dit weigeren, of het contact stoppen terwijl er nog zorgen zijn, gebruikt de medewerker SAVE de Meldcode als terugvalpositie en schaaft hij, al dan niet via het

organiseren van een Jeugdbeschermingstafel, op naar de Raad voor de Kinderbescherming. Bij aanhoudend/nieuw schoolverzuim is de schoolverzuimketen opnieuw betrokken en wordt bezien of verdergaande maatregelen nodig zijn. Of er verdergaande maatregelen komen hangt af van het onafhankelijk besluit van de Rechtbank, Leerplicht of politie (bij delicten); de medewerker is er duidelijk over dat hij daar zelf niet over beslist.

- Gebruik van een hefboom

Ouders en jeugdigen kunnen SAVE- Begeleiding ervaren als 'dwang': 'ik moet wel doorgaan met het lokaal team (of de medewerker SAVE), want anders krijg ik de Raad voor de Kinderbescherming op mijn dak'. Of: 'Je stelt je voorwaarden maar, wij hebben toch geen keus'. Dit is voor zowel de medewerker SAVE als de cliënt precair. Het heeft de associatie van 'toestemming onder dreiging'. Wat deze negatieve associatie helpt voorkomen of beperken, is het gebruiken van een hefboom:

- Eerst nadruk op wat je wilt bereiken (namelijk het – veelal gezamenlijke – doel dat het goed gaat met de jeugdige), gevolgd door
- Vertellen welke - voor hen - negatieve aspecten ze kunnen stoppen of voorkomen, als ze ervoor kiezen wél samen te werken (dit is vaak casusspecifiek maar in zijn algemeenheid):
 - Het zo snel mogelijk weer stoppen van de bemoeienis van SAVE;
 - Het voorkomen van herhaalde melding of opschaling (al dan niet via een Jeugdbeschermingstafel).

Een hefboom kan men zien als een bijzondere variant van het zgn. progressiegericht sturen (zie paragraaf E. Progressiegericht sturen in bijlage 3), waarbij in de formulering het te bereiken 'externe' doel wordt genoemd, direct gevolgd door wat de positieve effecten van het bereiken daarvan zijn (het achterliggende belang van het doel).

Het bovenstaande is dan ook zeker geen pleidooi om bij voorkeur met een hefboom te gaan werken. Vanzelfsprekend streeft de medewerker SAVE ernaar om een constructieve werkrelatie op te bouwen waarbij de betrokkenen meewerken omdat ze ervaren dat die hen iets kan opleveren in plaats van vanuit de angst voor consequenties. Maar het kan wel de enige manier zijn die overblijft in een vrijwillig kader.

Het is vanuit methodisch oogpunt overigens ook relevant om niet alleen het gesprek te voeren over *het voordeel van meewerken aan veiligheid* maar ook (open en niet-beschuldigend) te verkennen *wat betrokkenen mogelijk zien als het voordeel van hun zorgwekkende gedrag inclusief het niet meewerken met SAVE-Begeleiding*. Het kan door de ouder of jeugdige als positief verrassend worden ervaren dat dat ook ruimte krijgt; zie ook bijlage 3. paragraaf 'concrete gespreksthema's'. Het kan hun gevoel van veiligheid en het vertrouwen in de medewerker vergroten en de weerstand verlagen om het over de voordelen van samenwerken aan veiligheid te hebben. De medewerker kan met deze vraag helder krijgen wat de betrokkenen weerhoudt. Dat maakt het mogelijk om eventuele irreële zorgen weg te nemen en met betrekking tot reële zorgen samen te kijken wat er gedaan kan worden om die weg te nemen.

Belangrijk is, dat de medewerker SAVE volstrekt helder is over de eigen positie en de keuze bij de

ouders / jeugdige laat. Het is heel voorstelbaar, dat de cliënt de situatie ervaart als 'met de rug tegen de muur staan', maar dat is een gevolg van de situatie en is niet veroorzaakt door het lokaal team of de medewerker SAVE. Als de ouder of jeugdige ervan overtuigd is, dat er niets aan de hand is, dan is er geen reden om te vrezen voor een melding bij Veilig Thuis, de Jeugdbeschermingstafel of de Raad voor de Kinderbescherming. Als zij wel vinden dat er problemen zijn in de opvoedingssituatie, dan is de consequentie daarvan dat zij deze problemen moeten aanpakken. Willen zij dit wel, maar niet met dit lokaal team, of niet met de medewerker SAVE, dan kunnen zij een alternatief voorstellen. Is dat alternatief zodanig, dat het lokaal team of de medewerker SAVE er alle vertrouwen in heeft, dan kan het lokaal team of de medewerker SAVE de zaak sluiten zonder opschaling.

Als de medewerker de cliënt niet verder kan brengen dan medewerking op basis van 'het moet nou eenmaal want anders ...' dan is dat het vertrekpunt. In de paragraaf 'alleen indien nodig werken met de grenzen van motiveren' van bijlage 3 wordt besproken dat betrokkenen, op basis van een dergelijke externe motivatie, toch nieuw gedrag kunnen aanleren en hier ook een interne motivatie voor kunnen ontwikkelen; in de bijlage wordt besproken hoe de medewerker SAVE hierin kan handelen.

- Omgaan met schaamte

In de gesprekken laten gezinsleden veel zien (emoties, verhalen over problemen die wellicht al lange tijd speelden). Dit kan leiden tot terughoudendheid of zelfs schaamte ("daar heb je die medewerker SAVE weer, aan wie ik zo veel heb verteld"). Dit vraagt om een begrijpende, invoelend reactie maar wel met een blijvende focus op het realiseren van veiligheid.

- De-escaleren

De medewerker is zich ervan bewust welke angsten en stress de bemoeienis van jeugdzorg bij betrokkenen kan oproepen; als hij merkt dat zoiets speelt probeert hij deze angst bespreekbaar te maken en weg te nemen; wanneer de stress oploopt richt hij zich op stressreductie; zie Bijlage 3 Paragraaf B, Stress door de komst van de medewerker SAVE.

Gesprekken van de medewerker SAVE met de ouders/jeugdige en/of het netwerk kunnen door diverse oorzaken niet soepel verlopen. Er kan sprake zijn van bijvoorbeeld angst, boosheid, of het gevoel gekrenkt te zijn door de komst van de medewerker SAVE, door de gemelde zorgen die openlijk worden genoemd, of door de voorwaarden die worden opgesteld. Ouders en jeugdige, of netwerken, kunnen onderling ruzie krijgen tijdens het gesprek, elkaar beschuldigen en verwijten maken, en dreigementen uiten. Ook de medewerker SAVE zelf kan aan de verhitte bijdragen: iedereen maakt weleens fouten in de communicatie of en we vergeten allemaal weleens een afspraak, en dat kan de ouders of jeugdige – die niet zelden onder stress gebukt gaan - in het verkeerde keelschat schieten: "ook dat nog!".

Een aantal aanwijzingen vanuit de (handleiding SAVE bij) crisisinterventie is dan ook behulpzaam bij toepassing van SAVE- Begeleiding.

Handleiding SAVE bij Crisisinterventie:

7.2: Rust herstellen.

7.3: Draagvlak voor oplossingen

- Schijnoplossingen en bagatellisering doorbreken.
 'Het systeem kan zich na een crisis weer sluiten', zoals dat in vakjargon wordt genoemd. Daarmee wordt bedoeld, dat de tijdelijke, relatieve rust en veiligheid die de medewerker SAVE heeft helpen ontstaan, voor (een deel van) de betrokkenen aanleiding kan zijn om impliciet en heel soms expliciet te beslissen, dat de bemoeienis voldoende zin heeft gehad, en nu dus gestopt kan worden: *"Het gaat eigenlijk allemaal weer best goed, we hebben er in ons gezin nog eens rustig over nagepraat en we zijn er eigenlijk wel uit"*. Het is belangrijk dat de medewerker SAVE op dat moment vasthoudt aan de afspraken in het plan en de Viervenster nog eens met hen doorloopt, inclusief de schaalvragen over hoe veilig het is en de zorgen naar de toekomst. Ook aandacht voor wat men nodig heeft om verder te gaan is belangrijk. Als de medewerker SAVE niet 'doorpakt', is het resultaat van de SAVE-Begeleiding geen echte verandering, maar een schijnverandering die geen stand zal houden (een tijdelijke aanpassing van het systeem aan de komst van de medewerker SAVE, die slechts standhoudt zolang die bemoeienis duurt).
- Aandacht voor de werkrelatie
 Als de gezinsleden de medewerker als betrouwbaar, kundig en betrokken ervaren zal dat de effectiviteit van SAVE Begeleiding positief beïnvloeden. De medewerker toetst daarom regelmatig hoe de gezinsleden de werkrelatie (op deze en andere vlakken) met de medewerker ervaren. Als hij zelf zorgen op dat gebied heeft, brengt hij die ter sprake. Een goede werkrelatie is een gezamenlijk creatie en bestaat uit het wederzijds accepteren van elkaar, overeenstemming over de doelen, het gezamenlijk bepalen van de taken en communicatief afgestemd zijn en blijven op elkaar. (Menger, 2016).
- Meerzijdige (meervoudige) partijdigheid
 De medewerker is zich ervan bewust dat elk gezins- en familielid zijn eigen beleving van de situatie heeft en dat gedrag ontstaat in interactie. Hij geeft ruimte aan die belevingen en heeft oog voor de reacties van de gezinsleden op elkaar zonder dat hij partij kiest.

3.4 Gespreksvoering afstemmen op interactietypen van cliënten

Ouders / jeugdige kunnen instemming voor bemoeienis en toetsing door de medewerker SAVE geven omdat zij zich gedwongen voelen. In het progressiegericht werken wordt dit benoemd als het innemen van de rol van een *bezoeker of klager*, terwijl de medewerker SAVE hen het liefst in de rol van *klant* ziet. De progressiegericht benadering geeft voor elk van deze posities de kenmerken waaraan men ze herkent en manier waarop de medewerker SAVE erop kan aansluiten, met interventies die passen bij deze rollen. 'Weerstand' bij de ouders / jeugdige wordt in de progressiegericht benadering gezien als een teken dat de medewerker onvoldoende aansluit bij de positie van de cliënt.

De interactiematrix is een hulpmiddel om te kunnen vaststellen welk type interactie er gaande is. Daarbij worden 3 typen interactie onderscheiden:

- Bezoekerstypische interactie
- Klaagtypische interactie

- Klanttypische interactie

Drie vragen helpen bij het vaststellen van het type interactie:

1. Benoemt / erkent de ouder / jeugdige het probleem (de zorgpunten)?
2. Erkent de ouder / jeugdige dat het probleem opgelost kan worden?
3. Erkent de ouder / jeugdige dat hijzelf deel uit maakt van de oplossing?

Bij een klanttypische interactie zijn de antwoorden op deze vragen driemaal ja.

Bij een klaagtypische interactie zijn de antwoorden achtereenvolgens ja, ja, nee.

Bij een bezoekerstypische interactie zijn de antwoorden driemaal nee.

Interventies bij Klaagtypische interactie:

1. *Nuttigheidsvragen:* wat zouden we moeten bespreken om dit gesprek voor u/ jou nuttig te maken? Hoe kunnen we de tijd zo nuttig mogelijk besteden? Hoe/waaraan zult u morgen merken dat dit gesprek nuttig was?
2. *Erkenningsinterventies:* Ja, dat moet lastig voor u / je zijn! Kunt u me daar meer over vertellen? Dus als ik je goed begrijp zegt/vind u.....
3. *Copingvraag:* Hoe houdt u het vol? Hoe lukt het u in deze situatie toch te blijven functioneren?
4. *Veranderbehoefte vragen:* Hoe zou u hierover verder willen praten met mij? Dus u hebt last van..... Hoe hebt u daar (het meest) last van? U hebt er veel over nagedacht. Wat weet u al over wat u zou willen veranderen?

Interventies bij Bezoekertypische interactie (en gestuurde cliënten)

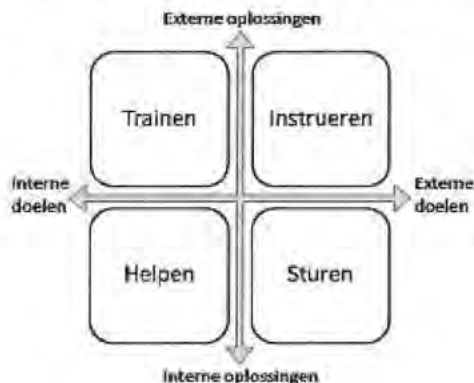
1. *Contracterings- en Nuttigheidsinterventies* Wat is de reden van uw komst? Wat heeft u doen besluiten om (toch) te komen? Gegeven dat dit zo is, wat zou u een nuttige besteding van dit eerste gesprek vinden? Wat zouden we moeten bespreken om dit gesprek voor u nuttig te maken? Hoe kunnen we de tijd zo nuttig mogelijk besteden?
2. *Probleemvrij praten:* Als de ouder / jeugdige op de vragen hierboven geen antwoord kan geven is het goed te schakelen naar vragen die hij wel kan beantwoorden, zoals vragen over dagelijkse bezigheden: Zou u iets willen vertellen over het werk dat u doet? Na enige tijd kan de medewerker SAVE dan eventueel weer terugschakelen naar vragen uit categorie 1. Vaak lukt het de ouder / jeugdige dan wel een antwoord op deze vragen te geven
3. *Verhelderen kader:* Wat is volgens u de reden dat u dit gesprek hebt? Wat is volgens u de reden datvindt dat u hier moet komen? Wat vindt.....dat dit gesprek op moet leveren? Wat is volgens..... het probleem dat jij hebt? Waaraan zoumerken dat dit gesprek nuttig is geweest? Wat moet volgens in ieder geval veranderen? Wanneer was de laatste keer dat u dat al hebt gedaan? Wat was er toen anders?
4. *Definiëren positieve opbrengsten:* Stel dat u dit (gewenst ander gedrag) weer zou doen wat zou er dan anders zijn tussen u en? Wat zou dat voor u mogelijk maken?

5. *Als bovenstaande is gelukt is de interactie inmiddels opgeschoven van bezoeker-typisch naar klaagtypisch of mogelijk klanttypisch. Zie daar voor interventies.*

3.5 Engageren en positioneren en het 4 SFC-model van progressiegericht werken

In paragraaf 3.1. en 3.2. is beschreven dat engageren gecombineerd kan worden met positioneren, dat met hefbomen gewerkt kan worden en terugvalposities; hoe dat recht doet aan de juridische context waarin gewerkt wordt en ook past bij inzichten m.b.t. het omgaan met weerstand. Maar past dit ook bij het progressiegericht werken, één van de belangrijke ingrediënten van de SAVE-werkwijze? Dezelfde vraag kan gesteld worden t.a.v. het helpen van betrokkenen. In hoofdstuk 2 is bij venster 4 beschreven dat de medewerker, na het stellen van voorwaarden, weliswaar het maken van het plan aan de betrokkenen laat, maar hen daarbij ook mag helpen, als men dat vraagt. Immers, als het de medewerker SAVE lukt om een klantgerichte interactie met de ouder of jeugdige te krijgen, wil dat niet automatisch zeggen dat de oplossing dan ook helemaal vanuit de ouder of jeugdige kan komen. Zij kunnen het lastig vinden om tot een plan te komen, zelfs met behulp van hun netwerk, en dan de medewerker SAVE of medewerker van het lokale team om advies, tips of een juiste keuze vragen.

Beide situaties – positioneren, voorwaarden stellen en hulp vragen– staan op het eerste gezicht op gespannen voet met progressiegericht werken. Dat is echter niet zo. Het 4SFC²⁴ model van Visser en Schlund Bodien (2008) laat ook deze interventies toe binnen het kader van progressiegericht werken. Het

basisidee hierbij is, dat de professional (medewerker SAVE) een ouder of jeugdige ook kan bewegen met eigen oplossingen naar voren te komen, als er een van buitenaf opgelegd kader is, waarin grenzen zijn gesteld of waarin normen gelden. De medewerker SAVE kan dan de interventies *sturen* en *instrueren* inzetten, die naast helpen en trainen onderdeel zijn van het 4SFC-model van progressiegericht werken:

Bij zowel progressiegericht sturen als instrueren wordt van de medewerker SAVE verwacht dat hij heel duidelijk aangeeft *wat* de "externe doelen" zijn, en *waarom* zij worden gesteld.

Binnen SAVE- Begeleiding hebben we het niet over de externe doelen, maar over de voorwaarden. Bij sturen op voorwaarden blijft de medewerker progressiegericht door de betrokkenen te vragen zelf met oplossingen te komen voor het bereiken ervan. Bij instrueren neemt hij ook dat aspect van de ouders / jeugdige over: hij geeft aan wat er moet worden bereikt, en hoe.

Hij geeft dan, op basis van ervaring van wat het best werkt in de gegeven situatie, aan hoe de voorwaarden het best kunnen worden gerealiseerd. Dit kan aan de orde zijn in acute situaties, bij een verstandelijke beperking van een cliënt etc. Het progressiegerichte zit hem dan in het op een positieve activerende progressiegerichte manier omgaan met het toepassen van de instructies en zodra dat weer

²⁴ Four Solution Focused Competencies (Visser en Schlundt Bodien).

kan verder gaan met een eigen plan van betrokkenen. Overigens blijft ook hier het juridische kader geldend: opvolgen van de instructies kan niet afgedwongen worden; er kan slechts opgeschaald indien ze niet worden gevolgd.

Voor een verdieping op progressiegericht sturen zie bijlage 3.

3.6 Motiveren en omgaan met weerstand

Wanneer er sprake is van grote weerstand op de gehele bemoeienis van SAVE-Begeleiding of op onderdelen daarvan, is het van belang om de fase 'gedragsverandering' in te kunnen schatten met het zes-fasen model voor gedragsverandering van Prochaska en DiClemente (1986) en de daarbij behorende strategieën te kennen om betrokkenen van externe naar interne motivatie te begeleiden en van een extrinsieke naar een intrinsieke inschatting van de winst van het creëren van een opvoed- en opgroeisituatie die veilig genoeg is.

Voor omgaan met weerstand op systemisch niveau geven Kaplan (1986) en Kagan & Schlosberg (1989) diverse aanwijzingen. Deze zijn gebaseerd op de volgende uitgangspunten:

- Kies voor wat het angstniveau bij de betrokkenen reduceert.
- Kies voor wat het gezin duidelijkheid geeft.
- Kies voor wat het gezin zoveel controle als mogelijk over de situatie laat ervaren.

Wat deze aanwijzingen concreter betekenen is te lezen in bijlage 3.

Tenslotte geven Kagan & Schlosberg (1989) ook een overzicht van specifieke vormen van weerstand met ieder hun eigen aanpak; ook dit wordt in bijlage 3 uitgewerkt.

4 Samenwerken in de keten bij SAVE-Begeleiding

4.1 De ketenpartners

Herstel van veiligheid en ontwikkeling kan alleen bereikt en vastgehouden worden door een adequate en efficiënte samenwerking op veiligheid in de keten. De keten van de jeugdbescherming bestaat uit de lokale-teams, zorgaanbieders, de G.I., Raad voor de Kinderbescherming en de rechterlijke macht (OM, Rechtbank). Er bestaan veel verschillende afspraken onderling en per regio als het gaat om organisatorische aspecten. In dit hoofdstuk is daarom gekozen voor een inhoudelijke beschrijving van wat werkt in de ketensamenwerking, wat aan competenties nodig is in het lokale veld en hoe de specifieke samenwerking met de Raad voor de Kinderbescherming is.

Als het gaat om schoolverzuim zijn de school en de leerplichtambtenaar specifieke en belangrijke ketenpartners. Lokaal team, school, leerplichtambtenaar en medewerker SAVE kunnen elkaar aanvullen in het aanpakken en terugdringen van schoolverzuim; ieder vanuit de inzet en interventies die vanuit zijn taak en rol mogelijk zijn.

Als het gaat om overlastgevend en delictgedrag zijn jongerenwerk en wijkagent belangrijke partners naast het lokale team.

Medewerkers van lokale teams kunnen gezien worden als 'T-shaped professionals'. De liggende balk van de T staat voor de generalistische competenties, zoals het versterken van eigen kracht en regie en die van het netwerk, algemene opvoedingsondersteuning, integraal werken aan een breed scala van problematieken, coördinatie, casemanagement etc. De verticale balk van de T staat voor de meer vakspecifieke competenties van de professional bijvoorbeeld die rondom het organiseren van veiligheid van jeugdigen; wanneer er sprake is van onveiligheid, kindermishandeling, hardnekkig schoolverzuim, overlastgevend en delictgedrag moeten lokale werkers dit kunnen herkennen, het gesprek erover kunnen aangaan en betrokkenen activeren tot het nemen van verantwoordelijkheid en gedragsverandering. SAVE-begeleiding is te zien als een buddy op die verticale balk. Met de SAVE-Begeleiding wordt de lokale medewerker tijdelijk versterkt met brede kennis op deze gebieden, vaardigheden om jeugdige en ouders in hun kracht te zetten en tot gedragsverandering te brengen, vaardigheden m.b.t. het omgaan met weerstanden of ontkenning, vaardigheden in gespreksvoering met kinderen en jongeren etc. De (door inspecties en keurmerken getoetste) kwaliteits-infrastructuur van de Gecertificeerde Instelling wordt daarbij ingezet: gebruik van instrumenten voor veiligheids- en risicotaxatie, instrumenten voor de analyse van verzuim en crimineel gedrag, multidisciplinariteit (inzet van gedragswetenschappers, vertrouwensartsen, bijzondere expertises zoals die m.b.t. eerge relateerd geweld etc.).

4.2 Goede praktijken bij SAVE-Begeleiding

Op basis van de uitgangspunten en tekst in deze handleiding en aangevuld met de resultaten van interviews tijdens de ontwikkeling van deze handleiding, kunnen we een aantal punten noemen die

tijdens SAVE-Begeleiding voor een goede samenwerking zorgen met ketenpartners, en een aantal belangrijke punten voor de kennis, vaardigheden en houding van lokale SAVE-teams.

4.2.1 Verantwoordelijkheid nemen

Een medewerker van een lokaal team (of een andere melder) die een opvoed- of opgroeisituatie situatie niet veilig vindt, neemt verantwoordelijkheid door de Meldcode te volgen. Deze melder weet om te gaan met de angst om misschien door het gezin te worden uitgestoten. Als de medewerker hierop consult nodig heeft, verwacht of merkt dat jeugdige en ouders onvoldoende meewerken aan een veilige opgroei- en opvoedsituatie, dan bespreekt hij dit tijdig met collega's van zijn regionale SAVE-team. Zo komen (aan)meldingen op tijd door en niet als 'een verkapte OTS', omdat er te lang is gewacht. Een tijdige melding betekent ook dat het lokaal team zelf veel meer kan blijven doen binnen de SAVE-Begeleiding. Terwijl de medewerker SAVE zich concentreert op de veiligheid en, indien nodig, voorwaarden stelt, kan de medewerker van het lokale team het Rondetafelgesprek helpen voorbereiden, overige hulp coördineren, ondersteuning bieden bij het verruimen van het netwerk, regelen van zaken bij scholen of andere organisaties, belemmerende omstandigheden (schuldenproblematiek etc.) helpen wegnemen enzovoorts. Zo versterkt men elkaar en is de medewerker SAVE niet '*de redder*'. Bovendien neemt de medewerker van het lokale team bij de samenwerking ook kennis en vaardigheden over van de medewerker SAVE, zodat hij een volgende keer meer zelf kan doen.

Het is belangrijk dat men duidelijk afspreekt wie wat doet.

Als de medewerker SAVE het toezicht op veiligheid deels overdraagt aan het netwerk of lokaal team dan spreekt hij, in aanwezigheid van jeugdige en opvoeders, concreet met hen af wat hij hen daarbij ziet doen.

Het heeft de voorkeur als ouder, het netwerken het lokale team het plan op 'de voorwaarden' maken; door dat te stimuleren zet de medewerker SAVE hen in hun kracht en neemt hij niet onnodig over; het draagt bij aan een zo kort mogelijke inzet van SAVE-Begeleiding. Dat neemt niet weg dat de medewerker SAVE observeert of zijn aanvullende begeleiding, vanuit het perspectief van veiligheid, bij het maken en realiseren van het plan gewenst is. Dit kan zeker bij complexe problematiek aan de orde zijn.

Bij het vaststellen van het plan, spreekt de medewerker SAVE per voorwaarde af wat ieders taken zijn en houdt ieder daaraan.

4.2.2 Gepositioneerd in de beschermings- en strafketen

Het SAVE-team is doordat het samenwerkt met beschermingspartners als Veilig Thuis, de William Schrikker Stichting, Leger des Heils Jeugdbescherming en Reclassering en de Raad voor de Kinderbescherming bij zowel vrijwillige als gedwongen hulp verbonden aan het waar ook casusoverleggen risicojongeren en huiselijk geweld (Veiligheidshuis) deel van uitmaken.

4.2.3 Veiligheid vraagt om één boodschap en vertrouwde gezichten.

De SAVE-werkwijze vereist een samenwerkingsverband van burgers en professionals dat veiligheid centraal stelt. Zo krijgen ouders/ jeugdige een eenduidige boodschap: het moet weer goed gaan, en

blijven gaan met de veiligheid. Ook SAVE-Begeleiding is daarom (zoals alle diensten van de G.I.) gebiedsgericht en gericht op samenwerking met het lokaal team en al betrokken professionals. Opa's, oma's, andere familie, vrienden en burens zijn welkom, als zij het belangrijk vinden dat het weer goed gaat, en de ouders instemmen met hun inbreng. Deze samenwerking van alle partijen is belangrijk, omdat de medewerker SAVE aandringt op gesprekken over de veiligheid van de jeugdige, en/of van een volwassene 'in de knel'. Dat is geen lichtvaardig gesprek, en dat kan onrust veroorzaken. Op dat moment hebben ouders / jeugdigen baat bij vertrouwde gezichten. Het betrekken van mensen uit het netwerk, samen met bekende professionals, geeft een duidelijke, eenduidige boodschap: SAVE-Begeleiding wordt niet ingeroepen om 'de kwaaië pier' te zijn, terwijl de andere professionals en de familie op de achtergrond afwachten. Integendeel: iedereen maakt zich zorgen, en daarom laat iedereen ook zien achter de toetsing en de expertise van de medewerker SAVE te staan. Het realiseren veiligheid en herstel is *SAVE-teamwork*, een 'sociaal project'.

De medewerker SAVE zorgt er daarom voor dat SAVE-Begeleiding samen wordt uitgevoerd. De meest kenmerkende punten die zorgen voor goede samenwerking en afstemming van de SAVE-Begeleiding functies met andere functies zijn:

- Het Rondetafelgesprek
- Een heldere rolverdeling
- Werken aan de hand van een gezamenlijk en doorlopend plan van aanpak
- Heldere doelen
- Afstemming over de voortgang

Deze punten worden hieronder uitgewerkt.

4.2.4 Het Rondetafelgesprek

Een Rondetafelgesprek is nuttig, omdat:

- De zorgen worden uitgesproken met de ouders/ jeugdige en hun netwerk erbij; het is een overleg met hen in plaats van over hen
- Wat in de hoofden van alle betrokkenen zit, komt op tafel
- Alle feiten, belevingen en opvattingen worden in een vroeg stadium bekend
- Alle informatie komt bij elkaar, en dat leidt tot andere/nieuwe inzichten
- Privacy problemen worden ondervangen: ter plekke kunnen jeugdige/ouders toestemming geven om informatie te delen
- Afstemming is mogelijk over wat gezien wordt als de kern, en wat er zeker gedaan moet gaan worden
- Tijdwinst, omdat iedereen op hetzelfde moment over dezelfde informatie beschikt.
- Daadwerkelijk elkaar zien benadrukt de gezamenlijkheid van de aanpak

Bijlage 2 bevat een handreiking voor het organiseren en leiden van een Rondetafelgesprek.

4.2.5 Een heldere rolverdeling

Bij SAVE-Begeleiding is altijd een medewerker SAVE betrokken. Daarnaast kunnen betrokken zijn: een medewerker van het lokaal team, een medewerker Veilig Thuis, een zorgaanbieder of andere behandelaar(s) of ondersteuner(s), een Raadsonderzoeker of medewerker adviesteam, Leerplicht (schoolverzuimketen) een wijkagent, een buurtregisseur etc.

De medewerker SAVE gaat altijd na welke rollen en taken bij SAVE-Begeleiding door een van deze mensen kan worden uitgevoerd. Dit is – met uitzondering van de medewerker van de Raad voor de Kinderbescherming – immers een bestaand netwerk, waarvan de eigen regie en eigen kracht óók voorop staat. Dit kan goed werken, mits de medewerker SAVE de voorwaarden helder neerzet.

Over de punten waarover de medewerker SAVE wel om instemming met zijn toetsing vraagt (voorwaarden, volgen, evalueren), is hij zeer duidelijk. Hij neemt het initiatief om dit aan de ouders / jeugdige uit te leggen, wat van ouders / jeugdige verwacht wordt, en wat de rollen van de verschillende partijen in het traject zijn.

De medewerker SAVE heeft ook de verantwoordelijkheid te zorgen dat betrokkenen zich committeren aan het plan. Dat geldt ook voor de mensen niet aanwezig konden zijn bij het Rondetafelgesprek.

Sommige rollen staan vast, en worden door de aan- of afwezigheid van SAVE-Begeleiding niet anders:

- De rol van de zorgaanbieder is om hulp te bieden aan het kind en het gezin binnen het kader dat is afgesproken.
- De rol van de Raad voor de Kinderbescherming is om onderzoek te doen naar de zorgen die er zijn gemeld ten aanzien van de veiligheid en ontwikkeling van het betreffende kind en te komen tot een afweging in hoeverre er een juridische maatregel noodzakelijk is om de zorgen te laten verminderen

4.2.6 Werken aan de hand van een gezamenlijk en doorlopend plan

Het plan met voorwaarden moet zo snel mogelijk in fase 2 van SAVE-Begeleiding worden vastgelegd. In principe maken de ouders / jeugdige dit plan met hun netwerk zelf²⁵, waarbij de medewerker SAVE en andere professionals ondersteuning aanbieden. Zoals eerder aangegeven, stelt de medewerker SAVE zelf voorwaarden als de betrokkenen daar zelf niet (snel genoeg) uitkomen. Het plan bouwt voort op een eventueel eerder plan (vanuit onderzoek, of vanuit het lokale SAVE-team) en loopt na SAVE-Begeleiding door.

4.2.7 Werken met heldere doelen

Het Rondetafelgesprek is het eerste moment waarop de weging nadrukkelijk aan de orde komt. Onder aanvoering van de medewerker SAVE wordt door de aanwezigen gewerkt aan uitspraken over een opvoed- of opgroeisituatie / leefsituatie, die (weer) goed genoeg is en ook voor langere duur goed genoeg blijft. De medewerker SAVE neemt daarbij geen genoeg met half werk. Hij helpt / laat deze

²⁵ Er zijn initiatieven dat het plan ook door het gezin zelf wordt beheerd. Zie www.samen1plan.nl

voorwaarden *SMART* formuleren zodat ouders / jeugdige precies weten wanneer ze bereikt zijn. De term *indicatoren* past daar goed bij. Zie paragraaf 4.5.

Pas na het Rondetafelgesprek is sprake van een definitief plan. Soms is echter noodzakelijk dat een zorgaanbieder direct na het eerste huisbezoek aan de slag kan gaan met de doelen die op dat moment al geformuleerd zijn. Op dat moment werkt de zorgaanbieder met onmiddellijke voorwaarden, die de medewerker SAVE met instemming meteen, ter plekke met de ouders / jeugdige formuleert.

4.2.8 Afstemmen over de voortgang

Het is belangrijk elkaar te informeren tijdens SAVE-Begeleiding. Zowel over de visie op het gezin, de doelen waaraan gewerkt wordt, als de instrumenten die ingezet worden.

Dit vereist dat de volgende randvoorwaarden goed zijn ingevuld:

- Bij de start is niet alleen onmiddellijk een medewerker SAVE, maar ook een medewerker lokaal team beschikbaar.
- De betrokken partijen moeten weten wanneer je wie moet informeren. Men moet elkaars naam en contactgegevens zo snel mogelijk hebben.
- Zorgen dat alle professionals dezelfde visie delen. Het is van belang om als samenwerkingspartners dezelfde boodschap uit te dragen naar ouders / jeugdige over wat er moet gebeuren, en afspraken te maken over de manier waarop boodschappen duidelijk en transparant naar ouders / jeugdige worden gecommuniceerd. Welke woorden gebruiken we? Hierbij werkt goed als de verschillende betrokkenen tegelijkertijd – als een SAVE-team –starten. Dit heeft het meest effect richting het gezin en maakt het voor alle partijen het gemakkelijkst om in zijn rol te blijven.
 - Professionals kunnen van mening verschillen. Het gaat vaak dan om verschillen in opvatting over netwerkliden van wie die positieve invloed wordt betwijfeld (“ik weet niet of logeren bij deze oom een goed plan is”), om de weging (“is de situatie goed genoeg, ook later?”), en om de concrete invulling en taakverdeling van het plan. De regel hierbij is: praat niet over, maar met de ouders / jeugdige over deze punten. Deze regel komt voort uit het feit dat de medewerker SAVE van de ouders / jeugdige instemming heeft om het plan, de voorwaarden, en de kwaliteit van uitvoering daarvan te toetsen. Ook als andere professionals hiervan onderdelen betwisten, ligt de regie nog steeds bij de ouders / jeugdige. Zij hebben de keuze.
- Ouders / jeugdige hebben soms na elkaar gesprekken met verschillende professionals die betrokkenen zijn zonder dat men dat van elkaar weet. Het kan nodig zijn dat gesprekken los van elkaar plaatsvinden, maar dan is wel van belang om dit altijd met elkaar af te stemmen en na afloop terug te koppelen²⁶.
- De samenwerkingspartners zijn allen gericht op de veiligheid en ontwikkeling van jeugdigen, en hebben binnen hun eigen organisatie afspraken hoe te handelen ten aanzien van dit onderwerp.

²⁶ Er zijn inmiddels goede digitale systemen om in te werken, waarbij het eigenaarschap bij ouders ligt, bijv. Samen1Plan.nl en 1gezin1plan.org.

- Om te voorkomen dat ouders / jeugdige herhaaldelijke met dezelfde vragen/middelen geconfronteerd worden, is afstemming nodig.
 - Met zorgaanbieders kan worden afgesproken dat de SAVE-veiligheidstaxatie ook door hen gebruikt zal worden.
 - Over de inzet van andere middelen zoals bv. het werken met de drie huizen is het goed met de professionals af te stemmen wie dit middel het beste in kan zetten. Dit om te voorkomen dat het kind op verschillende momenten vlak achter elkaar drie huizen moet tekenen.
 - Ook het in kaart brengen van het netwerk en het in kaart brengen van de pedagogische vaardigheden van ouders zijn onderwerpen waarbij goed moet worden afgestemd, om te voorkomen dat ouders dit herhaaldelijk met verschillende mensen moeten doen.
- Wanneer de ouders / jeugdige de medewerker SAVE laten weten niet (meer) in te stemmen voor de begeleiding, moet de medewerker SAVE dit bespreken met de gedragswetenschapper. Voordat verdere stappen worden gezet, kunnen de voorwaarden aan de Jeugdbeschermingstafel worden aangescherpt en opnieuw met de ouders / jeugdige worden besproken. Ook kan met de Raad voor de Kinderbescherming worden afgesproken dat een Raadsonderzoeker of medewerker advies team in gesprek gaat met ouders / jeugdige. De medewerker SAVE en/of medewerker van het lokale team zijn hierbij liefst aanwezig. Deze raadsmedewerker kan nogmaals het belang onderstrepen van het meewerken aan de aangeboden begeleiding, en hen te bewegen toch in zee te (blijven) gaan met het aangeboden traject.
- Op het moment dat het de medewerker SAVE niet lukt om toestemming van ouders te krijgen om informatie op te vragen bij een bepaalde hulpverlener, kan de medewerker SAVE dit bespreken met de zorgaanbieder of medewerker van het lokaal team. Wanneer deze inmiddels een aantal keer contact heeft gehad en een werkrelatie heeft opgebouwd, kan hij dit met de ouders / jeugdige bespreken met als doel hen toch te laten instemmen met het opvragen van de informatie.
- Tijdens SAVE-Begeleiding kan – na afweging aan de Jeugdbeschermingstafel – een raadsonderzoek plaatsvinden. Op een gegeven moment is de raadsonderzoeker toe aan de beslissing om al dan niet een rekest in te dienen bij de Rechtbank met het verzoek om een maatregel. Of het strafadvies van de raadsonderzoeker over een jeugdige die is aangehouden voor een delict, is gereed. Bij deze afwegingen maakt de raadsonderzoeker gebruik van de rapportage(s) die door de medewerker SAVE is gemaakt (op zijn beurt benut deze medewerker SAVE daarvoor weer de rapportage van het lokaal team en/of de zorgaanbieder). De medewerker SAVE kan op verzoek van de raadsonderzoeker aangeven welke acties zijn uitgezet tijdens SAVE-Begeleiding, in hoeverre de gestelde doelen bereikt zijn, en wat een juridisch kader zou kunnen bijdragen aan het bereiken van een situatie die goed genoeg is. Het is van groot belang dat de voortgang die geboekt is tijdens SAVE-Begeleiding wordt meegewogen door de raadsonderzoeker:
 - Ten eerste omdat de informatie over de voortgang kan leiden tot een andere beslissing dan wanneer deze informatie niet wordt meegewogen.
 - Ten tweede omdat niet meewegen grote invloed heeft op de motivatie van cliënten. Vaak werken ouders in eerste instantie mee vanuit externe motivatie (een raadsonderzoek of OTS zien te voorkomen, laten zien dat het niet klopt wat er in de melding staat). Wanneer

- de voortgang dan niet wordt meegewogen zal al snel het gevoel ontstaan dat het “allemaal voor niets is geweest”, wat weer van invloed zal zijn op de verdere motivatie.
 - Tenslotte is van belang dat de doelen voor de beoogde OTS die de Raad voor de Kinderbescherming noemt in het raadsrapport, zoveel mogelijk aansluiten op de doelen die genoemd worden in de SAVE-rapportage.
- Wanneer de raadsonderzoeker een rekest heeft ingediend bij de Rechtbank is het raadsonderzoek afgerond maar loopt SAVE-Begeleiding door tot aan de zitting. Ten tijde van de zitting is er dus nog een belangrijk moment om te zorgen dat alle betrokkenen op de hoogte zijn van de voortgang.

4.3 Wat is nodig voor samenwerking aan veiligheid in de keten?

Lokale teams hebben een onmisbare rol bij het signaleren, bespreken, opheffen en bestrijden van onveiligheid, kindermishandeling en huiselijk geweld. Iedere medewerker van deze teams krijgt ermee te maken.

Daarbij is de laagdrempeligheid van deze teams essentieel; alleen dan kunnen burgers tijdig en vrijwillig de weg naar het team vinden.

Het aanbod SAVE-Begeleiding is ontwikkeld samen met lokale teams die zo ingericht zijn dat ze voor, tijdens en na de inzet van SAVE-Begeleiding de spil kunnen zijn in de hulp aan jeugdigen en gezinnen; het bieden van deze integrale hulp en samenwerking rond gezinnen met één procesregisseur was een doelstelling van de transitie van het jeugdzorgstelsel.

Voor een goed en zo kortdurend mogelijk inzetten van SAVE-Begeleiding is die spilfunctie van lokale teams onontbeerlijk. SAVE-Begeleiding hoeft dan alleen ingezet indien (en zolang als) lokale teams jeugdigen en gezinnen zelf niet (voldoende snel) tot het realiseren van veiligheid kunnen brengen.

Lokaal team en SAVE Begeleiding werken tijdens de SAVE-Begeleiding parallel.

Daarbij voert ieder de eigen functies uit zoals die zijn geschetst in hoofdstuk 1.

De medewerker SAVE moet kunnen inschatten hoe het is gesteld met de expertise van het lokaal -team (eigenlijk: de betrokken lokaal -teamwerker) rondom het signaleren, ter sprake brengen en bieden van begeleiding bij kindermishandeling en huiselijk geweld en de relevante wetgeving²⁷. Uitgangspunt is complementair aan elkaar te werken wat betreft rollen en vaardigheden Wanneer de expertise vanuit het lokale team geringer is, is de kans groter dat de medewerker SAVE bij uitvoering van SAVE-Begeleiding in zijn communicatie (te) eenzijdig zal moeten *positioneren* en de SAVE-Begeleiding langer duurt.

Wat is hierbij van belang vanuit het lokale team?

1. *Kennis over veiligheid en ontwikkeling (en vragen daarover).* Bijvoorbeeld: is het gebruikelijk dat het lokaal team het kind zelf ziet als er zorgen zijn? Is dat ook nu gebeurd? Is er kennis over signalen voor kindermishandeling, de ontwikkeling van jeugdigen in een openlijk en heimelijk traject richting

²⁷ Van Montfoort, M. Vrijwillige hulp met voorwaarden; werken in het sociale wijkteam met (vermoeden van) kindermishandeling en huiselijk geweld: www.wijkteamswerkenmetjeugd.nl

een criminele carrière, en over de keuze en invloed van 'verkeerde vrienden'? Weten medewerkers van het lokale team hoe men in gesprek kan gaan met ouders met een LVB die hun kind niet passend bij de leeftijd en ontwikkeling begeleiden?

MoVisie heeft onderstaande lijst samengesteld (2014) gekoppeld aan de meldcode:

Stap van de Meldcode	Wat er nodig is in het lokale team
Stap 1 In kaart brengen van signalen.	Basisdeskundigheid voor alle leden van het lokale team: <ul style="list-style-type: none"> • Wat is signaleren? Hoe objectiveer je wat je ziet? Hoe ga je om met je eigen gekleurde bril? • Huiselijk geweld: wat zijn signalen? • Kindermishandeling: wat zijn signalen? • Vormen en mechanismes van huiselijk geweld
Stap 2 Overleggen met een collega. En eventueel raadplegen van Veilig Thuis of een deskundige op het gebied van letselduiding.	Eén collega die meer kennis in huis heeft en dit op peil houdt, waarmee overleg kan plaatsvinden. <ul style="list-style-type: none"> • Contactpersoon Veilig Thuis kennen.
Stap 3 Gesprek met de betrokkene(n)	Basisdeskundigheid voor alle leden van het lokale team: <ul style="list-style-type: none"> • Wat is een taboe en hoe stel ik dat aan de orde? Hoe ga ik een moeilijk gesprek aan? • Wanneer neem ik een collega mee? • Wanneer moet ik niet met betrokkenen in gesprek?
Stap 4 Wegen van het huiselijk geweld of de kindermishandeling. En bij twijfel altijd Veilig Thuis raadplegen.	Bepalen wie op welke manier weegt.
Stap 5 Beslissen over zelf hulp organiseren of melden.	Afspraken met Veilig Thuis over wanneer gemeld wordt en wanneer zelf hulp geboden wordt. Bepalen wie meldt vanuit het lokale team.

2. Handelingscompetentie bij praten over onveiligheid

Er zijn specifieke vaardigheden nodig om te praten over onveiligheid en (mogelijke) kindermishandeling. Veel hulpverleners ervaren een drempel om dit onderwerp ter sprake te brengen en op de agenda te houden. Tegelijkertijd is dat ter sprake brengen wel nodig om SAVE-Begeleiding te kunnen inzetten.

Door MoVisie is in 'Factor Veiligheid' een korte lijst met signalen opgesteld aan de hand waarvan medewerkers van het lokale team kunnen vaststellen of zij moeite ervaren met het ter sprake brengen van kindermishandeling en huiselijk geweld:

"Het is bekend dat veel hulp- en zorgverleners drempels ervaren bij het signaleren en bespreken van huiselijk geweld. Door middel van de onderstaande lijst kunt u bij uzelf nagaan wat voor drempels u ervaart

en hoe dat bij collega's zit. Wanneer er drempels zijn, kunt u proberen die te slechten of bewuster kiezen welke collega's bij welke casussen worden ingezet. Het ideaal is misschien wel dat iedereen alles kan, maar dat is niet altijd zo. (...) Een manier om de verschillende houdingen binnen het wijkteam aan de orde te stellen is via een oefening. Het is daarvoor belangrijk dat er een veilige sfeer in het SAVE-team bestaat, waarin mensen hun drempels durven benoemen. Welke van de volgende stellingen herkent u bij uzelf of bij collega's?

1. Ik vind het afschuwelijk om met het leed van anderen geconfronteerd te worden.
 2. Ik vind het moeilijk om met heftige emoties geconfronteerd te worden.
 3. Ik geloof niet dat mensen elkaar bewust pijn doen zoals bij ouderenmishandeling.
 4. Ik ben bang dat mijn eigen ervaringen met eenzaamheid, geweld of onrecht weer naar boven komen.
 5. Als ik het signaleer zou ik niet weten wat ik er verder mee moet.
 6. Ik vind het lastig om me met privé zaken te bemoeien.
 7. Ik heb het al zo druk met andere zaken.
 8. Ik vind niet dat ik de persoon ben om hier iets mee te doen.
 9. Ik ben bang voor represailles van de omgeving als ik een moeilijk onderwerp aankaart.
 10. Ik weet niet of ik alles wat verteld wordt wel moet geloven." (2014, p.8-9)
-

3. *Juridische kennis*, over de bevoegdheden en relevante wetgeving ten aanzien van het werken vanuit het lokale veld, bijvoorbeeld ten aanzien van privacy en delen van informatie en over de bevoegdheden van de G.I. bij SAVE-Begeleiding.

4.4 Samenwerken met de Raad voor de Kinderbescherming

Als SAVE-Begeleiding niet tot het gewenste resultaat leidt (binnen een met de betrokkenen vastgelegde termijn) en men vindt dat bespreking aan de jeugdbeschermingstafel nodig is, dan is goede samenwerking met de RvdK van belang.

Aan de jeugdbeschermingstafel wordt besproken dat de medewerker SAVE overweegt om een verzoek tot onderzoek te doen aan de Raad voor de Kinderbescherming of er is een verzoek tot onderzoek gedaan voorafgaand aan de jeugdbeschermingstafel. Dit is afhankelijk van regionaal gemaakte afspraken.

Er kunnen verschillende situaties ontstaan:

- ▶ De uitkomst van de Jeugdbeschermingstafel is dat er nog mogelijkheden zijn om verder te gaan met save begeleiding op basis van consensus van betrokkenen. Dit betekent dat de verzoeker de casus terugneemt. Als de G.I. tijdens save begeleiding het VTO heeft gedaan, is dat in gezamenlijkheid met het lokale SAVE-team. Tijdens de Jeugdbeschermingstafel of in een overleg daarna, wordt besproken wat de doorstart betekent voor de begeleiding, de gestelde voorwaarden, het plan van aanpak en de onderlinge rollen en taken.
- ▶ De RvdK vindt onderzoek niet noodzakelijk, terwijl de medewerker SAVE/de medewerker lokaal team bij hun standpunt blijven dat een beschermingsmaatregel nodig is. Op dit punt zijn verschillen in

regionale werkwijze. Er kunnen afspraken zijn dat in deze context de raad alsnog overgaat tot onderzoek. In andere regio's geldt dat een onderzoek dan niet opgestart wordt en een situatie zoals onder 1 ontstaat, behalve dat in dat geval geen consensus is m.b.t. de doorstart.

Een regelmatig voorkomend probleem is dat de cliënt aan de Jeugdbeschermingstafel instemt met hulpverlening (daardoor geen onderzoek door de RvdK volgt), maar daarna (weer) medewerking weigert. Hierop kan geanticipeerd worden door tijdens de Jeugdbeschermingstafel de afspraak te maken dat bij herhaling van weigering (of een patroon van weigering) direct contact wordt opgenomen met de RvdK (zonder Jeugdbeschermingstafel).

- ▶ De RvdK besluit over te gaan tot onderzoek. Het uitgangspunt van SAVE-Begeleiding is dat de begeleiding doorgaat tijdens het onderzoek, als de ouders / jeugdige hiermee instemmen. Het onderzoek doet immers niets af aan de nog steeds aanwezige noodzaak om de veiligheid te herstellen en te borgen. Als de medewerker SAVE daaraan nog mag bijdragen, doet hij dat.

Medewerker SAVE en RvdK werken in deze periode parallel aan elkaar. De RvdK neemt de onderzoekrol op zich (wel/niet beschermingsmaatregel nodig) en zal daarom de vraag beantwoorden of er voor de jeugdige sprake is van een ernstige ontwikkelingsbedreiging, en zo ja – waaruit deze bestaat en hoe deze kan worden afgewend.

Definitie parallel werken tijdens raadsonderzoek

Parallel lopen van Save-Begeleiding en onderzoek dat de RvdK uitvoert (om vast te stellen of de Rechter gevraagd/geadviseerd wordt om een maatregel jeugdbescherming uit te spreken).

De RvdK onderzoekt en SAVE begeleiding is gericht op het bewaken van de veiligheid en betrokkenen alsnog te activeren tot het realiseren van de voorwaarden voor veiligheid en daarmee een maatregel te voorkomen. Als dat laatste lukt, kan de RvdK het onderzoek zonder rekest afsluiten.

Randvoorwaarden:

- ▶ Het is in dat geval minimaal noodzakelijk dat de medewerker SAVE wordt binnengelaten en een gesprek mogelijk is
Ten aanzien van verdere uitvoering van save begeleiding kunnen als tijdens de JB tafel afspraken worden gemaakt over de manier van voortzetten ervan. Worden de huidige voorwaarden en het plan gehanteerd of zijn aanpassingen nodig om duurzame veiligheid te borgen?
- ▶ Daarnaast kunnen tijdens de Jeugdbeschermingstafel afspraken worden gemaakt over de wijze en intensiteit van contact tussen de medewerker SAVE en de RvdK. In de eindfase van het onderzoek is (in ieder geval) afstemming nodig.
- ▶ De medewerker SAVE moet daarom tijdens het raadsonderzoek, maar vooral richting het eind hiervan afstemmen met de Raadsonderzoeker, zodat bij het bespreken van de onderzoeksresultaten in Venster 2, de weging in Venster 3 en de volgende stappen in Venster 4, geen onverwachte situaties ontstaan.
- ▶ Het heeft de voorkeur dat de Raadsonderzoeker zijn bevindingen presenteert in een of meer gesprekken met de ouders/ jeugdige en de medewerker SAVE. Als de Raadsonderzoeker kan bevestigen dat met deze (aangescherpte) voorwaarden de situatie rond veiligheid weer met vertrouwen 'goed genoeg' kan worden, kan de RvdK afzien van het aanvragen van een kinderschermingsmaatregel. Dit blijft echter een zelfstandige beslissing van de RvdK. Als de

Raadsonderzoeker anders beslist, wordt dit op een manier onderbouwd die transparant is, en de toekomstige samenwerking met de betrokkenen minimaal verstoort.

4.5 Parallel werken in de keten

Mits de ouders / jeugdige ermee instemmen, kan door de medewerker SAVE parallel worden gewerkt met een of meer andere professionals, bijvoorbeeld de medewerker van het lokale SAVE-team, of een zorgaanbieder. Hierdoor kan er in korte tijd meer werk verzet worden en kan de medewerker SAVE stapsgewijs in- en uitvoegen. Er vindt een veel betere taakverdeling en overdracht plaats.

Parallel werken kan een meerwaarde hebben, maar er kunnen ook problemen uit voortkomen. Om dit te bespreken gaan we uit van een driehoek: gezinsleden – medewerker SAVE – “samenwerkingspartner”. We noemen dit een triade. Wanneer de gezinsleden, de medewerker SAVE en de samenwerkingspartner goed samenwerken, zien we een *stabiele positieve* triade (1^e afbeelding). SAVE-Begeleiding en de andere dienst of hulp sluiten dan mooi op elkaar aan.

Een *stabiele negatieve* triade (2^e afbeelding) betekent, dat de gezinsleden met zowel de medewerker SAVE als samenwerkingspartner een slechte relatie hebben, terwijl de samenwerkingspartner en medewerker SAVE juist op 1 lijn staan. Dat is voor het werken aan de veiligheid het minst gewenste scenario.

Er zijn ook tussenvormen, dat wil zeggen *instabiele* triades (3^e afbeelding), waarbij de gezinsleden met de een partij een goede relatie hebben, maar met de andere een slechte relatie. De medewerker SAVE bijvoorbeeld welkom, maar de samenwerkingspartner moet wegblijven. Of andersom. Vasthouden aan een positie van meerzijdige (meervoudige) partijdigheid door de medewerker SAVE is dan nodig.

Bij een instabiele triade zien ouders of jeugdigen de komst van de samenwerkingspartner als een bedreiging, terwijl de relatie met de medewerker SAVE nog wel goed is. *Vice versa* kan er al een goede relatie met de medewerker van het lokale team zijn, en is de komst van de medewerker SAVE bedreigend. Dit zijn precaire situaties, omdat de sfeer en de samenwerking met ook de ‘goede’ partij voor de ouders/jeugdige kunnen omslaan. De medewerker SAVE en ook de samenwerkingspartner moeten dan afspreken meerzijdig partijdig te zijn. Het heeft bijvoorbeeld geen zin de samenwerkingspartner aan gezin en familie te presenteren als adequate en vriendelijke professional, als niet ook het wantrouwen van de ouders of jeugdige onbesproken blijft.

Als deze samenwerkingspartner zijn werk professioneel doet en meerzijdig partijdig blijft, kan het ook gebeuren dat door de competentie van deze samenwerkingspartner de triade weer positief wordt. De ouders en jeugdige krijgen dan toch vertrouwen in aanpak, en de scherpe kanten van de aanpak door de

medewerker SAVE komen in een ander licht te staan ('ik begrijp nu beter, waarom hij zo voet bij stuk hield'). Als de medewerker SAVE eventueel weer verder gaat met het gezin (bijvoorbeeld bij uitvoering van een maatregel), is dat van groot belang voor het succes van deze verdere begeleiding.

5 Visie op SAVE-Begeleiding

5.1 Uitgangspunten

De visie van de SAVE-partners op de brede jeugdbescherming en de bestrijding van huiselijk geweld kan worden weergegeven in de volgende vijf uitgangspunten van de SAVE-werkwijze:

- Veiligheid en bescherming van burgers, en in het bijzonder jeugdigen, is een publieke verantwoordelijkheid (ook wel: maatschappelijke noodzaak²⁸). Veiligheid en ontwikkeling zijn van daaruit de primaire doelen voor de SAVE-werkwijze.
- Eigen kracht en regie: Burgers hebben de regie over hun eigen leven en over de opvoed- of opgroeisituatie van jeugdigen.
- Jeugdbescherming is gebiedsgericht en aanvullend op de gewone zorg in de lokale teams.
- Jeugdbescherming, inclusief de bestrijding van huiselijk geweld, werkt integraal (één (aan)melding volstaat).
- Jeugdbescherming werkt als een 'lerende praktijk'.

Dit is als volgt weer te geven:

De SAVE werkwijze

De bovenste twee punten zijn groter afgebeeld: dit is wat moet worden bereikt (beschermd, hersteld en geborgd). Dat geldt dus ook voor de eigen regie (!).

²⁸ De term maatschappelijke noodzaak wordt in Vlaanderen gebruikt.

De onderste drie punten geven de visie aan op hoe dit het beste kan worden bereikt. In de volgende paragrafen worden deze uitgangspunten uitgewerkt voor SAVE-Begeleiding.

5.2 Veiligheid en ontwikkeling

- *Veiligheid is voor de SAVE-werkwijze de enige ingang.*
Voor SAVE-Begeleiding geldt dit uitgangspunt ook. SAVE-Begeleiding wordt alleen ingezet als de veiligheid in de opvoed- of opgroeisituatie van een jeugdige in het geding is, of – door delictgedrag of overlastgedrag – de veiligheid van burgers. In combinatie daarmee kan ook de *ontwikkeling* zijn bedreigd, maar voor SAVE-Begeleiding is dit niet de ingang, behalve wanneer van schoolverzuim sprake is²⁹. Er zijn immers veel jeugdigen of volwassenen met een bedreigde ontwikkeling, die toch veilig zijn.
- *Veiligheid kan alleen in samenwerking worden hersteld en geborgd.*
Onderzoek (zie paragraaf 5.7) laat zien dat SAVE een echt samenwerkingsverband moet zijn waarin alle betrokkenen en professionals de veiligheid centraal stellen. Het kan dus niet zo zijn, dat de medewerker SAVE bij uitvoering van SAVE-Begeleiding 'de veiligheid doet' en anderen, zoals de zorgaanbieder en het lokale SAVE-team, 'hulp bieden bij wat er nog meer speelt'. De kracht van SAVE-Begeleiding is juist, dat de focus van iedereen, ouders, jeugdige, de medewerker SAVE en samenwerkingspartner op veiligheid ligt en daarbinnen elk zijn taak vindt. SAVE-Begeleiding schuift aan, en niet: de anderen schuiven op.
- *Zo vroeg en laagdrempelig mogelijk herstellen van veiligheid is nodig.* Als er lichte opvoedingsproblemen zijn, zorgen de ouders, het netwerk, basisfuncties en laagdrempelige hulp ervoor, dat het gewone leven voor de jeugdigen zich snel herstelt. Als er enige of grote problemen zijn, kunnen specialistische functies aanschuiven. Al zijn er soms veel zorgen met het opgroeien en opvoeden, de situatie is goed genoeg. Als het echter niet lukt de veiligheid en ontwikkeling van een jeugdige voldoende snel te herstellen en te borgen, dan is de opvoed- en opgroeisituatie niet goed genoeg. Op dat moment ligt de vraag voor, of de overheid moet gaan *onderzoeken* of zij (echt) moet gaan ingrijpen in de opvoed- en opgroeisituatie. Een dergelijk onderzoek heeft veel gevolgen voor jeugdige en het gezin (onzekerheid, mogelijk ook weerstand). Ook is een dergelijk onderzoek geen vorm van nieuwe, aanvullende hulp of ondersteuning. Zo is er sprake van een situatie voor de aanmelder die het karakter heeft van een dilemma, soms van verlegenheid, en altijd van grote betrokkenheid.
SAVE-Begeleiding is ontworpen voor deze uitgangssituatie. Het motto van SAVE-Begeleiding is: *"Onderzoek naar verder ingrijpen? Nee, tenzij..., en nee, omdat..."*
 - Het "tenzij" wordt bij aanvang Begeleiding goed vastgesteld: is er acute onveiligheid?
 - Het "omdat" komt tot stand met de ondersteuning door SAVE-Begeleiding.

²⁹ Er is hierop één uitzondering: in geval van langer durend 'ongeoorloofd' schoolverzuim kan de (bedreigde) ontwikkeling van de jeugdige de enige ingang zijn. Niet in alle regio's wordt bij schoolverzuim de SAVE-werkwijze ingezet.

SAVE-Begeleiding is een interventie die de veiligheid en ontwikkeling in de opvoed- en opgroeisituatie helpt herstellen voor de korte en langere termijn, en tegelijk de functies rondom de ouders / jeugdige voor de langere termijn versterkt. Afhankelijk van het succes van SAVE-Begeleiding wordt daardoor meteen ook de vraag beantwoord of onderzoek naar verder ingrijpen nodig is. De overgang naar de Jeugdbeschermingstafel, onderzoek door de Raad voor de Kinderbescherming of opnieuw betrekken van de schoolverzuimketen wordt pas genomen als met deze interventie alle alternatieven goed zijn onderzocht en uitgetoetst. De stap komt voor de betrokkenen dan ook niet onverwacht.

- *Juridisch is SAVE-Begeleiding vrijwillig, maar in methodische zin worden er indien nodig wel degelijk grenzen gesteld (positioneren).* De ouders / opvoeders en (de wat oudere) jeugdigen beseffen heel goed, dat SAVE-Begeleiding ook een middel is om een onderzoek door de Raad voor de Kinderbescherming af te wenden. Dat onderzoek is er echter nog niet, en ouders kunnen SAVE-Begeleiding daarvoor als hefboom of katalysator benutten.

De medewerker SAVE geeft uitleg en benadrukt de normen die horen bij een positieve opvoed- en opgroeisituatie en bij veiligheid in de samenleving. Hij vraagt de betrokkenen hun gedrag daarop af te stemmen en daar een plan voor te maken. Indien nodig noemt (stelt) de medewerker SAVE voorwaarden aan de opvoed- of opgroeisituatie die wat hem betreft een basis voor het plan moeten vormen. Hij positioneert waar het nodig is, en helpt waarbij dat hem wordt gevraagd.

Het 'zich bemoeien' met de veiligheid van een jeugdige of volwassene staat niet haaks op het principe van eigen regie. Wanneer sociale professionals zich zorgen maken over de veiligheid van een jeugdige of volwassene, mogen zij dit niet negeren, en moeten zij de Meldcode volgen. Dat is een *verplichte professionele houding*, omdat veiligheid een maatschappelijke noodzaak wordt als burgers die zelf niet (genoeg) realiseren. Ouders hebben er dan recht op om te horen wat de situatie van hun kind volgens de professional nodig heeft. Dat is iets anders dan zeggen 'het staat in de wet', want een professionele houding betekent dat vooral de *expertise* van de medewerker SAVE in onder andere progressiegericht werken wordt aangesproken. De medewerker SAVE mag op dat moment nog niets afdwingen, maar wel op die basis contact leggen en zijn rol als expert en mede-toetsers *claimen*.

De *eigen regie* en *aandringen op (herstel van) veiligheid* staan elkaar niet in de weg, als aan belangrijke voorwaarden wordt voldaan: instemming vragen, betrokkenheid legitimeren, en transparant zijn over je de stappen die je zet.

- *De focus op veiligheid en ontwikkeling leidt tot vijf subdoelen voor de jeugdige.* SAVE-Begeleiding is altijd gericht op:
 - Voorwaardelijk doel: Bestaande, feitelijke onveiligheid is gestopt: kindermishandeling (incl. verwaarlozing), delictgedrag, overlastgevend gedrag of schoolverzuim van de jeugdige.
 - Voorwaardelijk doel: Bestaande, feitelijke bedreiging(en) van de ontwikkeling van de jeugdige is gestopt.
 - Nevendoel: Een veilige opvoed- en opgroeisituatie voor de jeugdige is ook na SAVE-Begeleiding geborgd. De risico's op herhaling van onveiligheid kunnen worden afgewend.

- Nevendoel: Een gezonde, positieve ontwikkeling van de jeugdige behoudt ook na SAVE-Begeleiding voldoende kans. De risico's op herhaling van ontwikkelingsbedreiging kunnen worden afgewend.
- Nevendoel: Herstel van niet acute te behandelen schade van de jeugdige is op gang gebracht. De medewerker SAVE vraagt de ouders / jeugdige om ten behoeve van deze doelen een plan te maken, eventueel met behulp van het netwerk, het lokale SAVE-team, of de medewerker SAVE zelf. Door deze blik op de lange termijn kan de inzet van SAVE-Begeleiding voor gezin (en lokale team) ook een middel zijn om bestaande plannen en acties aan te scherpen.
- *SAVE-Begeleiding is geen crisisinterventie of onderzoek.* De focus op veiligheid en ontwikkeling die we hierboven beschrijven en de uitwerking daarvan in SAVE-Begeleiding, zien we ook bij de andere diensten. Vooral de overeenkomst met crisisinterventie en onderzoek lijkt groot. Door SAVE-Begeleiding kan bijvoorbeeld, net zoals bij crisisinterventie, een verzoek tot onderzoek bij de Raad voor de Kinderbescherming worden voorkomen, en in het verlengde daarvan een maatregel voor kinderscherming. Is er geen sprake van (teveel) overlap met andere diensten? Waarom is SAVE-Begeleiding nodig als aparte dienst? Wat zijn de echte verschillen met andere diensten, als veiligheid altijd de ingang is? We noemen er drie:
 - Bij *crisisinterventie* zien we ook de snelheid en de doortastendheid waarmee bij SAVE-Begeleiding wordt gewerkt. Echter, bij crisisinterventie wordt eerst een 'noodverband' van onmiddellijke voorwaarden aangelegd, vaak omdat de betrokkenen de regie over de situatie niet meer (geheel) kunnen nemen of neigen die dingen te doen die niet in het belang van de jeugdige zijn. Veiligheid is *acuut* bedreigd. Daarna wordt samen gewerkt aan veiligheid op de langere termijn en meer fundamenteel herstel van de ontwikkeling. Bij SAVE-Begeleiding is dit noodverband niet nodig. Uiteraard kan SAVE-Begeleiding wel worden gestart als het noodverband is gelegd en de acute crisis voorbij is. Het kan ook zijn dat zich tijdens SAVE-Begeleiding een crisis voordoet. In principe zal de medewerker SAVE vanuit het perspectief van continuïteit de crisis zelf oppakken. Wanneer dat niet haalbaar is, zal hij alsnog crisisinterventie overwegen.
 - Bij *onderzoek* is de uitgangssituatie ook anders. De handleiding CMTO geeft als definitie *"Onderzoek is het verzamelen, analyseren en beoordelen van feiten en professionele oordelen over (een gemeld vermoeden van) huiselijk geweld of kindermishandeling met het doel te komen tot vaststelling of sprake is van huiselijk geweld of kindermishandeling, en welke stappen moeten worden gezet om het geweld te stoppen en de veiligheid en de schade te herstellen"* (p.57). Het verschil met SAVE-Begeleiding zit in het "vaststellen of", met andere woorden in de onduidelijkheid over de (on)veiligheid of de voorwaarden. Er wordt daarom gericht onderzoek gedaan naar beantwoording van die vraag. Bij SAVE-Begeleiding gebeurt dat niet:
 - Het is dan al duidelijk dat er sprake is van onveiligheid (huiselijk geweld of kindermishandeling), en op basis van onderzoek kunnen er al voorwaarden zijn geformuleerd waarop de SAVE-Begeleiding kan aanhaken.
 - Het kan zijn dat de medewerker SAVE tijdens SAVE-Begeleiding toch concludeert dat het onduidelijk blijft of de veiligheid in geding is, of welke voorwaarden nu precies nodig zijn. In dat geval kan hij alsnog nader onderzoek overwegen.

- Verplicht is dat echter niet: de medewerker SAVE kan ook overwegen handelingsgericht te werk te gaan, en de situatie zowel proberen te begrijpen als te beïnvloeden met behulp van de vier vensters. Het gebruik daarvan is immers cyclisch.
- Een derde belangrijk onderscheid van SAVE-Begeleiding met onderzoek en crisisinterventie is de eventuele *directe betrokkenheid* van de medewerker SAVE bij het werken aan veiligheid en ontwikkeling op de langere termijn. Het borgen van veiligheid (voorkomen van terugval) en het herstel van de ontwikkeling op de langere termijn mag worden *begeleid* door de medewerker SAVE. Als het nodig is mag dat een onderdeel zijn van SAVE-Begeleiding. Bij crisisinterventie en onderzoek vindt deze (vaak meer langer durende) begeleiding niet plaats.

5.3 Eigen kracht en regie

Eigen kracht en eigen regie van ouders, jeugdigen en het netwerk raakt de kern van de SAVE-werkwijze. De SAVE-werkwijze is gericht op samenwerking, ook wanneer betrokkenen niet lijken te willen of kunnen samenwerken. Dit is in lijn met de progressiegericht benadering, die als uitgangspunt heeft dat elke cliënt van nature altijd wil samenwerken en hij dat altijd 'probeert', mits de professional een gemeenschappelijke basis weet te creëren om vanuit samen te werken.

Er is altijd eigen kracht. De medewerker SAVE realiseert zich dat de betrokkenen zelf vaak goede oplossingen in huis hebben. Zij worden daarom altijd gestimuleerd om met eigen oplossingen te komen. Altijd worden bij SAVE-Begeleiding niet alleen zorgen, maar vooral ook de aanwezige krachten geïnventariseerd. Bij de weging in Venster 3 (zie hoofdstuk 5) worden beide aspecten in samenhang betrokken.

'Eigen kracht en regie' betekent specifiek voor SAVE-Begeleiding:

- *Dialogoog staat voorop.* De medewerker SAVE gaat vanaf de start een dialoog aan met ouders en jeugdigen. Het gesprek gaat over wat er goed gaat, wat nog niet en wat er nodig is om het veilig te maken en de ontwikkeling kansen te geven. Voor wat er nodig is, kan de medewerker SAVE voorwaarden stellen, en/of adviezen geven, maar dat is niet het startpunt. Het begint met een gesprek. Die dialoog vraagt bij SAVE-Begeleiding een uiterste inspanning van de medewerker SAVE, zodat de voorwaarden en adviezen zo concreet mogelijk kunnen zijn. Zo komen de ouders / jeugdige in de beste uitgangssituatie om zelf in te stemmen met de voorwaarden en adviezen, en ze zelf verder uit te werken, of om er niet mee in te stemmen.
- *De basis van een dialoog is de intentie om elkaar te willen begrijpen:* Voor de medewerker SAVE betekent dat: eerst begrijpen en dan begrepen worden. Om te kunnen begrijpen, is daadwerkelijke, authentieke betrokkenheid nodig. Aan een dialoog zitten ook grenzen: Pont stelt dat niet elke situatie zich leent voor een dialoog. "Voor het overbrengen van een vaststaande boodschap is een dialoog ongeschikt."
- *In principe is voor alles toestemming, en liefst ook instemming nodig.* Door het vrijwillig kader van SAVE-Begeleiding is de eigen regie voor de betrokkenen in juridische zin compleet, 100%. Voor de medewerker SAVE betekent dit dat hij de ouders / jeugdige in principe steeds moet vragen in te stemmen met zijn voorstellen of acties.

- Er staat 'in principe', omdat hierop uitzonderingen mogelijk zijn. Professionals met ernstige zorgen kunnen ook bij Veilig Thuis en/of de een verzoek tot onderzoek bij de Raad voor de Kinderbescherming terecht. Het is voor professionals een verplichting dit te doen wanneer de veiligheid dit verlangt, ook als de betrokkenen dat zelf niet willen (zie paragraaf 3.4).
 - 'Instemmen' heeft een andere betekenis dan 'toestemmen'. Het is belangrijk dat de betrokkenen echt instemmen met wat de medewerker SAVE aangeeft. Door te zeggen 'ik omarm jouw voorstel' worden zij medeverantwoordelijk. Dat gaat verder dan toestemmen, wat ook de bijklank kan hebben van 'OK, doe dan maar (en als het niet lukt, is het mijn probleem ook niet)'. Toestemming zonder instemming kent het risico van 'ja, zeggen maar nee doen' (zie ook paragraaf 5.7.3).
- *Geen regie, wel instemming voor toetsing.* Ouders hebben in het vrijwillig kader de volledige regie over hun eigen leven en over de opvoed- en opgroeisituatie van jeugdigen. Ook als er sprake is van onveiligheid. In het vrijwillig kader gaat de medewerker SAVE (met behulp van de Viervenster) in dialoog met ouders en jeugdigen (als zij daarmee instemmen), hun netwerk (als zij daarmee instemmen), en het lokale team. Wat is er nodig om weer tot een veilige situatie te komen? Dit resulteert in het samen formuleren van een nieuwe, gewenste situatie. De medewerker SAVE mag, als hij dat nodig vindt, concrete voorwaarden stellen die in gedragstermen beschrijven wat er tenminste nodig is om de situatie veilig te maken. Ook kan hij adviezen geven. De ouders bepalen zelf of zij ook met die voorwaarden en adviezen instemmen. Als zij dat doen, ligt bij hen de regie om daar met hun netwerk en eventueel ondersteund door het lokale team en andere professionals een concreet plan op te maken en uit te voeren. Bovendien vloeit uit de instemming met de voorwaarden voort dat de medewerker SAVE ook het plan en de realisatie ervan mag toetst aan de voorwaarden en adviezen. Als er geen instemming komt, of deze wordt weer ingetrokken, gebruikt de medewerker SAVE de Meldcode als 'terugvalpositie' (zie paragraaf 6.3.2). Dat kan betekenen dat de medewerker SAVE een (nieuwe) (aan)melding bij Veilig Thuis doet, of het gezin aanmeldt bij de Jeugdbeschermingstafel. De regie ligt ook in die situatie nog altijd bij de ouders of jeugdige.
- *De ouders / jeugdige hebben altijd een keuze.* Het is voorstelbaar, dat de ouders/ jeugdige het aanbod van SAVE-Begeleiding ervaren als 'met de rug tegen de muur staan', maar dat is een gevolg van de situatie en is niet veroorzaakt door het lokale team of de medewerker SAVE. Als de ouders / jeugdige ervan overtuigd zijn dat er niets aan de hand is, dan is er geen reden om te vrezen voor een melding bij Veilig Thuis of de Jeugdbeschermingstafel / RvdK. Als zij wel vinden dat er problemen zijn in de opvoedingssituatie, dan is de consequentie daarvan dat ze deze problemen moeten aanpakken. Willen zij dit wel, maar niet met de medewerker SAVE, dan kunnen de ouders / jeugdige een alternatief voorstellen. Is dat alternatief zodanig, dat de medewerker SAVE er voldoende vertrouwen in heeft, dan kan de medewerker SAVE de zaak sluiten zonder melding bij Veilig Thuis of de Jeugdbeschermingstafel / RvdK.
- *Het stellen van voorwaarden wordt altijd gecombineerd met eigen regie.* Beoordeelt de medewerker SAVE (weging) de situatie als niet 'goed genoeg', en komen de betrokkenen er om welke reden dan ook niet of niet snel genoeg uit om de situatie ten goede te keren, dan formuleert de medewerker SAVE voorwaarden voor een veilige opvoed- of opgroeisituatie, en/of hij geeft adviezen. Deze

voorwaarden en adviezen zijn ondersteunend om een situatie te kenteren die anders alleen maar verslechtert of een impasse kan worden.

- Alleen de voorwaarden verbindt de medewerker SAVE ook aan termijnen, en aan consequenties bij het (wel en) niet realiseren ervan. Bij adviezen gebeurt dat niet. De medewerker SAVE combineert deze 'robuuste actie' bij voorwaarden *altijd* met eigen regie. Hij zoekt altijd eerst openingen voor inzet van volledige eigen kracht en regie. De beginvraag is dan ook: *"Een plan werkt het beste als jullie er zelf achter staan, als het plan ertoe leidt dat wat jullie zelf willen (ook) wordt gerealiseerd / gebeurt. Daarom mijn vraag: Welke doelen voor de veiligheid en ontwikkeling van de kinderen hebben jullie zelf?"*. Als het (naar de mening van de medewerker SAVE) niet (snel) genoeg lukt doelen te formuleren en uit te werken die de veiligheid en ontwikkeling herstellen, kan hij adviezen geven en voorwaarden stellen. Dan zegt de medewerker SAVE bijvoorbeeld: *Ik stel voor dat we op deze manier aan de veiligheid gaan werken. Stemt u daarmee in?* Hij benoemt daarbij of het een advies of voorwaarde is, en alleen bij voorwaarden noemt hij termijnen en consequenties. Alleen op deze manier kan SAVE-Begeleiding transparant zijn, waarbij de betrokkenen, de medewerker SAVE en andere zorgverleners als partners samenwerken aan gezamenlijke doelen.
- *Het plan is van het gezin en netwerk zelf.* Het gezin kan gebruik maken van het wettelijk recht een familiegroepsplan te maken, waarbij eventueel de Eigen Kracht Centrale kan worden ingeschakeld (hierbij gelden voorwaarden, zie hiervoor de Basishandleiding "De SAVE-werkwijze"). Als de medewerker SAVE voorwaarden (met een daaraan gekoppelde termijn) heeft gesteld, worden die met instemming in hun plan verweven.
- *Ingrijpen bij acute onveiligheid kan nodig zijn.* Als tijdens SAVE-Begeleiding de veiligheid acuut in het geding is, neemt de medewerker SAVE zijn verantwoordelijkheid en grijpt daarop in. De medewerker SAVE handelt hierbij volgens de principes van proportionaliteit en subsidiariteit: hij grijpt niet harder in dan nodig en ook verifieert hij of er minder ingrijpende effectieve alternatieven zijn. Dit betekent dat de medewerker SAVE *ook bij acute onveiligheid altijd eerst de ouders / jeugdige voorwaarden stelt* en daarover in gesprek gaat. Of de gezinsleden dit nu willen horen of niet, de medewerker SAVE vertelt wat er moet gebeuren, maar hij zoekt gelijktijdig naar mogelijkheden om de gezinsleden keuzes te bieden. Dit laatste is essentieel en luistert gesprekstechnisch heel nauw. Als de medewerker SAVE teveel druk op de gezinsleden zet en geen oog heeft voor wat er nog wel mogelijk is, laat hij hen eigenlijk geen keuze meer. Het kan dan gebeuren dat de medewerker SAVE te vroeg opschaalt.
- *SAVE-Begeleiding is tijdelijk.* Eigen regie of zelfregie zonder bemoeienis van SAVE is de situatie die uiteindelijk (weer) moet of zou moeten ontstaan. SAVE-Begeleiding duurt daarom zo kort als mogelijk, maar langer als dat nodig is. Hieraan zit wel een grens, die wordt bepaald door de met de gemeente overeengekomen maximale duur van SAVE-Begeleiding. In Utrecht en Flevoland is dat vier maanden en Friesland is drie maanden, met een eenmalige verlenging van nog eens drie maanden. Methodisch is het ook de juiste richting om met een einddatum (en ook met termijnen bij voorwaarden) te werken:
 - Doorgaan met SAVE-Begeleiding als het steeds niet duidelijk wordt of de veiligheid is hersteld en ook geborgd, betekent waarschijnlijk dat de jeugdige of betrokkene bij huiselijk geweld te lang in

een situatie moet leven die 'steeds net niet goed genoeg' is. Er is daarom een moment waarop de medewerker SAVE moet zeggen: *"We werken er nu te lang aan om de situatie goed genoeg te krijgen. Ik ga overleggen met wat we anders of extra kunnen doen"*. Deze grens kan ook snel bereikt zijn. Dat is afhankelijk van de ernst van de zorgen en ook de ontwikkelingsbehoeften van jeugdigen, die op verschillende leeftijden hele andere eisen aan de omgeving stellen.

- Werken met een einddatum is ook belangrijk omdat de medewerker SAVE zich hiermee beter kan legitimeren: de voorwaarden komen hierdoor meer centraal te staan. Ook kan een 'deadline' activerend werken: *"We hebben een beperkte tijd om onze voorwaarden te realiseren, we moeten aan het werk!"*.
- *Tijdelijk extra begeleiden mag.* De medewerker SAVE vraagt niet om de regie over het maken of uitvoeren van het plan. In principe doen de betrokkenen dat zelf. Dat past bij het beginsel van eigen regie. Wel kan de medewerker SAVE aanvullend - indien nodig en met instemming - méér doen. Hij kan zelf extra begeleiding aanbieden, bijvoorbeeld bij het helpen maken van het plan, het uitwerken van voorwaarden, met extra begeleidingsgesprekken, of met praktische regelzaken. Ook dan geldt het principe van eigen regie: De ouders / jeugdige bepalen zelf of zij dat willen, wie de begeleiding dan geeft, en in principe wordt bij de inzet van professionals eerst gedacht aan het lokale SAVE-team, en pas daarna aan specialistische hulp of de medewerker SAVE zelf. De medewerker SAVE mag bij de ouders / jeugdige *aandringen* op extra begeleiding door hem zelf, als hij over expertise beschikt voor die begeleiding die andere professionals minder of niet hebben (zie volgende punt, legitimering). Een trede hoger mag ook: als de veiligheid dat vereist, mag de medewerker SAVE zijn persoonlijke extra begeleiding voorwaardelijk stellen. Als de ouders / jeugdige met extra begeleiding instemmen, bekijkt de medewerker SAVE altijd welke taken de betrokkenen op dat onderwerp nog wel (kunnen) uitvoeren, en deze dus vooral niet over te nemen waar dat niet nodig is.
- *Stoppen bij perspectief op borging en herstel van veiligheid.* Zodra veiligheid niet alleen voorlopig is hersteld, maar er ook goede afspraken zijn om de veiligheid op de langere termijn te borgen en eventueel herstel van schade in ontwikkeling op gang te brengen, kan de SAVE-Begeleiding stoppen. Ook voor het (wel, of nog niet) accepteren van deze lange-termijn aspecten vraagt de medewerker SAVE de ouders/ jeugdige in te stemmen met gezamenlijke toetsing. Het moment van stoppen moet goed worden afgebakend.
 - De mogelijkheid van afronding van SAVE-Begeleiding omdat de situatie weer 'goed genoeg' is, geeft SAVE-Begeleiding als interventie veel kracht. Ook in gezinnen die de bemoeienis van de medewerker SAVE niet (meteen) op prijs stellen kan de mogelijkheid om ook weer te stoppen de motivatie versterken om "van de medewerker SAVE af te komen", om zo een opschaling te voorkomen. Het gezin kan de regie houden om te laten zien dat het (weer) goed (genoeg) gaat. Belangrijke middelen om dit te ondersteunen zijn: motiverende gespreksvoering, progressiegericht of progressiegericht werken, in combinatie met positioneren. Tegelijkertijd wordt gewerkt aan het overdragen van expertise naar het lokale SAVE-team.
 - Vanuit de veiligheid voor het kind gezien mag 'net niet goed genoeg' niet lang duren. Er is een risico dat SAVE-Begeleiding een langdurige schakel wordt.

- *Legitimering vanuit expertise en wettelijke kaders.* Het vrijwillig kader betekent ook dat de medewerker SAVE zich bewust moet zijn van legitimering voor zijn betrokkenheid of bemoeienis. Die legitimering ligt niet in een juridische maatregel, maar in twee andere punten:
 - Ten eerste in het feit dat de (aan)melder de stap heeft gezet om met de G.I. of Veilig Thuis contact op te nemen, omdat hij zijn zorgen te groot en/of zijn handelingsmogelijkheden te gering vond. De (aan)melder heeft dus gedaan wat wettelijk van hem werd verlangd in de Meldcode, en de G.I. reageert daarop met het aanbod van SAVE-Begeleiding (of een alternatief, passend bij de vraag en situatie). “
 - Ten tweede in het aanbod van professionele **expertise**, het bieden van een meerwaarde bovenop wat de mensen zelf, het lokale team of zorgaanbieder kunnen doen. Zonder die meerwaarde heeft Begeleiding ‘niets te zoeken’ in een gezin. Wat is deze meerwaarde? De medewerker SAVE beschikt in de eerste plaats over basiscompetenties voor de SAVE-werkwijze (zie hoofdstuk 7). Specifiek voor SAVE-Begeleiding geldt het volgende.

In het vrijwillig kader kan de medewerker SAVE

- ✓ ... een adequate analyse doen ten aanzien van veiligheid, ontwikkeling en veranderingsprocessen³⁰
- ✓ ... middels progressiegericht werken vaardig opereren in het spanningsveld tussen bescheidenheid en doortastendheid (robuust);
- ✓ ... duidelijke voorwaarden stellen voor een veilige opvoed- of opgroeisituatie, en de consequenties aangeven van het wel en niet realiseren van die voorwaarden;
- ✓ ... omgaan met de spanning en emotie die (het aandringen op) gesprekken over veiligheid kan oproepen, en kan dit helpen kantelen in rust, focus, en houvast, en zo helpen voorkomen dat te vroeg om onderzoek naar een kinderschermingsmaatregel wordt gevraagd;
- ✓ ... leunen op een organisatie met vaste uitgangspunten ‘door alle diensten heen’, waardoor hij continuïteit kan bieden in zowel gezicht als werkwijze, en
- ✓ ... op een laagdrempelige manier en voor langere duur aansluiten bij het lokale team.
- ✓ ... bij acute situaties (buiten kantooruren) een crisisteam inschakelen.
- ✓ ... bij situaties die om multidisciplinariteit vragen of schaarse expertises interne experts raadplegen (gedragswetenschappers, vertrouwensarts, experts eengerelateerd geweld etc.).

Deze expertise wordt ingezet bij de situaties waarin:

- ✓ De opvoed- of opgroeisituatie van jeugdigen onveilig is;
- ✓ Jeugdige en/of opvoeders, door welke oorzaak ook, niet met de noodzakelijke snelheid zorgen voor herstel van veiligheid;
- ✓ Of onvoldoende meewerken aan acties van anderen om die veiligheid te herstellen;
- ✓ (Participerend) consult niet voldoende is, maar crisisinterventie te veel van het goede of niet nodig is;

³⁰ De term ‘veranderingsprocessen’ noemen we hier omdat voor ouders en jeugdige het woord ‘expert’ een negatieve bijklank kan hebben. Een ‘expert’ is dan iemand die alle problemen kan zien en doorgronden, en dan met een (super)oplossing komt. Dat leidt tot een afhankelijk positie van de ouders of jeugdige, die niet bijdraagt aan eigen kracht en regie.

- ✓ En onderzoek van SAVE geen aanleiding geeft tot een (acute) melding aan de Raad voor de Kinderbescherming.
- *Wat is de meerwaarde van SAVE-Begeleiding niet:* Het is een valkuil om SAVE-Begeleiding in te zetten als er handelingsverlegenheid is ontstaan in het lokale team terwijl de *veiligheid* nog niet in het geding is. Dat leidt tot uitholling van de kracht van SAVE-Begeleiding. Ook als de veiligheid wel in het geding is, betekent de aanwezigheid van emoties niet: de leiding dus maar nemen. Bij omstanders / derden - bijvoorbeeld het lokale team- kan er een hoog gevoel van urgentie zijn. Zij geven aan dat de situatie onveilig is en direct om ingrijpen vraagt. Ook dan staat de eigen regie van de betrokkenen, primair ondersteund door het lokale SAVE-team, nog centraal. Als bij SAVE-Begeleiding de regie alleen op 'signalen van buiten' wordt overgenomen, kan dat leiden tot veel weerstand, agitatie en boosheid. Het is aan de medewerker SAVE om dit in goede banen te leiden.

5.4 Gebiedsgericht

SAVE-Begeleiding is een tijdelijke aanvulling op de gewone zorg die de lokale teams kunnen bieden als er ongewone of acute zorgen zijn in een gezin. Wanneer bijvoorbeeld een gezinslid plotseling overlijdt, en het gezin kan op dat moment het dagelijks leven niet meer aan, is het lokale team de eerst aangewezen om hulp te bieden als het gezin daarom vraagt. Pas als de veiligheid in het geding is, kan een medewerker SAVE worden ingeschakeld. Het is cruciaal dat het lokale team niet te lang wacht met het consulteren of laten invoegen van medewerkers SAVE. Een lokaal team kan bij (dreigende) onveiligheid beter te snel of te vroeg met een SAVE-team van de Gecertificeerde Instelling (of Veilig Thuis) contact opnemen, dan te laat. Voor andere professionals, zoals de zorgaanbieder, de wijkagent of huisarts, geldt dit ook.

Bij SAVE-Begeleiding werkt de medewerker SAVE altijd parallel en aanvullend aan het lokale team. De samenwerking met het lokale team is erg belangrijk, omdat gezinsleden baat hebben bij vertrouwde gezichten. Als tijdens SAVE-Begeleiding een 'expert' van de G.I. tijdelijk hulp biedt, maar de mensen van het lokale team zijn daaromheen steunend aanwezig en betrokken, is dat een belangrijke boodschap voor de gezinsleden: ook als het (even) heel slecht gaat, kun je op ons rekenen. Wij lopen niet weg voor lastige gesprekken. Daarmee investeert een lokaal team in een goede relatie met het gezin op de lange termijn.

Bij SAVE-Begeleiding kan naast het lokale team uiteraard zo nodig ook andere professionele hulp ingezet worden.

Het gebiedsgerichte uitgangspunt krijgt bij SAVE-Begeleiding als volgt vorm:

- *Dichtbij.* Lokale teams die zelf (mogelijke) onveiligheid signaleren, of signalen opvangen van gezinsleden, omstanders of professionals, kunnen met het 'eigen' SAVE-team contact opnemen³¹. Andere professionals kunnen zich wenden tot Veilig Thuis. Buiten kantoor tijden en in de weekeinden

³¹ Daaraan gaat uiteraard vooraf, op basis van het uitgangspunt 'eigen kracht en regie', dat eerst de eigen familieleden / het eigen netwerk, en/of de lokale teams en andere professionals in het voorveld de verantwoordelijkheid hebben om te signaleren dat het niet goed gaat met jeugdigen of (mogelijke) betrokkenen bij huiselijk geweld. Bij hen ligt de eerste stap om te proberen dit bespreekbaar te maken en te helpen verbeteren. Waar het hier om gaat is dit: Als dat deze burgers of professionals om welke reden dan ook niet (meer) lukt, is Samen Veilig in het gebied, dicht in de buurt beschikbaar.

kan iedereen zich wenden tot Veilig Thuis. Het resultaat van een dergelijk consult kan zijn, dat de G.I. met SAVE-Begeleiding start.

- *Veilig Thuis zoekt samenwerking* met het SAVE-team, wanneer voorzien wordt dat na onderzoek of crisisinterventie het aanbod SAVE-Begeleiding op zijn plaats is. Op die manier wordt ook vanuit Veilig Thuis zoveel mogelijk tegemoet gekomen aan gebiedsgericht werken. Vanuit het lokale team of SAVE-team kan dan zo vroeg mogelijk in het proces worden aangesloten terwijl Veilig Thuis de werkzaamheden afrondt.

5.5 Eén (aan)melding volstaat

In SAVE-teams bieden professionals zoveel als mogelijk continuïteit als het de verschillende (beschikbare) diensten betreft, van consulten tot aan de uitvoering van maatregelen jeugdbescherming. Integratie heft de versnippering van functies en informatieverlies door overdracht op.

Een melding volstaat kent daarbij meerdere vertalingen.

- *Snelle opvolging van meldingen.* Een (aan)melding voor SAVE-Begeleiding kan bij een SAVE-team binnenkomen, maar ook bij Veilig Thuis (zie hoofdstuk 4). De betreffende medewerker zorgt ervoor dat de (aan)melding op de meest passende plek wordt 'opgepakt' zonder dat dit de cliënt, consultvragers of melder hindert. Werkers dragen informatie aan elkaar over (met inachtneming van de privacyregels) en gaan door waar de ander gebleven was. De melder hoeft ook niet naar een ander nummer te bellen, maar *wordt* gebeld.
- *Voortbouwen.* De medewerker SAVE bouwt voort op de informatie en rapportage van het lokale team en andere professionals, mits het gezin hiervoor toestemming geeft. Hij voorkomt hierdoor dubbel werk.
- *Afstemming met beschermingspartners.* Indien na inzet van SAVE-Begeleiding het specialisme van Landelijk Werkende Instellingen nodig blijkt wordt hun expertise aansluitend ingezet. Indien een Jeugdbeschermingstafel nodig is of een verzoek tot onderzoek door de Raad voor de Kinderbescherming kan dat, conform regionale afspraken, ingezet worden en kan de SAVE-Begeleiding parallel aan het onderzoek doorwerken.
- *Continuïteit door allround werken.* SAVE-Begeleiding kan volgen op of overgaan worden in een andere dienst van de G.I. In principe blijft dan dezelfde medewerker SAVE actief: één (aan)melding volstaat. Medewerkers van SAVE-teams zijn allround en kunnen zonder overdrachten in vrijwillig en gedwongen kader werken.
- *Parallel aan gedwongen hulp.* SAVE-Begeleiding kan een eerste contact met een gezin betekenen, maar kan ook samengaan met de uitvoering van een maatregel bij een andere jeugdige in het gezin. In principe wordt ook dan SAVE-Begeleiding door dezelfde medewerker SAVE uitgevoerd.
- *Systeembreed.* Tenslotte betekent 'een (aan)melding volstaat' voor SAVE-Begeleiding dat systeembreed werken de standaard is. Onveiligheid raakt altijd het gehele gezin, en meestal ook de familie. Daarom heeft SAVE-Begeleiding altijd oog voor *alle* leden van het (gezins)systeem, in plaats van alleen op de (aan)gemelde jeugdige of slachtoffer van huiselijk geweld.

- Systeembreed werken betekent in de eerste plaats dat voor *alle gezinsleden* aandacht met betrekking tot veiligheid nodig is. Dat wil niet meteen zeggen dat voor elk gezinslid een plan wordt gemaakt, maar wel, dat er een check in de volle breedte plaatsvindt, en ook hier alleen met toestemming van de ouders / jeugdige.
- Systeembreed werken in het kader van 'een (aan)melding volstaat' betekent ook, dat de medewerker SAVE kijkt naar de *emotionele betrokkenheid* op elkaar, naar de *organisatie / dagelijkse taken* en naar de *positieve / negatieve communicatie* in het gezin en de familie. Betrokkenheid, organisatie en communicatiepatronen kunnen helpende of belemmerende omstandigheden zijn voor een veilige, positieve opvoed- en opgroeisituatie.
- *Flexibiliteit*. Situaties waarin met SAVE-Begeleiding wordt gewerkt zijn divers (kort of langer durend, overlap met andere diensten en instellingen). ; "SAVE-Begeleiding heeft de ruimte, zodat de medewerker SAVE ook de eigen regie de ruimte kan geven".

5.6 Een 'lerende praktijk'

De SAVE-partners leren in methodische leerbijeenkomsten (MLB's) of intervisie systematisch van de praktijk, door analyse van kritische beroepssituaties met de samenwerkingspartners. In deze leerbijeenkomsten wordt ook gereflecteerd wordt op actuele praktijksituaties die samenhangen met kritische beslismomenten bij SAVE-Begeleiding.

Bij de verdere ontwikkeling van de SAVE-werkwijze is het een uitdaging om in de praktijk onder andere door gezamenlijke leerbijeenkomsten te verkennen hoe lokale teams, SAVE-teams en Veilig Thuis van elkaar kunnen leren in het zo goed mogelijk bieden van SAVE-Begeleiding.

5.7 Steun voor SAVE-Begeleiding vanuit wetenschappelijk onderzoek

Wat weten we al over de effectiviteit van SAVE-Begeleiding?

SAVE-Begeleiding is een jonge werkwijze; er is daarom op dit moment nog geen effectiviteitsonderzoek naar gedaan. Complicerend is dat SAVE-Begeleiding niet het enig nieuwe element is in het jeugdzorgstelsel; dat is als geheel nog in ontwikkeling. Tendensen en effecten kunnen daarom niet toegeschreven worden aan één aspect. Effectiviteitsonderzoek kan op een later moment relevanter zijn: wanneer de transitie meer is uitgekristalliseerd en de praktijk binnen het stelsel stabiel voldoet aan wat er beoogd is.

Wel is in 2015 in Gelderland een kleinschalig kwalitatief onderzoek (12 cases) gedaan³² naar de 'Nieuwe Jeugdbescherming', een werkwijze waarbij, net als bij SAVE-Begeleiding, een duidelijke norm wordt gesteld door de jeugdbeschermer, gericht op wat het kind voor zijn veiligheid nodig heeft, gecombineerd met regie van jeugdige en opvoeders over de wijze waarop die norm gerealiseerd wordt. In het onderzoek is die combinatie een krachtig element gebleken voor een goed resultaat.

³² 'Versterk wat goed gaat, verkennend onderzoek naar de werkzame elementen van de Nieuwe Jeugdbescherming in Gelderland'; 2015.

Een wetenschappelijke onderbouwing van de werkwijze is op dit moment alleen mogelijk op basis van verricht onderzoek naar *vergelijkbare* werkwijzen: outreachende begeleiding van gezinnen en jeugdigen bij zorgen over de veiligheid en ontwikkeling, in een vrijwillig kader, maar met een hoog 'bemoeigehalte' en wetenschappelijke ondersteuning voor kernelementen van de werkwijze.

5.7.1 Wat weten we uit Vliegwielprojecten?

In het NJi-rapport *'Kinderen blijvend veilig; Bouwstenen voor verder werken aan vernieuwing in de jeugdbescherming in het nieuwe jeugdstelsel'* (2014), worden de resultaten gepresenteerd en samengevat van de evaluaties van 12 zogenoemde 'Vliegwielprojecten'. Het uitproberen en onderzoeken van begeleiding in een vrijwillig kader was onderdeel van enkele van deze projecten. We citeren uit de inleiding van het rapport:

Bij de verbreding van de Deltamethode werd door de Bureaus Jeugdzorg in de Vliegwielprojecten onder andere gekeken naar de mogelijkheden om, ook wanneer er geen sprake is van een maatregel (in vrijwillig kader), met dezelfde motiverende en in de Deltamethode als effectief bewezen jeugdbeschermingsaanpak, activiteiten te laten uitvoeren in gezinnen waar de (fysieke) veiligheid en ontwikkeling van kinderen in het geding zijn. Dit kan een laatste kans zijn om gezinnen te bewegen alsnog vrijwillige hulp te aanvaarden buiten een maatregel om, of als nazorg na een maatregel. Deze bemoeienis wordt tot nu toe betiteld als inzet van jeugdbeschermingsexpertise of intensieve casusregie zonder maatregel, of als "drang". (2014, p.6)

Het NJi-rapport concludeert dat de 12 projecten in totaal 14 bouwstenen hebben opgeleverd die bijdragen aan (herstel van) veiligheid en ontwikkeling van jeugdigen. Ze staan hieronder afgebeeld.

Wanneer we deze bouwstenen overzien, valt op dat de uitgangspunten van SAVE en de beschreven werkwijze in de Basishandleiding "De SAVE-werkwijze" volledig overeenkomen met deze verzameling bouwstenen. Daarmee concluderen we dat ook SAVE-Begeleiding voldoet aan de meest essentiële kenmerken voor brede jeugdbescherming. Sterker nog: de inzet of meerwaarde van een *maatregel* wordt niet genoemd als bouwsteen, maar 'gezamenlijk overleg over een *drangaanpak*' juist wel. Dit onderbouwt een keuze voor SAVE-Begeleiding als 'vooruitgeschoven post'. In aanvulling daarop noemen we de bouwsteen 'tijdig de juiste hulpverlening beschikbaar'. Dit principe geldt voor alle diensten binnen de SAVE-werkwijze, maar tijdigheid is bij SAVE-Begeleiding een sterk benadrukt element.

Bij de aanpak van kindermishandeling en huiselijk geweld bepleit Hermanns (2008) een integrale aanpak: van algemene preventie tot acute bescherming. Hij onderscheidt in deze aanpak de volgende 'lagen':

-
1. **Universele preventie** gericht op alle ouders, andere opvoeders en kinderen.
 2. **Selectieve preventie** gericht op demografisch of geografisch afgebakende doelgroepen, waarin verwacht wordt dat kindermishandeling vaker voorkomt. Het gaat bijvoorbeeld om wijken waarin veel risicofactoren aanwezig zijn of jonge alleenstaande ouders met een zeer laag inkomen.
 3. **Geïndiceerde preventie** gericht op bepaalde ouders en kinderen die op grond van individuele risicofactoren geselecteerd worden door middel van een screening.
 4. **Interventies bij vroege signalen** gericht op individuele gezinnen die eerste signalen van beginnende problemen afgeven die gerelateerd zouden kunnen zijn aan kindermishandeling en daarmee beschouwd kunnen worden als gezinnen met een 'hoog risico'. Deze ouders, opvoeders of kinderen vertonen al tekenen van een ontsporing van de opvoedingssituatie. Het gaat hierbij bijvoorbeeld om psychische problemen, overspannenheid, gebrekkig toezicht of een gevoel van onmacht. Door hulp te bieden bij deze eerste signalen kan mogelijk erger voorkomen worden.
 5. Hulpverlening en/of bescherming bij **vermoedens of constatering** van kindermishandeling.
-

Aanpak door het lokaal team kunnen we plaatsen op laag 3 en 4. Bij SAVE-Begeleiding zien we dat het lokale team samenwerkt op laag 4. Het NJI noemt het werken op laag 4 *geïndiceerde preventie*. Inzet van SAVE-Begeleiding is ook mogelijk op laag 5, als een maatregel voor jeugdbescherming of jeugdreclassering niet is vereist.

Het NJI-rapport zegt ook:

Er zijn onderzoekers die stellen dat algemene oudertrainingsprogramma's (op niveau 4, red.) niet geschikt zijn voor mishandelende ouders. Volgens hen houden deze programma's er geen rekening mee dat mishandelende ouders hun kind al op een extreme manier disciplineren en dat het nodig is dat deze ouders leren om meer oog voor de behoeften van kinderen te hebben. Daarom wordt ervoor gepleit om voor mishandelende ouders geen algemene oudertrainingsprogramma's in te zetten, maar programma's die specifiek gericht zijn op de aanpak van kindermishandeling, waarbij opvoedingsvaardigheden pas in tweede instantie getraind worden (Crooks, Scott, Francis, Kelly en Reid, 2006).

En: Het programma is specifiek gericht op gezinnen met een verhoogd risico op kindermishandeling (Holzer et al., 2006).

Bovenstaande is een belangrijke ondersteuning voor de focus op veiligheid die in aanpak van SAVE-Begeleiding wordt gelegd. Het citaat laat ook zien, dat SAVE een echt samenwerkingsverband moet zijn. Het kan niet zo zijn, dat de medewerker SAVE bij uitvoering van SAVE-Begeleiding 'de veiligheid doet' en de zorgaanbieder en het lokale team 'hulp biedt bij wat er nog meer speelt'. De kracht van SAVE-Begeleiding is juist, dat de focus van iedereen, ouders, jeugdige, de medewerker SAVE en samenwerkingspartner op veiligheid ligt en daarbinnen elk zijn taak vindt. Dit is vastgelegd in de uitgangspunten van de SAVE-werkwijze en het toepassen van de Viervenster.

5.7.2 SAVE-Begeleiding als brugfunctie: Het model van Kemp c.s.

Amerikaans onderzoek ondersteunt enkele specifieke uitgangspunt en kenmerken van SAVE-Begeleiding. Susan Kemp en collega's brachten in 2009³³ op basis van uitgebreid literatuuronderzoek een ordening aan in interventies en technieken voor het op één lijn brengen van de behoeften van het gezin en de eisen of voorwaarden voor veiligheid vanuit de professionele jeugdzorg / jeugdbescherming. Hun uitgangspunt is, dat er drempels bestaan voor ouders en jeugdigen om zich met een jeugdbeschermer te engageren. Er speelt immers toch altijd op de achtergrond een dreiging van dwang, en deze dreiging wordt versterkt, groter gemaakt, door aanvullende factoren: er zijn ouders die hun kind niet kunnen bezoeken, ouders met ernstige stress (bijvoorbeeld door schulden) of verslaving, GGz-problematiek van ouders, slechte huisvesting, etc. Deze problemen zorgen voor een extra sterk gevoelde dreiging voor bemoeienis vanuit de jeugdzorg, en daardoor voor ontwijkend en afhoudend gedrag. Dat gedrag wordt dan vervolgens opgevat als een extra reden om bemoeienis te organiseren: een negatieve spiraal.

Op basis van hun onderzoek presenteren Kemp c.s. zogenoemde effectieve brugfuncties (*bridging strategies*) of *engagement strategies*, die ook door SAVE-Begeleiding kunnen worden ingezet. Ze vormen een brug, omdat zij aangrijpen op de aanvullende problemen (die de dreiging groter maken), en op het zelfde moment ervoor zorgen dat er (indien nodig) sterkere en (indien nodig) langduriger relaties met gespecialiseerde interventies kunnen ontstaan:

- 1 *Vroege, vasthoudende outreachende begeleiding, met als kernelement het identificeren en aansluiten bij de behoeften en prioriteiten die jeugdigen en ouders / opvoeders zelf. De interventies zijn kort, en gestructureerd.*
- 2 *Praktische hulp*
- 3 *Een combinatie van het inbrengen van kennis, leren van vaardigheden en ondersteuning om met ouders te werken aan ingewikkelde problemen in ingewikkelde systemen (instellingen, organisaties)*
- 4 *Uitstekende werkalliantie: ondersteunend, respectvol, cultuur-ondersteunend en met grote beschikbaarheid*
- 5 *Eigen regie en eigen kracht: ouders, jeugdige en netwerk worden betrokken bij planning, besluitvorming en de keuze voor specifieke vorm van hulp of zorg*

³³ Kemp, SP, Marcenko, MO, Hoagwood, M, & Vesneski, M (2009): Engaging Parents in Child Welfare Services: Bridging Family Needs and Child Welfare Mandates. *Child Welfare*. 88(1):101-26

- 6 Een achterliggende organisatie met een beleid dat is gericht op inclusie (betrekken van mensen), het gezin als basis, en gevoeligheid voor cultuur

TABLE 1

Considerations for Supporting Parent Engagement in Services

PRECONDITIONS	BRIDGING STRATEGIES	BRIDGING SERVICES	TREATMENT SERVICES
Separation/loss	Early/structured outreach	One-to-one casework	Mental health (adult and child)
Poverty-related stress	Practical help	Instrumental help	Substance abuse
Addictions/mental health	Knowledge, skill building, empowerment	Parent/child visitation	Parent training
Family stressors	Supportive relationships	Peer to peer programs	Interpersonal violence
Social isolation	Consultation and inclusion	Foster/birthparent mentoring	
Client status: stigma, marginality	Family-centered, culturally responsive practice	Conferencing	
Cultural barriers		Home-based services	
Negative service experiences			

5.7.3 Shared decision making

In 2013 publiceerde het NJi het rapport "Beslissen over hulp door ouders, jeugdige én de jeugd- en gezinsgeneralist"³⁴. Hierin wordt verteld over "shared decision making", een term die oorspronkelijk uit de medische hoek komt. Ook door artsen wordt steeds vaker samen met een patiënt gewerkt aan een oplossing.

Volgens shared decision making voldoet goede besluitvorming aan een aantal criteria:

- *De besluitvorming is professioneel: beslissingen zijn transparant en goed onderbouwd en komen systematisch en doelgericht tot stand.*
- *De besluitvorming is evidence based: beslissingen zijn gebaseerd op theorieën over het ontstaan en in stand blijven van huiselijk geweld en op kennis over wat werkt.*
- *De besluitvorming komt in dialoog met ouders en kinderen tot stand: beslissingen worden zo veel mogelijk samen met ouders en kinderen genomen.*
- *Hulpverleners hebben oog voor de veiligheid, met name voor die van kinderen. (MoVisie 2013, p.10)*

³⁴ Bartelink, C. en Kooijman, K. (2014). *Beslissen over hulp door ouders, jeugdige én de jeugd- en gezinsgeneralist*.

5.7.4 Zelfdeterminatietheorie

De bevindingen uit zelfdeterminatietheorie zijn praktisch goed bruikbaar in veel contexten zoals de opvoeding, de schoolcontext, werk en leidinggeven en coachen en counseling.³⁵

De zelfdeterminatietheorie richt zich op 6 hoofdonderwerpen of 'minitheorieën'. Deze worden hieronder kort besproken.

1. Intrinsieke motivatie.

De minitheorie die gaat over intrinsieke motivatie heet Cognitive Evaluation Theory (CET). Intrinsieke motivatie (zie bijlage 3) speelt dus gedurende ons hele leven een essentiële rol bij het aanleren van nieuwe vaardigheden en kwaliteiten (lees meer). Hoeveel ruimte er is voor mensen om hun intrinsieke motivatie te volgen hangt in sterke mate af van gebeurtenissen in hun sociale omgeving. Het is bekend dat bepaalde dingen (zoals het gebruik van straffen, beloning, negatieve feedback, concurrentie, dreigementen, etc.) intrinsieke motivatie kunnen belemmeren terwijl andere dingen (zoals het geven van keuzevrijheid, positieve feedback en het erkennen van emoties de betrokkene) intrinsieke motivatie juist bevorderen.

2. Extrinsieke motivatie.

De minitheorie die ingaat op extrinsieke motivatie heet Organismic Integration Theory (OIT). Van extrinsieke motivatie is sprake wanneer iemand iets doet om iets gewensts te bereiken of iets ongewensts te voorkomen (zie bijlage 3). Extrinsieke motivatie kan in min of meerdere mate geïnternaliseerd zijn. Wanneer extrinsieke motivatie weinig geïnternaliseerd is dan voert de persoon de betreffende activiteit nadrukkelijk uit vanwege de consequenties van de activiteit (bijvoorbeeld straf of beloning). Wanneer extrinsieke motivatie meer geïnternaliseerd is dan voert hij de activiteit uit omdat hij dat voor zichzelf belangrijk vindt. Er zijn vier vormen van extrinsieke motivatie, in toenemende mate van internalisatie: (1) externe regulatie, (2) introjectie, (3) identificatie en (4) integratie. Hoe goed deze internalisatie verloopt is in belangrijke mate afhankelijk van de sociale context waarin een individu functioneert. Wanneer de behoeften aan autonomie en verbondenheid worden belemmerd, dan wordt internalisatie bemoeilijkt; wanneer zij worden ondersteund dan wordt internalisatie juist bevorderd.

3. Individuele verschillen in motivatie.

De theorie die zich hier op richt heet de Causality Orientations Theory (COT). Deze theorie beschrijft hoe mensen zich oriënteren op hun omgeving. Grofweg heeft onderzoek drie soorten oriëntaties onthuld: (1) de autonome oriëntatie, (2) de controle-oriëntatie en (3) de amotivatie-oriëntatie. Mensen met een sterke autonome oriëntatie richten zich zoveel mogelijk op het doen van dingen die ze interessant en leuk vinden (intrinsieke motivatie) en op dingen die ze heel betekenisvol/waardevol vinden. Mensen met een sterke controle-oriëntatie richten zich sterk op het doen van dingen die beloning en erkenning opleveren

³⁵ De tekst in deze paragraaf is geschreven door Coert Visser. Daarbij heeft hij zich vooral gebaseerd op het werk van Ed Deci en Richard Ryan en de website www.selfdeterminationtheory.org.

en die negatieve consequentie vermijden. Bij mensen met amotivatie is sprake van afwezigheid van een drang om dingen te doen. Zij gedragen zich angstig en reactief.

4. Basisbehoeften.

De theorie die zich richt op de psychologische basisbehoeften heet Basic Psychological Needs Theory (BPNT). Deze basisbehoeften (aan autonomie, competentie en verbondenheid) zijn universeel (in alle culturen) en levenslang aanwezig. Dat deze behoeften bevredigd worden is heel belangrijk voor hoe goed mensen zich voelen en hoe goed zij functioneren. Wanneer deze basisbehoeften niet in voldoende mate bevredigd worden dan lijdt de psychologische en fysieke gezondheid van mensen daar onder. Daarnaast kunnen mensen dan andersoortige behoeften ontwikkelen die dienen als een substituuut (zoals een behoefte aan bewondering) en kunnen compensatiegedrag gaan vertonen (zoals onbeheerst gedrag, rigide gedrag, en dwars gedrag; lees meer).

5. De inhoud van doelen.

De zogenaamde Goal Contents Theory (GCT) maakt het onderscheid tussen intrinsieke en extrinsieke doelen. Extrinsieke doelen zijn doelen die zich richten op zaken als financieel succes, image en beroemdheid. Intrinsieke doelen richten zich op zaken als gemeenschapszin, goede relaties en persoonlijke groei. GCT gaat in op de vraag wanneer mensen meer geneigd zijn om extrinsieke of intrinsieke doelen te ontwikkelen en wat de consequenties hiervan zijn voor hun welbevinden en functioneren. Wanneer de psychologische basisbehoeften niet bevredigd zijn kiezen mensen eerder extrinsieke doelen. Wanneer ze wel bevredigd zijn eerder intrinsieke doelen. Er is veel onderzoek gedaan dat laat zien dat extrinsieke doelen samenhangen met een verschillende negatieve zaken zoals een lager welbevinden.

6. Het belang van relaties.

De Relationship Motivation Theory (RMT) gaat in op de basale behoefte aan verbondenheid, de behoefte aan het beginnen en onderhouden van relaties en aan het zorgen voor anderen en verzorgd worden door anderen. De behoefte aan verbondenheid is universeel en levenslang aanwezig, ook, zo blijkt uit onderzoek, bij mensen die zeggen geen behoefte aan contact te hebben. Wat onderzoek ook heeft laten zien is dat voor het hebben van kwalitatief goede relaties autonomie-ondersteuning erg belangrijk is.

6 Juridische kaders voor SAVE-Begeleiding

Bij SAVE-Begeleiding werken beroepskrachten vanuit verschillende disciplines met elkaar samen. De hulp of ondersteuning die deze beroepskrachten bieden, vindt plaats in een *vrijwillig kader*. Dit vormt een belangrijke beperking van de taken en bevoegdheden van de betrokken professionals, waaronder de medewerker SAVE, bij signalen van verzuim- en delictgedrag, partnergeweld en/of kindermishandeling. Wanneer de ouder, jeugdige of betrokken volwassene zelf geen hulp wil, kan de medewerker SAVE deze hulp ook niet bieden.

In dit hoofdstuk wordt stilgestaan bij wet- en regelgeving die aanvullend en specifiek van toepassing is op de uitvoering van SAVE-Begeleiding door de medewerker SAVE. Omdat bij uitvoering van SAVE-Begeleiding nadrukkelijk wordt samengewerkt met de lokale teams, gaan we ook in op relevante wet- en regelgeving voor deze professionals.

Relevante juridische kaders op dit gebied zijn:

- EVRM, Grondwet en Wetboek van Strafrecht: algemeen beroepsgeheim
- BW: meldrecht bij RvdK
- Jeugdwet:
 - Beroepsgeheim jeugdhulp
 - Verplichte Meldcode voor jeugdhulpaanbieder
 - Verwijsindex Risicjongeren
 - Informatiepositie medewerker SAVE
 - Beroepskracht richt een dossier in ten aanzien van verlening van de jeugdhulp, bewaartermijn dossier
 - Recht op inzage en afschrift dossier
 - Recht op vernietiging dossier
- Wet BIG en BW (Wgbo): beroepsgeheim medische beroepskrachten
- WMO 2015:
 - Definities van o.a. huiselijk geweld, huiselijke kring en Kindermishandeling
 - Taken AMHK (Veilig Thuis)
 - Meldrecht bij Veilig Thuis
 - Recht op inzage en afschrift dossier
 - Recht op vernietiging dossier
- Het privacyreglement dat in opdracht van Jeugdzorg Nederland is gemaakt, gebaseerd op de Jeugdwet en op Wet Bescherming Persoonsgegevens.

De wetsartikelen waarin deze regelgeving is vastgelegd worden in dit hoofdstuk besproken aan de hand van een aantal aspecten / vragen over wettelijke kaders die SAVE-Begeleiding aan de orde zijn:

- Legitimatie van het handelen binnen SAVE-Begeleiding (6.1)
- Juridische regelgeving:

- Anonimiteit, afspraken en regels over onderlinge uitwisseling van gegevens met de samenwerkingspartners (privacy in de keten) (6.2)
- Dossiervoering (6.3)
- De verleningsbeslissing. (6.4)
- Uithuisplaatsing tijdens SAVE-Begeleiding (6.6)
- Het recht op contact met jeugdigen tijdens SAVE-Begeleiding (3.7)

6.1 Legitimering van het handelen binnen SAVE-Begeleiding

6.1.1 Inleiding

³⁶ De aanpak van kindermishandeling en huiselijk geweld vergt samenwerking van het lokale team met andere instanties. In ernstige gevallen kan het lokale team de veiligheid onvoldoende waarborgen en moet het lokale team samenwerken met een gecertificeerde instantie en/of Veilig Thuis, of de zaak moet aan deze instantie worden overgedragen. Een van de uitkomsten van triage kan dan zijn, dat het aanbod SAVE-Begeleiding wordt gedaan.

Uitgangspunt voor de medewerker SAVE is hierbij, dat lokale teams te maken hebben met huiselijk geweld en kindermishandeling en dat het ook bij de taak van het lokale team hoort om een passend aandeel te leveren in de hulpverlening. De medewerker SAVE moet zich tegelijk realiseren dat het voor de medewerkers van het lokale team lastig is om te werken met gezinnen waar (vermoedelijk) nog geweld plaatsvindt of waar de situatie voor de kinderen zodanig is, dat de medewerker twijfelt of dit nog wel verantwoord is. De medewerker van het lokale team moet dan enerzijds werken op basis van een vertrouwensrelatie met de cliënt (verbinden) en anderzijds bewaken, dat er geen geweld meer plaatsvindt en dat de situatie voor de kinderen 'goed genoeg' is (begrenzen). Bij de inzet van SAVE-Begeleiding vraagt het lokale team hierbij ondersteuning. Het is de taak van de medewerker SAVE om dan tijdelijk voorop te lopen om deze combinatie van verbinden en begrenzen in te zetten, totdat de situatie weer 'goed genoeg' is en de cliënten en het lokale team weer verder kunnen.

De kern hiervan is dat de medewerker SAVE voorwaarden stelt, maar de keuze voor instemmen met of weigeren van de hulp consequent bij de cliënt laat. Dit is een benadering die duidelijk is, klopt met de wetgeving en waar nodig verdere stappen om het geweld te doen stoppen mogelijk maakt.

6.1.2 Toestemming, instemming en overeenkomst

Juridisch is *toestemming* van de cliënt de basis waarop zowel de medewerker van het lokale team als de medewerker SAVE mag handelen. Toestemming is iets anders dan informatie geven, openheid of transparantie. De medewerker SAVE (of medewerker van het lokale team) die de cliënt vertelt wat hij wil gaan doen, heeft daarmee nog geen toestemming. Vertellen wat je (wilt) gaat doen is wel een voorwaarde voor de toestemming. De cliënt moet weten waarvoor hij toestemming geeft, en moet ook

³⁶ De tekst in paragraaf 3.1 is een aanpassing van: Van Montfoort, A.J. (2015) De vrijwilligheid als kracht; Werken in het lokaal team met (vermoedens van) kindermishandeling en huiselijk geweld. Woerden: VanMontfoort

weten wat je gaat doen als hij *geen* toestemming geeft. Maar als de cliënt alle informatie heeft, is expliciete toestemming nog wel een belangrijke en noodzakelijke stap.

Dit is niet alleen juridisch nodig, ook methodisch is het belangrijk, dat de cliënt toestemming geeft. Methodisch zijn *instemming* of *mandaat* wellicht nog betere woorden. Als een cliënt een passieve toestemming geeft ('je doet maar'), neemt de cliënt zelf geen verantwoordelijkheid voor wat er gaat gebeuren en dus ook niet voor verandering van de eigen situatie. Stemt een cliënt ergens mee in, of geeft hij mandaat aan de beroepskracht, dan is hij medeverantwoordelijk. Het gaat uiteraard niet om het precieze woord 'instemming' of het woord 'mandaat'; het punt is, dat de cliënt verantwoordelijkheid behoudt voor de oplossing.

SAVE-Begeleiding is een flexibel aanbod: de medewerker SAVE gaat door met het ondersteunen van de betrokkenen tot de situatie 'goed genoeg' is. Als het bijvoorbeeld meer dan vier maanden duurt om de omgangsregeling te (helpen) realiseren, en de medewerker SAVE moet in die periode steeds in gesprek om de voorwaarden bij te stellen, dan is dat binnen SAVE-Begeleiding (eenmalig) mogelijk. Deze professionele investering kan immers voorkomen dat de situatie escaleert. Als de medewerker SAVE deze ouders kan bewegen met ondersteuning van een andere professional een omgangsregeling te realiseren, en de medewerker SAVE ziet dat ouders hier werk van maken en dat de veiligheid voor de betrokken kinderen is gewaarborgd, kan SAVE-Begeleiding eerder worden afgesloten.

6.2 Privacy en het delen van informatie bij SAVE-Begeleiding

6.2.1 Aannemen van de aanmelding

Voorafgaand aan het aanbod van SAVE-Begeleiding vinden een aanmelding en een triage plaats. Hierbij wordt met de melder overlegd over zaken die ook voor de start van SAVE-Begeleiding al van groot belang zijn:

- Verhelderen van instemming en hoe de aanmelding besproken is met de cliënt. Mocht de cliënt (nog) niet betrokken zijn bij het voornemen het SAVE-team te betrekken, dan kan de medewerker SAVE de professionele consultvrager adviseren hoe dit gesprek met de ouders en eventueel jeugdigen te voeren.
- Verhelderen van de inhoudelijke aanleiding en situatie. In een (telefonisch) overleg worden deze punten besproken, inclusief de verwachtingen van de cliënt en het lokale SAVE-team. Wanneer SAVE-Begeleiding niet nodig, wenselijk of haalbaar is, worden alternatieven besproken.
- Er zijn ook situaties waarin snelheid en acuut handelen voorop staan, en waarin veel afzonderlijke stappen samenkomen: de aanmelder (meestal een medewerker van het lokale SAVE-team) nodigt een medewerker SAVE uit voor een gezamenlijk gesprek met de ouders / jeugdige het gezin. Hij vraagt de medewerker SAVE bijvoorbeeld meteen mee te gaan, of op korte termijn op bezoek te komen. In deze situaties moet de medewerker SAVE sneller, maar nog altijd zorgvuldig handelen:
 - Eerst alsnog nagaan of een (participerend) consult volstaat;
 - Zo niet, nagaan of de melder de ouders / jeugdige al op de hoogte heeft gesteld van zijn contact met de medewerker SAVE.

- Zo niet, nagaan of de melder dat alsnog kan doen. Kan dat volgens de aanmelder niet (urgentie, geen tijd), dan toch eerst nagaan of de situatie niet zo urgent is dat een interventie door Veilig Thuis noodzakelijk is.
- Zo ja (betrokkenen zijn op de hoogte), dan kortsluiten met gedragsdeskundige, eventueel eerste onmiddellijke voorwaarden doornemen met de melder, en meteen op bezoek gaan. In dit eerste gesprek zijn dan aspecten van Fase 1 van SAVE-Begeleiding (of indien nodig crisisinterventie) te vervlechten. Om daartoe te besluiten neemt de medewerker SAVE tijdens het bezoek telefonisch contact op met de gedragsdeskundige of SAVE-teamleider.

6.2.2 Delen van informatie bij SAVE-Begeleiding

Bij uitvoering van SAVE-Begeleiding gelden voor de medewerker SAVE andere regels voor het delen van informatie dan bij het werken in gedwongen kader. Wanneer de medewerker SAVE, de beroepskrachten van een lokaal team, of anderen betrokken professionals gegevens van een cliënt willen delen, is in beginsel namelijk altijd toestemming van de cliënt nodig. Soms kan geen toestemming van een cliënt worden verkregen, maar is het delen van gegevens noodzakelijk. Dit kan het geval zijn bij kindermishandeling en partnergeweld. Hoe moeten de medewerker SAVE en het lokale team hiermee omgaan? In deze paragraaf wordt stilgestaan bij het beroepsgeheim, het toestemmingsvereiste en, tot slot, het delen van gegevens wanneer hiervoor geen toestemming is.

Alle beroepskrachten die hulp, zorg, begeleiding of ondersteuning bieden aan burgers, hebben een **beroepsgeheim** of **zwijgplicht**. Dat geldt ook voor de medewerker SAVE en de medewerkers van lokale teams.

Wat is hiervan het doel? Het beroepsgeheim draagt allereerst bij aan het "gelijke recht op zorg voor iedereen": iedere burger moet zich namelijk vrij kunnen voelen om hulp te vragen wanneer hij dit nodig heeft. Door het beroepsgeheim weet de cliënt bovendien dat de informatie die hij aan de hulpverlener verschaft, niet zonder zijn toestemming voor andere doeleinden wordt gebruikt of aan derden wordt verstrekt. Dit is een belangrijk aspect van het beroepsgeheim, omdat de cliënt daardoor volledig open kan zijn tegenover de hulpverlener, er een basis van vertrouwen kan ontstaan en hulpverlening daarmee effectiever kan worden ingezet.

Wat is de kern van het beroepsgeheim? De beroepskracht heeft toestemming van zijn cliënt (of de ouders daarvan) nodig om informatie te delen met iemand anders.

Veel beroepskrachten worden ondersteund. Denk aan een secretaresse, een (dokters)assistent, een leidinggevende, een beleidsmedewerker, etc. *Nemen de ondersteuners kennis van informatie over kinderen en ouders die onder het beroepsgeheim valt?* Ook al hebben zij wellicht zelf geen beroepsgeheim, zij horen deze informatie toch geheim te houden. Dit heet een **afgeleid beroepsgeheim**.

Waar is het beroepsgeheim in de wet te vinden? Het bij SAVE-Begeleiding betrokken SAVE-team beroepskrachten is multidisciplinair. Het beroepsgeheim is voor verschillende beroepsgroepen op een

andere plek in de wet gespecificeerd en is vaak nader uitgewerkt in een voor de beroepsgroep geldende beroepscode. Wanneer er voor de beroepsgroep geen eigen specifieke regeling is die het beroepsgeheim regelt, wordt teruggevallen op de meer algemene privacybepalingen. Deze algemene bepalingen kunnen worden gezien als vangnet en zijn te vinden in het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM), de Grondwet (GW) en het Wetboek van Strafrecht (Sr.) Hieronder zijn de verschillende beroepsgroepen die bij SAVE-Begeleiding betrokken kunnen zijn, opgenomen. Achter de beroepsgroep staat de wettelijke bepaling die voor deze beroepsgroep geldt en waarin het beroepsgeheim is geregeld.

Beroepsgeheim – functiegroep	Waar in de wet geregeld?
<u>Beroepskrachten jeugdzorg</u> : medewerkers in de jeugdhulp die bijvoorbeeld werkzaam zijn voor een gemeente of een instelling als gezinscoach, opvoedondersteuner of werken voor een gecertificeerde instelling als gezinsvoogd, voogd, jeugdreclasseerder.	Art. 7.3.11 Jeugdwet
<u>Medisch hulpverleners</u> : artsen, verpleegkundigen, verloskundigen, psychiaters, gezondheidszorgpsychologen en andere medisch hulpverleners.	Art. 88 Wet Beroepen in de Individuele Gezondheidszorg (Wet BIG) en art. 7:457 Burgerlijk Wetboek (BW).
Psychologen, pedagogen en onderwijskundigen.	De regels die gelden voor de beroepsgroep waarin zij werkzaam zijn: Jeugdzorg? → art. 7.3.11 Jeugdwet Gezondheidszorg? → 7:457 BW, Wgbo Kent sector geen eigen regeling of oefenen zij werkzaamheden uit in eigen praktijk? → Beroepscode Nederlands Instituut voor Psychologen (NIP) of Nederlandse Vereniging voor Onderwijskundigen en Pedagogen (NVO). De beroepscode van NIP en NVO bevatten beide een geheimhoudingsplicht.
Maatschappelijk werkers en welzijnswerkers.	Art. 8 EVRM / art. 10 GW / art. 272 Sr. Het beroepsgeheim is voor maatschappelijk werkers nader uitgewerkt in de beroepscode voor de maatschappelijk werker van de Beroepsvereniging van Professionals in Sociaal Werk (BPSW)). Voor welzijnswerkers wordt het beroepsgeheim vaak nader uitgewerkt in het privacyreglement van de

Beroepsgeheim – functiegroep	Waar in de wet geregeld?
	instelling waar zij werken.
<u>Algemeen beroepsgeheim</u> : Alle andere beroepskrachten die begeleiding, hulp, activering, behandeling, zorg of een andere vorm van ondersteuning aan individuele cliënten bieden. Denk aan: pedagogen, welzijnswerkers, maatschappelijk werkers, gezinscoaches, medewerkers in de opvang.	Art. 8 EVRM / art. 10 GW / art. 272 Wetboek van Strafrecht. Het laatste artikel bepaalt dat het door beroepskrachten openbaar maken van een geheim van een cliënt onder voorwaarden strafbaar is.
Vaak hebben beroepsverenigingen hun beroepsgeheim nader uitgewerkt in een beroepscode.	

6.2.3 Toestemming

Wil de medewerker SAVE of medewerker van bijvoorbeeld het lokale team informatie over een cliënt delen met iemand anders, zoals de leerkracht op school? Of bijvoorbeeld bij de huisarts informatie over de cliënt opvragen? Het beroepsgeheim dwingt de beroepskracht om de cliënt (of de wettelijk vertegenwoordiger daarvan) om **toestemming**³⁷ te vragen wanneer gegevens over de cliënt worden uitgewisseld. Dit geldt ook voor het uitwisselen van gegevens met een andere beroepskracht met beroepsgeheim.

Toestemming, wat is belangrijk?

- Toestemming kan schriftelijk of mondeling worden gevraagd en gegeven.

Mondelinge toestemming moet wel worden vastgelegd in het dossier van de cliënt. Dan is later duidelijk wanneer en voor welke specifieke situatie iemand toestemming heeft gegeven.

Het vragen van toestemming gebeurt bij voorkeur als volgt:

1. Leg de ouders / jeugdige uit *waarom* je gegevens wilt verstrekken, om *welke* gegevens het gaat en aan *wie* ze worden verstrekt of met wie je ze wilt bespreken;
2. Nodig uit om een reactie te geven (*wat vindt u daarvan?*);
3. Ga zo nodig in op *vragen en bezwaren* en kijk of je daaraan tegemoet kunt komen;
4. *Stel vast* of je toestemming hebt gekregen van de jeugdige en zijn ouders.

- Te algemene toestemming is ongeldig

Er kan aan het begin door de beroepskracht geen algemene toestemming worden gevraagd voor elke uitwisseling van gegevens tijdens het hele navolgende traject. Toestemming moet *gericht* zijn gegeven. Toestemming is daarmee anders dan informatie geven, openheid of transparantie. Voor de cliënt moet het duidelijk zijn waarvoor de toestemming nodig is, wie de informatie geeft én wie de informatie ontvangt

³⁷ In deze paragraaf gebruiken we het juridische begrip 'toestemming' in plaats van de term 'instemming' die methodisch de voorkeur heeft.

en om welke informatie het gaat. Pas als dit voor de cliënt voldoende duidelijk is en de cliënt er zelf mee instemt, kunnen de gegevens die op hem betrekking hebben, worden uitgewisseld.

- ▶ Handtekening niet vereist.

De wet vraagt weliswaar om gerichte toestemming, maar niet om een handtekening.

- ▶ Toestemming is een belangrijk methodisch instrument.

Toestemming moet, zo valt hierboven te lezen, gericht zijn gevraagd én gegeven. De cliënt moet weten waarvoor hij toestemming geeft. Maar als de cliënt alle informatie heeft, is de toestemming zelf nog wel een belangrijke en noodzakelijke stap. Als een cliënt een passieve toestemming geeft ('je doet maar'), neemt de cliënt zelf geen verantwoordelijkheid voor wat er gaat gebeuren en dus ook niet voor verandering van de eigen situatie. Geeft een cliënt gerichte toestemming aan de beroepskracht, dan is de cliënt als opdrachtgever 'medeverantwoordelijk' voor de uitwisseling van de gegevens. De cliënt wordt door het vragen van een gerichte toestemming op een actieve wijze bij de hulpverlening betrokken.

- ▶ Toestemming kan worden ingetrokken.

Dit kan op elk moment door de cliënt worden gedaan. De intrekking geldt alleen voor de toekomst. Door het intrekken van toestemming kan de gegevensuitwisseling die in een eerder stadium dan de intrekking heeft plaatsgevonden, niet ongedaan worden gemaakt.

- ▶ Toestemming van twee gezagsouders.

In beginsel is voor iedere verstrekking van gegevens van een jeugdige die nog geen 12 jaar oud is, toestemming nodig van beide gezagsouders. Dit geldt ook wanneer de ouders na scheiding beiden het gezag houden, wat in 92% van de scheidingen het geval is. 'Buiten beeld' is geen juridische term en betekent ook niet dat de ouder geen gezag meer heeft. Ouders blijven dus allebei wettelijk vertegenwoordiger van hun kind.

NB: één van de ouders weigert toestemming te geven? In dat geval weegt de wil van de weigeraar het zwaarst. De beroepskracht moet dan handelen alsof er geen toestemming is verleend.

- ▶ Leeftijdsgrenzen bij toestemming

- Tot 12 jaar: Is de jeugdige nog geen 12 jaar? Dan moet de toestemming aan de ouders/wettelijke vertegenwoordiger (belast met gezag) of voogd worden gevraagd.
- Vanaf 12 jaar: toestemming aan de jeugdige moet worden gevraagd vragen aan zowel ouders/wettelijk vertegenwoordiger.
- 16 jaar en ouder: toestemming vragen aan jeugdige
- Wilsonbekwaam³⁸: (ook) toestemming aan wettelijke vertegenwoordiger (curator, bewindvoerder, mentor) gevraagd.

³⁸ Een cliënt wordt voor wilsonbekwaam gehouden als hij niet in staat kan worden geacht tot een "redelijke waardering van zijn belangen" bij een bepaalde (behandelings)beslissing. Om gerichte toestemming te kunnen geven is niet alleen vereist dat de cliënt voldoende is geïnformeerd, maar ook dat hij zijn wil **kan bepalen**. Wanneer een beroepskracht van het lokaal team twijfels heeft over de wilsbekwaamheid van een cliënt, is het raadzaam te overleggen met een daartoe gespecialiseerde arts, zoals een psychiater of neuroloog. Het vaststellen van de wilsonbekwaamheid moet worden gedaan door een daartoe bevoegd professional.

6.2.4 Gegevens delen zonder toestemming

Het beroepsgeheim is niet absoluut. Er kunnen situaties zijn die het noodzakelijk maken om informatie uit te wisselen, ook als er geen toestemming van de ouders en/of het kind is. Dit kan het geval zijn bij vermoedens van kindermishandeling en/of partnergeweld. Het kan ook zijn dat het lokale team door de medewerker SAVE die de OTS uitvoert wordt benaderd. Deze medewerker SAVE wil van de medewerker van het lokale team bepaalde informatie weten die hij nodig heeft voor het uitvoeren van de OTS. Een besluit om zonder toestemming toch gegevens te delen, moet zorgvuldig worden genomen. Voor het melden van vermoedens van kindermishandeling en huiselijk geweld is daarom de Meldcode ontwikkeld. Deze Meldcode reikt de beroepskracht handvatten: wat zijn de stappen die moeten worden genomen om vermoedens van kindermishandeling en partnergeweld te melden, ook als ouders hiervoor (nog) geen toestemming geven?

6.2.5 Meldrecht en Meldcode

Sinds 2013 geldt de Wet verplichte Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling. Deze wet stelt het werken met een Meldcode voor instellingen en zelfstandigen die werkzaam zijn in zorg en welzijn verplicht. Dit geldt dus ook voor het lokale team. Een Meldcode reikt het lokale team handvatten aan voor een zorgvuldige afweging bij het wel of niet melden van signalen van kindermishandeling en/of partnergeweld bij Veilig Thuis.

Vijf basisstappen van de Meldcode³⁹:

-
1. *In kaart brengen van de signalen.*
 2. *Overleg met een deskundig collega (aandachtsfunctionaris) of met Veilig Thuis (anonimiseer de casus).*
 3. *Gesprek over de signalen met de cliënt en/of zijn ouders of wettelijk vertegenwoordiger, tenzij de veiligheid dit niet mogelijk maakt.*
 4. *Taxeren van de mishandeling of het geweld en in alle gevallen van twijfel (opnieuw) advies vragen aan Veilig Thuis.*
 5. *Besluiten zelf hulp bieden of organiseren of (ook) een melding doen bij Veilig Thuis.*
-

De Meldcode geeft een stappenplan voor alle vormen van privégeweld.

De beroepskrachten van een lokaal team kunnen werkzaam zijn voor verschillende organisaties die al met een eigen Meldcode werken. Het loont in dat geval de moeite om goed uit te zoeken wat de route bij signalen van kindermishandeling en partnergeweld in het lokale team hoort te zijn. Er kan ook voor worden gekozen om voor een lokaal team een eigen Meldcode te ontwikkelen. Op die manier is specifiek voor het lokale team bepaald wie, op welk moment, waarvoor verantwoordelijk is. De Meldcode kan de beroepskrachten van het lokale team helpen zorgvuldige en noodzakelijke afwegingen te maken.

- ▶ Meldrecht, geen meldplicht.
- Een verplichte Meldcode betekent niet automatisch een meldplicht. De organisatie is verplicht een Meldcode op te stellen die de medewerkers ook verplicht hanteren. Het melden zelf is een recht⁴⁰. De

³⁹ Er kunnen per beroepsgroep kleine verschillen zijn in de formulering van de stappen.

beslissing om vermoedens van kindermishandeling en/of partnergeweld te melden, neemt de beroepskracht (of diens leidinggevende) zelf. Het stappenplan van de Meldcode geeft hierbij houvast.

6.2.6 Beroepsgeheim versus de Meldcode

Er kunnen situaties zijn waarin de problematiek zo ernstig is dat het doorbreken van het beroepsgeheim noodzakelijk is. Dit kan het geval zijn bij kindermishandeling en/of huiselijk geweld. De medewerker SAVE of andere beroepskrachten, bijvoorbeeld in het lokale team, kunnen (vermoedens van) partnergeweld en/of kindermishandeling melden bij Veilig Thuis. Dit kan ook zonder toestemming van de jeugdige en/of de ouders.

De afweging wordt weliswaar door de beroepskracht gemaakt, maar de Meldcode schrijft voor hoe in deze gevallen moet worden gehandeld. Het niet-melden is dus geen vrijblijvendheid. De beroepskracht dient in zijn of haar afweging voldoende te onderbouwen waarom in een situatie wel of niet is gemeld.

Beroepskrachten van het lokale team kunnen door Veilig Thuis ook als informant worden benaderd. Veilig Thuis kan de beroepskracht van het lokale team om informatie over een cliënt en zijn gezinssituatie vragen, als deze informatie nodig is om (vermoedens van) kindermishandeling en/of partnergeweld te onderzoeken of te stoppen.

Veilig Thuis behoort het verzoek om informatie te onderbouwen, zodat de beroepskracht kan bepalen welke gegevens relevant kunnen zijn voor Veilig Thuis en welke niet. De beroepskracht kan ook besluiten dat hij geen informatie aan Veilig Thuis verstrekt vanwege *gewichtige redenen* waarbij het belang van het kind centraal staat. Dit besluit moet de beroepskracht wel aan Veilig Thuis motiveren.

6.2.7 Verwijsindex Risicjongeren (VIR)

Beroepskrachten kunnen jeugdigen in de Verwijsindex Risicjongeren opnemen. Deze Verwijsindex is bedoeld om te voorkomen dat beroepskrachten en instellingen bij jeugdigen met een verhoogd risico op een bedreiging van hun ontwikkeling langs elkaar heen werken. In de Verwijsindex wordt geen inhoudelijke informatie over de jeugdige opgenomen. Gemeenten zijn verplicht om een Verwijsindex in te richten en het gebruik ervan te bevorderen. Hierbij gelden de beperkingen en de voorwaarden die de Jeugdwet stelt.

6.2.8 Meldrecht bij Raad voor de Kinderbescherming

De medewerker SAVE en andere beroepskrachten hebben een meldrecht bij de RvdK. Zij kunnen de RvdK (desgevraagd) informatie over een gezin verstrekken, *voor zover deze informatie nodig is voor de taakuitoefening van de RvdK*. Bij voorkeur met toestemming, dan wel medeweten van de cliënt en/of zijn ouders of wettelijk vertegenwoordiger, maar zonder toestemming is dit ook mogelijk. Het gaat hier vooral

⁴⁰ Recent (maart 2016) heeft de Taskforce Kindermishandeling advies uitgebracht om de Meldcode aan te passen en deze o.a. een meer verplichtend karakter te geven. Hierover buigt de staatssecretaris zich momenteel. Vooralsnog is echter melden (ook voor professionals) niet verplicht.

om informatie die de raadsmedewerker nodig heeft bij het uitvoeren van een raadsonderzoek naar de noodzaak van een kinderschermingsmaatregel.

6.3 Het dossier

6.3.1 De rechten van de jeugdige en/of zijn ouders ten aanzien van het dossier

De wet bepaalt dat 'betrokkenen' rechten hebben ten aanzien van het dossier van een gecertificeerde instelling. Hiermee wordt degene bedoeld op wie de vastgelegde persoonsgegevens in het dossier betrekking hebben. De wet geeft de jeugdige en/of zijn ouders⁴¹ dus bepaalde rechten, die hieronder worden opgesomd:

- ▶ **Recht op inzage en afschrift**

De cliënt heeft recht op inzage in de gegevens die over hem zijn opgenomen in het dossier. Het recht op inzage betekent ook dat de cliënt, als hij daar om vraagt, recht heeft op een afschrift (kopie) van de gegevens die hij mag inzien. Inzage is afschrift!

- ▶ **Eenmaal in het dossier geplaatste inhoud, mag niet meer worden verwijderd.**

Alle partijen die inhoud geven aan het dossier moeten zich dit realiseren en altijd vooraf bedenken wat wel of niet opgenomen wordt in het dossier. De informatie mag dus niet worden verwijderd uit het dossier, ook al leidt het mogelijk tot een verkeerde interpretatie. Denk goed na wat je in het dossier opneemt! Wel kan de begeleider/hulpverlener een passage toevoegen waarin staat, dat bepaalde informatie thans niet meer als juist, volledig of relevant wordt beschouwd.

- ▶ **Beperken of weigeren van het recht op inzage en afschrift.**

Het lokale team kan het recht op inzage en afschrift beperken of weigeren als dit noodzakelijk is voor de bescherming van de 'persoonlijke levenssfeer' van een ander dan degene die verzoekt om inzage of afschrift. Verstrekking mag dan slecht met toestemming van die ander.

- ▶ **Recht op correctie**

Als de cliënt tijdens het inzien van het dossier vaststelt dat de gegevens in het dossier feitelijk onjuist, onvolledig of niet ter zake dienend (overbodig) zijn, dan mag hij vragen om deze gegevens te verbeteren, te verwijderen of in het dossier af te schermen.

- ▶ **Recht op een eigen verklaring.**

Is de cliënt het niet eens met gegevens die over hem in het dossier zijn opgenomen, dan kan hij verzoeken om zijn eigen verklaring hierover aan het dossier toe te voegen. Zo is duidelijk dat en waarom hij het met bepaalde gegevens in het dossier niet eens is. Deze eigen verklaring wordt toegevoegd aan het dossier.

- ▶ **Recht op vernietiging.**

⁴¹ Voor de duidelijkheid wordt hieronder over 'cliënt' gesproken. Dit kan de jeugdige zelf zijn en/of de ouders van de jeugdige.

De cliënt heeft het recht te verzoeken om de gegevens die op hem betrekking hebben te vernietigen. De betrokken organisatie vernietigt dan deze gegevens binnen drie maanden na ontvangst van dit verzoek, tenzij het bewaren van de gegevens van 'aanmerkelijk belang' kan zijn voor een ander dan de degene die het verzoek heeft ingediend. Bijvoorbeeld: de beroepskracht kan besluiten om gegevens over mogelijk huiselijk geweld te bewaren in verband met de veiligheid van de kinderen of de partner van degene die om vernietiging verzoekt.

► **Bewaartermijn.**

Het dossier wordt vijftien jaar bewaard. Wanneer het dossier op verzoek eerder is vernietigd, dan spreekt het voor zich dat niet aan de bewaartermijn kan worden voldaan. Alle voor de begeleiding/hulpverlening relevante stukken blijven in ieder geval deel van het dossier uitmaken. Het dossier mag niet langer worden bewaard als noodzakelijk, en zolang als 'redelijkerwijs uit de zorg van een goed jeugdhulpverlener voortvloeit'.

6.3.2 Rechten van wettelijk vertegenwoordiger(s) van kinderen en jeugdigen

Een wettelijk vertegenwoordiger, degene die gezag uitoefent over een minderjarige, heeft eveneens rechten op inzage, afschrift en correctie. Het recht op inzage, afschrift, correctie, eigen verklaring en vernietiging wordt uitgeoefend door:

- De wettelijke vertegenwoordiger(s) als de betrokkene nog geen twaalf jaar oud is;
- De wettelijke vertegenwoordiger(s) en de jeugdige als de jeugdige al wel twaalf maar nog geen zestien jaar oud is;
- De jeugdige zelf vanaf zestien jaar.

Is een jeugdige niet in staat tot redelijke waardering van zijn belangen⁴², dan kan of kunnen zijn wettelijk vertegenwoordiger(s) namens hem optreden. Afhankelijk van de leeftijd van de jeugdige (de jeugdige van 16 jaar en ouder kan toestemming weigeren), hebben beide gezaghebbende ouders inzage in de gegevens die betrekking hebben op de hulp-/dienstverlening van het lokale team ten aanzien van hun kind. Dit geldt ook wanneer de ouders gescheiden zijn. Niet de gezinssamenstelling, maar het feit dat de ouder gezag uitoefent brengt deze rechten met zich mee.

De ouder met gezag heeft recht op informatie over het kind. Als hij ook informatie wil over die de privacy van de andere ouder schendt, dan zal er voor verkrijging van de informatie eerst toestemming moeten zijn van die ouder.

6.3.3 Beperking van de rechten van wettelijk vertegenwoordiger(s)

De beroepskracht kan het recht op inzage, afschrift, correctie, eigen verklaring en vernietiging beperken of weigeren voor zover er concrete aanwijzingen zijn dat zwaarwegende belangen van de jeugdige of

⁴² Een cliënt wordt voor wilsonbekwaam gehouden als hij niet in staat blijkt tot een "redelijke waardering van zijn belangen" over een bepaalde (behandelings)beslissing. Wanneer een beroepskracht van het lokaal team twijfels heeft over de wilsbekwaamheid van een cliënt, is het raadzaam te overleggen met een daartoe gespecialiseerde arts, zoals een psychiater of neuroloog. Het vaststellen van de wilsonbekwaamheid moet worden gedaan door een daartoe bevoegd professional.

volwassene zich daartegen verzetten. Een besluit om de rechten van de wettelijk vertegenwoordiger(s) te beperken of te weigeren wordt genomen door de leidinggevende. Dit besluit wordt schriftelijk medegedeeld aan de verzoeker en vastgelegd in het dossier.

6.3.4 Vastleggen in het dossier als er geen toestemming is

Als er geen wettelijk vereiste toestemming van de jeugdige en/of zijn ouders is, is het des te belangrijker dat het delen van informatie in het dossier wordt vastgelegd. Leg zorgvuldig in het dossier vast *waarom het niet mogelijk was* om toestemming te krijgen. Zo is duidelijk:

1. Waarom het niet mogelijk was om toestemming te vragen of te krijgen;
2. Op grond van welke belangenafweging het besluit om gegevens te delen is genomen;
3. Welke functionaris hiervoor is geraadpleegd;
4. Aan welke beroepskrachten of instanties gegevens zijn verstrekt en wat hiervan het doel was;
5. Welke gegevens zijn verstrekt;
6. Of de cliënt over de gegevensverstrekking is geïnformeerd.

Wees als hulpverlener daarnaast altijd zo transparant als mogelijk naar de jeugdige en/of zijn ouders. Zijn gegevens gedeeld? Informeer hen dan hierover, wanneer en voor zover dat mogelijk is. Zo is het voor de jeugdige en/of zijn ouders geen verrassing dat de gegevens over hem zijn gedeeld.

6.4 De verleningsbeslissing

Voor de inzet van flexibele jeugdhulp door een gespecialiseerde instelling (jeugdhulpaanbieder) is in alle gemeenten een verleningsbeslissing nodig. Waaruit deze flexibele hulp bestaat verschilt per gemeente, maar in de meeste gevallen vallen hieronder zeker ambulante pedagogische hulp en generalistische jeugd-GGZ. De opvoeders met gezag ontvangen dit document van de medewerker van het lokale SAVE-team. Deze procedure is ook bij SAVE-Begeleiding nodig, immers de medewerker SAVE werkt in een vrijwillig kader. Alleen bij een gedwongen kader kan de gecertificeerde instelling zelf deze verleningsbeslissing nemen.

Alle voorzieningen voor jeugdhulp zijn ook toegankelijk via verwijzing door een huisarts, de medisch specialist en de jeugdarts van de GGD.

Bij een uithuisplaatsing in *vrijwillig* kader moet een verleningsbeschikking worden aangevraagd. De medewerker SAVE overlegt met de medewerker van het lokale team of de eventueel betrokken zorgaanbieder, wie deze taak op zich neemt.

► Gesloten jeugdzorg

Bij een vrijwillige plaatsing (ouders stemmen hiermee in) in *gesloten jeugdzorg* moet ook de Kinderrechter een machtiging afgeven. Er moet daarvoor een formeel verzoek gestuurd worden aan de rechtbank. De gemeente is verantwoordelijk voor aanlevering van de stukken. De processtappen hierbij zijn intern beschreven door de Gecertificeerde Instelling.

6.5 Als de begeleiding niet tot het gewenste resultaat leidt

Als de uitvoering van SAVE-Begeleiding niet tot het gewenste resultaat leidt (binnen een met de betrokkenen vastgelegde termijn) deelt de medewerker SAVE de betrokkenen mee dat hij hierover binnen de G.I. in overleg gaat met de gedragswetenschapper. De uitkomst daarvan is op dat moment nog niet duidelijk – dat vertelt de medewerker SAVE de betrokkenen ook.

Er kunnen verschillende vervolgsituaties ontstaan:

1. Voortzetten van SAVE-Begeleiding met een nieuwe aanpak of insteek en/of aanvullen met zorg(aanbod).
2. Onderzoek door Veilig Thuis, wanneer zich nieuwe signalen voordoen/de veiligheid verslechterd en/of de medewerking van betrokkenen afneemt en de analyse van deze situatie niet door het SAVE-team kan worden gedaan.
3. Een uithuisplaatsing (zie 3.6).
4. Bespreking van de situatie aan de Jeugdbeschermingstafel als hulp vanuit een maatregel nodig is. Het wettelijke kader hiervoor is de tweede terugvalpositie van de medewerker SAVE: het verplicht gebruik van de Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling door professionals. (Zie hiervoor 6.3.2, positioneren. De eerste terugvalpositie is: de zaak sluiten zonder verdere actie.)

6.6 Een uithuisplaatsing tijdens SAVE-Begeleiding

De Richtlijn Uithuisplaatsing (NVO, NMVW & NIP, 2015) meldt het volgende over uithuisplaatsing van jeugdigen in een vrijwillig kader. Deze informatie is ook van toepassing op SAVE-Begeleiding.

- Inspanningen moeten er in de eerste plaats op zijn gericht dat de jeugdige thuis kan blijven wonen, of tijdelijk bij familie kan verblijven. Ook als een vrijwillige uithuisplaatsing wordt overwogen moet nogmaals gericht worden onderzocht of die met een gerichte interventie kan worden voorkomen. Voorbeelden zijn MST (in de Richtlijn de voorkeur), MDFT, of een andere vorm van intensieve thuishulp, zoals Families First.
- Als een uithuisplaatsing ter sprake is gekomen maar uiteindelijk niet doorgaat, beveelt de Richtlijn aan om in de toekomst de veiligheid van de jeugdige minstens vier keer per jaar, en bij grote veranderingen, te beoordelen. Deze aanwijzing impliceert voor SAVE-Begeleiding, dat hierover voor afsluiting goede afspraken moeten zijn gemaakt, bijvoorbeeld met het lokale team.
- De Richtlijn noemt een termijn van een half jaar om met een interventie (bijvoorbeeld SAVE-Begeleiding) de balans tussen de ontwikkelingsbehoeften van de jeugdige en mogelijkheden van de opvoed- of opgroeisituatie te verbeteren. Na die periode kan een (kortdurende) uithuisplaatsing worden overwogen. Uiteraard wordt hiervan afgeweken bij meer acute of ernstiger situaties rond de veiligheid van de jeugdige.
- Inspanningen moeten er ook in de eerste plaats op zijn gericht dat de jeugdige na uithuisplaatsing naar zijn ouders kan terugkeren.
- Vrijwillige uithuisplaatsing in een professionele setting is mogelijk van 0-23 jaar, maar van 18-23 jaar alleen als de jeugdige al voor zijn 18e te maken had met jeugdhulp. Tijdelijke opvang in eigen

netwerk noemen we in werkpraktijk ook wel een 'vrijwillige UHP' en daarvoor gelden geen leeftijdsgrenzen (dit bepalen de betrokkenen immers zelf).

- De ouders / gezagsdragers of voogd, en ook de jeugdige zelf, moeten expliciet voor de uithuisplaatsing toestemming geven, die in het dossier wordt vastgelegd (dus niet alleen mondeling 'instemmen met'). Bij een vrijwillige uithuisplaatsing is het besluit van de ouders, en van jeugdigen van 16 jaar en ouder, doorslaggevend.
- Er geldt voor het gesprek over uithuisplaatsing en samen tot een afweging en besluit komen geen leeftijdsgrens, maar de richtlijn zegt: "Wel moet aan de mening van de jeugdige een op zijn capaciteiten gebaseerd gewicht worden toegekend" (p.8). Het is een te zware verantwoordelijkheid voor jeugdigen tot 12 jaar om over hun eigen uithuisplaatsing te beslissen, maar hierin meedenken is zeker mogelijk (p.49).
- Voor vrijwillige uithuisplaatsing in een professionele setting moet de gemeente een verleningsbeschikking afgeven. Voor een gedwongen uithuisplaatsing in het kader van een (V)OTS of maatregel jeugdreclassering kan de G.I. deze beslissing nemen (bepaling jeugdhulp).
- Vrijwillige uithuisplaatsing is altijd het resultaat van gezamenlijke, gedeelde besluitvorming met de betrokkenen. (Gedwongen uithuisplaatsing is dat bij voorkeur ook, maar er kunnen minder keuzeopties zijn.)
- De jeugdige wordt altijd bij voorkeur in een gezinssituatie geplaatst, en indien de betrokkenen daarvoor toestemming geven, bij familie. Broers en zussen worden bij voorkeur gezamenlijk geplaatst, tenzij er redenen zijn waardoor dit niet kan.
- De jeugdige heeft recht op contact met de ouders, broers en zussen, oma's en opa's. Beperking van dit recht is alleen mogelijk bij onderling goedvinden en – als er geen consensus is – door een beslissing van de kinderrechter. Dit laatste komt in het vrijwillig kader nauwelijks voor. Complicaties kunnen zich wel voordoen als er een door de rechter opgelegde omgangsregeling van kracht is. Er kan dan bij vrijwillige uithuisplaatsing een geschil ontstaan tussen de ex-partners, waarna doorgaans degene die contact wil de rechter om een uitspraak zal vragen.
- Voor meer informatie: Zie 'Juridische Kaders' in de Onderbouwing bij de Richtlijn (Bijlage 2).

Tot slot: Het *blokkaderecht van pleegouders* houdt in dat een voogd of ouder niet zonder toestemming van de pleegouder een pleegkind kan weghalen uit een pleeggezin, als het pleegkind langer dan een jaar in het pleeggezin woont. Het blokkaderecht geldt voor vrijwillige uithuisplaatsingen. In het gedwongen kader is dit anders: bij een OTS moet de G.I. altijd aan de rechter vragen om toestemming wijziging verblijfplaats, ongeacht of pleegouders ermee instemmen.

6.7 Het recht op contact met jeugdigen tijdens SAVE-Begeleiding

Het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind geeft jeugdigen niet alleen recht op bescherming tegen mishandeling en verwaarlozing (art. 19), het geeft hen ook het recht om hun eigen mening te geven over alle zaken die de jeugdige aangaan (art. 12).

- Jeugdige hebben recht op een individueel gesprek.

- Jeugdigen van 12 jaar of ouder hebben het recht om deel te nemen aan gesprekken met hun ouders, verzorgers en het bij het gezin betrokken netwerk, wanneer plannen en afspraken worden gemaakt over het tot stand brengen van duurzame veiligheid en over herstel van hun ontwikkelingskansen.
- Kinderen van 12 jaar en ouder kunnen een Eigen Kracht-conferentie aanvragen.
- Wenselijk is dat jeugdigen onder de 12 jaar of jeugdigen van 12 jaar en ouder die niet aanwezig willen zijn bij gesprekken met ouders, verzorgers en met betrokken netwerk achteraf te horen krijgen wat er is afgesproken.
- Jeugdige(n) hebben ook het recht op een terugkoppeling over afgesproken voorwaarden en plannen.

Bijlage 1: Checklist voorbereiding SAVE-Begeleiding

A. Waarom een checklist?

Van de medewerker die SAVE-Begeleiding uitvoert, wordt veel in korte tijd gevraagd. Dat vraagt om efficiency. Goed voorbereid starten kan ertoe bijdragen dat niet hoeft te worden verlengd. Het is in het belang van cliënt en organisatie om het aantal verlengingen zo beperkt mogelijk te maken. Ook het gegeven dat SAVE-Begeleiding op verschillende momenten in een traject ingezet kan worden vraagt om een goede inventarisatie bij de start; wat is er al gedaan, wat niet?

SAVE-Begeleiding kan starten:

- na onderzoek, door dezelfde medewerker etc.
- na onderzoek door Veilig Thuis
- direct ingezet na aanmelding
- In een situatie die blijkt kenmerken van acute onveiligheid of een crisis te vertonen

B. Algemene aandachtspunten:

- **Instemming**

Is er informatie in hoeverre betrokkenen het eens zijn met de start van SAVE-Begeleiding?

Dit bepaalt hoeveel tijd ingeruimd moet worden voor instemming op bemoeienis van SAVE-Begeleiding. Hoe is hen uitgelegd waarom SAVE-Begeleiding wenselijk zou zijn?

Wat is uitgelegd over wat SAVE-Begeleiding wel/niet kan doen?

Duidelijkheid over rollen bij de start is essentieel om misverstanden en tijdverlies te voorkomen.

- **Afstemming vooraf met lokaal team**

Is het mogelijk om met het lokale team door te nemen wat je van elkaar verwacht in het eerste gezamenlijke gesprek en wat betreft de rolverdeling daarna?

Helderheid daarover voorkomt tijdsverlies en ook hier is concreet zijn heel belangrijk.

Bij het uitspreken van verwachtingen steeds zoveel mogelijk concreet aangeven wat je iemand letterlijk graag ziet doen, hoe vaak wanneer etc. helpt. Wat jij bijvoorbeeld onder monitoren van het naleven van de afspraken door het cliëntsysteem verstaat hoeft niet hetzelfde te zijn als wat het lokaal team zich daarbij voorstelt of gewend is.

- **Wat is al gedaan in het voortraject?**

Welke informatie heb ik, welke mis ik (als ik kijk naar de viervenster)?

Welke van de functies - activeren, analyseren, voorlichten, positioneren op veiligheid (voorwaarden en adviezen), (hulp) organiseren, volgen - zijn (deels) al in het voortraject uitgevoerd?

- **Expertise**
Is aanvullende expertise bij de start nodig/wenselijk?
- **Betrekken jeugdige, ouders**
Wie moet in welke volgorde benaderd (moeder, vader, jeugdigen, gezin als geheel).
- **Urgentie**
Is er informatie die wijst op urgentie/crisis?
- **Lokale team**
Kan het lokale team direct betrokken; als ze dat nog niet zijn?
de medewerker kan, vooraf aan het eerste gesprek met het cliëntsysteem, telefonisch instemming te vragen op direct aansluiten van het lokaal team bij het startgesprek?
- **Is er, indien relevant, in het voortraject tijdig gesproken of betrokkenen open staan voor specialistische zorgaanbod**
Soms is er in het voortraject vergeten over de mogelijkheden van inzet van specialistisch zorgaanbod te spreken, indien er sprake is van onveiligheid. Indien dat mogelijk alsnog gewenst is, kan voor gekozen kiezen om bij start de viervenster versneld met het cliëntsysteem te doorlopen om dergelijk aanbod, als het cliëntsysteem dat wil, alsnog te kunnen inzetten. Deze versnelling is belangrijk vanwege de doorlooptijd voordat specialistisch zorgaanbod kan starten. En als al parallel aan SAVE-Begeleiding aan de slag gaat, dan kan dat de situatie zo versterken dat SAVE-Begeleiding korter betrokken hoeft te blijven.
- **Is er mogelijk sprake van acute onveiligheid /crisis/ schoolverzuim en/of andere aanleiding voor onmiddellijke voorwaarden?**
Indien er sprake is van acute onveiligheid of is worden de vensters als het ware versneld doorlopen om, indien noodzakelijk, tot onmiddellijke voorwaarden en een voorlopig (veiligheids)plan in Venster 4 te komen; in Venster 2 ligt het accent dan op het in beeld krijgen van de zorgen en krachten in het hier en nu. Daarna wordt de analyse dan verbreed door nog eens de vensters te doorlopen. Ook bij schoolverzuim is een dergelijke snelle actie gewenst. Hoe langer het verzuim duurt, hoe ingrijpender de gevolgen worden.
Als er op het eerste gezicht sprake is van dusdanige onveiligheid dat onmiddellijke voorwaarden nodig zijn, dan overlegt de medewerker vooraf met de gedragswetenschapper of en welke voorwaarden mogelijk moeten worden gesteld indien de zorgen in het gesprek met het cliëntsysteem bevestigd worden. Als er in de voorbereiding al voorwaarden zijn geformuleerd, voor het geval het onmiddellijk nodig is om die te stellen, is het de kunst het gesprek met betrokkenen nog wel open in te gaan. De voorbereiding dient alleen om direct te kunnen handelen, als in het kader van veiligheid snelheid gewenst blijkt te zijn; maar het gesprek kan tot de conclusie leiden dat ze niet nodig zijn of, als ze wel nodig zijn, dat ze bijgesteld moeten worden.
- **Is SAVE-Begeleiding tijdig ingezet of moet een Jeugdbeschermingstafel georganiseerd?**
Hoeveel ruimte laat de situatie nog om af te zien van inschakeling van de Raad voor de Kinderbescherming? Indien er nog weinig ruimte over lijkt te zijn, dan vraagt dat om een snelle

intensieve start van de SAVE-Begeleiding om alle kansen die er nog zijn te benutten.

Wat is je tekst om een *sense of urgency* te bereiken bij alle betrokkenen zonder je progressiegerichte activerende houding te verliezen?

Of is er direct aanleiding voor een Jeugdbeschermingstafel?

- **Is de maximale termijn van SAVE-Begeleiding mogelijk geen haalbare termijn?**

Zijn er belemmerende omstandigheden die in de hand kunnen werken dat het gezinsleden niet lukt om binnen de termijn die aan SAVE-Begeleiding is gesteld (4 maanden met eventuele verlenging) te zorgen voor een situatie die veilig genoeg, *ook al willen de gezinsleden gemotiveerd werken aan de voorwaarden?*

Voorbeelden: verstandelijke beperking, ernstige overbelasting door een multiprobleemsituatie of ernstige persoonlijke problematiek etc. Wat zou er dan nu al aan extra hulp kunnen worden ingezet om de haalbaarheid van de termijn van SAVE-Begeleiding te vergroten? Moet het analyseschema van de Viervenster versneld doorlopen worden met jeugdige en opvoeders om dit met een voorlopig plan te realiseren?

- **Rondetafelgesprek**

Overweeg om direct te starten met een gezamenlijk Rondetafelgesprek gesprekken met in ieder geval cliëntsysteem, netwerk (voor zover mogelijk), lokale team en eventuele andere professionals. Zie Bijlage 2.

- **Is er al voldoende aandacht besteed aan het betrekken van het netwerk van het cliëntsysteem?**

Hoe staan betrokkenen tegenover betrekken van netwerk?

Van wie van de gezinsleden is al netwerk betrokken?

Hoe kan versnelling gebracht in het betrekken van het netwerk?

Hebben gezinsleden hulp van het lokale team nodig bij het betrekken van hun netwerk?

Als gezinsleden eerder bezwaar gemaakt hebben tegen inzet van hun netwerk kan ter voorbereiding de annex 'Drempels' doorgenomen waarin mogelijke reacties staan op veel voorkomende bezwaren tegen inzet van het netwerk.

Drempels.....⁴³

Hieronder staan veel voorkomende drempels die cliënten opwerpen tegen het betrekken van hun netwerk inclusief mogelijke reacties die de bezwaren weg kunnen nemen.

Ik schaam me en wil de vuile was niet buiten hangen

- Als u het vertelt aan iemand die u vertrouwt, zou die persoon het vuile was vinden?
- Denkt u dat er mensen zijn die er begrip voor hebben dat het zo is gelopen?
- Zou u willen meedenken als iemand met hetzelfde bij u zou komen?
- Is er iemand die weet wat er speelt? Zou die mee mogen denken?

⁴³ Bron: Eigen Kracht Centrale.

Ik wil anderen niet belasten

- Zou het kunnen dat mensen daarover zelf willen beslissen?
- Als iemand u zou vragen, zou u het dan ook een belasting vinden?
- Wat kan er in het ergste geval gebeuren?
- *Wie zijn er met jou blij als de situatie verandert*
- *Wie zouden er (wel) mee kunnen denken*

Ik heb niemand, heel weinig contact

- Met wie is er wel contact?
- Met wie bespreekt u zaken?
- Wie vertrouwt u?
- Zou iemand die u goed kent willen meedenken over wie nog meer zou kunnen komen?
- *Doorvragen op familie, kerk, school, mobiele telefoon, verjaardag?*
- *Wie ken je eigenlijk allemaal*
- *Wat heb je gedaan om het vol te houden, wat goed werkte*
- *Wie vinden het belangrijk dat het goed gaat met je kinderen*
- *Zouden de kinderen mensen weten die mee mogen denken*
- *Bij wie zou jij mee kunnen denken*

Ze kunnen me toch niet helpen

- Misschien klopt dat, maar willen ze wel komen om mee te denken.
- Zou het kunnen dat er meer kansen zijn dan u nu inschat?
- Wat zou er kunnen gebeuren als u het toch probeert?
- Zou het kunnen dat zijn er in uw omgeving mensen zijn kwaliteiten hebben die u niet had verwacht?

Ik durf toch niet

- Waar ziet u tegenop?
- Wat heeft u nodig om er wel te kunnen zijn?
- Is er iemand bij wie u zich op uw gemak voelt?
- Wie zou u kunnen ondersteunen?
- *Wat zouden kinderen merken als het beter gaat*
- *Wat zou je willen veranderen?*
- *Waar zou het wel over mogen gaan?*

Ik heb geheimen

- Is er iemand die het wel weet?
- Wat zou er gebeuren als iemand het weet?
- Is het wel een geheim waar u een oplossing voor zou willen?
- Soms kiest een persoon ervoor om een geheim alleen met een aantal mensen te bespreken, zou dat voor u haalbaar zijn?
- *Waar zou het wel over mogen gaan*

Mijn familie heeft me teleurgesteld

- Misschien is de situatie nu anders; probeer u te richten op nu.
- Zou u het toch nog een kans kunnen geven, wat is er te verliezen?

Ik heb zelf al geprobeerd om hulp te vragen

- Het hoeft niet altijd praktische hulp te zijn, meedenken kan ook helpen.
- In de praktijk blijkt dat als je taken onder meer mensen verdeelt, het wel haalbaar kan worden.
- Misschien helpt het als er een onafhankelijk persoon komt om uitleg te geven?

Ik ben bang voor geroddel

- Er worden aan het begin van de conferentie afspraken gemaakt over vertrouwelijk omgaan met informatie.
- Zou het kunnen dat wanneer mensen meer informatie hebben over wat er aan de hand is en mogen meedenken, er juist niet geroddeld wordt?

Er is een conflict geweest, al jaren geen contact

- Is er al eens over oplossing gepraat?
- Wilt u er nog eens over praten?
- Zou het kunnen dat er na jaren toch weer een kans is?
- Valt er iets te verliezen, denkt u?

Dat doen we niet in onze cultuur

- Wat past wel in uw cultuur?
- Is het is mogelijk om de gebruiken en regels die in uw cultuur van belang zijn, in te passen in de conferentie?
- Er zijn conferenties geweest binnen heel veel verschillende culturen.
- Er zijn ook Eigen Kracht-coördinatoren uit uw cultuur. Zou dat kunnen helpen?

Ik heb toch niets te zeggen, de hulpverlening beslist alles.

- Er is nu een kans om zelf, samen met uw mensen, te beslissen
- Ook de hulpverlener wil de ruimte bieden om u een plan te laten maken.
- Binnen het gestelde kader, de voorwaarden van de hulpverlener, is er nog veel ruimte voor u en uw mensen om het plan verder in te vullen.

Ze gaan toch niets doen

- Denkt u dat meedenken en begrip hebben ook waardevol kan zijn?
- Heeft u al eens gevraagd of ze willen meedenken?
- De praktijk leert dat het meevalt, durft u het een kans te geven?

Ik doe het wel zelf

- Zijn er mensen die er van weten?

Bijlage 2: Het Rondetafelgesprek

Een gezamenlijke inzet of *commitment* voor het hoofddoel van SAVE-Begeleiding ontstaat het best wanneer de mensen bij elkaar zijn: de jeugdige, ouders, andere gezinsleden, het netwerk, het lokale team, en eventueel de Raad voor de Kinderbescherming, Leerplicht etc. De medewerker SAVE zet daarvoor rondetafelgesprekken in. Deze kunnen voor elk van de Viervensteren ingezet worden.

A. Wat is een Rondetafelgesprek

Een bijeenkomst van het cliëntsysteem (of ander woord wat in de hele handleiding wordt gebruikt), hun netwerk, een medewerker van het *lokale team*, de *medewerker SAVE*, en andere *professionals*, gericht op het gezamenlijk doorlopen van één of meer van de viervensteren met het maken van het *plan* als uitkomst. In deze handleiding SAVE-Begeleiding spreken we verder over het Rondetafelgesprek en we gaan er in het vervolg van uit dat de medewerker SAVE in goed overleg tot de juiste keuze is gekomen. Zie 6.7 in de Basishandleiding "De SAVE-werkwijze".

B. Meerwaarde van een Rondetafelgesprek tijdens SAVE-Begeleiding

De algemene meerwaarde van het Rondetafelgesprek is:

- Alle informatie en meningen over problematiek, krachten, netwerk, de hulp die vooraf is gegaan aan de SAVE-Begeleiding etc. komen bij elkaar.
- Geen privacy-probleem: informatie wordt in aanwezigheid betrokkenen gedeeld
- Efficiency: in een keer met iedereen bespreken voorkomt tijdsverlies, misverstanden en verlies van informatie (iets wat bij volgtijdelijk of 1 op 1 overleg wel kan optreden). Rondetafelgesprekken zijn efficiënter. Het vraagt het nodige van de medewerker SAVE om ze te organiseren, maar ze leveren ook tijdswinst op.
- Commitment op veiligheid: Samen in gesprek gaan bevordert niet alleen dat iedereen dezelfde informatie heeft, maar ook dat men beter aangesloten is op het proces; er kan *synergie* ontstaan: een gevoel 'samen de schouders' onder een plan te zetten waarin iedereen zijn bijdrage levert.
- Versterking van netwerk en lokale team door 'on the job' overdracht van expertise van de medewerker SAVE.

Er zijn meerdere momenten waarop een rondetafel een specifieke meerwaarde kan hebben:

a. Venster 1, 2

Bij de start, als er geen onderzoek voorafging (dan wel eerst een afzonderlijk gesprek met ouders, de jeugdige en belangrijkste partijen voeren; je moet namelijk eerst weten hoe iedereen erin staat, waar

de gevoeligheden liggen, voordat je een rondetafelgesprek goed kunt leiden).

Meerwaarde:

- Geen privacyprobleem bij uitwisseling informatie want de informatie wordt in aanwezigheid betrokken gezinsleden gedeeld.
- Alle informatie over problematiek, krachten, netwerk, de hulp die vooraf is gegaan aan de SAVE-Begeleiding etc. komt bij elkaar.
- Goede start voor het betrekken van het netwerk bij het maken van het plan.

b. Venster 2, 3

Bij het vaststellen van de zorgen en krachten, doelen van het cliëntsysteem, zorgen naar de toekomst en tenslotte de voorwaarden en adviezen door de medewerker SAVE.

Meerwaarde:

- Met alle bij het plan betrokkenen kan dialoog plaats vinden; dit kan het begrijpen van en draagvlak voor de conclusies vergroten.
- Dit kan betrokkenen, netwerk en lokale professional helpen bij het opstellen van het plan op basis van de voorwaarden.

c. Bij het toetsen en vaststellen van het plan

Meerwaarde: met alle bij het plan betrokkenen kan dialoog plaats vinden waarom het plan al dan niet voldoet aan de voorwaarden. Voor iedereen is helder:

- Wie wat gaat doen
- Wat ieder nodig heeft om het plan te realiseren;
- Hoe afgestemd wordt;
- Wat te doen wanneer het tussentijds op onderdelen niet lukt het plan waar te maken;
- Wat de consequenties van het realiseren van het plan zijn en van het niet realiseren.

d. Bij tussentijdse evaluaties door de medewerker SAVE

Meerwaarde: gezamenlijk beeld van de voortgang en eventuele aanpassingen.

e. Bij de eindevaluatie en afsluiting door de medewerker SAVE

Meerwaarde: gezamenlijk beeld van het vervolg en wat te doen bij terugval.

C. Voorzitterschap

De medewerker SAVE leidt in de meeste gevallen het gesprek inhoudelijk; de voorzitter gebruikt het viervenster model als structuur bij zijn voorzitterschap. De organisatie van het gesprek ligt bij voorkeur bij de gezinsleden/ netwerk of het lokale team.

In overleg met de medewerker SAVE kan eventueel een ander technisch voorzitter zijn bij het gesprek; het is dan belangrijk dat deze ook de vier vensters kent.

Aan de start wordt ervoor gezorgd dat iedereen voldoende informatie heeft om deel te kunnen nemen. De voorzitter zorgt ervoor dat in het gesprek alle noodzakelijke aspecten aan de orde komen.

De handleiding SAVE-Begeleiding geeft per venster aan wat relevant is. De medewerker kan het gesprek, op basis van de daar aangegeven structuur ordenen, door stapsgewijs vragen te stellen maar in de reacties en discussie lopen alle aspecten meestal door elkaar. En het is ook goed om dat - tot op zekere hoogte - te laten gebeuren. In een levendige uitwisseling met respect voor ieders mening kan men elkaar beïnvloeden, wat op zichzelf al de aanzet kan worden tot veranderingen. Teveel ordenen kan het denken en de interactie laten stokken. Niettemin benut de medewerker de analysestappen om het gesprek de nodige houvast en structuur te bieden.

De medewerker kan:

- De 4 vensters kan vooraf op whiteboard of flap tekenen.
Er kan per venster aangegeven wat al bekend is.
- Tussentijds en afrondend ordenen door op een bord, flap, of A3 per aspect op te schrijven wat gezegd is. Daarbij wordt ook direct duidelijk waar nog te weinig over gesproken is.

D. Aandachtspunten bij de voorbereiding van de rondetafel met deelnemers

- Voorbereiding in de instelling

De medewerker kan met behulp van de handleiding op een rijtje zetten welke aandachtspunten aan de orde moeten komen; afhankelijk van de vensters die de medewerker wil doorlopen in de Rondetafel.

Als er in de voorbereiding (onmiddellijke) voorwaarden zijn opgesteld is het de kunst het gesprek met betrokkenen nog wel open in te gaan. De voorbereiding dient alleen om, als in het kader van veiligheid snelheid gewenst blijkt te zijn, direct te kunnen handelen.

Daarna worden onderstaande punten samen met jeugdige en/of ouders, lokaal team besproken:

- Verwachtingen
Verwachting omtrent proces en doel zoveel mogelijk (laten) afstemmen met het lokaal team en (laten) afstemmen met het cliëntsysteem/netwerk en andere professionals.
Zijn er aparte voorbereidende bila's nodig (persoonlijk en als het niet anders kan, telefonisch).
Zijn er mensen die eerst een voorgesprek nodig hebben. Waarom? Wie voert die gesprek?
Een persoonlijk contact en voorbereiding met alle deelnemers van het netwerk (door het lokale SAVE-team) verhoogt de kansen op een succesvol Rondetafelgesprek.
De investering kan zeker de moeite waard als in de Rondetafel gezamenlijk meerdere vensters kunnen worden doorlopen.
- Wie moet aanwezig zijn bij de Rondetafel?
 - Nagaan of er bepaalde onderwerpen zijn waar men bepaalde personen liever niet bij wil hebben.
 - Kinderen: afspreken of de kinderen aanwezig zullen zijn. Aanwijzen wie de kleinere kinderen verzorgt. Wat hebben zij nodig? Bij welke gedeelten zijn de kleinere kinderen er bij? Is er een ruimte naast de gespreksruimte waarin ze even apart kunnen spelen met de verzorger?
 - Contactgegevens van alle te betrekken personen.
 - Complexe scheidingen vragen extra voorbereiding; daar wordt hier niet op ingegaan.

- **Uitnodigen/noodzakelijke voorzieningen regelen**
 Bij voorkeur organiseren de gezinsleden/ netwerk of het lokale team het Rondetafelgesprek incl. uitnodigingen, regelen van de ruimte en eventueel catering.
 - **Uitnodigen**
 Als veel personen uitgenodigd moeten worden kan het lokale team helpen met een digitale uitnodiging / dataplanner met toelichtende tekst, contactpersoon en deadline voor reactie over komst. Het kan moeilijk zijn om alle professionals fysiek aanwezig te laten zijn; overweeg aanwezigheid via Skype / vergadertelefoon/ smartphone op luidspreker.
 - **Ruimte**
 Soms is het niet handig om de bijeenkomst bij de familie thuis te houden, omdat er dan storende factoren kunnen zijn (telefoon/bel) en omdat het gezin dan ook verantwoordelijk is voor de ontvangst.
 Wanneer professionals betrokken zijn die vanuit hun instelling geen ruimte krijgen om outreachend / op locatie te werken kan het gebruik van hun locatie de voorkeur hebben (zo kan bijvoorbeeld GGZ ook aanwezig zijn).
 - Tolk regelen indien nodig.
 - Catering regelen indien nodig.
 - Whiteboard, flappen, stiften, een foto van de kinderen om wie het primair gaat etc.
 - Voorbereiding plaatsing in de ruimte.
 Het kan nodig zijn om de plaatsing van de deelnemers in de ruimte vooraf te registreren.
- **Duur**
 Er moet veel besproken worden tijdens de bijeenkomst, tegelijkertijd moet deze liever niet veel langer dan anderhalf uur duren. Een goed voorzitterschap is daarom essentieel. Knip de bijeenkomst eventueel in tweeën.
- **Rollen**
 Wie welke rol krijgt (jeugdige, ouders, netwerk, professionals)
 - *Voorzitterschap*
 Van de voorzitter wordt verwacht dat hij zich meerzijdig partijdig en progressiegericht verhoudt tot de deelnemers van het overleg en de deelnemers concreet bevraagt op wat voor de jeugdige en de situatie van belang is.
 Het kan in complexe zaken zinvol zijn om een onafhankelijke collega (van de G.I. of lokale SAVE-team) te vragen het voorzitterschap op zich te nemen.
 - *Vaststellen voorwaarden*: het finale vaststellen van en communiceren over de voorwaarden wordt altijd door de G.I. gedaan (daaraan voorafgaand krijgen altijd eerst de gezinsleden de kans aan te geven wat.
 - *Schrijver*: iemand die schrijft op de flap en schriftelijk verslag maakt.
 - *Verzorger kleinere kinderen*: wie zorgt voor hen.

E. Leidraad voor de agenda

- **Welkom en kennismaking**
 Het is het mooist (eigen kracht) als iemand van het cliëntsysteem:

- Start met een welkom.
- Het uitspreken van waardering voor de komst van de aanwezigen.
- Het voorstellen van iedereen die aanwezig is.
- Zijn/haar verwachting van de bijeenkomst.
- **Doel van het gesprek / Wat is de volgende stap als dat doel wel/niet gehaald wordt (op flap)**
- **Gedragsafspraken voor tijdens het overleg**
 Er wordt uitgelegd welke gedrag de bijeenkomst tot een succes kunnen maken. Iedereen wordt gevraagd zich symbolisch met deze afspraken te verbinden; bijvoorbeeld door hen hun handtekening te laten zetten op een kaart met daarop de afspraken en de naam van de betrokken familie en datum. Afspraken (vul deze tijdens het experiment aan):
 - Ieder aan de beurt
Iedereen krijgt de ruimte om iets te zeggen, daarom laten we elkaar praten; een praatstok/talking stick kan hierbij helpen.
 - Respect
We praten en luisteren met respect voor de ander.
Probeer je in te leven in de ander ook al ben je het niet eens.
 - Zorgen maar ook krachten
We praten over zorgen en krachten.
 - Emoties mogen er zijn
We kijken dan wat er achter zit.
 - Time-out bij te sterke emotie
Als iemand te emotioneel wordt/het lukt even niet meer, kan dat aangegeven worden en kan er eventueel even gestopt worden.
 - Parkeerflap
Wat niet direct aan bod kan komen, komt op een parkeerflap.
 - Wat hier gezegd wordt blijft hier
Degenen die niet-professioneel bij het gesprek betrokken delen dat wat op de bijeenkomst besproken wordt niet met anderen; tenzij met toestemming van de gezinsleden.
Voor de professionals geldt hun eigen privacyreglement.
- **Rondje krachten, complimenten**
Deelnemers worden uitgenodigd aan te geven wat zij een kracht vinden van leden van het cliëntsysteem; de professionals doen dat ook richting het netwerk.
- **Informatie delen, dialoog en besluitvorming met de 4 vensters**
De 4 vensters zijn de kapstok van het gesprek. Ze zijn op whiteboard of flap getekend.
Aan de start wordt ervoor gezorgd dat iedereen voldoende informatie heeft om deel te kunnen nemen; er wordt per venster aangegeven wat al bekend is.
Daarna komt het accent te liggen op het vensters/de vensters die op dat moment aan de orde zijn.

Venster 1; wie zijn de mensen?

In kaart brengen/ uitbreiden/ toelichten van:

- Genogram
- Netwerkschets
- Overzicht van wie het belangrijk vinden dat het goed gaat met ouders en/of kinderen (netwerk).

Venster 2: wat zijn de feiten?

- Tijdlijn
- Zorgen: zorgpunten en belemmerende omstandigheden
- Krachten: bescherm punten en helpende omstandigheden

Venster 3: weging

Weging van veiligheid (schaalvraag) van jeugdigen (bij overlastgevend en delictgedrag ook de veiligheid de samenleving) conform handleiding met als uitkomst doelen van de leden van het cliëntsysteem en indien nodig de voorwaarden en adviezen van de medewerker SAVE.

Venster 4: de volgende stappen

- Onmiddellijke veiligheidsafspraken indien relevant
- Volgende stappen/plan op basis van voorwaarden
- Willen gezinsleden zelf een familiegroepsplan maken samen met hun netwerk zonder professionals of willen ze dit met het lokaal team doen en eventueel ook ondersteund door de medewerker SAVE?

Zo ja:

- Wat hebben betrokkenen nodig om het plan te maken?
Het kan gaan om psycho-educatie, info van professionals over problematiek of mogelijk hulpaanbod; maar ook om randvoorwaarden.
- Afspraken over wanneer het plan klaar moet zijn en wat aansluitend de procedure is.
Afspraken wat er gebeurt als dit lukt/niet lukt.

Zo nee:

Ter plekke plan maken of in een volgende Rondetafel.

F. Afspraken voor het vervolg

- Voorwaarden bevestigen
Als de voorwaarden tijdens de Rondetafel veranderend zijn t.o.v. wat in de voorbereiding door de medewerker met de gedragswetenschapper is besproken dan moeten ze opnieuw met de gedragswetenschapper besproken. Er wordt afgesproken hoe de uitkomst daarvan met de betrokkenen wordt gedeeld.
- Datum, tijdstip volgende bijeenkomst

- Concrete opsomming van rollen, taken, afspraken tot de volgende bijeenkomst
- Welke organisatie kan hulp kan bieden als zich een crisissituatie zou voordoen?
- Wat te doen als iemand gemaakte afspraken niet na kan komen?
- Wat te doen als de situatie (weer) onveilig wordt voor de kinderen?
- Hoe door wie worden zij (met toestemming van gezinsleden) op de hoogte gebracht van belangrijke ontwikkelingen.

G. Verslag

Binnen 3 dagen (via beveiligde verbinding) naar alle aanwezigen of via eigen app of site (zie volgende punt).

H. Nieuwe media om elkaar van de voortgang op de hoogte te houden

Er zijn verschillende mogelijkheden om een agenda bij te houden, klussen te verdelen en elkaar op de hoogte te houden.

- **E-Kracht**
Dit is een besloten en gratis website waarmee men kan uitnodigen, informatie te delen. De sites in E-Kracht hebben verschillende mogelijkheden, waaronder een afsprakenlijst, een adressenboek en een gespreksplein waarin je berichten met elkaar kunt uitwisselen. Ook kun je er foto's, documenten en interessante links delen. Alle gegevens zijn afgeschermd. Van alle andere gegevens beslissen gezinsleden wie wat mag zien. De gezinsleden zijn zelf eigenaar van de gegevens.
- **Fello**
Dit is een eenvoudige gratis app waarin je een agenda met elkaar deelt; wie geen smartphone heeft kan via de website deelnemen.
Fello is volgens de laatste standaarden beveiligd (SSL-verbindingen, veilige servers etc.). Zie voor meer info: <https://getfello.com/>

Bijlage 3: Vergroten van motivatie om te veranderen en samen te werken

In deze bijlage komen achtereenvolgens aan de orde:

- A. Kwetsbaarheid van ouders en angst voor de jeugdzorg
- B. Stress door de komst van de medewerker SAVE
- C. Van externe naar interne motivatie
- D. Beïnvloeden en versterken van de interne motivatie: motiverende gespreksvoering
- E. Progressiegericht sturen
- F. Omgaan met weerstanden op systemisch niveau

A. Kwetsbaarheid van ouders en angst voor de jeugdzorg

Ouders zijn kwetsbaar. Hoek stelt: "Als het niet goed gaat met het kind of als ouders van zichzelf weten dat ze een situatie niet goed hebben aangepakt, oordelen ouders - door die gevoelde verantwoordelijkheid - genadeloos over zichzelf. Ze weten ook dat er over hen wordt geoordeeld. Dit maakt ouders kwetsbaar. Zinnen als 'Je kind is je alles' en 'Als het met mijn kind goed gaat, gaat het ook goed met mij' maken de kwetsbaarheid van het ouderschap zichtbaar." (Hoek, M. 2013, p.1). Alice van der Pas beschrijft in andere bewoordingen wat ouders kwetsbaar maakt (2008):

- Falende ouders roepen bij omstanders instinctieve afkeer op
- Het besef van 'verantwoordelijk zijn' leidt bij ouders tot schuld en schaamte als het niet goed gaat
- Steeds achter de (ontwikkelings)feiten aanlopen: opvoeden is nooit af en vraagt om voortdurende bijstelling
- Beeldvorming en normatief reageren: mensen hebben allerlei opvattingen over doelen (waartoe) en middelen (waarmee) opvoeden, en geven op basis daarvan elkaar als opvoeders commentaar. Je moet enerzijds sterk staan achter je keuzes, en anderzijds open staan voor nieuwe of andere opvattingen

Een medewerker SAVE realiseert zich altijd: Ouders kunnen zich heel onthand voelen als het niet goed gaat met hun kind. Het is niet gemakkelijk om daar met een buitenstaander over in gesprek te gaan. En als het een professional in de jeugdzorg betreft, kan het niet alleen ongemakkelijk aanvoelen, maar zelfs onveilig. =

Angst voor de jeugdzorg heeft verschillende aspecten en vragen ieder om een andere benadering.

- De eerste angst is verbonden met de grootste wens van ouders: het moet goed gaan met hun kind. Sommige ouders zijn bang dat er geen meer hulp mogelijk is en het misschien nooit goed zal komen met hun kind.

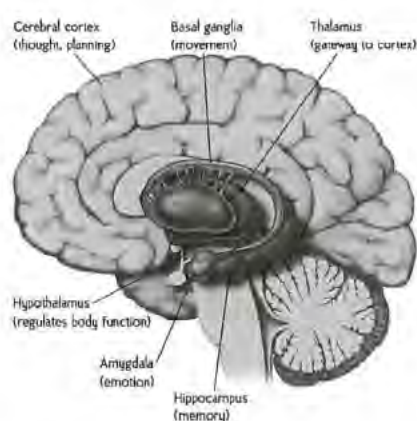
- Ten tweede is er angst dat zij niet goed zullen worden geholpen. Tijdens verjaardagen en feestjes hoor je niet vaak verhalen over die fijne hulpverlener die zijn werk zo goed doet.
- Ten derde zijn ouders - als ze eenmaal hulp hebben - bang om aan te geven dat ze niet tevreden zijn. Bang dat men, als je kritisch bent, jou of je kind niet meer willen helpen of erger (zie angst nummer 4). Ouders vinden het daarom belangrijk om de mogelijkheid te hebben om een situatie van onbevredigende hulpverlening aan te kaarten zonder de angst om als lastige ouder te worden gezien of hun kind kwijt te raken.
- De vierde angst heeft te maken met de twee gezichten van de G.I. Je gaat met Samen Veilig in zee omdat je vrijwillig hulp zoekt of daarmee instemt (bij SAVE-Begeleiding), maar als het niet lekker loopt met die hulp, zit je voor je het weet in het verplichte kader met een gezinsvoogd en de dreiging dat je kind uit huis wordt geplaatst.
- Tenslotte is er angst dat de begeleiding zich, eenmaal binnen, met steeds meer gaat bemoeien. Ouders zoeken hulp voor één van de kinderen maar hoe gaat de begeleiding dan om met de andere kinderen in het gezin?

Naast angst (voor de G.I.) gaat hulp zoeken gepaard met een mengsel van bezorgdheid, boosheid, schaamte, hulpeloosheid en andere diepgevoelde emoties. Ouders zullen die niet altijd tonen, maar deze emoties spelen een belangrijke rol. Niet alleen tijdens het gesprek met de medewerker SAVE, maar ook tijdens het opvoeden en in hun reacties op hun kind. Deze ouders worstelen met de eigen emoties in reactie op het kind en met de hele situatie. Een medewerker SAVE heeft hier, als het goed is, begrip voor en helpt ouders zo goed mogelijk om te gaan met hun eigen emoties en de emoties van hun kind

B. Stress door de komst van de medewerker SAVE

De eerste komst van een medewerker SAVE⁴⁴ veroorzaakt – zowel in een vrijwillig als gedwongen kader – een stressreactie⁴⁵. Deze hangt samen met de kwetsbaarheid van het ouderschap en de angst voor de jeugdzorg.

Neuropsychologisch onderzoek laat zien, dat momenten van grote stress de *amygdala* ons brein gijzelt. De amygdala is onderdeel van oudste, instinctieve "reptielenbrein" dat is gericht op *survival*. Het is in staat de regie van onze 'hogere' hersenfuncties in de cortex over nemen. Onder normale omstandigheden heeft onze frontale, cerebrale cortex de regie. Dit hoogontwikkelde deel zorgt ervoor dat allerlei weloverwogen, 'menselijke' processen plaatsvinden. De frontale cortex vangt prikkels

in
ons
te
op

⁴⁴ Of latere contactmomenten, bijvoorbeeld in crisissituaties, of wanneer de ouders weten/vermoeden dat de medewerker SAVE slecht nieuws komt brengen.

⁴⁵ Overgenomen uit de handleiding Crisisinterventie SAVE

(zien, horen, ruiken, voelen, proeven), bedenkt een reactieplan en informeert vervolgens andere hersengebieden, waaronder ook de amygdala (kunnen we kalm blijven, of moeten we iets doen?). Een klein deel van de informatie gaat echter ook *rechtstreeks* naar de amygdala. In tijden van grote stress, of in zeer acute, bedreigende situaties, wacht de amygdala niet meer op de frontale cortex, maar reageert instinctief en heel snel, door de *hippocampus* opdracht te geven een enorme hoeveelheid hormonen en neurotransmitters in het lichaam te pompen. 'Primitieve' (maar soms uiterst nuttige) instincten, nemen dan de regie over het brein over, en bepalen wat er gebeurt: *vluchten, vechten, of bevriezen* in combinatie met *hyperalertheid*.

Als gevolg is de invloed van de frontale cortex op specifiek 'menselijke' functies, zoals analyse, geduld, stapsgewijs denken, en ook empathie, *geblokkeerd*. Ze zijn niet uitgeschakeld, maar ze hebben niet of nauwelijks invloed meer. De ouder of jeugdige zit dan 'vast' in zijn gedrag en is letterlijk de regie over het eigen brein kwijt. Het kost dan veel moeite de regie op eigen besluitvorming en het inzetten van ander gedrag terug te winnen. Dit leidt – bovenop de zorgen en angsten die er al waren – tot nog meer angst. Een vicieuze cirkel.

De medewerker SAVE kan de ouder of jeugdige hierbij helpen, door aandacht te hebben voor fysieke elementen zoals de ademhaling (voorkomen van hyperventilatie) en het gesprek desnoods even onderbreken. Ook kan hij crisisinterventietechnieken toepassen: wanneer nodig onmiddellijk veiligheid creëren, in het gesprek veel structuur aanbrengen, oplossingsrichtingen laten zien, rust brengen door dagelijkse handelingen weer op gang te brengen etc.

C. Van externe naar interne motivatie.

- *Congruente doelen*

Ouders willen steun die hen zelf en hun kind verder helpt. Zij zijn de ouder en wettelijk de eindverantwoordelijke voor de zorg voor hun kind. Ouders willen de regie houden, meedenken over wat mogelijk of noodzakelijk is en een beslissende stem hebben in het plan van aanpak. De medewerker SAVE respecteert de verantwoordelijkheid van de jeugdige en ouders om zelf zo goed mogelijke oplossingen te zoeken voor hun situatie.

Het gaat er om, dat medewerker SAVE op zo'n manier met de ouder of jeugdige in gesprek gaat, dat de doelen van de medewerker SAVE (herstel van veiligheid, van ontwikkeling, van opgelopen schade) ook de doelen van de ouder of jeugdige worden. Bij *congruentie van doelen* zien we gemotiveerde ouders of jeugdigen.

- *Onder druk: externe en extrinsieke motivatie*

De ouder of jeugdige staat onder druk. Hoe je het ook wendt of keert: Als de medewerker SAVE hen vraagt in te stemmen met zijn bemoeienis, ontstaat er een subjectief gevoel van 'lotscontrole': als je niet meewerkt, beslissen anderen (nog meer) voor jou (Trotter 1999). Er is dus weliswaar geen sprake van objectieve onveiligheid voor de ouders en jeugdige, maar wel van subjectieve onveiligheid: wat gaat er gebeuren als ik meewerk? Ik weet het niet. En als ik niet meewerk? Ik weet het niet.

De motivatie van de ouder of jeugdige om te veranderen is door deze druk vrijwel altijd *extern* – de ouder of jeugdige *voegt zich*, omdat anderen dat willen, niet omdat zij dat zelf zo graag willen. Of de motivatie is *afwezig* en de ouder / jeugdige werkt tegen of vlucht weg. De motivatie bij aanvang van SAVE-Begeleiding minder vaak bij alle betrokkenen *intern*: bij interne motivatie stemmen ouders / jeugdige in met de (verdere) begeleiding, omdat zij dat vanuit zichzelf willen.

De motivatie van de ouder of jeugdige is naast extern, doorgaans ook *extrinsiek*: Hij doet mee, omdat hem dat iets oplevert in *buitenwereld* (zoals een tevreden medewerker SAVE, of het wegblijven van een Raadsonderzoeker). De motivatie is bij aanvang zelden *intrinsiek*: De ouder of jeugdige met intrinsieke motivatie doet mee omdat hij zich daar zelf *innerlijk* beter, bekwaamer, sterker door wil voelen.

Motivatie	Intern: <i>zelf willen</i>	Extern: <i>wens van anderen / omstandigheden</i>
Intrinsiek: <i>innerlijke winst</i>	Ik wil het zelf en het kan een positieve beleving van mijzelf opleveren.	Ik doe het omdat anderen, of de omstandigheden dit van mij verlangen. Het kan een positieve beleving van mijzelf opleveren.
Extrinsiek: <i>uiterlijke winst</i>	Ik wil het zelf en het kan me iets uit de buitenwereld opleveren.	Ik doe het omdat anderen, of de omstandigheden dit van mij verlangen. Het kan me iets uit de buitenwereld opleveren.

Een combinatie van interne en intrinsieke motivatie is dus prachtig, maar de medewerker SAVE mag daar zeker bij aanvang van de begeleiding bij de ouder of jeugdige absoluut niet van uitgaan. Wanneer een ouder of jeugdige extern en extrinsiek gemotiveerd zijn, biedt dat al een prima startpunt. Een goed eindpunt is dat echter niet. Het is belangrijk dat de medewerker SAVE er tijdens de begeleiding aan werkt dat interne en ook intrinsieke motivatie ontstaat.

Bijvoorbeeld: Een ouder krijgt tijdens SAVE-Begeleiding hulp vanuit het netwerk. In eerste instantie zag deze ouder dat helemaal niet zitten (denk aan ouder die zich voelt falen), maar de medewerker SAVE en ook een tante hebben hierop sterk aangedrongen (extern). Al snel blijkt dat dit voor de jeugdige een meer veilige situatie oplevert (extrinsiek). Na enkele weken wil de ouder deze steun niet meer kwijt (intern) en is zij ook gaan ervaren hoe prettig het is om te zien dat de jeugdige zich veiliger voelt, dat ook haar eigen spanning afneemt, en hoe mooi het eigenlijk is dat de familie zoveel om haar geeft (intrinsiek).

▪ *Druk en lotscontrole zijn ook ingangen*

In deze situatie – een ouder of jeugdige is niet of nauwelijks intern en intrinsiek gemotiveerd – moet de medewerker SAVE de eerste contacten leggen. Daarmee staat de medewerker SAVE ook onder druk. Hij moet zijn werk doen met iemand die zich gestuurd, gedwongen of overvallen voelt, en die lang niet altijd bereid is om te spreken over zijn problemen, laat staan mee te denken over mogelijkheden tot verandering. En dat is nu juist de agenda van de medewerker SAVE.

Als de ouder of jeugdige niet wil praten of onjuiste informatie geeft, of niet meewerkt, is de medewerker SAVE bijna 'veroordeeld' tot het trekken van conclusies op basis van (alleen) andere bronnen: het dossier, eigen indrukken, gesprekken met anderen (bijvoorbeeld de melder vanuit het lokale team). Het gevaar bestaat dan, dat het plan niet goed past bij de zorgen en krachten van de ouder of jeugdige. Bovendien is er minder kans dat de ouder of jeugdige gemotiveerd is om met het plan in zee te gaan, omdat zij er zelf niet bij betrokken zijn geweest. Het is hun plan niet.

Er zijn echter ook openingen: Bij SAVE-Begeleiding is er altijd een bepaalde mate van aandringen, opdringen, bemoeien, doortastendheid. De medewerker SAVE kan dat niet ontkennen of wegmoffelen. Het is echter wel mogelijk samen verandering aan te brengen in a) hoe vervelend de ouder of jeugdige die bemoeienis vindt, en b) hoe "het zich bemoeid voelen", of zelfs aangevallen voelen, hen *beperkt* in het willen veranderen. Het gevoel vrijheid verloren te hebben is immers subjectief en dat geldt ook voor de subjectieve beleving van de lotscontrole. Aan het feit van de bemoeienis valt (in de eerste contacten) niet te tornen, maar de medewerker SAVE kan er gaandeweg het contact aan bijdragen dat dit gegeven niet zo op de voorgrond blijft.

Hoe de medewerker SAVE hieraan kan werken, is het onderwerp van deze bijlage.

C1. Basisstrategie

Hoewel het dossier hierover al enige informatie kan bevatten, zijn de eerste gesprekken toch de belangrijkste informatiebron om de motivatie bij de ouder of jeugdige te peilen. In deze gesprekken moet de medewerker SAVE ook de thema's bespreken waarover het dossier nog geen informatie geeft of die verhelderd moeten worden. De medewerker SAVE kan beide zaken combineren, maar daartoe is wel vereist dat hij eerst de volgende basisstrategie toepast. Let op: de motivatie van de ouder of jeugdige kan per onderwerp verschillen. Een ouder kan bijvoorbeeld over het schoolverzuim alles willen vertellen en willen meedenken, maar niet over zijn eigen rol willen praten.

Altijd eerst peilen van interne motivatie

Als de medewerker SAVE bemerkt dat de ouder of jeugdige in het gesprek over een onderwerp wil praten, de problemen niet ontkent, of zelfs aangeeft dat hij de huidige situatie wil veranderen, kan hij de *interne* motivatie (verder) peilen. De ouder of jeugdige *twijfelt* in dat geval over veranderen – hij is *ambivalent*, weegt de voor- en nadelen tegen elkaar af – of hij *wil* echt veranderen en heeft wellicht al een concreet beeld bij de situatie die na de verandering zal ontstaan. Misschien is dat beeld zelfs gebaseerd op eerdere successen (en in dat geval zijn er dus al bescherm punten of helpende omstandigheden). In deze situatie kan de medewerker SAVE de techniek van motiverende gespreksvoering gebruiken, die we verderop bespreken. De medewerker SAVE moet rekenen op sociaal wenselijke antwoorden van sommige ouders of jeugdigen bij het toepassen van motiverende gespreksvoering. Een ouder of jeugdige immers kan ook, calculerend, doen alsof hij erg gemotiveerd is, bijvoorbeeld verdere bemoeienis van 'de kinderbescherming' te ontlopen; eerdere mislukte begeleidingen kunnen een aanwijzing zijn voor dit gedrag. Motiverende gespreksvoering 'prikt' hier doorheen.

Alleen indien nodig werken met de grenzen van motiveren

Als de ouder of jeugdige weinig toeschietelijk is, ontkent, contact vermijdt, anderen beschuldigt, verbaal agressief is, of anderszins laat blijken 'geen zin te hebben' in een gesprek over de zorgen waarover de medewerker SAVE wil spreken⁴⁶, kan de medewerker SAVE het beste het volgende doen: wél altijd eerst proberen te peilen of de ouder of jeugdige *intern* gemotiveerd is om te veranderen, maar bij het uitblijven van een reactie, zeker als het hier een ernstige zorg over veiligheid betreft, positioneren en een hefboom gebruiken:.

- Eerst nadruk op wat je wilt bereiken (namelijk het – veelal gezamenlijke – doel dat het goed gaat met de jeugdige), gevolgd door
- Vertellen welke - voor hen - negatieve aspecten ze kunnen stoppen of voorkomen, als ze ervoor kiezen wél samen te werken (dit is vaak casusspecifiek maar in zijn algemeenheid):
 - Het zo snel mogelijk weer stoppen van de bemoeienis van SAVE;
 - Het voorkomen van herhaalde melding of opschaling (al dan niet via een Jeugdbeschermingstafel).

Een hefboom kan men zien als een bijzondere variant van het zgn. progressiegericht sturen (zie paragraaf E. Progressiegericht sturen in bijlage 3), waarbij in de formulering het te bereiken 'externe' doel wordt genoemd, direct gevolgd door wat de positieve effecten van het bereiken daarvan zijn (het achterliggende belang van het doel).

Het bovenstaande is dan ook zeker geen pleidooi om bij voorkeur met een hefboom te gaan werken. Vanzelfsprekend streeft de medewerker SAVE ernaar om een constructieve werkrelatie op te bouwen waarbij de betrokkenen meewerken omdat ze ervaren dat die hen iets kan opleveren in plaats van vanuit de angst voor consequenties. Maar het kan wel de enige manier zijn die overblijft in een vrijwillig kader.

Het is vanuit methodisch oogpunt overigens ook relevant om niet alleen het gesprek te voeren *over het voordeel van meewerken aan veiligheid* maar ook (open en niet-beschuldigend) te verkennen *wat betrokkenen mogelijk zien als het voordeel van hun zorgwekkende gedrag inclusief het niet meewerken met SAVE-Begeleiding*. Het kan door de ouder of jeugdige als positief verrassend worden ervaren dat dat ook ruimte krijgt; zie D3 'concrete gespreksthema's'. Het kan hun gevoel van veiligheid en het vertrouwen in de medewerker vergroten en de weerstand verlagen om het over de voordelen van samenwerken aan veiligheid te hebben. De medewerker kan met deze vraag helder krijgen wat de betrokkenen weerhoudt. Dat maakt het mogelijk om eventuele irreële zorgen weg te nemen en met betrekking tot reële zorgen samen te kijken wat er gedaan kan worden om die weg te nemen.

De medewerker SAVE peilt hiermee de gevoeligheid bij de ouder of jeugdige voor *externe* motivatie: willen veranderen, omdat anderen dat willen.

Er is hier vaak nog geen wilsbesluit om te veranderen, soms niet eens van nadenken over wat veranderen inhoudt. Maar soms kan calculerend gedrag - meedoen om erger te voorkomen - toch als startpunt voor verdere motivering voldoende zijn. Op basis van externe motivatie kan de ouder of jeugdige (later) toch nieuw gedrag aanleren en hier ook een interne motivatie voor ontwikkelen (ik doe het omdat ik het zelf wil). Choy, Pont en Doreleijers (2003) voegen hieraan toe, dat het 'moeten' voor de

⁴⁶ De ouder of jeugdige bevindt zich in het stadium van voorbeschouwing – zie verder in deze paragraaf.

ouder of jeugdige zelf een *oplossing* kan zijn voor het "dilemma van niet willen en niet kunnen". Zij stellen dat de meeste ouders of jeugdigen eigenlijk wel willen veranderen, maar dat het voor hen te krenkend kan zijn om te erkennen dat zij dat eigenlijk niet *kunnen*. Om deze krenking niet te ervaren, kiezen zij er hardnekkig voor niet te willen (ook al willen zij eigenlijk wel). De oplossing uit dit dilemma is, dat de ouder of jeugdige "gewoon moet". Zij hebben een excuus: Ik kan gaan werken aan het *kunnen*, omdat het moet. In de daaropvolgende contacten blijft de medewerker SAVE de interne motivatie van de ouder of jeugdige peilen, en hij houdt vast aan de afspraken of voorwaarden, maar hij voegt daar ook twee dingen aan toe:

- A. Hij bekrachtigt (beloont) *elke vorm* van prosociaal gedrag. Als de ouder of jeugdige bijvoorbeeld op tijd op een afspraak verschijnen of een afspraak met een leerkracht maken, is dat wellicht (nog) extern gemotiveerd. De medewerker SAVE beloont dat ook extern: "*Ik vind dat heel erg goed*". Maar hij voegt daar altijd aan toe: "*Jij mag je er ook tevreden over voelen. Ik heb hier respect voor.*" De medewerker SAVE verbindt zo de externe motivatie van de ouder of jeugdige aan een interne motivatie.
- B. Ten tweede identificeert de medewerker SAVE elke vorm van prosociaal gedrag en elke zelfmotiverende uitspraak (zie punt 3) van de ouder of jeugdige en benoemt deze.

Langs deze twee wegen wakkert de medewerker SAVE de ambivalentie van de ouder of jeugdige (die eerst aangeeft helemaal niet te twifelen aan niet veranderen), verder aan. De medewerker SAVE houdt de ouder of jeugdige aan de afspraken, maar laat ook ervaren, dat er ook voordelen aan wel veranderen zijn verbonden.

D. Beïnvloeden en versterken van de interne motivatie: motiverende gespreksvoering

D1. Wat is motivatie?

Motivatie is geen kenmerk dat statisch is en dat de medewerker SAVE in het dossier kan "lezen" of als vast kenmerk bij de ouder of jeugdige kan observeren. Motivatie is dynamisch, veranderbaar. Wie ooit is gestopt met roken, of succesvol een dieet heeft gevolgd, weet dat.

Motivatie is daardoor ook *beïnvloedbaar*. We zagen onder punt 2 daar al een voorbeeld van: ambivalentie kan worden vergroot, waardoor ouders / jeugdigen worden 'gedwongen' om over het kiezen voor verandering na te denken.

Daarnaast kan de medewerker SAVE in de interactie met de ouder of jeugdige gespitst zijn op uitspraken die wijzen op het nadenken over, een verlangen naar, of een reeds genomen besluit tot verandering, om het anders te willen doen. We noemen dit zelfmotiverende uitspraken. De medewerker SAVE kan bovendien technieken gebruiken die deze uitspraken zelfs *uitlokken*. Vooral wanneer ouders dit soort uitspraken vrijwel niet doen, moet de medewerker SAVE die technieken toepassen, anders zullen de ouder of jeugdige ook niet vanuit zichzelf zelfmotiverende uitspraken doen.

- De specifieke technieken waarover we het hier hebben zijn gebaseerd op de uitgangspunten van *motivational interviewing* (motiverende gespreksvoering) (Miller & Rollnick 2002). Deze uitgangspunten zijn: Alle motivatie tot verandering komt vanuit de ouder of jeugdige en wordt niet van buitenaf opgelegd. Anders gezegd: externe motivatie is uiteindelijk onvoldoende.

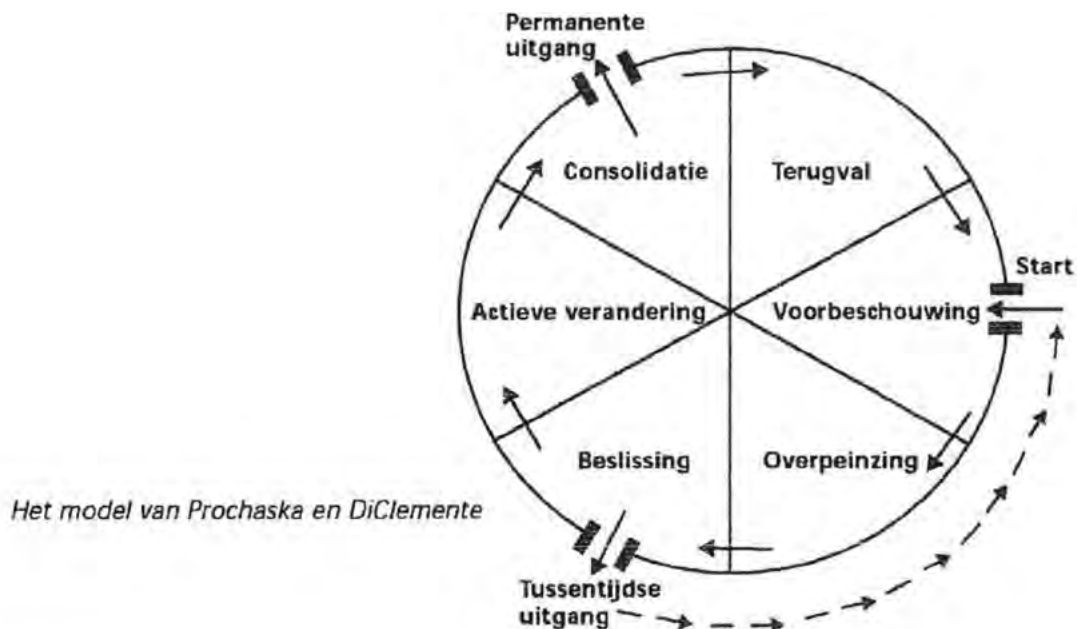
- Motivatie is geen vaststaande eigenschap van de ouder of jeugdige maar een wisselend product van de interactie tussen ouder of jeugdige en medewerker SAVE.
- Het is de taak van de ouder of jeugdige en *niet* van de medewerker SAVE om uitdrukking te geven aan en een oplossing te zoeken voor de eigen ambivalentie.
- Proberen iemand te overtuigen is geen effectieve strategie om iemands ambivalentie op te lossen.
- De stijl en de sfeer zijn over het algemeen kalm en uitnodigend van karakter.
- De medewerker SAVE is directief in het bijstaan van de ouder of jeugdige, die de eigen ambivalenties onderzoekt en oplost.
- De verhouding is meer een partnership dan een rolverdeling als tussen deskundige en onwetende.

D2. Zelfmotiverende uitspraken en fasen van gedragsverandering

Voor een goede inschatting van de motivatie van de ouder of jeugdige is vereist dat medewerker SAVE het gesprek op basis van deze uitgangspunten voert. De medewerker SAVE gaat tijdens het toepassen van deze uitgangspunten na of de ouder of jeugdige tijdens het gesprek zelf tot *zelfmotiverende uitspraken* komt, of dat de medewerker SAVE deze hem/haar tijdens het gesprek heeft kunnen *ontlokken*. Het gaat hierbij om uitspraken over:

- Zelfwaardering. Dit is de belangrijkste uitspraak, de hoeksteen van verandering: *ik ben in staat en ik ben het waard om te veranderen.*
- Bezorgdheid over het eigen gedrag (en de gevolgen daarvan). *“Wat gaat er gebeuren als dit zo doorgaat?”*
- Eigen competenties/krachten/mogelijkheden van de ouder of jeugdige. *“Daar ging ze toen kranig mee om”*
- Kennis over problemen en oplossingen bij de ouder of jeugdige. *“Zat hij maar weer op die voetbalclub”*
- Verlangen om te veranderen bij de ouder of jeugdige. *“Ik wil dit niet langer zo.” “Geen enkele ouder wil dit toch?”*

Niet elke ouder of jeugdige zal deze uitspraken doen. Dit is sterk afhankelijk van de *fase van gedragsverandering* waar de ouder of jeugdige zich in bevindt. Motiverende gespreksvoering is gebaseerd op het zes-fasen model voor gedragsverandering van Prochaska en DiClemente (1986, 1992):

- 1) *Voorbeschouwing*. De ouder of jeugdige denkt niet na, of wil niet nadenken, over de zorgen en krachten. Dit blijkt uit een of meer van de volgende gedragingen:
 - a) In discussie gaan met de medewerker SAVE. De ouder of jeugdige daagt de medewerker SAVE uit, door middel van: Zeggen dat het niet klopt wat de medewerker SAVE zegt. De autoriteit en/of expertise van de medewerker SAVE in twijfel trekken ("Heeft u eigenlijk zelf wel kinderen?⁴⁷").
Verbale agressie
 - b) Onderbreken van de medewerker SAVE: Er dwars doorheen praten of afbreken/afkappen van de medewerker SAVE
 - c) Afwijzen: de ouder of jeugdige laat merken dat hij niet over problemen wil nadenken, wil meewerken, verantwoordelijkheid wil nemen of naar advies wil luisteren, door middel van: Anderen de schuld geven; het oneens zijn ('ja, maar...'); zichzelf vrijpleiten; excuses aandragen; zeggen dat problemen of gevaren hem niet raken (onkwetsbaarheid); minimaliseren; relativiseren van problemen en gevaren; pessimisme / moedeloze houding; aarzelen; twijfelen aan het nut van...; weigeren
 - d) Negeren: de ouder of jeugdige let niet op; de ouder of jeugdige geeft geen antwoord; de ouder of jeugdige geeft inhoudsloze antwoorden geven of antwoorden die niet passen bij de vraag; of de ouder of jeugdige gaat over iets anders praten

De medewerker SAVE zaait als reactie hierop twijfel. Hij probeert het gevoel bij de ouder of jeugdige te vergroten over de zorgen en het niet willen meedoen. Hierbij gaat de medewerker SAVE geen

⁴⁷ Jeugdbeschermers die deze vraag krijgen en zelf geen kinderen hebben, kunnen antwoorden: "Nee, maar ik ben zelf wel kind geweest".

strijd aan en hij 'dreigt' de ouder of jeugdige niet. Wel geeft hij informatie over de gevolgen van het huidige gedrag; zie ook C3..

Zoals eerder aangegeven, dient de medewerker SAVE hier maar even bij stil te staan en gezien de tijd over te stappen op het ontwikkelen van externe motivatie.

- 2) *Beschouwing / ambivalentie*: De ouder of jeugdige denkt wel na over de gevolgen van zijn gedrag. Hij gaat hierover het gesprek wel aan, maar kan ook nog calculeren: Wat levert ander gedrag me op? Waarom zou ik hier iets aan veranderen? De medewerker SAVE laat de ouder of jeugdige deze balans zien, en probeert deze te laten doorslaan. Hij vergroot voor de ouder of jeugdige de winst van veranderen en de risico's van niet veranderen, en hij probeert bij de ouder of jeugdige zelfmotiverende uitspraken te ontlokken; zie ook C3. Meer niet: forceren, paaïen, dreigen of anderszins weerstand oproepen op dit moment is nutteloos. De medewerker SAVE moet tijdig stoppen en de ambivalentie laten waar hij hoort: bij de ouder of jeugdige.
- 3) *Besluitvorming*: de ouder of jeugdige besluit tot verandering. Hij zegt te willen veranderen. Hij wil meedoen aan hulp of zorg. Hij heeft er een concrete voorstelling van. Het is wel nodig om na te gaan of dit calculerend gedrag van de ouder of jeugdige is. De medewerker SAVE kan daartoe in venster 2 en 3 bijvoorbeeld navragen concreet aan te geven wat hun zorgen naar de toekomst zijn, hoe de situatie eruit ziet als de verandering is geslaagd, hoe ze de verandering willen aanpakken, of er zelfs al stappen zijn voorbereid of genomen.
- 4) *Actieve verandering*: de ouder of jeugdige werkt actief mee bij het in kaart brengen van de problemen, sterke kanten en het nagaan van mogelijkheden om gedrag te veranderen. De medewerker SAVE helpt de ouder of jeugdige hierbij. De ouder of jeugdige is gemotiveerd voor gedragsinterventies. Hij calculeert of twijfelt niet meer.
- 5) *Volharding / behoud*. De medewerker SAVE helpt de ouder of jeugdige terugval aan te zien komen en strategieën klaar te hebben in geval dat nodig is.
- 6) *Terugval (of definitieve verandering)*. De medewerker SAVE ondersteunt de ouder of jeugdige opnieuw door het proces te gaan en helpt voorkomen dat zij worden gedemoraliseerd door de terugval. De medewerker SAVE beschuldigt of veroordeelt niet. Voor ouders of jeugdigen die herhaaldelijk met de kinderrechter in aanmerking komen is dit belangrijk. Beschuldigen of veroordelen zullen *zeker niet* leiden tot motivatie bij de ouder of jeugdige om alsnog tot verandering te komen.

In *elke fase* van gedragsverandering zijn de volgende basistechnieken van groot belang:

- Luister reflectief, vermijdt 'roadblocks' die bij de ouder of jeugdige de weerstand verhogen. (R)
- Stel open vragen (O). Vuistregel: nooit meer dan 2 gesloten vragen na elkaar!
- Ondersteun, bevestig (B)
- Geef samenvattingen (S)

Samengevat: ROBS.

D3. Concrete gespreksthema's

Om zelfmotiverende uitspraken te ontlokken en ambivalentie te vergroten kan de medewerker SAVE gericht over iets gaan praten, al naar gelang de mogelijkheden die de ouder of jeugdige en de tijd die beschikbaar is:

- *Positieve en negatieve kanten van het gedrag waar zorgen over zijn.*

Dit thema is vooral belang in fase 2, Beschouwing: de ouder of jeugdige denkt in deze fase wel na over zijn gedrag en is er ambivalent over. Door zowel de voordelen als de nadelen openlijk te bespreken voorkomt de medewerker SAVE dat hij het gedrag *labelt* als een probleem terwijl de ouder of jeugdige het niet alleen of niet uitsluitend als een *probleem* ziet. Een dergelijke *labeling* vergroot de weerstand bij de ouder of jeugdige alleen maar, het leidt tot discussies over de vraag of het nu een probleem is of niet. Meestal worden ouders of jeugdigen immers geconfronteerd met de eis dat zij moeten veranderen, zelden wordt hen gevraagd te vertellen wat het voordeel van hun gedrag is. Het nagaan van de positieve kanten van het zorgelijk gedrag kan heel vruchtbaar zijn en is voor de ouder of jeugdige vaak verassend. Dit vergroot de subjectieve veiligheid, verlaagt weerstand en kan makkelijker leiden tot een inventarisatie van hetgeen *inderdaad wel* een probleem is.

De medewerker SAVE neemt eerst alle *goede* dingen (de voordelen) van het zorgelijke gedrag met de ouder of jeugdige door. De negatieve kanten komen nog niet ter sprake. Na een samenvatting van de positieve kanten, stapt de medewerker SAVE over op de meer negatieve kanten. Hij bespreekt deze *tot in detail*, waarbij de medewerker SAVE naar zo veel mogelijk (gedrags-) voorbeelden vraagt. Bijvoorbeeld: *"Je zegt dat het slaan van je zoon hem heeft beïnvloed. Vertel me eens over een keer wanneer dat gebeurde"*.

De volgende tabel kan bij dit gesprek helpen:

	Voordelen	Nadelen
Zorgelijk gedrag	1	2
Gewenst gedrag	3	4

Nadat dit gebied geheel is verkend, vat de medewerker SAVE opnieuw samen en hij *benadrukt* hierbij specifiek alle eventuele zelfmotiverende uitspraken van de ouder of jeugdige richting het loslaten van het zorgelijke gedrag (vak 3). De *kern* is hier, de negatieve kanten *niet als een probleem te benoemen*. De medewerker SAVE mag zeker de *norm* wel benoemen ("De wet zegt dat slaan van kinderen niet mag. Samen Veilig, en onderzoek laat zien dat het slaan van kinderen de relatie met de ouder negatief beïnvloedt en de ontwikkeling negatief beïnvloedt") Maar de conclusie dat het zorgelijke gedrag een probleem is, moet de ouder of jeugdige *zelf* trekken.

- *Balans Opmaken.*

De medewerker SAVE vraagt de ouder of jeugdige aan te geven wat de voor- en nadelen zijn van *wel* veranderen. Daarna vraagt hij hem te vergelijken met de voor- en nadelen van *niet* veranderen.

Daarna vraagt de medewerker SAVE de ouder of jeugdige welke van de twee het meest

overeenkomt met zijn idealen, maar daarbij goed te kijken naar zijn voorkeur voor ervaringen ("Dat zijn je idealen, maar zijn dat ook de dingen die je leuk vindt om te doen in het leven?"). De medewerker SAVE kan de ouder of jeugdige uitleggen dat hij kan *kiezen* uit verschillende levensstijlen en daarmee voor een deel kunnen *bepalen* wie zij willen worden.

- *Dossiergegevens.*

De medewerker SAVE vertelt de ouder of jeugdige wat hij al weet vanuit de melding, het onderzoek, of (in gedwongen kader) het raadsrapport en de eventuele beschikking. Door deze informatie voor te leggen, maar niet als 'bewijs van het probleem', kan de medewerker SAVE nagaan wat de ouder of jeugdige wel en niet problematisch vindt aan zijn situatie. Ouders of jeugdigen kunnen dan zeggen dat zij 'het wel aankunnen' (bijvoorbeeld relatieproblemen, of alcoholgebruik). Dit duidt op de fase van voorbeschouwing. De medewerker SAVE kan de ouder of jeugdige dan *vragen* of het goed is dat informatie geeft over de gevolgen van doorgaan op de huidige voet, en uitleggen dat er een grens is aan 'het wel aankunnen'. Er komen dan al gauw verschillen naar voren tussen de informatie van de ouder of jeugdige en de informatie van de medewerker SAVE (dossiergegevens, testresultaten, gevolgen van 'zo doorgaan'). De medewerker SAVE kan deze, met behulp van ROBS, verder verkennen met de ouder of jeugdige. Daarbij is de rolverdeling dat de medewerker SAVE *informatie* geeft, en de ouder of jeugdige hieraan *betekenis/waarde* toekent.

- *Eerdere zorg- of hulpverleningservaringen en ervaringen met maatregelen.*

Het is belangrijk dat de medewerker SAVE met de ouder of jeugdige nagaat wat er in het verleden al is gedaan in het kader van zorg, hulp en eventuele maatregelen, en met welk resultaat. Als hulpmiddel geven we hier een aantal thema's waaruit de medewerker SAVE kan afleiden hoe de ervaringen van de ouder of jeugdige tot nu toe zijn. Elke keer als bij de bespreking van een van deze thema's blijkt dat de ouder of jeugdige hier niet of nauwelijks informatie over kan geven, of uit dossierinformatie een negatief resultaat blijkt, duidt dit op een niet succesvolle aanpak in het verleden⁴⁸:

-
1. Kent de ouder of jeugdige de inhoud nog van eerdere begeleiding en hulp?
 2. Welke vaardigheden heeft de ouder of jeugdige in de vroegere begeleiding geleerd?
 3. In hoeverre heeft de ouder of jeugdige zich in het verleden opengesteld voor de begeleiding / behandeling (niet passief ondergaan)?
 4. Hoeveel vertrouwen heeft de ouder of jeugdige in begeleiding en hulp in het algemeen?
 5. Welke kennis vanuit begeleiding en hulp heeft de ouder of jeugdige opgedaan?
 6. Is er bij de ouder of jeugdige begrip over (oorzaken van) zorgelijk gedrag ontstaan?
 7. Woonde ouder of jeugdige alle sessies bij vroegere hulp en begeleiding bij? Onttrok hij zich er niet aan? Participeerde hij, zette hij zich in, engageerde hij zich echt?

Als er sprake is van negatieve ervaringen dan wordt besproken hoe deze negatieve ervaringen of resultaten tijdens de SAVE-Begeleiding voorkomen kunnen worden.

▪ *Vooruitblikken.*

De medewerker SAVE vraagt de ouder of jeugdige twee keer in de toekomst te kijken. Eerst de toekomst als hij op dezelfde weg doorgaat als nu, zonder ook maar enige verandering. Waar sta je dan, over 5, of 10 jaar? De tweede toekomst is de toekomst als – met de nadruk op *als* – de ouder of jeugdige zou besluiten zijn gedrag te veranderen. Hoe zou de toekomst er dan uitzien? De kunst is nu om *niet* de een toekomst tegen de andere uit te spelen, maar alleen de informatie naar de oppervlakte te krijgen en de ouder of jeugdige te vragen op deze beide beelden commentaar te geven.

E. Progressiegericht sturen

Progressiegericht sturen (Visser, 2016) is een techniek die vooral van toepassing in situaties waarin een ouder of jeugdige aan een doel moet voldoen (bijvoorbeeld een voorwaarde). De startsituatie is hierbij dus een externe motivatie en een extrinsiek doel. De techniek bestaat hieruit, dat de medewerker SAVE de ouder / jeugdige vraagt intrinsieke oplossingen te bedenken om dit doel te bereiken, en om extrinsieke doelen. Met andere woorden: "Het is toch niet te vermijden dat u / jullie hieraan moeten werken. Wat denkt u / denken jullie dat de beste aanpak is?"

Sturen vervult twee soorten functies: (1) verwachtingen duidelijk maken en (2) grenzen stellen. Het duidelijk maken van verwachtingen is een belangrijk onderdeel van progressiegericht sturen. Als het gaat om de veiligheid en ontwikkeling van jeugdigen kan het zijn dat ouders of jeugdigen iets niet leuk vinden, maar, leuk of niet, ze moeten eraan voldoen. Het verhelderen van grenzen zorgt ervoor dat (nieuwe) schade wordt voorkomen.

Progressiegericht sturen maakt gebruik van stuurvragen. Deze vragen bestaan uit twee onderdelen:

1. Het *wat*: wat wordt er precies verwacht van de ouder/jeugdige?
2. Het *waartoe*: wat is de reden dat dit wordt verwacht van de ouder/jeugdige?

Bij het verduidelijken van *wat* er verwacht wordt gebruikt de medewerker SAVE positieve en concrete termen. Hierdoor is de kans kleiner dat de ouder of jeugdige defensief reageert of niet begrijpt wat er verwacht wordt. Bij het verduidelijken van het *waartoe* geeft de medewerker SAVE in positieve en concrete termen aan waarom het belangrijk is dat de ouder/jeugdige voldoet aan die verwachting. Door deze uitleg (motivering) te geven neemt de kans toe dat de ouder/jeugdige *snapt* waarom het van hem verwacht wordt (Reeve et al.) (2002). Hierdoor neemt ook de kans toe dat de ouder/jeugdige de verwachting *accepteert* en er het er mee eens is. Hier zijn enkele voorbeelden van stuurvragen:

-
- *Hoe kun jij ervoor zorgen dat ... zodat ...?*
 - *In jouw rol als moeder is ... belangrijk want ... Wat zijn jouw ideeën over hoe jij dat kunt realiseren?*

- Heb jij al wat ideeën over hoe je voor elkaar kunt krijgen? Dat zou namelijk helpen om
 - Wat kun jij doen om zodat ...?
-

Progressiegericht sturen vereist een goede voorbereiding. Dit helpt om vooraf zorgvuldig te formuleren wat nu precies wordt verwacht en (vooral) waarom dat nu zo belangrijk is. Indien een medewerker SAVE irritatie voelt over een ouder of jeugdige (bijvoorbeeld als deze nalatig is geweest) dan bedenken ze van tevoren ook even wat ze wel waarderen in de ouder of jeugdige. Daardoor lukt het vaak beter om het gesprek constructief te voeren. Hoe beter dit lukt, hoe groter de kans is dat het gesprek effectief zal zijn.

F. Omgaan met weerstanden op systemisch niveau

In de inleiding van deze bijlage is besproken dat wanneer gezinnen in contact komen met de jeugdbescherming, we ervan uit kunnen gaan dat de gezinsleden angstig zijn.

Deze angsten komen tot uitdrukking in diverse weerstandsvormen in het gezinssysteem, die in twee typen kunnen worden ingedeeld: *afstand nemen* door vluchten of vechten, en *nabijheid zoeken*, de medewerker SAVE inzuigen in de bestaande gezinspatronen (inductie). Van weerstand spreken we ook bij het zoeken van (zeer) veel nabijheid, omdat de betrokkenen de professional op diverse manieren 'aan hun kant' proberen te krijgen, waardoor veranderingen kunnen uitblijven. Voor het opbouwen van een werkelijk relatie is het daarom van essentieel belang dat de medewerker SAVE er actief aandacht aan besteedt in hoeverre de betrokkenen afstand (van hem) nemen en nabijheid (bij hem) zoeken. Voor het werken met deze balans gaven Kaplan (1986) en Kagan & Schlosberg (1989) diverse aanwijzingen. Deze zijn gebaseerd op de volgende uitgangspunten:

- Kies voor wat het angstniveau bij de betrokkenen reduceert.
- Kies voor wat het gezin duidelijkheid geeft.
- Kies voor wat het gezin zoveel controle als mogelijk over de situatie laat ervaren.

F1. One-down en 'reparenting'

Wat betekenen deze aanwijzingen nu concreet? Om adequaat te reageren op pogingen om bemoeienis en verandering tegen te gaan, betekenen de aanwijzingen dat drie technieken belangrijk zijn:

- Het innemen van een 'one-down-positie',
- 'Meerzijdig partijdig zijn' en
- 'Reparenting'.

Het overeenkomstige van deze technieken is, dat hiermee de gezinsleden de ervaring kunnen krijgen weer enige controle over de situatie te hebben.

- *De 'one-down positie'*: Zowel het vluchten als vechten kunnen worden opgevat als het (heftig) kiezen voor distantie, omdat men zich bedreigt voelt. Wat de medewerker SAVE doet, is mogelijkheden aanreiken om voor meer nabijheid te kiezen. De medewerker SAVE verwoordt wat hij aan weerstand ziet, maar veroordeelt dit nooit. Doet hij dit wel, dan neemt hij een one-up positie in, waarin hij boven

de andere gaat staan en met gezinsleden een strijd aangaat. Het is heel belangrijk dat de medewerker aan de orde stelt wat hij ziet gebeuren. Wanneer de medewerker SAVE dat nalaat, dan gaat hij erin mee en is er sprake van een two-down positie met twee negatieve effecten: de gezinsleden blijven zich bedreigd voelen én de medewerker SAVE neemt in die situatie niet het voortouw; het verzwakt de positie van de medewerker en de kansen op effectieve hulp.

- *Meerzijdige (meervoudige) partijdigheid*: De medewerker SAVE let actief op de belangen, wensen en mogelijkheden van alle gezinsleden, subsystemen en andere betrokkenen, en van zichzelf, als persoon en voogd: als vertegenwoordiger van de jeugdbescherming. Vanuit die positie is hij actief door de belangen van de één nadrukkelijk te benoemen en te verdedigen, wanneer de belangen van de ander teveel de boventoon voeren.
- *'Reparenting'*: De medewerker SAVE komt tegemoet aan de wensen van gezinsleden; de behoefte aan nieuwe hoop, perspectief, troost en aanmoediging. Hij laat zien dat hij gelooft in het gezin en neemt bij twijfels en ambivalenties het voortouw, hakt knopen door en gaat een directief optreden niet uit de weg wanneer dat nodig is. Hij is geen 'kind met de kinderen'. De medewerker SAVE laat zien dat hij niet vlucht of vecht voor het gezin, wanneer het gezin hem teleurstelt of in een crisis raakt.

Wanneer de medewerker SAVE deze technieken toepast, merken de gezinsleden dat zij inbreng kunnen hebben in het verdere verloop van de bemoeienis. Hierdoor ervaren gezinsleden (en ook familieleden) dat de medewerker SAVE nieuwsgierig is naar hun verhaal en visie. Dit is een teken van respect. Men vindt de eigen waardigheid weer terug. Men voelt zich minder machteloos en angstig en is daardoor eerder bereid tot samenwerking.

Met behulp van deze drie strategieën kan de medewerker SAVE de betrokkenen helpen op een andere manier naar de huidige situatie te kijken, dan met boosheid, weerstand en angst.

Lindsey (1979) geeft aan dat deze emoties voortkomen uit de vaak jarenlange ervaring dat het niet is gelukt in de situatie verbetering aan te brengen. De teleurstelling en woede hierover worden op de medewerker SAVE geprojecteerd. *"Het is de schuld van de medewerker SAVE dat wij bang, boos en teleurgesteld zijn"*. Deze projecties kunnen dan worden bevochten. Lindsey stelt dat de medewerker SAVE deze projectie kan doorbreken door tijdens de eerste contacten een verandering aan te brengen. Hij kan deze verandering benutten als hefboom voor het motiveren van de gezinsleden om samen te werken. Een concrete, haalbare en erg belangrijke verandering die de medewerker SAVE kan aanbrengen, is het veranderen van de toon van het gesprek. Dit maakt het mogelijk om de betrokkenen op een andere manier naar de huidige situatie te laten kijken. Om de toon van het gesprek te veranderen adviseert Lindsey:

- De medewerker SAVE moet luisteren naar ieders verhaal, waarbij hij de verleiding weerstaat om dit af te kappen, erop te reageren of scheidsrechter te zijn. Het weerstaan hiervan impliceert dat de medewerker SAVE zich bewust is van zijn valkuilen in het voeren van gesprekken met gezinsleden.
- De medewerker SAVE legt na het luisteren snel een relatie met de depressie, schuld- en angstgevoelens die achter de woede liggen. De medewerker SAVE luistert tussen de regels door naar de gevoelens en peilt of deze gevoelens in het gezin leven en bereikbaar en bespreekbaar zijn.

De medewerker SAVE moet eerst goed inschatten of het gezin dit aankan, door de kwetsbaarheid van elk gezinslid in te schatten.

In de adviezen van Lindsey zijn het innemen van een one-down positie, meerzijdige (meervoudige) partijdigheid en reparenting herkenbaar.

F2. Typen weerstandspatronen en bijpassende strategie

Kagan & Schlosberg (1989) delen de diverse vormen van weerstand in gezinnen als volgt in.

Vormen van weerstand	Voorbeeld:
1. Ontkennen	1. Geen probleem
2. Beschuldigen	2. Het komt door....
3. Labelen	3. Hij is gestoord
4. Zwak zijn	4. Druk nou niet zo door
5. De Gedreven Ouder	5. Als ik het niet doe, gebeurt er niets
6. Inductie	6. We mogen jou wel (dus doe dat niet)
7. Vermijden	7. Hij moest even ergens heen
8. Woede/boosheid	8. Jij weet er toch niks van
9. Hulpeloos zijn	9. Dat heeft toch geen zin
10. De leefomgeving	10. <i>Rotzooi, stank, lawaai, hitte/kou, ongedierte, gevaar</i>
11. Van crisis naar crisis	11. <i>We zitten nu écht vreselijk in de nesten!!</i>
12. Weerstand van de medewerker SAVE zelf	12. Ik kan niet, ik mag niet, ik moet

Bij het identificeren van een weerstandsvorm en het kiezen van een strategie geldt:

1. Het gevoel van de medewerker SAVE kan worden verdeeld in eigen gevoelens, die afkomstig zijn vanuit persoonlijke aspecten (angsten, weerstanden, nr. 12), en gevoelens die hun basis hebben in het gezin (nr. 1 t/m 11). Als de medewerker SAVE bijvoorbeeld bang of kwaad wordt, is er een kans dat iemand in het gezin bang of kwaad is. De medewerker SAVE kan dit navragen: Is er iemand bang dat er iets ergs gebeurt? Bij wie, hoe dan? Als de medewerker SAVE bij zichzelf bemerkt dat hij zich vervelt, geen interesse heeft, vraagt hij dat na: Heeft er iemand de hoop opgegeven? Denk je dat verandering mogelijk is?
2. De medewerker SAVE maakt onderscheid tussen emoties bij zichzelf, door gevoelde weerstand, en emoties van gezinsleden: wat vreest men het meest.

3. Hypothesevorming: De medewerker SAVE gaat na wat de *functie* van de weerstand kan zijn in de *relatie* tussen hem en het gezin.
4. De medewerker SAVE kiest een of meer specifieke strategieën op basis van deze hypothese(n). Deze strategieën worden hieronder besproken.

1. Ontkennen of zwijgen (voorbeschouwing)

Deze vorm van weerstand is het hardst en het gemakkelijkst: *'Er is niks gebeurd'*, *'Er is niets aan de hand'*. Of men zegt eenvoudigweg niets. Het gezinlid doet dit om moeilijke vragen te vermijden en de eigen waardigheid te bewaren. De gevoelens die bij de medewerker SAVE worden opgeroepen zijn boosheid, ongeloof, en het gevoel de waardigheid te hebben verloren, geen respect te ontmoeten. De strategie die de medewerker SAVE kan toepassen gaat uit van het gegeven dat men met het ontkennen de eigen waardigheid wil bewaren. Daarom blijft de medewerker SAVE respect tonen voor iemand die ontkent, maar hij blijft de kwestie als 'ernstig' benoemen.

De medewerker SAVE kan zich als deskundige opstellen en opmerkingen maken als *'Dit soort dingen kunnen gebeuren als mensen onder spanning staan'* en dan voorzichtig naar de omstandigheden rond de kwestie vragen.

2. Beschuldigen

Deze vorm van weerstand heeft als functie om de angst voor verandering of voor herhaling van trauma's af te leiden naar een duidelijk aanwijsbare oorzaak die kan worden bevochten. Beschuldigen is daarom een meer subtiel vorm van ontkenning. De gevoelens bij de medewerker SAVE zijn ook hetzelfde als bij ontkennen of zwijgen. Beschuldigingen kunnen gericht zijn tegen personen buiten of binnen het gezin.

- a) Buiten het gezin: *'Het is die leerkracht, dat is gewoon een blok aan ons been'*. Als strategie kan de medewerker SAVE kiezen voor meerzijdige (meervoudige) partijdigheid: *'Het kan best zijn dat jullie die leerkracht een blok aan jullie been vinden, maar hij maakt zich zorgen over de veiligheid voor de kinderen. Willen jullie die zorgen met mij nagaan?'*
- b) Binnen het gezin komt het beschuldigen neer op *scapegoating*: de zondebok aanvallen. Eén kind heeft het allemaal gedaan (en dat klopt - gezien het gedrag - meestal ook wel) en krijgt daarom de schuld. De strategie is hier dat de medewerker SAVE zich niet laat inpakken: *'Ik kom hier geen scheidsrechter spelen'*. De medewerker SAVE moet hier contact maken met alle gezinsleden, hen vragen naar de druk (stressoren) die op hun schouders ligt, en deze druk openlijk erkennen. Ook de zondebok wordt erkend in zijn positie: *'Dat lijkt me niet leuk zeg, om dat allemaal aan te horen'*. De medewerker SAVE maakt degenen die niet willen praten duidelijk dat het *'o.k. is om niets te willen vertellen'*.

3. Labelen

Deze weerstand lijkt sterk op beschuldigen. Ook hier kan een duidelijk aanwijsbare 'oorzaak' worden bestreden. Labelen en beschuldigen lopen vaak door elkaar heen. Voorbeelden: 'Ze is zwak'. 'Hij is ziek'. 'Ze is gestoord'. 'Het zit gewoon in hem'. 'Ze is anorectisch, moet U weten'. 'Hij heeft een agressief karakter, dat komt van zijn moeders kant'. 'Hij is pas vier, maar het is een vechtertje, hoor'. Een labeling

als "verklaring" betekent, dat men "dus" machteloos is om hierin verandering aan te brengen. Eigenlijk zegt men: 'Alleen specialisten kunnen hier helpen.' Het gezin is dus niet verantwoordelijk en kan 'machteloos' blijven toezien hoe de gelabelde wordt gerepareerd.

Gevoelens bij medewerker SAVE: Boosheid, machteloosheid.

Strategie voor de medewerker SAVE

De crux is dat men zich van een deskundige afhankelijk heeft gemaakt en dat deze deskundige dus ook kan aangeven dat de *oorzaak* van dat label in de *bijdrage van alle gezinsleden* gezocht moet worden. De medewerker SAVE ontkracht daarom het label niet (dan neemt hij een one-up positie in), maar benoemt de zaak als serieus, als een ernstige kwestie. Dan vraagt de medewerker SAVE na: 'Wat is er tot nu toe precies aan gedaan door derden, en wat hebben jullie hieraan proberen te doen?'. De medewerker SAVE moet de ouders toestemming vragen om met deze derden contact op te nemen.

Het is belangrijk dat de medewerker SAVE dit doet, en de beschikbare onderzoeksrapporten bestudeert. De medewerker SAVE kan de ouders desnoods goed informeren over deze rapporten, en ook conflicten met deze derden kunnen hiermee worden vermeden.

Indien de ouders of andere gezinsleden vragen om nieuwe psychologische of medische onderzoeken, dan kan de medewerker SAVE daar alleen mee instemmen indien het kind hierdoor niet de speelbal in wordt. Met name een herhaling van onderzoek dat voor kinderen ingrijpend/vervelend is (bijvoorbeeld inwendig onderzoek), moet de medewerker SAVE vermijden. De medewerker SAVE kan al aanwezige en nieuwe rapporten benutten om aan te tonen dat er (ook) sprake is van een gezinsprobleem of opvoedingsprobleem: de deskundige heeft het immers gezegd.

4. Zwak zijn

Bij deze weerstandsvorm geeft een gezinslid zichzelf een label. *'Ik heb mezelf soms niet onder controle, hoor'. 'Jut me nou niet op want dan word ik nerveus'. 'Ik heb een zwak gestel'.* Met andere woorden: *Als jij aan mijn problemen komt en ik stort in elkaar, dan is het jouw schuld.*

Gevoelens bij de medewerker SAVE: 'Ik ga dit tot een goed einde brengen met hard werken. Ik moet erg lief blijven.' De medewerker SAVE ervaart angstige lichamelijke reacties die erop wijzen dat er een ramp staat te gebeuren. Of: de medewerker SAVE voelt zich gehanteerd.

Strategieën

1. De medewerker SAVE benoemt zijn gevoelens: *'Ik denk dat ik heel voorzichtig moet zijn. Zeg het me wanneer ik teveel vraag.' 'Ik ben bang dat je een inzinking krijg als ik je vraag wat ik je wil vragen'.* Dus: *one-down*. Daarna is het met deze vorm van weerstand een kwestie van de lange adem. Gezinsleden zullen langzaam de aangeboden controle aannemen en het inventariseren van de zorgen en krachten is dan mogelijk. Gebeurt dit niet, dan is confrontatie mogelijk met de 'ramp' die zeker zal gebeuren als er niets verandert.
2. De medewerker SAVE geeft duidelijk aan dat hij zich in kan leven in de situatie van de ouder(s): *'Als ik zoveel sores had, zou ik het ook moeilijk hebben.'* Het (verder) inventariseren van de zorgen volgt hierop.

Te veel toevertrouwen

Sommige gezinsleden vertellen de medewerker SAVE meteen 'alles' en schrikken daar zo van dat ze het contact weer willen verbreken (*'Daar heb je die man weer aan wie ik alles heb verteld'*). Strategieën:

1. Het niet zover laten komen. Het is belangrijk dat de medewerker SAVE signaleert dat de ouder gaat 'ontremmen', dit benoemt, en dit afhoudt.
2. Op tijd stoppen. De medewerker SAVE kan dit alleen doen als hij in het relaas van de ouder op een natuurlijke wijze een 'punt kan zetten'. De medewerker SAVE kan dan bijvoorbeeld zeggen: *'U heeft al zoveel verteld, zullen we een volgende keer hierover verder praten?'* Wanneer een 'natuurlijk punt zetten' niet mogelijk is, kan de medewerker SAVE de ouder(s) niet afkappen. Hij richt dan blijvend de aandacht tot het relaas is gedaan.

De boodschap van beide strategieën is: We hebben nu een basis voor samenwerking. Het probleem hoeft niet vandaag opgelost. Er is tijd. En ook: Ik heb respect voor de problemen.

5. De Gedreven Ouder

De gedreven ouder (of ook: schoonmoeder, oma, neef) 'redt' het gezin door overal zijn of haar dempende en verzachtende activiteiten op te leggen. Dit is een missie: *'Als ik het niet doe gebeurt er nooit iets. Leuk is anders, zeven trappen op met al die boodschappen, maar wat moet je?'* De gedreven ouder bemoeit zich overal mee, praat overal tussendoor, ontkracht pogingen van anderen, bijvoorbeeld door dingen 'over te doen'. De gedreven ouder heeft alles al geregeld voordat er om is gevraagd. Een verzorgende, traditionele rol past bij deze weerstandsvorm. Vaak zijn daarom de moeders of oma's de gedreven ouder. Deze ouders werken als bezetenen *om maar niet stil te staan*. In hun jeugd hebben gedreven ouders meestal vergeefs geprobeerd hun ouders te tonen dat zij hun liefde waard zijn. Nu zetten zij in hun gezin alles op alles om dat wel voor elkaar te krijgen, maar het effect is averechts: men voelt zich opzijgezet, lastig gevallen, of men profiteert van deze ouder. Ook is het mogelijk dat deze ouder *ook* voor haar eigen ouders nog van alles loopt te redden. De partner van de gedreven ouder wordt vaak door de schoonouders gediskwalificeerd: onze zoon/dochter is ook geen goede partner 'waard'. Niet zelden is deze partner alcohol/drugsverslaafd of gehandicapt. De verslaving wordt ontkend, zodat de verslaafde kan worden 'verzorgd'. Onderstimulering van de kinderen en verzorgingsrituelen rond symptoomgedrag horen bij het beeld van de gedreven ouder.

Gevoelens bij de medewerker SAVE:

Machteloosheid en agressie. *'Ik kan mijn werk niet doen als zij zich overal mee bemoeit'*. De strategie is hier: Valideren van de rol van de gedreven ouder: *'U weet dat het beste, U kent uw kind immers precies.'* De medewerker SAVE kiest dan een specifiek onderwerp waar de gedreven ouder zich zorgen over maakt, en vraagt de anderen *'wie zou hierover ook bezorgd moeten zijn?'*. Hiermee kan de medewerker SAVE bereiken dat het niet alleen de gedreven ouder is, die als 'almachtige' beslist om al dan niet met de medewerker SAVE samen te werken.

6. Inductie / ingezogen raken

De medewerker SAVE wordt in de (te) warme woning binnengelaten, en verwelkomd met koffie en een koek. Iedereen komt erbij zitten en lacht hem toe. De bouwvater gaat meteen op zijn schoot zitten. Lastige vragen - de melding, de zorg om de kinderen - slikt de medewerker SAVE liever nog maar even in. Positieve kanten in het gezin zijn meteen zichtbaar! Negatieve kanten negeert de medewerker SAVE al gauw. Zoals: Ze lachen je toe, maar ze zien er heel moe uit. Het huis is warm, maar in beroerde staat. De bouwvater op je schoot heeft vlooiën. Het resultaat: De grens van het gezin met de buitenwereld is weer intact.

Gevoelens bij de medewerker SAVE: 'Ze houden van me. Ik mag hier de goede moeder of de sterke vader zijn'. De medewerker SAVE ervaart angst om het gezin weer kwijt te raken. Later raakt de medewerker SAVE gefrustreerd en geeft hij het gezin op.

Strategie

Met name in deze gezinnen is overleg met begeleiders nodig. Het gezin spreekt de medewerker SAVE immers aan op behoeften / reddersfantasieën die velen van ons hebben: geliefd zijn, niet alleen staan, behoeftigen bijstaan, nodig zijn, *'our need to be needed'*. De medewerker SAVE moet echter afstand blijven houden en steeds alert blijven. Hij dient steeds het doel voor ogen te houden: de problemen / zorgen over de veiligheid en ontwikkeling van de kinderen aan de orde stellen.

De medewerker SAVE kan ook de grens *benutten* die het gezin om zich heen vasthoudt door hem in het gezin op te nemen tegen 'de buitenwereld'. Die buitenwereld bestaat namelijk ook uit *uitspraken van andere betrokkenen over het gezin*. De medewerker SAVE kan die uitspraken laten doorklinken, en aangeven het daar wel of niet mee eens mee te zijn, en de mening van de gezinsleden hieromtrent vragen. De medewerker SAVE kan ook openlijk twijfelen (dat is: afstand nemen): *'Aan de ene kant (zegt)...., maar aan de andere kant (zegt)....., hoe denkt U daarover?'*

Mishandeling/verwaarlozing

Wanneer bij het eerste contact reeds duidelijk is dat er sprake is van kindermishandeling en/of -verwaarlozing, is het van groot belang dat de medewerker SAVE dit naar voren brengt. Zo wordt voorkomen dat de ouders de indruk krijgen dat de medewerker SAVE dit als een gezinsgeheim zal delen.

7. Vermijden

Voor ontkennen is nog een soort 'moed' nodig: Je kijkt iemand aan en zegt 'het is niet zo'. Deze vorm van weerstand is de meest primitieve: hard weglopen, vluchten.

Gevoelens bij de medewerker SAVE: Woede, afwijzing, zich opgejaagd voelen (ik moet mijn werk toch doen), walging. Tenslotte neemt de medewerker SAVE het vermijden over.

Strategie

Wanneer gezinsleden bij het eerste contact afwezig zijn of niet bij het gesprek willen komen (op hun kamer blijven zitten bijvoorbeeld), moet de medewerker SAVE dit respecteren als een bijdrage van dat gezinslid het gezinsevenwicht te bewaren. De medewerker SAVE mag *nooit* eisen dat allen aanwezig zijn. De medewerker SAVE kan de aanwezigen wel vragen aan de afwezige(n) door te geven dat zij erg worden gemist, omdat hun mening op prijs wordt gesteld. Dit kan met name bij afwezige vaders effect

hebben; zij worden op hun status aangesproken. Een mogelijke reactie kan dan zijn: *'Ja maar hij hoeft er toch niet bij te zijn?'* De medewerker SAVE moet niet doordrammen maar stellen: *'Tja, hij zal zelf wel weten wanneer het hier veilig / belangrijk genoeg is om wel te komen'*. Of: *'Ik houd er niet van om beslissingen te moeten nemen / advies te geven wanneer ik belangrijke betrokkenen niet heb gehoord.'*

8. Woede/boosheid (bangmakerij)

Door sommige gezinnen worden bij het eerste bezoek *alleen woede en vijandigheid* richting medewerker SAVE geventileerd. De gezinsleden kennen de medewerker SAVE nog helemaal niet, dus dit kan onmogelijk persoonlijk bedoeld zijn. De woede en vijandigheid moeten daarom worden opgevat als metaforen:

- Begrijpt de medewerker SAVE wel hoe kwaad wij zijn? Wij laten hem dat nog eens even goed merken.
- Kan onze woede de medewerker SAVE misschien hier weggagen? Kan hij onze problemen dus niet aan?
- Gaat ook deze medewerker SAVE ons weer zeggen wat wij moeten doen? We laten alvast merken daar niet van gediend te zijn.

De medewerker SAVE dient deze woede en vijandigheid in de eerste plaats te benoemen. Daarmee laat hij zien dat hij hier niet voor wegloopt. De medewerker SAVE dient ook aan te geven dat hij toch graag wil blijven om tot een uitwisseling te komen over de zorg die er over de kinderen bestaat. We verwijzen voor het omgaan met deze weerstand naar de eerder besproken aanwijzingen van Lindsey.

9. Hulpeloos zijn

Wanneer gezinsleden 'hulpeloosheid' als weerstandsvorm hanteren, komt een houding van 'niets heeft toch zin, dus zeg het maar' naar voren in opmerkingen, lichaamstaal, besluiteloosheid, apathie. Dit is een weerstandsvorm waarop de medewerker SAVE zeer alert dient te zijn. Immers, met deze houding beveelt het gezin de medewerker SAVE hen te zeggen wat zij moeten doen. Daarmee wordt de medewerker SAVE meteen een tegenstander, iemand die zit te pushen, iemand die het gezin opjaagt.

Gevoelens bij de medewerker SAVE: Grote betrokkenheid (de medewerker SAVE gaat in de weer om oplossingen aan te dragen ... die alle worden afgekeurd), of overnemen van de hulpeloosheid (de medewerker SAVE gaat ook hulpeloos op de bank zitten).

Strategie

De medewerker SAVE moet zijn gevoel verwoorden: *'Wat een toestand zegt, het lijkt me dat jullie daar moe van zijn.'* Wanneer gezinsleden volharden in een apathische houding, kan de medewerker SAVE hen irriteren, prikkelen, door het herdefiniëren van de functie van hulpeloosheid. De medewerker SAVE stelt in dat geval vast, dat het hulpeloos en besluiteloos zijn dient als bescherming of opoffering om niet over zaken te hoeven praten: *'Misschien moeten we er maar mee leren leven dat dit niet wordt opgelost.'* De hulpeloosheid wordt opnieuw gedefinieerd als een machtig middel, en de hulpeloze is een soort held. Dit kan de hulpeloze of andere gezinsleden zo boos maken dat samenwerking mogelijk wordt.

10. De leefomgeving

Heel angstige gezinnen houden de buitenwereld buiten door hun woning zo onaantrekkelijk of gevaarlijk mogelijk te laten zijn.

Gevoelens bij de hulpverlener: Angst voor huiduitslag, infectie, voedselvergiftiging, HIV/aids of insectenbeten. Als er wapens of honden, enge beesten of donkere trappen in huis zijn: angst voor verwonding of dood. Walging: *'wat voor soort mensen woont hier*. Woede: *'dat doe je kinderen toch niet aan'*.

Strategie

De medewerker SAVE negeert dit niet. Hij gaat hierop in, en denkt niet: *'Als ze zich beter voelen ruimen ze de boel wel op, eerst dus maar even doorbijten, even mijn normen opzij zetten.'* De medewerker SAVE laat zijn ongemak duidelijk blijken, en kan hier de nodige dramatiek bij toepassen: Hoesten bij luchtjes. *"Ik voel me niet op mijn gemak. Bijt die hond echt niet?" "Kan ik dit drinken?" "Word ik niet ziek van die vuilnis?"*. Wanneer de medewerker SAVE blijft twijfelen, of wanneer het echt gevaarlijk is, dan zegt hij: *"Zo kan ik niet werken, ik ben niet op mijn gemak. Doe er alsjeblieft iets aan."* (Honden in een andere ruimte zetten, TV uitzetten). Tijdens de verkenning van de zorgen en krachten kan de medewerker SAVE de gezinsleden vragen of zij nooit worden gebeten, ziek worden, gewond raken, huiduitslag hebben. *"Is dat niet vreselijk vervelend om steeds vlooienbulten te hebben?"* Alle gezinnen zullen dit bevestigen.

11. Van crisis naar crisis

De dramatiek en actie, de adrenaline van een crisissituatie houdt het gezin bezig. Over de echte kwesties hoeft even niet te worden gesproken. Ik heb wel wat anders aan mijn hoofd! Deze oorlog wordt nooit gewonnen, er is altijd wat. Deze weerstandsvorm is dus vaak verweven met hulpeloos zijn. Met het verwikkeld zijn in een crisis, wordt de medewerker SAVE door het gezin *getest*: Blijft hij bij ons, of loopt hij hard weg? Kan hij de intensiteit van onze problemen wel aan, of wordt hij bang en verdwijnt hij weer?

Gevoelens bij de medewerker SAVE: Zich overdonderd voelen en meteen iets willen doen: *"Dan wordt het misschien rustig en kan ik weer werken"*.

De *strategie* die de medewerker SAVE hier toepast, is: In het gezin blijven, niet weglopen, alleen de hoognodige concreet-materiële hulp bieden of helpen regelen (huis, vervoer) als antwoord op deze 'test'. De medewerker SAVE laat hiermee het gezin zien: Ik word hier niet warm of koud van. Ook hier moet de medewerker SAVE zijn gevoel verwoorden: *'Het is zo uitputtend dat we maar aan één ding tegelijk moeten werken. Maar het is ook spannend.'* Hierdoor wordt de medewerker SAVE door het gezin geaccepteerd.

Super-oplossingen

Weer andere gezinnen komen tijdens het eerste contact met rigoureuze oplossingen, om de pijn van 'echte' verandering te vermijden, en ook meteen van de bemoeienis van (bijvoorbeeld) de jeugdbescherming af te zijn. De ouders geven bijvoorbeeld aan hun kind 'toch maar meteen uit huis te willen' of willen zelf opgenomen worden.

Mogelijkheden:

1. De medewerker SAVE vraagt de ouders dan even te wachten met zulke verregaande beslissingen. *'Misschien krijgt U daar spijt van en dan voelt U zich misschien nog slechter'.*
2. Paradoxe interventie: De oplossing doortrekken naar een concrete mogelijkheid. De medewerker SAVE antwoordt bij een vraag om uithuisplaatsing van het kind bijvoorbeeld *'Goed, op welke termijn? In de stad of ergens anders?'*. In veel gevallen zullen ouders aangeven dat dit 'toch' te ver gaat. Hierop kan de medewerker SAVE proberen een gesprek over de gevoelens van onmacht en wanhoop te openen. Op deze gevoelens is immers de wens tot uithuisplaatsing gebaseerd, niet op een wens van de ouders om werkelijk hun kind uit huis te plaatsen. Wanneer de ouders echter stellig blijven in hun beslissing, weet de medewerker SAVE ook waar hij aan toe is.
!! Het is geen eenvoudige zaak om een paradoxale interventie goed toe te passen. De medewerker SAVE moet goed weten waar hij aan begint, omdat hij de ouders eigenlijk bewust manipuleert. Wanneer de medewerker SAVE zijn gezicht hierbij niet in de plooi weet te houden, of anderszins onecht overkomt, kan hij het leggen van een basis met de betrokkenen geheel op het spel zetten.

12. Weerstand bij de medewerker SAVE zelf

Gevoelens van de medewerker SAVE, met name *angst*, of behoeften van de medewerker SAVE, met name *geaccepteerd willen worden*, kunnen de medewerker SAVE sturen, of hem juist ergens van weerhouden. Het is deze weerstand die ervoor zorgt dat de medewerker SAVE die hier geen zicht op heeft, na verloop van tijd niet meer weet waar de grens ligt tussen de problemen van het gezin en zijn eigen problemen.

De strategie is hier niet gericht op het gezin, maar op de medewerker SAVE zelf. Ernstige trauma's hebben de meeste (gezins-)voogden / hulpverleners niet opgelopen, maar *verliezen hebben we allemaal geleden*.

1. De medewerker SAVE probeert zich zijn eigen verliezen te herinneren, en wat er toen in zijn gezin van herkomst, of in vorige relaties gebeurde.
2. De medewerker SAVE stelt zich op verschillende leeftijden voor hoe het moet zijn om in een pleeggezin geplaatst te zijn, of in een residentiële instelling te wonen, of in een gevangenis.
3. De medewerker SAVE houdt zichzelf voor dat niet iedereen te helpen is, dat hij nooit alles zal begrijpen en dat hij niet iedereen aardig kan vinden en nooit door iedereen aardig, deskundig of behulpzaam gevonden zal worden.
4. Zo mogelijk snijdt de medewerker SAVE in zijn eigen gezin pijnlijke, verzwegen onderwerpen aan.

Bijlage 4: SAVE-Begeleiding bij schoolverzuim

In hoofdstuk 1 staan de algemene doelen en doelgroep van SAVE-Begeleiding beschreven inclusief de accenten bij schoolverzuim. In hoofdstuk 2 wordt in de vensters uitgewerkt wat de algemene werkwijze voor SAVE-Begeleiding is. Deze bijlage bevat daarop aanvullend de specifieke aandachtspunten voor SAVE-Begeleiding bij schoolverzuim. Bij de SAVE-Begeleiding zullen, naast het lokale team ook Leerplicht en de schoolverzuimketen noodzakelijk betrokken zijn.

Indien het schoolverzuim samenhangt met overlastgevend of delictgedrag, is ook bijlage 5 relevant. De 'Richtlijnen Jeugdzorg' van het Nederlands Instituut van Psychologen (NIP), de Nederlandse vereniging van pedagogen en onderwijskundigen (NVO) en de Beroepsvereniging van Professionals in Sociaal Werk (BPSW) vullen de aanwijzingen binnen deze bijlage aan; met name de richtlijnen 'Ernstige gedragsproblemen', 'Middelengebruik', 'Stemmingsproblemen' en 'Multiprobleemgezinnen' kunnen relevant zijn.

A. Positionering

De inzet van SAVE-Begeleiding bij schoolverzuim is aanvullend op wat de school, leerplicht en lokale teams (buurtteams, sociale wijkteams, VO/MBO-teams van de gemeente, CJG etc.) doen. Wanneer die te maken hebben met signaalverzuim (verzuim dat samenhangt met sociaal-emotionele problemen) en het leerplicht en lokale professionals niet voldoende snel of met voldoende resultaat lukt om jeugdige en ouders mee te krijgen in aanpak van dit verzuim kan SAVE-Begeleiding invoegen; de lokale professional blijft betrokken. Met de tijdige inzet van SAVE-Begeleiding wordt beoogd een zorgmelding bij Veilig Thuis of een proces verbaal te voorkomen en de effectiviteit van terugleiding en toeleiding van jeugdigen naar passend onderwijs te verbeteren.

De wenselijkheid van het voorkomen van een proces verbaal moge duidelijk zijn. De ketenpartners bij schoolverzuim formuleren dit in de 'Methodische Aanpak Schoolverzuim (MAS) van 16 maart 2017 als volgt:

Gezamenlijke visie van ketenpartners

Ingrado, Stichting Halt, het Openbaar Ministerie (OM) en de Raad voor de Kinderbescherming (RvdK) hebben – in samenspraak met het ministerie van V&J – deze Methodische Aanpak Schoolverzuim (MAS) ontwikkeld vanuit de volgende gedeelde visie:

- I** Het doel van de aanpak is terug-/toeleiding naar een passend onderwijsprogramma
- II** Vroegtijdige inzet van (jeugd)hulp bij verzuim staat voorop
- III** Ketensamenwerking draagt bij aan een effectieve aanpak van schoolverzuim
- IV** De aanpak is licht waar het kan en zwaar(der) waar het nodig is, maatwerk dus

De wenselijkheid van versnelling in de keten wordt onderstreept door het pact dat de Staatssecretarissen Dekker (Onderwijs) en Van Rijn (Volksgezondheid) hebben gesloten met de PO-Raad, de VO-raad, het ministerie van Veiligheid en Justitie en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten. Doel is dat er in 2020 geen enkel kind langer dan drie maanden thuiszit zonder een passend aanbod.

Om welke problematiek gaat het?

- Signaalverzuim, schooluitval
- Ouders en/of jeugdige vermijden hulp of de hulp slaat niet aan.
- Nog onvoldoende aanleiding voor een proces-verbaal. SAVE-Begeleiding werkt in het vrijwillig kader.

Binnen SAVE-Begeleiding is het nodig, om aanvullend aan wat er al door het cliëntsysteem zelf en het lokaal team is gedaan, te focussen op de (mogelijke) bedreiging van de ontwikkeling van de jeugdige en daartoe voorwaarden te (helpen) formuleren en realiseren die passen bij het specifieke functioneren van de jeugdige en zijn omgeving.

Snelheid

Schoolverzuim kan een ernstige ontwikkelingsbedreiging zijn of worden, en moet daarom snel aangepakt worden. Jeugdigen zijn nog volop in ontwikkeling. De hersenfuncties van jongvolwassenen zijn bijvoorbeeld pas op 27 jaar uitontwikkeld. Tegelijkertijd staat de schoolcarrière op het spel en komen de eisen van de volwassenheid snel naderbij. De tijd dringt, en hoe eerder de jeugdige positieve toekomstkeuzes maakt en zich daaraan verbindt, des te beter. De medewerker SAVE dringt hierop aan en helpt de jeugdige daarbij.

Als een jongere bijvoorbeeld een laatste kans heeft om met een startkwalificatie van school te gaan en dat door verzuim dreigt te verspelen, dan moet daar snel op ingesprongen kunnen worden.

Hoe langer het verzuim duurt, hoe dieper de factoren die het schoolverzuim veroorzaken en in stand houden, zich wortelen. Het schoolverzuim kan op zichzelf weer de bron zijn voor onveiligheid van jeugdige of omgeving. Daarom is het belangrijk dat lokale teams SAVE-Begeleiding tijdig inzetten.

Om dezelfde reden zal de medewerker er bij SAVE-Begeleiding in het kader van schoolverzuim voor kiezen om de Viervenster snel te doorlopen om tot een voorlopig plan op schoolverzuim en overige acute onveiligheid te komen. Na inwerkingtreding van dit plan wordt de problematiek breder verkend.

Voorwaarden voor de start van SAVE-Begeleiding

Leerplicht kan voorwaarden hebben gesteld t.a.v. het schoolverzuim en verdergaande maatregelen hebben aangekondigd als het gedrag niet verandert. Deze voorwaarden worden meegenomen in de totstandkoming van het plan.

B. Functies van SAVE-Begeleiding bij schoolverzuim

Wat kan de medewerker SAVE bij verzuimgedrag betekenen? De medewerker SAVE kiest pragmatisch de route die de meeste kans biedt op de gewenste snelheid m.b.t. het resultaat: eerst een meer individueel op de jeugdige gerichte benadering en dan de aanpak verruimen naar de opvoeding, of andersom. Of een gecombineerde aanpak.

De volgende functies van SAVE-Begeleiding komen bij de uitvoering aan de orde:

- Analyseren

De medewerker SAVE voert ook bij schoolverzuim een analyse uit met het viervenster analysemodel. Daarbij brengt hij zijn kennis in over onveiligheid, ontwikkeling en veranderingsprocessen.

- a. Zorgpunten: Wat betekent het schoolverzuim in termen van een ontwikkelingsbedreiging
- b. Eventuele extra zorgpunten: Veiligheid van de jeugdige (ook van de brusjes)
- c. Belemmerende factoren
 - LVB-analyse
 - Analyse op onderliggende psychogene factoren (angst bij de jongeren na eerdere afwijzing/pesten, faalangst)
 - Signalen die samenhangen met risico's op (latere) criminaliteit
 - Risicofactoren op gezinsniveau: De medewerker SAVE heeft een gezinsgerichte blik; kijkt naar de interactiepatronen in de opvoeding, het gehele gezin en familie, de school en de peergroup, en leidt hieruit af hoe de emotionele bindingen, loyaliteiten en aanpassingen bijdragen aan de zorgpunten of aan oplossingen. Een goed middel hierbij is de Verzuimanalyse.

- Voorlichting geven, psycho-educatie

Voorlichting geven over wat een opvoed- opgroeisituatie onveilig of juist veiliger kan maken (psycho-educatie); de voorlichting is erop gericht om betrokkenen voldoende toe te rusten om uiteindelijk zelf een plan te kunnen maken om de situatie veiliger te maken.

- Activeren

De jeugdige en cliëntsysteem kunnen 'meekrijgen.'

Progressiegericht kunnen werken tussen bescheidenheid en doortastendheid m.b.v. de basiswerkwijze SAVE, kennis, houding en vaardigheden op schoolverzuim en jeugdreclassering. De medewerker houdt rekening houden met wat de jeugdige aankan.

Vanuit diverse invalshoeken - de desistance-benadering, de cognitieve leertheorie en inzichten over de werkdialoog - komt naar voren dat de jeugdige zelfeffectiviteit moet ervaren om verder te komen in zijn ontwikkeling. Met de gestructureerde SAVE-werkwijze (met elementen van motiverende gespreksvoering, progressiegericht sturen, de eigen kracht-benadering) en eerder beschreven methodieken m.b.t. schoolverzuim kan de medewerker SAVE de jeugdige en ook zijn gezinssysteem meekrijgen en successen gaan boeken. Het betreft een uitgebalanceerde combinatie van voorwaarden stellen en ruimte laten voor eigen invulling. De jeugdige moet kunnen zeggen: "dit is mij gelukt, door mijn eigen beslissing, mijn plan en mijn inzet": eigen kracht en regie. Naast zelfeffectiviteit is een tweede noodzakelijke ervaring, dat de jeugdige merkt dat hij nodig is, dat hij iets kan bijdragen, dat hij zich verdienstelijk kan maken, dat anderen verwelkomen wie hij is en wat hij

doet. Deze positieve ervaringen versterken de motivatie, zij zijn een innerlijk vliegwiel voor verandering⁴⁹.

- Positioneren

Concrete voorwaarden kunnen stellen wat er (inclusief de eventuele voorwaarden die Leerplicht, wijkagent/politie al gesteld hebben) nodig is voor herstel van de ontwikkeling en eventueel de veiligheid.

Duidelijke voorwaarden kunnen stellen voor een veilige opvoed- of opgroeisituatie/ leefsituatie; de consequenties aangeven van het wel en niet realiseren van die voorwaarden.

Gericht op het activeren van het netwerk van jeugdige en ouders.

Advies kunnen geven m.b.t. het opheffen van belemmerende factoren die verbetering kunnen belemmeren en terugval kunnen uitlokken.

- Organiseren en volgen van het plan, opschalen

Regie bij de jeugdige, zijn ouders en netwerk kunnen laten; zij maken het plan op basis van de concrete voorwaarden en kunnen zich daarbij laten bijstaan door netwerk, lokaal team en/of SAVE-team.

Het lokale team blijft betrokken en kan jeugdige en gezinssysteem ondersteunen; ook inzet van het jongerenwerk kan gewenst zijn. Hetzelfde geldt voor school, Leerplicht, wijkagent.

In het plan wordt verwoord wie wat doet (jeugdige, ouders, netwerk, profs) en wat de consequenties zijn als het plan geen resultaat oplevert. Indien dat het geval is wordt de schoolverzuimketen opnieuw betrokken om te bezien of verdergaande maatregelen nodig zijn. Ook kan er reden zijn om op te schalen naar de Raad voor de Kinderbescherming.

⁴⁹ VanMontfoort: SAVE-handleiding Jeugdreclassering.

C. Toepassing van de Viervensters bij schoolverzuim

Venster 1

Bij schoolverzuim brengt de medewerker SAVE ook het netwerk in kaart dat is verbonden aan dit gedrag, inclusief de peergroup van de jeugdige. Een groepsproces en onderlinge beïnvloeding kunnen immers het gedrag in stand houden. Ook rond andere leden van het cliëntsysteem kan er sprake zijn van een netwerk dat het aanpakken van de zorgpunten mogelijk kan belemmeren. Dit komt in Venster 2 terug onder belemmerende omstandigheden.

Tegelijk kunnen ook (een of meer) leden van dit netwerk krachten hebben en deze willen inzetten. Denk bijvoorbeeld aan één van de vrienden van de jeugdige die inziet dat de jeugdige niet steeds thuis moet blijven zitten.

Venster 2

Het is belangrijk schoolverzuim niet (alleen) als gevolg van (andere) problemen te zien, maar juist ook als een zorgpunt: een op zich staand probleem dat mogelijk grote risico's voor de ontwikkeling met zich meebrengt.

Als sprake is van schoolverzuim, dan wordt er (indien dat in het voortraject nog niet gebeurd is), een verzuimanalyse gemaakt. Doel is het schoolverzuim als specifiek gedrag te ontrafelen (functionele analyse):

- Hoe vaak en wanneer komt het schoolverzuim voor en is er bijvoorbeeld een patroon?
- In het gesprek met jeugdige en andere betrokkenen kan voor een functionele analyse gebruik worden gemaakt van de 5G's: gebeurtenis – gevoelens en gedachten – gedrag (verzuim, of juist schoolbezoek) – gevolgen.
 - Gebeurtenis: Welke kenmerken heeft de situatie waarin een jeugdige school verzuimt? Is daar een patroon in te ontdekken? Welke gebeurtenissen gaan eraan vooraf? Wat zijn 'triggers' voor schoolverzuim?
 - Gedachten: Welke gedachten heeft de jeugdige bij het schoolverzuim en over de gebeurtenissen die hieraan voorafgaan? Welke betekenis heeft schoolverzuim voor de jeugdige?
 - Gevoelens: Welke gedachten roepen specifieke gevoelens op? Hoe ontstaan heftige gevoelens? Op welk moment liepen de gevoelens op? Wat was het moment dat deze gevoelens de overhand kregen?
 - Gedrag: Welk concreet en specifiek gedrag wordt geactiveerd met het schoolverzuim? Wat voor gedrag ging aan het schoolverzuim vooraf? Valt daarin een keten van gedragingen te ontdekken?
 - Gevolgen: Welke gevolgen heeft het schoolverzuim? Wat heeft het opgeleverd en wat heeft het gekost? Dus: Welke functies (wat is de 'winst') heeft het verzuim voor de jongere en voor de context?

- De gebeurtenis hoeft niet alleen een concrete, actuele aanleiding te zijn. Ook een algemene toestand die op de achtergrond aanwezig is, kan het verzuimgedrag uitlokken. Daartoe kan de medewerker SAVE kijken naar *belemmerende omstandigheden* die met hardnekkig schoolverzuim verbonden kunnen zijn. Zoals:
 - a. Verbinding tussen jeugdige, ouders en school. Is er afstemming qua visie, regels en afspraken, toezicht en ondersteuning tussen ouders school?
 - b. Een verstandelijke beperking of leerproblematiek.
 - c. Internaliserende problemen, zoals angst na eerdere afwijzing/pesten, faalangst, of (andere) kinderpsychiatrische problematiek.
 - d. Groepsdruk vanuit het netwerk, de peergroup van de jeugdige, klasgenoten. Hierbij kan gedacht worden aan pestgedrag, maar ook aan beïnvloeding of zelfs aansprong tot (aanhoudend) spijbelen gekoppeld aan de groepsmoraal.
 - e. Overlastgevend gedrag of delictgedrag
 - f. Sociaal isolement.
- Welke krachten zijn mogelijke aanknopingspunten voor stoppen van het verzuim?

Voor een gedetailleerde opsomming van risico- en beschermende factoren bij schoolverzuim: zie de 'Methodische handreiking schoolverzuim; B. Spoel, Transferium'.

Venster 3

Bij schoolverzuim zijn de voorwaarden op de veiligheid en ontwikkeling van de jeugdige altijd ook gebaseerd op de zorgpunten (en bescherm punten) die rechtstreeks samenhangen met het verzuim. De voorwaarde zal, zolang de jeugdige leerplichtig is, altijd zijn dat de jeugdige weer een erkende en toetsbare vorm van onderwijs volgt. Als er sprake blijkt van leerproblematiek/ faalangst/ pesten en die rechtstreeks verbonden is met het verzuim kan de voorwaarde zijn: ouders en jeugdige zorgen binnen (bijvoorbeeld) twee weken met steun van hun netwerk, lokaal team en school voor een plan waarmee de leerproblemen / de faalangst / het pesten worden aangepakt.

Vaak zijn kleine stappen nodig om tot dit resultaat te komen en kunnen voorwaarden gesteld worden die daarmee verbonden zijn. Deze voorwaarden kunnen te maken hebben met bijvoorbeeld opstaan(ritueel), mentorgesprekken, achterliggende factoren voor schoolverzuim etc.

Venster 4

In venster 4 worden doelen en afspraken vastgelegd, waaraan termijn worden verbonden. Bij schoolverzuim is het belangrijk wie de jeugdige kan en mag monitoren / controleren op zijn schoolgang en welke acties worden ondernomen als de jeugdige te laat of niet op school verschijnt.

Twee praktische aandachtspunten in het plan kunnen bij schoolverzuim (extra) helpend zijn:

Weekrooster:

Voor jeugdigen die moeite hebben met het aanbrengen van structuur in hun leven en het lastig vinden zich aan een structuur te houden kan een weekrooster ondersteuning en taakverlichting bieden. Samen met de jeugdige en de ouders maakt de medewerker SAVE een weekrooster. Ook voordat de jeugdige naar school of een schoolse voorziening gaat kan eventueel met een weekrooster worden gestart om de jeugdige alvast voor te bereiden op de schoolgang.

Het doel van het weekschema is vooral om de jeugdige te leren zelfstandig in een structuur te functioneren. Een rooster biedt de jeugdige houvast om zich (weer) in een ritme te voegen. Vaardigheden die een jeugdige daarbij leert, zijn onder meer zorgen dat hij op tijd is, zich aan de binnen de structuur geldende afspraken en regels houden, plannen en vooruitkijken, een agenda maken en bijhouden.

De al bestaande dagbesteding van de jeugdige voor een weekrooster de basis vormen, eventueel aangevuld met een nieuwe dagbesteding (vrijtijdsbesteding, opdoen werkervaring). Wanneer gestart wordt met school wordt het lesrooster leidend voor het weekschema. De wijze waarop het weekschema wordt ingevuld is afhankelijk van de jeugdige.

Toekomstperspectief:

Jeugdigen die een toekomstwens of -droom hebben of precies weten wat ze later willen worden, zijn doorgaans gemotiveerder voor school dan jeugdigen bij wie dit niet het geval is. De medewerker SAVE kan het toekomstperspectief tot thema in de begeleiding van de jeugdige maken. Dit kan op verschillende manieren worden vormgegeven:

- De jeugdige gaat terug naar de oude school, naar dezelfde klas als de leerachterstand niet te groot is en de jeugdige zich er veilig voelt, naar een parallelklas die veiliger is voor de jeugdige, naar een lagere klas als de leerachterstand te groot is of tijdelijk naar een spijbelklasje.
- De jeugdige gaat niet terug naar de oude school maar naar een andere reguliere school waar een frisse start kan worden gemaakt.
- De jeugdige gaat naar een tijdelijke schoolvoorziening als opstapje naar de oude school of naar een nieuwe school.
- De jeugdige gaat naar een tijdelijke dagbesteding indien er nog geen schoolse voorziening is of de jeugdige daar nog niet aan toe is. De jeugdige kan hier weer een ritme opbouwen, wennen aan structuur, gezagsverhoudingen en regels. In het zoeken naar een dagbesteding stelt de medewerker SAVE zich outreachend op en is uit op een match met de jeugdige.
- Deelname aan school of aan een schoolse voorziening wordt gefaseerd opgebouwd. Bijvoorbeeld: de jeugdige start met lessen in vakken die hij leuk vindt/waar in hij goed is, de jeugdige gaat eerst alleen in de middag naar school.
- Voor oudere jeugdigen die al heel lang niet naar school gaan, maar fluitend naar hun werk gaan en het daar heel goed doen, maar structureel die ene schooldag per week verzuimen kan de medewerker SAVE op zoek gaan naar de meest werkbare optie in overleg met de leerplichtambtenaar. Bijvoorbeeld: alleen praktijkvakken volgen of gedeeltelijk naar school.

- Voor licht verstandelijk beperkte (LVB) jeugdigen is het om cognitieve redenen niet altijd mogelijk om een startkwalificatie te behalen. Ook voor deze jeugdigen moet worden gezocht naar een alternatief.

Bijlage 5: SAVE-Begeleiding bij overlastgevend/delictgedrag

In hoofdstuk 1 staan de algemene doelen en doelgroep van SAVE-Begeleiding beschreven inclusief de accenten bij overlastgevend of delictgedrag. In hoofdstuk 2 wordt in de vensters uitgewerkt wat de algemene werkwijze voor SAVE-Begeleiding is. Deze bijlage bevat daarop aanvullend de specifieke aandachtspunten voor SAVE-Begeleiding bij overlastgevend of delictgedrag van jeugdigen.

De 'Richtlijnen Jeugdzorg' van het Nederlands Instituut van Psychologen (NIP), de Nederlandse vereniging van pedagogen en onderwijskundigen (NVO) en de Beroepsvereniging van Professionals in Sociaal Werk (BPSW) vullen de aanwijzingen van deze bijlage aan; met name de richtlijnen de richtlijnen 'Ernstige gedragsproblemen', 'Middelengebruik' en 'Multiprobleemgezinnen' kunnen relevant zijn.

Het lokale team kan signalen krijgen van ouders, de wijkagent, school of andere betrokkenen dat er sprake is van overlastgevend gedrag en/of delictgedrag. Het lokale team zal hier, als laagdrempelige spil in de zorg, eerst op interveniëren. Als dit onvoldoende (snel) veranderingen geeft, kan SAVE-Begeleiding worden ingezet.

Bij de SAVE-Begeleiding zullen, naast het lokale team, vaak ook jongerenwerk en wijkagent (blijvend) noodzakelijk betrokken zijn.

- Er is nog sprake van werken in het vrijwillig kader als: Er sprake is van overlastgevend en/of delinquent gedrag waar (nog) geen aangifte of proces-verbaal uit voortgekomen is, vaak omdat de situatie nog niet duidelijk en/of ernstig genoeg is om tot een aangifte en dus opmaak van proces verbaal te komen.
- Er sprake is van overlastgevend en/of delinquent gedrag waarbij betrokkenen ervoor kiezen geen aangifte te doen. Vaak vindt het gedrag dan plaats in de huiselijke omgeving en hebben ouders of betrokkenen uit de familie of het netwerk bezwaar tegen het doen van aangifte (tegen hun zoon, dochter, familieverwant of bekende).
Ook kunnen zorginstellingen huiverig zijn voor aangifte tegen een jeugdige, waardoor betrokkenheid vanuit de strafrechtketen uitblijft.

Voorwaarden voor de start van SAVE-Begeleiding

De gedupeerden kunnen hebben gesteld dat zij afzien van aangifte indien de jeugdige aan gedragsverandering gaat werken. De politie kan gewaarschuwd hebben dat bij een volgende overtreding een proces verbaal volgt. Dit wordt meegenomen in de totstandkoming van het plan.

Het gedrag van de jeugdige kan gedurende de inzet van SAVE-Begeleiding alsnog leiden tot aangifte en proces-verbaal; er kunnen (afhankelijk van de afdoening) vervolgstappen binnen het jeugdstrafrecht volgen. Wanneer dat nodig is kan op verzoek van de RvdK de maatregel Toezicht en Begeleiding vrijwillig worden ingezet als er sprake is van een geplande zitting en de problematiek aanleiding geeft tot inzet jeugdreclassering voor de zitting. Na de zitting (uitspraak) kan er eventueel Toezicht en Begeleiding verplicht worden opgelegd. Dezelfde medewerker SAVE kan betrokken blijven en continuïteit van handelen en relatie bieden.

In de onderstaande tekst staan de belangrijkste specifieke aandachtspunten op een rij.

Venster 1

Naast het in kaart brengen van het (brede) netwerk (met bijvoorbeeld een genogram), is het nodig het risicovolle netwerk/vrienden van de jeugdige in kaart te brengen. Het gedrag komt immers vaak in groepsverband voor; het groepsproces en de onderlinge beïnvloeding kunnen het gedrag in stand houden. Ook rond andere leden van het cliëntsysteem kan er sprake zijn van een netwerk dat het aanpakken van de zorgpunten mogelijk kan belemmeren. Dit komt in Venster 2 terug onder belemmerende omstandigheden. Tegelijk kunnen ook (een of meer) leden van dit netwerk krachten hebben en deze willen inzetten. Denk bijvoorbeeld aan één van de vrienden van de jeugdige die inziet dat de jeugdige niet steeds de meeloper moet zijn.

Het toepassen van een hulpmiddel kan hierbij helpen, bijvoorbeeld een op de jeugdige toegesneden bolletjesschema 'Wie heb ik nu om me heen?' (Uit; digitaal werkboek jeugdreclassering, Jeugdzorg Nederland).

Wie heb ik nu om me heen?

Wie heb jij nu om je heen?
En wat betekenen die mensen voor je? Foute vriend, grote verleider, rolmodel, rots in de branding?
Breng het hier in kaart.

Wie mag dichtbij je staan? En wie wat verder van je af?

Gezien de mogelijke strafbaarheid van het gedrag, kan er sprake zijn van terughoudendheid bij de jeugdige. Het verkrijgen van instemming op dit punt is essentieel omdat niet een vanzelfsprekend mandaat is vanuit een (jeugdreclasserings)maatregel. Hierbij kan legitimatie vergroot worden door het uitleggen (psycho-educatie) van de noodzaak ervan. Mogelijk kan gezamenlijkheid van een doel of doelen gecreëerd worden als het gaat om het voorkomen van strafblad, detentie; kortom voorkomen van ernstiger inbreuk op privacy of vrijheid (van keuzes).

Venster 2

Als er sprake is van deze problematiek wordt aanvullend in Venster 2 een gedragsanalyse gemaakt, gekoppeld aan het specifieke gedrag van de jeugdige, om concreet zicht te krijgen op belangrijke zorgen en krachten ten aanzien van dit gedrag.

- Hoe vaak en wanneer komt het gedrag voor en is er bijvoorbeeld een patroon?
Daarbij is de medewerker bedacht op bagatelliseren ("het valt wel mee") en ontkennen door de jeugdige en/of de ouders. Daar worden de in venster 2 verzamelde feiten m.b.t. zorgen tegenover gezet. Ook kunnen hier de aandachtspunten van hoofdstuk 3, Communicatie en de en de Bijlage 3 over vergroten van motivatie helpen.
- In het gesprek met jeugdige en andere betrokkenen kan voor een functionele analyse gebruik worden gemaakt van de 5G's: gebeurtenis – gevoelens en gedachten – gedrag (verzuim, of juist schoolbezoek) – gevolgen.
 - Gebeurtenis: Welke kenmerken heeft de situatie waarin een jeugdige overlast veroorzaakt of een delict pleegt? Is daar een patroon in te ontdekken? Welke gebeurtenissen gaan eraan vooraf? Wat zijn 'triggers'?
 - Gedachten: Welke gedachten heeft de jeugdige bij het gedrag over de gebeurtenissen die hieraan voorafgaan? Welke betekenis heeft het gedrag voor de jeugdige?
 - Gevoelens: Welke gedachten roepen specifieke gevoelens op? Hoe ontstaan heftige gevoelens? Op welk moment liepen de gevoelens op? Wat was het moment dat deze gevoelens de overhand kregen?
 - Gedrag: Wat is het concrete, specifieke gedrag? Valt daarin een keten van gedragingen te ontdekken?
 - Gevolgen: Welke gevolgen heeft het gedrag? Wat heeft het opgeleverd en wat heeft het gekost? Dus: Welke functies (wat is de 'winst') heeft het verzuim voor de jongere en voor de context?
- De gebeurtenis hoeft niet alleen een concrete, actuele aanleiding te zijn. Ook een algemene toestand die op de achtergrond aanwezig is, kan het gedrag uitlokken. Daartoe kan de medewerker SAVE kijken naar *belemmerende omstandigheden* die met overlastgevend of delictgedrag kunnen zijn. Loeber (1998) spreekt in zijn analyses van twee algemene factoren die bijdragen aan een vroege ontwikkeling van jeugddelinquentie:
 - Een versnelde ontwikkeling naar onafhankelijkheid (bijvoorbeeld spijbelen, wegloupgedrag en het 's avonds op straat zijn);
 - Impulsief gedrag (bijvoorbeeld hyperactiviteit).
 - Op gezinsniveau kan de medewerker SAVE kijken naar de volgende risicofactoren:
 - Slechte socialisatiepraktijk, voorleven van antisociale waarden en gedrag, falen om positieve morele ontwikkeling op gang te brengen en een tekortschieten bij het aanleren van levens-, sociale en academische vaardigheden bij de jeugdige.
 - Slechte supervisie van de jeugdige, inclusief gebrek aan toezicht op activiteiten van de jeugdige, gewelddadig gedrag bij broertjes of zusjes en te weinig verzorgende volwassenen in relatie tot het aantal kinderen.

- Slechte disciplinaire vaardigheden, inclusief trage, inconsistente en onverwachte discipline; ouderlijke conflicten betreffende de opvoedingspraktijk, falen in het stellen van regels en gevolgen bij misdrijvingen, en de ontwikkeling van een onrealistisch verwachtingspatroon bij kinderen.
- Ouder-kind relatie van slechte kwaliteit, inclusief afwijzing van jeugdigen door ouders of van ouders door jeugdigen, weinig ouderlijke gehechtheid, koud en niet ondersteunend moedergedrag, gebrek aan betrokkenheid en samen door te brengen tijd, en onaangepaste ouder-kind interacties.
- Excessieve gezinsconflicten, huwelijksproblemen, huiselijk geweld gepaard gaand met verbaal, fysiek of seksueel misbruik van de jeugdige, slecht probleemoplossend vermogen en agressiebeheersing, antisociaal en agressief gedrag op jonge leeftijd dat aanleiding geeft tot druggebruik en delinquentie.
- Chaotische gezinssituatie en stress, voortkomend uit matige huishoudmanagementkwaliteiten of gedragspatronen die leiden tot weinig gezinsgewoonten en onaangepaste 'role modelling' en socialisatie.
- Slechte gezondheid van de ouders, en depressief gedrag dat leidt tot een negatief beeld van de jeugdige, ouderlijke vijandigheid ten opzichte van de jeugdige.
- Isolatie van het gezin en weinig ondersteuning vanuit de gemeenschap
- Divers acculturatiepatroon binnen het gezin, rolomkering en gebrek aan ouderlijke controle over adolescenten als gevolg van cultuurbarrières.
- Druggebruik door ouders, broertjes en zusjes, gebrek aan normen en regels binnen het gezin met betrekking tot alcohol- en druggebruik.

Er is nadrukkelijk oog voor wat goed gaat en de beschermende factoren vanuit de brede sociale context (gezin, familie, school/dagbesteding, peer group etc.).

Ook kan weer gebruik gemaakt worden van hulpmiddelen, bijvoorbeeld 'Het 5G-gebeuren' (Uit: digitaal werkboek jeugdreclassering, Jeugdzorg Nederland).

Het 5G-gebeuren

Is er iets vervelends gebeurd? Meestal is het niet de gebeurtenis zelf die je gek maakt, het zijn je gedachten hierover. Die roepen dan gevoelens op, en die weer gedrag. En gedrag heeft weer gevolgen. Deze oefening leert je om dat te veranderen!

GEBEURTENIS
Over welke situatie
maak ik me druk?

	GEDACHTEN	GEVOELENIS	GEDRAG	GEVOLGEN
	Wat ik denk...	Wat ik voel	Wat ik doe...	Wat is het gevolg?
	Welke film wil je graag zien?	Wat ik dan voel	Wat ik dan doe...	Wat is dan het gevolg?

Venster 3

In de weging wordt tweeledig naar de veiligheid gekeken:

- De veiligheid van de jeugdige.
- De veiligheid van de samenleving/specifiek slachtoffer.

Aandachtspunten m.b.t. de sociale ontwikkeling van de jeugdige zijn:

- Heeft de jeugdige voldoende vaardigheden om gedrag in zijn sociale omgeving juist in te schatten?
- Heeft de jeugdige voldoende invoelend (empathisch) vermogen?
- Zijn de sociale scripts waarmee hij situaties aanpakt voldoende?
- Kan de jeugdige zijn impulsen voldoende beheersen?

De voorwaarden worden aan beide punten gekoppeld. Van belang is daarbij ook te kijken welke schade er eventueel (al) is ontstaan aan slachtoffers en welke risico's dit met zich mee brengt voor het slachtoffer en de (vermeende) dader. Wanneer er mogelijke escalatie kan plaatsvinden tussen het slachtoffer en de (vermeende) dader en/of rivaliserende jongeren, is het stellen van voorwaarden op dit punt nodig.

Bij de adviezen is het van belang om die factoren mee te nemen die een uitlokkende of faciliterende rol hebben in het gedrag van de jeugdige.

De medewerker SAVE overweegt bij het geven van een advies altijd de mogelijkheid voor herstelgerichte actie (bijvoorbeeld via Perspectief – voorheen Slachtoffer in Beeld)

Venster 4

In venster 4 worden doelen en afspraken vastgelegd, waaraan termijn worden verbonden. Bij overlastgevend en delictgedrag is het belangrijk wie de jeugdige kan en mag monitoren / controleren op zijn mogelijk risicovolle gedrag, en welke acties dan worden ondernomen.

Voor verdere invulling van venster 4 verwijzen we nadrukkelijk naar paragraaf 5.5.2 van de SAVE-handleiding Jeugdreclassering (gedragsinterventies, behandeling, intensiteit en risicomanagement), 5.5.3 (herstelgerichte interventies) en 5.5.4 (aanpak van criminaliteit in groepsverband).

Ook kan weer gebruik gemaakt worden van hulpmiddelen, bijvoorbeeld 'Waarom ik echt niet ga terugvallen in crimineel gedrag' (Uit: digitaal werkboek jeugdreclassering, Jeugdzorg Nederland).

Waarom ik echt niet ga terugvallen in crimineel gedrag

Wil je nooit meer terugvallen in crimineel gedrag? Een slim besluit. Het helpt om op een rijtje te zetten waarom je dat echt niet meer wilt.

Voor jongvolwassenen is het moeilijker een toezicht door reclassering succesvol af te sluiten dan voor volwassenen. Veel jongvolwassenen lukt het niet. Het is dus echt bijzonder dat het jou wel is gelukt. Gefeliciteerd, je bent bijzonder! Niet vergeten!

1. Mijn vrienden
2. Als ik weer in zo'n situatie kom, dan
3. Een nieuw delict betekent de kans op
4. Groepsdruk betekent
5. Ik kan
6. Wat ik wil is
7. Wat ik durf
8. Wat bij mij past is